

Գիրքը լուսապատճենահանվել է
"Համահայկական Էլ. Գրադարան"

կայքի՝ www.freebooks.do.am

կողմից և ներկայացվում է իր
այցելուների ուշադրությանը:

The book created by "PanArmenian E. Library"

Գիրքը կարող է
օգտագործվել միայն ընթերցանության համար...

For more info: www.freebooks.do.am

Library

ՄԱՅՆ ԿՈՒՅՆՈՒՄ ԿԱՐՈՂ ԵՔ ՁՅՐ ԿՈՐՄՈՒՄՆ ԸՐԿԵՆԱԼ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԱԾՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ ԵՎ ԻՆՏԵՐՆ
ԼՈՒՄԻՊՈՏՔԵՆԱԶԱՆԵՆԻ ԳՐԹԵՐ:

ԹՎԱՅԻՆ ԳՐԹԵՐԻ ՄՏԵՂԾՄԱՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆԵՐԸ ԿԱՐՈՂ ԵՔ
ԻՄԱՆԱԼ "ՀԱՄԱՀԱՅՐԱՊԵՏԱՆԻ ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ԳՐԱԿՈՐՄԱՆ" ԿՈՅՔԻՆ՝

www.freebooks.am

ԸՆԴՈՂՆԱԿԱԼ ԵՒՔ, ՈՐ ՕԳՏՎՈՒՄ ԵՔ ՄԵՂ ԿՈՅՔԻՆ:
ՑԱՆՎԱԿՈՒՄ ԵՒՔ ՀԱՃԵՐԻ ԸՆԹԵՐՑԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ:

ԳՐԵՔ ՄԵՁ՝ freebooks@rambler.ru

ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ...

200 հարց

200 պատասխան
երկրի և ժողովրդի մասին
բիբլիական ժամանակներից
մինչ մեր օրերը

Հայաստանի հետ բարեկամության
և համագործակցության ռուսաստանյան ընկերություն
գլխավորելով ղեկավարությամբ
և համագործակցությամբ ղեկավարությամբ

и общественное согласие дружба
и сотрудничества с Арменией

АРМЕНИЯ, АРМЕНИЯ

200 вопросов-200 ответов

**о стране и народе
с библейских времен
и до наших дней**

ЕРЕВАН
«АМАРАС»
2007

Редакционный совет:

*В В Кривоусков - председатель,
В О Осипов - заместитель председателя,
П Ф Алешкин, И И Афанасьев, К Н Баши,
Э А. Будагян, Ю Г Волков, О Я Гарибова,
С С Григорян, В И Мирончик,
В.П Ступишин, А Е Тер-Саркисянц, Ю А Томашев*

Армения, Армения...: Редактор В.В. Кривоусков.

Изд. 4-е, переработанное, дополненное. М.:

Амарас, 2007. - 200 стр.

Книга рассказывает о многовековом и верном друге России-Армении, о ее географии, населении, истории, современном государственном устройстве, религии, экономике, науке, культуре, литературе, искусстве, физкультуре и спорте, о беспрецедентных по времени и крепости армяно-российских отношениях

ISBN 978-99930-1-099-9

© Российское общество дружбы
и сотрудничества с Арменией, 2007

© Амарас, 2007

**Российское общество дружбы
и сотрудничества с Арменией**

АРМЕНИЯ, АРМЕНИЯ...

200 вопросов - 200 ответов

о стране и народе

с библейских времен

и до наших дней

*Русь узнала об «Арменья Малая и Великая»
по первой странице в самом знаменитом
русском летописном своде -
«Повесть временных лет», что был
создан около 1113 года.*

Армения вошла по познаниям его
составителя, монаха-летописца Нестора,
в список значительнейших стран того
времени Персии (Иран), Индии,
Британии, Сирии и некоторых других

**КНИГА ИЗДАНА ПРИ ПОДДЕРЖКЕ
МОСКОВСКОГО КУЛЬТУРНО-ДЕЛОВОГО
ЦЕНТРА “ДОМ МОСКВЫ” В г. ЕРЕВАНЕ,
ГРУППЫ КОМПАНИЙ “БАМО”
И АКБ “ТРАНССТРОЙБАНК” (г. МОСКВА)**

Четвертое издание книги посвящается
Году русского языка в мире, 10-летию подписания
Договора о дружбе, сотрудничестве
и взаимопомощи между Российской Федерацией
и Республикой Арменией (29 августа 1997 г.).

*Часть тиража направлена как благотворительный
дар библиотекам школ и высших учебных
заведений России и Армении.*

Оглавление

Из выступлений президента Республики Армения Роберта Кочаряна и президента Российской Федерации Владимира Путина на открытии Года Армении в России6	6
К читателям. Виктор Кривоусков - президент Российского общества дружбы и сотрудничества с Арменией7	7
От благодарного почитателя. Гагик Закарян - президент Юниаструм Банка9	9
Глава 1. География12	12
Глава 2. Население18	18
Глава 3. История армянского народа24	24
Глава 4. Государственный строй и политическая система . .46	46
Глава 5. Религия60	60
Глава 6. Экономика и природные ресурсы68	68
Глава 7. Наука и образование78	78
Глава 8. Культура, искусство и литература88	88
Глава 9. Физкультура и спорт102	102
Глава 10. Армяно-российские отношения108	108
Глава 11. Коротко о Российском обществе дружбы и сотрудничества с Арменией134	134
Глава 12. Ты хочешь приехать в Армению?150	150

Приложения:

1 Декларация о союзническом взаимодействии между Россией и Арменией, ориентированной в XXI век156	156
2 Праздники, народные обычаи и национальная кухня . . .164	164
3 Коньяки - что ты знаешь и что не знаешь о гордости армян181	181
4 Пополни свои познания - библиография186	186
5 Состав правления Российского общества дружбы и сотрудничества с Арменией190	190
6 Образец анкеты и заявления вступающего в Российское общество дружбы и сотрудничества с Арменией196	196

**ИЗ ВЫСТУПЛЕНИЙ
ПРЕЗИДЕНТА РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ
РОБЕРТА КОЧАРЯНА И ПРЕЗИДЕНТА
РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ
ВЛАДИМИРА ПУТИНА
НА ОТКРЫТИИ ГОДА АРМЕНИИ В РОССИИ**

**22 января 2006 года, г. Москва
Государственный Кремлевский дворец**

Россия и Армения выстраивают свои отношения в духе стратегического партнерства и союзнических отношений. Наше партнерство должно руководствоваться логикой долгосрочного взаимодействия и быть застрахованным от текущей конъюнктуры.

Около двух веков отношения между нашими народами формировались в рамках единого государства. Это, конечно, предполагало высочайшую степень взаимововлеченности во всем.

Этим пропитаны наши литература и искусство, достижения в науке и экономике. Это и братство по оружию, закаленное многими войнами. Очевидно, что образован мощный культурный пласт, из которого невозможно вырезать и выделить только свое.

**Роберт Кочарян,
Президент Республики Армения**

В России высоко ценят и дорожат традициями доверия и добрососедства с армянским народом.

Их прочным фундаментом являются общие исторические и духовные ценности, взаимная симпатия, передаваемая из поколения в поколение.

Мы помним о героических страницах общей летописи, о современных драматических испытаниях и победах. Наше стратегическое партнерство играет значимую роль в противодействии новым вызовам и угрозам. Прямые человеческие контакты и духовно, и ментально обогащают наших граждан. Они в прямом смысле придают им новые творческие силы, взаимно развивают культуру народов, поднимают достоинство граждан и наших государств.

**Владимир Путин,
Президент Российской Федерации**

К ЧИТАТЕЛЯМ

Книга «Армения, Армения...», несомненно, вызовет интерес у читателя и своим названием и, тем более, содержанием. Да, дорогой читатель, со времен Киевской Руси в мире не имеется исторических аналогов столь тесной и доверительной преданности, любви, дружбы и сотрудничества, как между народами Армении и России.

Мы, россияне, так сроднились с армянским народом, так привыкли к простоте и обыденности межнационального общения, что порой не всегда придаем значение непреходящим ценностям, доставшимся нам от наших предков, и, тем более, необходимости следовать их заветам. Содержание книги поможет напомнить нам о них, сделать дружбу и сотрудничество с представителями армянского народа еще более тесной и плодотворной.

Велика история армянского народа, первые государственные **образования которого** относятся к первому тысячелетию до нашей эры. Она величественна культурным вкладом армян в сокровищницу мировой цивилизации, но одновременно полна драматизма и беспримерной стойкости национального духа этого народа.

Более тысячи лет история армянского народа удивительным образом все теснее и теснее сливалась с нашей российской историей, у истоков которой стояли великая княгиня Ольга и ее внук, киевский князь Владимир-креститель, женой которого в 989 г., после принятия Русью христианства в 988 г., стала византийская принцесса Анна, сестра императора Василия II, армянина по происхождению, из Македонской, или Армянской, династии, правившей в Византии в 867-1056 гг.

Издревле, несмотря на расстояния, горные, межгосударственные, межконфессиональные и другие преграды, дружили не только люди, закладывалась дружба двух христианских церквей-сестер, с особой силой утвердившаяся в наше время. В Великом Новгороде к XII в. одним из главных святых считался Григорий Просветитель, как звали на Руси «святого Григория, епископа Великая Армения», при котором в 301 г. Армения первой из стран мира приняла христианство как государственную религию. Через века до нас дошли многочисленные

переводы древних книг и манускриптов с русского языка на армянский и с армянского на русский. Армянской письменности в 2005 г. исполнилось 1600 лет.

В России армяне всегда были самыми желанными иностранными гостями, творцами, учеными, государственными мужами, деловыми людьми. Польза, которую приносили армяне России, была так велика и очевидна, что со времен Ивана Грозного и особенно Петра I и Екатерины II указами и рескриптами армянам в России обеспечивались благоприятные условия для жизни и деятельности. Армяно-российское братство по оружию скреплено во многих войнах против общих врагов. Россия исторически стала для многих поколений армян страной, где они всегда, в случае беды, получали убежище от погромов, притеснений и убийств.

Так было и во время турецкого многолетнего геноцида, особенно в 1915-1921 гг., когда Россия открыла свои двери для тысяч армянских беженцев. Жизнь и деятельность российской армянской диаспоры всегда наполнена созидательным трудом, приумножением духовных и культурных ценностей во благо России.

В книге содержится множество интересных примеров и свидетельств того, как наши народы, крепко соединенные многовековыми узами дружбы, духовности, воинства и созидательности, были и остаются преданными друг другу во все времена, какими бы трудными они ни были.

Вот уже почти 16 лет, как Армения вновь обрела свою государственность, а армянский народ получил полную независимость. У Армении и России развивается стратегическое партнерство. 2005 год был Годом России в Армении, а 2006 год стал Годом Армении в России.

Российское общество дружбы и сотрудничества с Арменией издает эту книгу с надеждой, что каждый ее читатель не только откроет для себя новые интересные факты о Древней Армении и ее народе, о беспрецедентных по времени и силе армяно-российских отношениях, но и будет содействовать еще более тесному сближению наших народов, их взаимному сотрудничеству в целях укрепления мира, добра, достижения гуманности и благополучия.

Виктор Кривопусков,
*президент Российского общества дружбы
и сотрудничества с Арменией*

ОТ БЛАГОДАРНОГО ПОЧИТАТЕЛЯ

Уважаемые читатели!

Когда узнаешь, что за последние полгода у книги «Армения, Армения . » выходит уже третье издание, а ее общий тираж достиг 50 тысяч экземпляров, то невольно хочется не только познакомиться с ее содержанием, но и порадоваться за создателей этого труда. Для историко-просветительского издания в нынешнее время это большой успех. Подготовленное учеными и специалистами по инициативе Российского общества дружбы и сотрудничества с Арменией оно стало настоящим бестселлером в своем жанре.

Достаточно даже краткого знакомства с ее содержанием, чтобы понять, что эта книга - не для книжных за- лежей. Она действительно нужна сейчас и к ней хочется возвращаться постоянно, ведь все представленные вопросы очень интересны, и, кроме того, их знание может быть очень полезно в ходе нашего повседневного общения.

Эта книга - об Армении и ее народе. Кратко, но емко и доступно, из библейских глубин до наших дней раскрывает она судьбу древнего армянского народа. Но, помимо исторической перспективы, она дает массу другой информации - от политики и географии до особенностей

создания и употребления армянского коньяка. Особое внимание уделено зарождению и развитию добрососедских отношений Армении и России. Как говорят сами армяне, благодаря дружбе с Россией, они стали обладателями двух солнечных светил. Вопреки астрономическим законам второе солнце стало всходить на Севере с российских просторов

На примере одной культуры эта книга рассказывает об общечеловеческих ценностях. Уверен, что она будет интересна и полезна всем читателям нашей многонациональной страны. Мы разные, но я верю, что нас объединяет любовь к родине и уважение к ее истории. Давайте же будем уважать и историю наших соседей и добрых друзей! Пусть книга «Армения, Армения» станет хорошим примером для подобных изданий о других странах и народах.

Хочу пожелать этому изданию неиссякаемого читательского интереса, а Российскому обществу дружбы и сотрудничества с Арменией – новых творческих находок, пополняющих энергию доброжелательности, согласия и взаимопонимания между нашими народами.

Гагик Закарян,
Президент Юниаструм банка

ГЕОГРАФИЯ

ГЛАВА 1. ГЕОГРАФИЯ

О месте Армении на карте мира, природных особенностях, климате и особо чтимых географических символах. Всего 10 вопросов и ответов.

Имеет ли Республика Армения свое самоназвание?
Да, и именуется так Айастан Анрапетутюн.

Где найти Армению на карте мира и какова ее территория?

Страна расположена к югу от Большого Кавказского хребта, между Черным и Каспийским морями, охватывая междуречье Куры и Аракса. Граничит на востоке с Азербайджаном, на севере с Грузией, на западе с Турцией, на юго-западе с входящей в состав Азербайджана Нахичеванской автономной республикой, на юге - с Ираном.

Протяженность границ - 1431 км. Территория - 29 740 кв км. Наибольшая длина с северо-запада на юго-восток - 360 км, ширина с запада на восток - 200 км.

ПРЕДАНИЯ СТАРИНЫ ГЛУБОКОЙ...

Горы Армении в мифах народа. Они отображены людьми исполинских размеров, братьями. И каждое утро они, пробудившись, приветствовали друг друга, но, постарев, уже не смогли рано вставать. Тогда за нарушение обычая они были наказаны - стали горами, их пояса - долинами, а слезы - родниками.

Каковы особенности рельефа?

Республика Армения находится на северо-востоке Армянского нагорья, которое является одной из горных областей Передней Азии. Оно простирается между Малоазиатским и Иранским плоскогорьями, возвышаясь над ними на 500 м, и представляет собой своего рода «горный остров» общей площадью 300 тыс кв км.

Средняя высота над уровнем моря - 1800 м, наивысшая точка - четырехглавый Арагац (4090 м). Между горными хребтами расположены замкнутые возвышенные плато, плодородные долины и равнины. Наиболее известна Араратская равнина - древнейший центр экономической, политической и культурной жизни армянского народа.

Какова особенность политико-географического положения Армении?

Страна не имеет выхода к морю и во многом зависит от зарубежных транспортных коммуникаций. Итогом азербайджано-карабахского конфликта стала блокада Армении со стороны Азербайджана и Турции. Перевозки через Иран затруднены из-за сложного рельефа местности и недостаточной развитости путей сообщения. Конфликт Грузии и Абхазии прервал транзитное движение по железной дороге Россия

ПРЕДАНИЯ СТАРИНЫ ГЛУБОКОЙ...

Животные в мифах. В эпосе «Давид Сасунский» вестник, посланник богов - ворона (аграв). Вещей птицей, глашатаем утреннего света выступает петух (акахах), воскрешающий людей от временной смерти - сна, отгоняющий духов болезни. Аист (арагил) - защитник полей.

предпринимает усилия по преодолению блокады Достигнута договоренность о прямой паромно-железнодорожной линии, идут переговоры по возобновлению сообщения через Абхазию

Каковы географические символы Армении?

В народе особо почитают гору Арарат, озеро Севан и реку Аракс Гора Арарат (по-армянски народное название - Масис), упомянутая еще в Библии как место последнего пристанища Ноева ковчега, находится почти в центре Армянского нагорья и состоит из Большого (5165 м) и Малого (3925 м) Арарата. Обе горы образуют массив Арарат, занимающий обширную площадь около тысячи квадратных километров Вулканический конус Большого Арарата увенчан снежной шапкой и 30 ледниками Снеговая линия проходит на высоте 4250 метров Арарат изображен на государственном гербе Республики Армения Большую часть человеческой истории эта гора находилась на земле армян, однако сейчас - на территории Турции

Севан (в древности - Гегамское море) - самое большое высокогорное пресноводное озеро мира протяженностью около 1400 кв км, расположено на высоте 1900 м над уровнем моря В озеро впадает 20 небольших рек, а вытекает только одна - река Раздан

Аракс - крупнейший правый приток Куры Длина - 1072 км, площадь бассейна 102 тыс кв км К бассейну этой пограничной реки относится 76% территории Армении Особенность ее в том, что в основном она протекает по землям исторической Армении, многие из которых сейчас находятся за ее нынешними границами

Каков климат страны?

Армения, находясь в северной части субтропической зоны, имеет многообразный климат Сухой, резко континен-

континентальный - в Араратской долине и в Вайке на высотах до 1300-1400 м Теплый, умеренно влажный - в северо-восточных районах и Зангезуре (900-1700 м).

Умеренно-континентальный - на высотах до 2500 м Холодный климат формируется на высотах более 2500 м

В Армении, как и в других горных странах, средняя годовая температура понижается по мере поднятия в горы на один градус на каждые 200 метров подъема Количество осадков, наоборот, с увеличением высоты (впрочем, до известных пределов в 2000-2100 метров) возрастает

Говорят, что Армения - солнечная страна. Так ли это?

Так! Без яркого солнца в разных районах обходятся в среднем всего от 18 до 64 дней Лето в предгорьях продолжается 4-5 месяцев с температурой до + 42° Годовые осадки - в пределах 220-1000 мм Дожди обычны для ранней весны Лучшее время года в Армении - осень, она повсюду продолжительнее весны Мягкая солнечная погода, яркая пестрота ландшафтов, обилие осенних фруктов придают этому времени года особую прелесть

Каковы особенности флоры Армении?

Разнообразный климат обусловил и многообразие почв и растительности Армения расположена на стыке двух геоботанических провинций - лесо-луговой Кавказской и пустынно-полупустынной Иранской В ней произрастают около 3200 видов растений, отличающихся исключительным разнообразием, а многие - лекарственными свойствами Здесь сочетаются хвойные и смешанные леса (располагаются на 12 процентах территории, в основном в горах, на склонах большой крутизны), бедная растительность в полупустынях, высокогорные пастбища, фруктовые сады и виноградники Основными породами лесов

являются дуб, бук и граб, реже - липа, клен, ясень Леса богаты дикорастущими плодовыми деревьями - грушей, яблоней, черешней, грецкими орехами, кизилом, алычей и другими

Какова фауна Армении?

Фауна Армении насчитывает до 450 видов позвоночных, в их числе млекопитающих 76 видов и птиц 304 вида (в том числе 100 зимующих), 44 вида пресмыкающихся (среди них более 20 змей), 6 видов земноводных Здесь обитают косуля, серна, муфлон, кабан, камышовый кот, шакал, волк, лиса, медведь ласка, рысь, барс, акклиматизированы пятнистый олень и енотовидная собака, из птиц - орел, гриф, коршун, сокол, аист, журавль, жаворонок, куропатка, утка, перепел, фазан Водится 24 вида рыб, в том числе форель, которой армяне гордятся, называя ее ишхан (т.е. «князь»), в озере Севан акклиматизирован сиг.

Как настраивать москвичу свои часы, пересекая границу Армении?

Время в Армении опережает московское на 1 час

ПРЕДАНИЯ СТАРИНЫ ГЛУБОКОЙ...

Огонь и вода, звезды и небо в мифах. Огонь и вода родились сестрой и братом. Но поссорились - отсюда вечная вражда; вода всегда гасит огонь. Миф о Млечном пути: из груди убитой женщины-оборотня разбрызгалось на небосклоне молоко.

ГЛАВА 2. НАСЕЛЕНИЕ РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

**О численности населения
и его национальном составе, о столице
Армении, диаспоре и миграции, о степени
знаний армянами русского языка.
Всего 12 вопросов и ответов**

**Какова численность и национальный состав
населения Армении?**

По данным на середину 2005 г, численность населения Армении составляет 3,2 млн человек, из них около 98% - армяне

В составе СССР Армения также отличалась своим мононациональным составом. На долю армян приходилось 93,9%, в числе других народов наиболее значительными меньшинствами были азербайджанцы - 2,6%, курды - 1,7%, русские - 1,5%

**Каково административно-территориальное
деление?**

Страна делится на 10 областей (марзов) Арагацотн, Арарат, Армавир, Гегаркуник, Лори, Котайк, Ширак, Сюник, Вайоцдзор, Тавуш. Статус отдельного марза имеет город Ереван

Каковы основные города Армении?

Столица Армении, Ереван - крупнейший город, в котором проживает 1,1 млн человек. Расположен в левобережной части Араратской долины на высоте 1000 м над уровнем моря

Ереван - один из древнейших городов мира В 782 г до н э царь Урарту Аргишти I основал здесь город-крепость Эребуни Его значение возрастает с середины XIII в н э , когда он становится важным торговым центром С 1440 г Ереван - административный центр Восточной Армении, с XVII в. - центр Ереванского ханства в составе Ирана, с 1828 г - в составе Российской империи как областной центр, затем - уездный город, с 1849 г - центр Ереванской губернии С 1918 г - столица Первой Республики Армения, с 1920 г - Армянской ССР

Другие крупные города Гюмри, Ванадзор, Раздан, Армавир, Арташат, Капан Всего в стране 48 городов и 951 сельский населенный пункт Горожан - 2088 тыс человек, или 60% от общей численности всего населения

Возрастает ли население страны?

Здесь нет демографического роста По сравнению с предыдущей переписью 1989 г, население уменьшилось на 8,5% (было 3,283 млн чел) В основе сокращения - миграционные процессы

Какие миграционные процессы происходят в Армении?

С конца 1980-х годов Армению покинули все азербайджанцы (примерно 180 тыс чел) В то же время более 250 тыс из 390,5 тыс армян (за исключением армян Нагорного Карабаха), проживавших в Азербайджане, переселились в Армению и в другие регионы, в частности в Россию, в результате азербайджано-карабахской войны и сопутствующего ухудшения армяно-азербайджанских отношений

За годы независимости из Армении выехали около 35 тыс (из 50 тыс) русских, что было вызвано тяжелой социально-экономической ситуацией в республике в начале 1990-х годов

По той же причине возросла и трудовая миграция армян, главным образом в Россию

Сколько всего в мире армян и где они в основном проживают?

На сегодня численность армян в мире составляет примерно свыше 8 млн человек, в том числе численность армянской диаспоры - более 5 млн человек

Самая крупная диаспора - в России (по переписи 2002 г - 1,13 млн чел, по оценочным данным 2005 г - 2,2 млн), после распада СССР она возросла на 112%. Значительны также армянские диаспоры в США (свыше 1,4 млн чел), Франции (450 тыс), Иране (150 тыс), Ливане (130 тыс), Аргентине (130 тыс), Сирии (100 тыс) и в ряде других стран

Какова средняя продолжительность жизни населения Арменин?

По последним данным, продолжительность жизни армянского населения составляет 73,3 года, при этом у мужчин - 73 года, у женщин - 76,4 года

Армения славится долгожителями.

Сколько сейчас в стране живет армян в возрасте более 100 лет?

Число долгожителей в возрасте более 100 лет в настоящее время составляет свыше 325 человек. Самому старшему из них - 116 лет

Сколько армян проживает в Нагорном Карабахе?

По переписи населения 2005 г, численность Нагорно-Карабахской Республики (НКР) - 137,7 тыс человек, подавляющее большинство которых - армяне

Сколько русских проживает в Армении?

Сейчас здесь проживают около 15 тыс русских Русская диаспора никогда не была значительной, наибольший показатель ее - 2,5% от всего населения в 70-е годы XX века

Заметный этнический массив (2000 человек) сохранился лишь в Лорийской области селения Лермонтово и Фиолетово Остальная часть проживает в крупных городах, прежде всего, в Ереване и Гюмри

Когда появились русские в Армении?

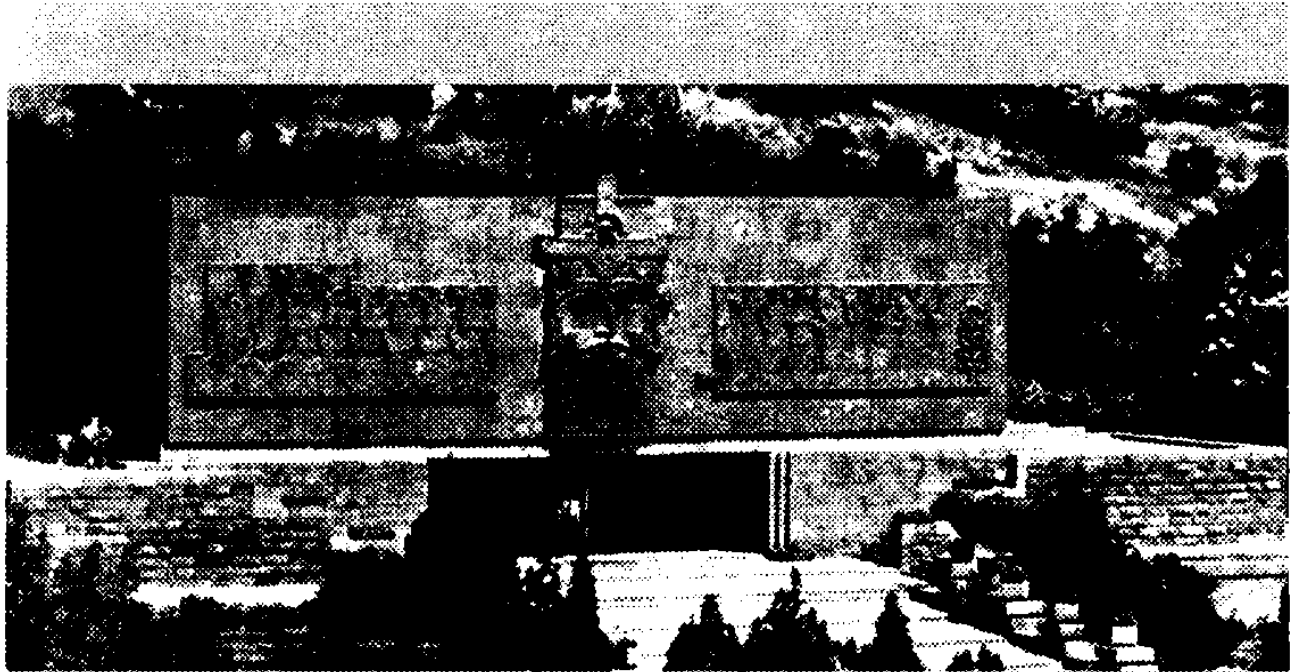
Русская община создавалась со второй четверти XIX в, когда присоединение к России обусловило укрепление границ и включение Армении во всероссийский рынок Произошло переселение военных поселенцев, а также крестьян-сектантов - духоборов и молокан В 1880 г имелось 23 русских селения, где жили 11 283 человека

Второй этап переезда русских пришелся на пору советской индустриализации (30-е гг XX в) Армении понадобились квалифицированные рабочие, инженеры и другие специалисты

Знают ли армяне русский язык?

Сейчас более 97% населения страны говорит на армянском языке, исключительно только на русском - 0,9%, остальные 2,1% пользуются и русским и армянским

Однако число армян, знающих русский язык, весьма значительно по переписи 1989 г - примерно половина, в Ереване - большинство Любопытно, что карабахские армяне нередко включают в свою речь русские слова и даже целые фразы

ИСТОРИЯ
АРМЯНСКОГО
НАРОДА

ГЛАВА 3.

ИСТОРИЯ АРМЯНСКОГО НАРОДА

О том, когда зародился армянский народ, как создавалась и утрачивалась его государственность, о великом царстве Тиграна II, о, так называемом, «Армянском вопросе», о геноциде армян, о Первой республике Армения, об установлении Советской власти в Армении и образовании Армянской ССР, как был провозглашен суверенитет Республики Армения, о карабахской проблеме. Всего 27 вопросов и ответов.

Каково происхождение армянского этноса?

Сложный процесс происхождения армянского народа, истоки этногенеза которого можно отнести к IV-III тыс до нэ, те к периоду выделения армянской диалектной общности из индоевропейского праязыка, и который длился в течение многих столетий, был результатом постепенного сближения и слияния разных этнических общностей, с древнейших времен населявших Армянское нагорье Это хайасы, хурриты, урарты, лувийцы и другие племена, носители протоармянского языка, именуемые в ассирийских источниках мушку и уруме, в греческих - аримы, а позднее - армены Важнейшую роль в этногенезе армян и в истории образования древнеармянской государственности сыграли два племенных союза на северо-западе Армянского нагорья -

Хайаса(середина II тыс до нэ) и на юго-западе - Арме-Шубриа (XII-VII вв до нэ) От населявшего Хайасу народа произошло и самоназвание армян - хай, и название их страны - Айастан

Что касается термина армяне, которым называют армянский этнос другие народы, то его происхождение связано с протоармянскими племенами, которые в ассирийских источниках назывались уруме, а их страна Уруме (Арме) От персов в форме названия страны Армения (Арменион) и народа Армении заимствовали этот термин греки, а от них - другие народы Формирование этноса в основном завершилось в VI в до н э

Какое отношение Ванское царство (Урарту) имеет к становлению армянской государственности?

В VIII в до н э. мощное и развитое царство Урарту завоевало страну арменов Уруме Это обусловило расселение арменов по всей территории этого государства

В 590 г до н э произошло его падение. Но эта цивилизация в немалой мере была унаследована пришедшим ему на смену Армянским государством Ервандидов с той же столицей Тушпа - Ван

ПРЕДАНИЯ СТАРИНЫ ГЛУБОКОЙ...

Небо представлялось как город с медными воротами и каменными стенами. У бездонного моря, разделяющего небо и землю, находится рай. У райских ворот течет огненная река, через которую переброшен мост-волосинка. Под землей находится ад. Измученные в аду души грешников покидают ад, поднимаются по мосту, но он рвется под тяжестью их грехов, и души падают в огненную реку.

К какой языковой группе принадлежит армянский язык?

Этот язык имеет очень древнее происхождение. Большинство исследователей полагают, что основой его явился язык племенного союза арменов, который к VII в до н э стал преобладающим в Урарту. Считается, что армянский язык принадлежит к особой группе индоевропейской языковой семьи. Выявлено, что по степени близости к армянскому индоевропейские языки находятся в такой последовательности: греческий, индийские, фригийский, хетто-лувийские, иранские, славянские и др.

Когда вновь возродилось древнеармянское государство?

В IV в до н э, когда Персидская держава Ахеменидов, в составе которой Армения находилась с VI в до н э, пала под ударами армии Александра Македонского, Армения, воспользовавшись этой ситуацией, восстановила свою независимость. В отличие от других частей персидской державы, она не вошла в новое государство Александра Македонского. В этот период у власти находился царь Ерванд (Оронт), принадлежавший к древней правящей династии Ервандидов.

Центральной областью своего государства армянские цари выбрали плодородную Араратскую долину, а столицей - сначала город Армавир, выросший на месте урартского города-крепости Аргиштихинили, а затем был построен новый город Ервандашат.

Что такое «Великая Армения»?

Античные авторы называли Великой Арменией собственно территорию Армении, то есть государство, возникшее на месте Урарту. Получив независимость, армяне долгое время боролись

с державой Селеквидов, одной из наследниц империи Александра Македонского. Только поражение этой страны от Рима в 190 г до н э создало предпосылки для освобождения армян и провозглашения нового Армянского царства. Это осуществил царь Арташес I, один из выдающихся деятелей армянской истории, который значительно расширил границы своего царства и основал новую столицу - Арташат. При нем Великая Армения стала обширным государством, занимая уже практически все Армянское нагорье. При этом она была страной с компактным армянским населением.

Что такое «Малая Армения»?

Малая Армения - горная область в верховьях реки Евфрат. Во II тыс до н э здесь размещался племенной союз Хаиаса, пограничный с царством хеттов и до конца XII века до н э, **входивший** в него. В VI в до н э Малая Армения была присоединена к персидской державе Ахеменидов, после разгрома последней Александром Македонским вошла в его империю. В 322 - 120 гг до н э там было самостоятельное царство, затем - владение Понтийского царства. В 63 г до н э она отошла к Римской империи.

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

X-XIII вв. *Идет знакомство литератур: армяне переводят с русского «Житие Бориса и Глеба»; русские - с армянского «Житие Григория Парфянского (Просветителя)» и «Житие блаженных дев». Происходит также обмен художниками: гость из Руси художник Флор расписывал церковь в городе Ани; среди фресок храма Спаса-Нередицы в Новгороде Великом - изображения «Григория Армянского» (Просветителя) и «Девы Рипсимии».*

Когда древнеармянское государство достигло наивысшего могущества?

Это произошло при царе Тигране II Великом, который правил в 95-55 гг до н э Он присоединил к Армении Софену, Атропатену, Сирию, Коммагену, Киликию, Месопотамию и др Эта держава охватывала значительную часть Передней Азии и простиралась от Средиземного моря до Каспийского и от реки Куры до Месопотамии На западе она граничила с Римской республикой В 77 г до н э в верхнем течении Тигра была основана новая столица - город Тигранакерт Тигран II построил еще два города с таким же названием - один из них в Арцахе (древнее название Карабаха)

Однако страна недолго находилась в зените своего могущества Отсутствие этнического единства, распри внутри династии, сепаратизм окраинных провинций привели к зависимости от Рима (66 г до н э) Тигран II стал владеть лишь одним Армянским царством

Отныне и на долгие века главной задачей армян становится защита своей территориальной целостности

С какого времени Армения становится ареной соперничества Римской империи и Ирана?

Геополитическое положение Армении было таково, что в

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

XI в. Армяне участвовали в сражениях против половцев. Н. М. Карамзин в своем труде «История государства Российского» (на основе «Киево-Печерского патерика») отмечал: «Во времена Мономаховы славились в Киеве армянские врачи: один из них (как пишут), взглянув на больного, всегда угадывал, можно ли ему жить, и в противном случае обыкновенно предсказывал день его смерти».

середине I в до н э она оказалась буферным государством между расширяющейся Римской империей и усиливающимся Парфянским царством. В результате она была вынуждена маневрировать, создавать союзы то с одной, то с другой стороной. Территория Армении превратилась в арену ожесточенных схваток двух держав. Ставленники Рима на армянском престоле сменялись ставленниками Ирана и наоборот. Так продолжалось до 387 г, когда страна была разделена между Римом и сасанидским Ираном.

Когда прекратило существовать древнеармянское государство?

В 389 г н э западная часть Армении, отошедшая к Риму, была превращена в провинцию Римской империи, а восточная - стала провинцией Ирана (428 г н э).

Что такое Киликийское армянское государство?

Армяне впервые поселились в Киликии, на северо-восточном берегу Средиземного моря, в I в до н э. В 1080 г армянский князь Рубен вытеснил византийцев из горной Киликии и основал там княжество. В последующие десятилетия границы княжества существенно расширились. В 1198 г князь Левон признанный как Византией, так и Священной Римской империей, был торжественно коронован как царь всех армян. Столицей государства был сначала город Тарс, а затем - Сис. Территория царства составляла 40 тыс кв км, а его многонациональное население - около миллиона человек. В истории вообще не было такого государства, как Киликия, которое бы обладало 30 крупными морскими портами, и, что самое главное, одновременно и успешно действующими. Оно стало крупным центром политической и культурной жизни армян, имело сильную армию, мощный торговый флот, свою монету,

заключало торговые соглашения с Венецией, Генуей и другими городами и странами

Киликийское государство просуществовало почти три столетия В 1375 г оно пало под ударами султаната египетских мамлюков

Что принесло Армении Средневековье?

В средние века Армения переходила из-под власти одного государства к другому Но даже в это время армянам удавалось восстанавливать свою независимость Так, после ослабления Арабского халифата Армения с 885 г стала самостоятельным государством во главе с царской династией Багратуни Однако с начала XI в она стала подвергаться опустошительному нашествию кочевых племен тюрок-сельджуков

Только в самом начале XIII в при помощи тогда сильной Грузии удалось скинуть ненавистное иго, одновременно попав в вассальную зависимость к освободителю

В 1236 г татаро-монголы захватили Грузию и Армению на целое столетие с тяжкими для них последствиями В конце XIV в Армения подверглась опустошительным походам Тимура XV в принес власть туркменских племен

В XVI в она становится объектом противоборства Ирана и Турции Первый раздел Армении между ними произошел в 1555 г, второй - в 1639 г, когда Западная Армения отошла под власть Турции, а Восточная - Ирана

Освобождение пришло с помощью России в начале XIX в Подробнее читайте в главе 10 «Армяно-российские отношения»

Что дало нахождение части Армении в Турции?

Судьба Западной Армении, находившейся в султанской

рей вместе с Поволжьем, Уралом, Сибирью и Якутией, что привело бы к созданию возможностей для возрождения империи в новом, расширенном составе за счет тюркских народов Кавказа, Центральной Азии и России

Что такое «Армянский вопрос» и в чем его суть?

«Армянский вопрос» возник в 1878 г на Берлинском конгрессе европейских держав Конгресс собрался для пересмотра условий Сан-Стефанского мирного договора между Россией и Турцией Однако он значительно ухудшил условия, касающиеся Западной Армении По настоянию западных держав, прежде всего Англии, населенные армянами Эрзерум, Баязет и Алашкертская долина были возвращены Турции, к тому же было отказано в предоставлении Западной Армении автономии в составе Турции Попустительство западных держав сказывалось и далее Так, Турция проигнорировала статью 61 Берлинского трактата об «улучшении и реформах» в областях, населенных армянами, и о гарантиях их безопасности

Какое отношение имел Брест-Литовский договор к «Армянскому вопросу»?

После Октябрьской социалистической революции в октябре 1917 г советское правительство объявило об одностороннем выходе из участия в Первой мировой войне без аннексий и контрибуций Вскоре оно пошло на сепаратный мир с Германией, предоставив ей огромные территориальные уступки 3 марта 1918 г Советской Россией с Германией и ее союзниками был подписан Брест-Литовский договор, который имел пагубные последствия для армянского народа По 4-му пункту этого договора советское правительство обязалось вывести российские войска не только из освобожденных Россией территорий Западной Армении, но и передать Турции

часть территории Восточной Армении, находившейся ранее в составе Российской империи

Что получила Армения, подписав в составе стран Антанты Севрский договор с Турцией?

10 августа 1920 г. победившие в Первой мировой войне союзные державы подписали с османской Турцией мирный договор в Севре, пригороде Парижа. В числе союзников Севрский договор подписала и Республика Армения, которая была признана в дипломатических сферах Антанты.

По Севрскому договору, союзные державы и османская Турция признавали Республику Армения с территорией в 150 тыс. кв. км, включая вилайеты Ван, Битлис, Трапезунд, Эрзерум, с выходом к Черному морю. Договор, однако, не предусматривал, каким образом эти области должны были быть переданы Армении. Союзные державы не брали каких-либо обязательств по претворению данных пунктов договора в жизнь.

Гарантом в вопросе о выяснении границ между Турцией и Арменией были определены США (президент Вудро Вильсон). США, конечно, стремились получить мандат не на развалины голодающей Армении, а на Армению, омываемую Черным, Средиземным и Каспийским морями, поэтому, будучи вполне последовательными и верными самим себе, они, исходя из сложившейся ситуации, отказались от роли арбитра между Турцией и Арменией и от мандата на Армению.

Между тем в Турции, в результате процесса национальной консолидации и формирования новой власти, Национальное собрание во главе с Мустафой Кемалем объявило в Анкаре власть султана свергнутой и встало на путь борьбы с державами Антанты. Одновременно оно отказалось признать Севрский договор, подписанный султанским правительством.

**Что означает понятие «Геноцид армян»
и каковы его последствия?**

Более тридцати лет геноцид армян был политикой Турции. Начался он в городе Баязете, в котором было убито 1400 армян. В 1879 г из 122 деревень Алашкертской равнины 111 были полностью разрушены, а мужчины, женщины и дети были убиты самым жестоким образом.

В 1894 г в Сасуне было уничтожено 12 тыс армян, в 1895 г в Западной Армении - 300 тыс, в 1896 в Константинополе - 9570, в районе Вана - 8 тыс, в 1904 г вновь в Сасуне - 5640, в 1909 г в Адане - 30 тыс армян.

Самым жестоким и кровавым был 1915 год. Тогда турецкое правительство, воспользовавшись нестабильной обстановкой на фронтах Первой мировой войны, осуществило геноцид жителей Западной Армении, объявив всех их «русскими агентами», «врагами империи». В ходе резни, начатой 24 апреля 1915 г с ареста более 800 видных представителей интеллигенции и депортации армян в пустыни Месопотамии, было уничтожено более 1,5 миллиона человек, в тч дети, женщины, старики. Некоторой части армян удалось бежать в разные страны, в тч 300 тыс нашли убежище в России. Из почти 2,5 миллионов армян в Турции осталось несколько десятков тысяч.

В 1918 г в Карсе, Ардагане, Александрополе было ликвидировано 100 тыс армян, в 1919 г в Киликии - 50 тыс. В 1920 г жертвами турецкого геноцида стали вновь армянские жители Киликии, где погибло 11 тыс армян, а около 150 тыс бежали в Сирию. В 1922 г в Смирне вместе с армянами были убиты греки и евреи, всего около 200 тыс человек.

Этот первый в истории человечества факт столь массового геноцида народа на его исторической родине потряс весь цивилизованный мир. Геноцид проявил себя и в попытках ликвидации историко-культурного наследия армян. Были унич-

пожены тысячи древнейших рукописей, разрушены сотни исторических и архитектурных памятников, прежде всего, церквей, храмов, хачкаров - крест-камней, являвшихся шедеврами их духовной культуры

Применялся ли геноцид в Восточной Армении?

Да, после распада Российской империи и в годы интервенции геноцид армян осуществлялся во всей Восточной Армении, в том числе в Нагорном Карабахе В бывших российских Бакинской и Елисаветпольской губерниях, в образовавшемся на этих территориях новом закавказском государстве - Азербайджанской Республике, было уничтожено около 200 тыс армян, в том числе 30 тыс в Баку В Карабахской столице, г Шуши, после захвата ее 23 марта 1920 г войсками азербайджанских националистов, за три дня и три ночи было вырезано свыше 20 тыс. армян, а 7000 домов, библиотеки, церкви, кладбища, пантеоны превращены в руины После этого в Шуши из 35 тыс армян практически никто не остался. Об этой трагедии видный деятель большевистской партии Серго Орджоникидзе писал « с ужасом вспоминаю те картины, которые мы видели в мае 1920 года в Шуши» А известный российский поэт Осип Мандельштам свои впечатления отразил в стихотворении «Фаэтонщик»

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

ХII в. священник Тугеборди советует католикоу не уступать требованиям Византии и просить содействия у православной Русской церкви.

В 1236-1244 гг. Армения завоевана татаро-монголами. Отныне ее и Русь, невзирая на отсутствие общих границ, объединяет общая забота освобождения от длительного ига.

Так в Нагорном Карабахе,
В хищном городе Шуше,
Я изведал эти страхи,
Соприродные душе

Сорок тысяч мертвых окон
Там видны со всех сторон
И труда бездушный кокон
На горах похоронен

И бесстыдно розовеют
Обнаженные дома,
А над ними неба мреет
Темно-синяя чума

Когда отмечается День памяти жертв геноцида?

Ежегодно весной, 24 апреля, в Армении официально отмечается День памяти жертв геноцида армян В Ереване еще в советский период, в 1965 году, к 50-летию этой скорбной даты, был воздвигнут величественный памятник жертвам геноцида, который одновременно символизировал и возрождение армянского народа - Цицернакаберд, расположенный в живописном уголке столицы Армении и где звучит музыка Комитаса

Трагедия прочно осела в исторической памяти не только армян Около 60 стран мира официально признали и осудили геноцид армян, среди первых была Россия (1995 г), и этот процесс с каждым годом ширится

Когда возникла Первая Республика Армения?

Спустя пять с половиной веков (после завоевания в 1375 г мамлюками последнего армянского Киликийского государства), Армения обрела вновь свою государственную независи-

мость, которая была провозглашена **28 мая 1918 г. Армянским Национальным советом, контролируемым партией Дашнакцутюн (Армянский революционный союз).**

Это произошло в условиях распада Российской империи и кризиса Закавказской Демократической Федеративной Республики с центром в Тифлисе (Тбилиси)

4 июня 1918 г представители Национального совета, в условиях агрессии Турции, подписали принудительный Батумский договор, по которому Турция признала независимость Армении в пределах сильно урезанной территории общей площадью в 10 тыс кв км Но в течение 1918-1919 гг территория республики значительно расширилась После ухода турецких войск из Армении ей были возвращены Александропольский, Нахичеванский и Сурмалинский уезды, часть Лори, Карсская область, т е восстановлены границы 1914 года

Почему пала Первая Республика Армения?

Международное положение Первой Республики Армения было довольно сложным При этом ее правительство допустило серьезные внешнеполитические просчеты Односторонняя ориентация дашнакского правительства на западные державы в попытках решения «Армянского вопроса» не дала результата Предложения Советского правительства (РСФСР) о посредничестве в урегулировании территориального спора не были приняты.

Тем временем, в сентябре 1920 г, когда турецкие войска вторглись в Армению, правительство дашнаков оказалось не в состоянии организовать оборону, а его обращение за помощью к западным державам, к Лиге наций было безрезультатным Европейские державы, в связи с наметившимся сближением Турции с Советской Россией и, опасаясь этого,

пошли на уступки Турции, и, в частности, проявили готовность пересмотреть условия важного для Армении Севрского мирного договора, предусматривавшего урегулирование ее территориальных споров с Турцией и Азербайджаном

Во вновь начавшейся в 1920 г войне с Турцией, Армения оказалась в полной изоляции. Потерпев поражение, она вынуждена была заключить 2 декабря 1920 г Александропольский договор, по условиям которого понесла большие территориальные потери и согласилась признать Севрский мирный договор аннулированным

Как была установлена советская власть в Армении?

2 декабря 1920 г, после того как правительство дашнаков без сопротивления передало власть Военно-революционному комитету, возглавляемому большевиками, произошло провозглашение Армянской Советской Социалистической Республики (Армянской ССР). Ее территория к тому времени составляла 29,8 тыс кв км, т.е. приблизительно равнялась только одной десятой части ее исторических пределов

Когда были зафиксированы современные границы Армении?

Они были установлены Московским договором 1921 г между Россией и Турцией без участия представителей Арм-

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

1389 г. Дьякон Игнатий по указу митрополита Пимена, совершая путешествие в Царьград и Иерусалим, оставил записки об историческом прошлом Армении.

1390 г. Летописи свидетельствуют, что в Москве было подворье «Авраама, некоего ерменина».

1410 г. В Грюнвальдской битве против тевтонцев вместе со славянскими войсками сражались два армянских отряда.

янской ССР По нему Армения была раздроблена на три части Под давлением Турции и из-за ее обещаний продвигать на Ближний Восток идеи пролетарской социалистической революции, большевистское правительство Москвы передало Турции из состава РСФСР Карсскую область и Сурмалинский уезд

Азербайджану были переданы армянские территории Нахичеванского, большая часть Шарур-Даралагязского и часть Ереванского уездов Из них по требованию турок была образована Нахичеванская автономная Советская Социалистическая Республика - анклав Азербайджанской ССР (территория, не имеющая с Азербайджаном общих границ) А Карабах был превращен в Нагорно-Карабахскую автономную область (НКАО) Азербайджана Условия этого договора были продублированы в Карсском договоре (октябрь, 1921 г)

Этот договор до сих пор является юридической основой современных границ Армении Большевики тогда не придавали большого значения границам. Они считали, что совсем неважно, где их проводить, так как надеялись на продвижение социалистической революции на Ближний Восток, на слияние многих народов

Как началось движение Армении за выход из состава СССР?

В августе 1990 г Армянское общенациональное движение (АОД) победило на выборах в Верховный Совет Армянской ССР, получив большинство мандатов, а Л Тер-Петросян стал председателем Верховного Совета Была принята «Декларация о независимости Армении» Она предусматривала «начало процесса утверждения независимой государственности» и переименовала Армянскую ССР в Республику Армения (РА) Таким образом, Армения была первой среди союзных республик, провозгласившей независимость, хотя эта дек-

ларация не означала формального выхода из состава СССР
Л Тер-Петросян выступал за поэтапность процесса

Когда и при каких условиях Армения стала независимым государством?

В феврале 1991 г Верховный Совет Армении одобрил порядок проведения общенационального референдума о независимости, отказавшись от общесоюзного референдума о сохранении СССР

21 сентября, после референдума, на котором 95% населения страны высказались за суверенитет своей республики, Армения была объявлена независимым суверенным государством С тех пор эта дата отмечается как национальный праздник - День независимости В декабре того же года Армения присоединилась к Содружеству Независимых Государств (СНГ), подписав Алма-атинскую декларацию и протокол к Беловежскому соглашению

Каковы причины карабахско-азербайджанского вопроса?

Карабахско-азербайджанская проблема возникла не в 1988 г, а фактически в 1921 г, когда Нагорный Карабах как историческая часть Армении без какого-то либо совета с его народом (армяне в то время там составляли более 94,4% его населения) правительством РСФСР волюнтаристски был отдан Азербайджану Границы Нагорно-Карабахской автономной области (НКАО) по поручению Москвы в 1923 г определяло руководство Азербайджана самостоятельно В результате НКАО была ограничена пределами в 4,4 тыс кв км

Территория автономии оказалась без учета исторических реалий и значительного количества земель многовекового обитания армян На западе НКАО даже утратила непосредственное соприкосновение с Арменией Между ними с 1923 по

1929 гг существовала курдская автономия, которая затем была растворена среди азербайджанских административно-территориальных делений

К 1988 г НКАО являлась одним из отсталых регионов СССР Экономика НКАО, несмотря на достаточно жесткую общесоюзную политику по социально-экономическому развитию регионов, финансировалась Баку по остаточному принципу (недофинансировалась), развитие производительных сил, производственных и национально-культурных потребностей не поощрялось, изучение истории армянского народа в школах было запрещено, любая связь с Армянской ССР расценивалась как проявление сепаратизма, последовательно велась политика выдавливания армян с их исконных земель В то же время активно поощрялось переселение сюда азербайджанцев, в итоге к 1989 г их численность достигла почти 25%

Рассматривался ли карабахский вопрос в советское время?

Армяне Карабаха неоднократно ставили вопрос о своем воссоединении с родной Арменией Существует, например, Постановление Президиума Совета министров СССР 1977 г (П-61,11-4133), в котором говорится «Вследствие ряда исторических обстоятельств несколько десятилетий назад Нагорный Карабах искусственно был присоединен к Азер-

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

1640 г. Армению посетил купец Василий Гагара. В своих записках, которые он передал царю Михаилу Федоровичу, рассказывал о судьбе армян, испытывавших злодеяния турок и персов, описывал Ереван, Арарат, озеро Севан и т. д.

1651 г. Москвич Арсений Суханов побывал в Армении, где зорко разглядел красоты природы, «пашни хорошия и луга и горы с травой скотопасные», жизнь и быт армян, их страдания под турецким гнетом.

байджану При этом не были учтены историческое прошлое области, ее национальный состав, желания народа, экономические интересы Прошли десятилетия, а вопрос о Карабахе продолжает склоняться, вызывать беспокойство и недоброжелательность между двумя соседними народами Надо воссоединить НКАО с Армянской ССР Тогда встанет все на свои законные места»

Однако по разным причинам рассмотрение карабахской проблемы руководством СССР, видимо, не без влияния Азербайджана, так и не состоялось

Когда и как возник межнациональный конфликт в Нагорно-Карабахской автономной области Азербайджана?

Перестройка, начатая М С Горбачевым в 1985 г, способствовала появлению у карабахских армян надежды на восстановление социально-политической справедливости, возможное воссоединение с Арменией В 1987 г под такой просьбой были собраны десятки тысяч подписей и направлены в ЦК КПСС и Верховный Совет СССР Однако никакой реакции не последовало Тогда, 20 февраля 1988 г, народные депутаты всех уровней на сессии Областного Совета НКАО обратились к Верховным Советам Азербайджана и Армении с просьбой дать согласие на переход автономии в состав Армянской ССР 26 февраля Горбачев встретился с народным

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

1667 г. Царь Алексей Михайлович подписал «Жалованную грамоту Армянской компании на привоз в Россию шелка-сырца», были даны даже гарантии сбыта товаров в случае каких-либо затруднений. Купец Закар Саградов (Саградян) одарил царя копией картины Леонардо да Винчи «Тайная вечеря» и трюном, о котором рассказано в главе 10.

депутатом СССР от НКАО, писателем и публицистом Зорием Балаяном и известной поэтессой Сильвой Капутикян, которые бескомпромиссно поставили вопросы о воссоединении НКАО с Армянской ССР. Власти Баку выступили против передачи НКАО Армении и получили определенную поддержку центральных властей СССР.

Но 27-29 февраля в городе Сумгаите начались армянские погромы, в которых погибло несколько десятков армян. Армяне были вынуждены бежать из города. Межнациональный конфликт между азербайджанцами и армянами Карабаха, а затем и Арменией приобрел катастрофический характер. Последовали погромы и депортации армян в Баку, Кировабаде (Гянджа), Нахичевани, Мингечауре, Ханларе, Казахе, Шеки и других районах Азербайджана. В 1988-1991 гг из Азербайджана было выдворено более 250 тыс армян. В свою очередь Армению покинуло примерно 180 тысяч азербайджанцев.

Когда и почему возникло Карабахское движение в Армении?

Армянская общественность крайне негативно отреагировала на погромы и убийства соотечественников в Азербайджане и отказ Москвы и Баку конституционным путем разрешить проблему Нагорного Карабаха. В Ереване непрерывно прово-

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

1766 г. Русский офицер И. Гербер публикует «Известие о находящихся с западной стороны Каспийского моря, между Астраханью и рекою Курой, народах и землях и о их состоянии в 1728 году». Он описывал гнет Персии и Турции: «Деревни весьма опустошены... жен и детей продавали в невольничество... Скрывавшиеся в горах опять ныне выходят, особливо к Российской границе...».

дились многотысячные митинги протеста, был образован Комитет «Карабах», который стал первой оппозиционной партией в СССР. В ноябре 1989 г. Комитет «Карабах» был преобразован в Армянское общенациональное движение (АОД). Его возглавил будущий первый президент Армении Левон Тер-Петросян.

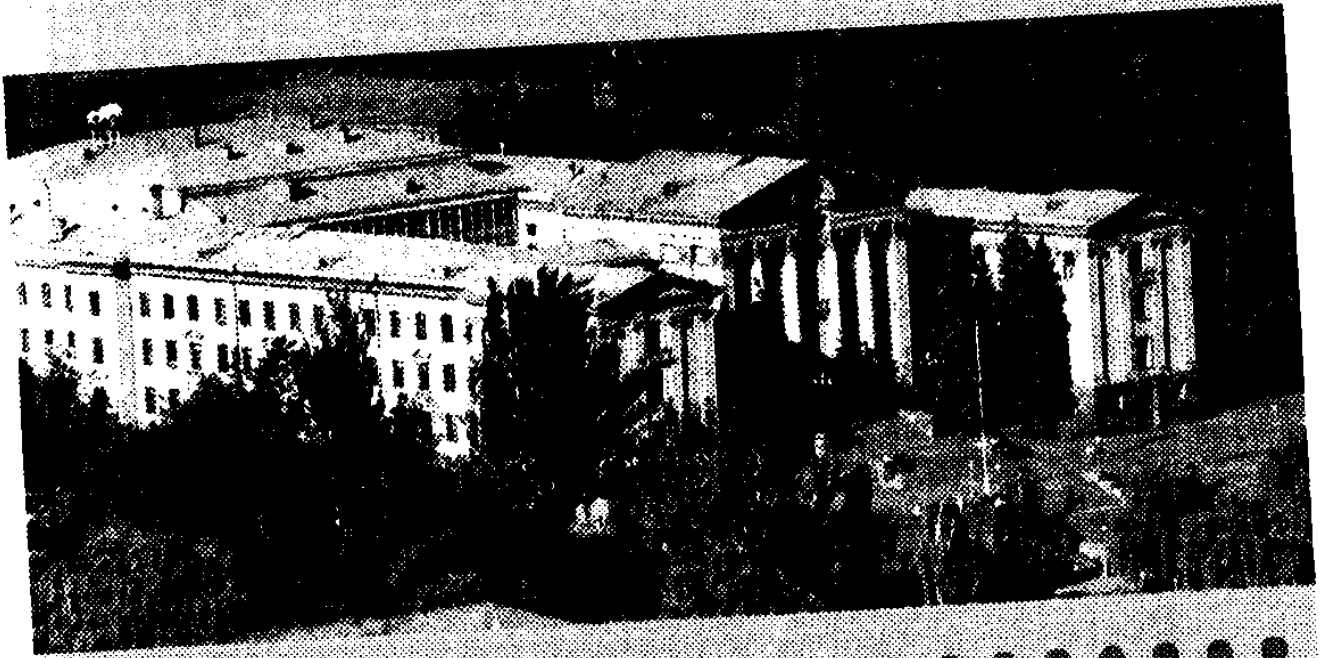
Какова обстановка в Нагорном Карабахе в настоящее время?

Нагорный Карабах, как северо-восточная провинция Армении и исторически составляя с последней неразрывное целое в культурном, экономическом и языковом отношении, вот уже более 16 лет является самопровозглашенной Нагорно-Карабахской Республикой (НКР), не признанной пока ни одним государством мира.

5 мая 1994 г. при посредничестве России, Киргизии и Межпарламентской ассамблеи государств-участников СНГ, собравшиеся в Бишкеке парламентарии Азербайджана, Армении и Нагорного Карабаха оформили протокол, на основании которого 12 мая ими была подписана «Договоренность о прекращении огня».

Под контролем армии НКР находятся приграничные азербайджанские районы, в частности Кельбаджарский и Лачинский, расположенные между НКР и Арменией. У НКР есть территориальные претензии к Азербайджану - это оккупация в 1992 г. Шаумянского и части Мартакертского районов (1028 кв км), что составляет почти 20% территории НКР.

Обстановка в НКР, можно сказать, спокойная, за исключением частично заминированных приграничных с Азербайджаном районов и, так называемых, зон безопасности, где до сих пор случаются перестрелки. Разрушенные войной города и поселки в основном восстановлены, в городе Степанакерте - столице НКР ведется новое строительство.

ГОСУДАРСТВЕННЫЙ
СТРОЙ И
ПОЛИТИЧЕСКАЯ
СИСТЕМА

ГЛАВА 4. ГОСУДАРСТВЕННЫЙ СТРОЙ И ПОЛИТИЧЕСКАЯ СИСТЕМА РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ.

**О том, что декларирует Конституция и кто руководит государством, о вооруженных силах, судебной системе, совете правосудия, административном делении и местном самоуправлении, о партиях, общественных организациях и профсоюзах.
Всего 27 вопросов и ответов.**

Каков герб Армении?

Государственным гербом Республики Армения является герб Первой Республики Армения (1918-1920 гг) Он утвержден 21 сентября 1991 г и представляет собой щит, в центре которого изображена гора Арарат с Ноевым ковчегом на вершине (согласно Библии, именно к Арарату пристал ковчег Ноя после вселенского потопа), остальное поле щита разделено на четыре части, в них помещены изображения государственных гербов четырех царств (династий) исторической Армении Это символизирует, что нынешняя республика является преемницей древнеармянской государственности Щит с двух сторон поддерживают орел (слева) и лев (справа), олицетворяющие государственную мощь Ниже щита изображены меч, виноградная ветвь, снопы колосьев, цепь и лента Изображение государственного герба Республики Армения можно увидеть на денежных купюрах и монетах страны, на вывесках официальных учреждений - министерств, ведомств и т д

Каков флаг Армении?

В соответствии со статьей 13 Конституции РА (принята 5 июля 1995 г.) флаг Республики является трехцветным с горизонтальными равномерными полосами красного, синего и оранжевого цвета. Считается, что эти цвета символизируют красный - кровь, пролитую многими поколениями армянского народа в борьбе за свободу и независимость, синий - спокойное, мирное небо над Арменией, оранжевый - созидательный груд, являющийся основой благоденствия народа. Этот же флаг был Государственным флагом Первой Республики Армения (1918-1920 гг.)

Кто автор музыки и текста гимна Армении?

Государственным гимном РА стал также гимн Первой Республики Армения «Мер Айреник» («Наша Родина»), созданный на слова поэта Микаэла Налбандяна. Музыка написана композитором Барсег Каначян. В первом и последнем куплетах Государственного гимна звучат следующие слова (подстрочный перевод)

Родина наша, свободная, независимая,
Что веками жила,
Своих сынов ныне созывает
В свободную, независимую Армению,
Повсюду смерть одна,
Человек умирает лишь раз,
Но блажен тот, кто погибает
За свободу своего народа

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

1761 г. И. Эмиш, замечательный патриот, передал канцлеру М.И. Воронцову план освобождения Армении.

1769 г. Купец М. Сараян передал проект освобождения своей страны с помощью совместных усилий армянских, русских и грузинских добровольцев.

Какой государственный строй выбрала Республика Армения?

Страна является демократической республикой, сочетающей элементы парламентской и президентской систем Структура верховной власти такова президент, наделенный широкими полномочиями, Национальное собрание (парламент), правительство во главе с премьер-министром и Конституционный суд

Есть ли в Армении Конституция?

Конституция РА была принята после проведенного референдума 5 июля 1995 г Она определяет Армению как суверенное, демократическое, социальное, правовое государство, власть в котором принадлежит народу Свою власть он осуществляет посредством свободных выборов, референдумов, а также через государственные органы, местное самоуправление и должностных лиц Государство обеспечивает защиту основных прав и свобод своих сограждан в соответствии с принципами и нормами международного права

Кто является главой государства и как он избирается?

Главой государства является президент республики Он обеспечивает соблюдение Конституции, функционирование законодательной, исполнительной и судебной властей и является гарантом независимости, территориальной целостности и безопасности страны

Президент представляет страну на международной арене и осуществляет общее руководство внешней политикой Он избирается гражданами на 5 лет Один и тот же человек не может быть президентом более двух сроков подряд

Референдум 2005 г одобрил необходимость предусмотреть определенное перераспределении полномочий от президента в пользу парламента и премьер-министра, что

должно произойти в 2007-2008 гг

Кто сейчас является президентом Армении?

С 1998 г президентом РА является Роберт Седракович Кочарян, избранный на второй срок в ходе президентских выборов 2003 г

Родился 31 августа 1954 г в городе Степанакерте Нагорно-Карабахской автономной области Азербайджанской ССР Окончил русскую школу Служил в рядах Советской армии Выпускник электротехнического факультета Ереванского Политехнического института Владеет русским и английским языками Женат и имеет троих детей Трудовую деятельность начал в 1971 г на степанакертском электротехническом заводе слесарь, затем - инженер-механик Далее занимал различные должности в комсомольских и партийных органах Нагорного Карабаха

В 1989 и 1990 гг избирался депутатом, членом президиума Верховного совета Армянской ССР В 1991 г был избран депутатом Верховного совета непризнанной Нагорно-Карабахской Республики первого созыва С 1988 г - один из политических лидеров Арцахского движения (Арцах - исконное армянское название Нагорного Карабаха), был членом комитета «Крунк», после роспуска которого основал и возглавил организацию «Миацум»

В период действия в НКАО Чрезвычайного положения (1990-1991 гг) входил в число организаторов и руководителей Карабахского подполья Одним из первых принял на себя ответственность за формирование системы безопасности и обороны Нагорного Карабаха

В августе 1992 г, когда азербайджанская армия захватила половину территории Нагорного Карабаха, он принял пост председателя Государственного комитета обороны НКР и

премьер-министра Мобилизация всех сил и воля к освобождению Арцаха в короткое время принесли перелом в войне В декабре 1994 г постановлением Верховного совета НКР, а в ноябре 1996 г - в результате всенародных выборов Роберт Кочарян был избран президентом НКР

В марте 1997 г Р Кочарян был назначен премьер-министром Республики Армения, а через год на досрочных выборах избран президентом Республики Армения и вновь переизбран на этот пост в 2003 г

Как избирается парламент страны и каковы его полномочия?

В Армении существует Национальное собрание (однопалатный парламент) 131 его депутат избирается на 5 лет по смешанной системе 75 - от мажоритарных округов, 56 - по партийным спискам

Главные функции парламента принятие законов, утверждение бюджета и ведение контроля за его исполнением Парламент назначает Конституционный суд, избирает Защитника прав человека и половину членов Наблюдательного совета по телевидению и радио (другая половина назначается президентом) По представлению президента назначает Генерального прокурора, Председателя Центрального банка и Председателя Контрольной палаты Имеет право выразить недоверие правительству

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

1776 г. Переведены с французского языка записки об Армении «Беловы путешествия через Россию в разные азиатские земли...», а в 1780 г. - «Всемирный путешественник, или Познавание Старого и Нового света в четырех частях света».

Какие партии представлены в Национальном собрании?

В результате выборов в парламенте Армении, состоявшихся 19 апреля 2007 г. большинство мест получила Республиканская партия Армении (64 депутатских кресла), "Прорывающая Армения" - 24, "Дашнакцутюн" - 16, "Оринац Еркир" - 9, "Наследие" - 7, "Дашинк" - 1, кандидаты от гражданской инициативы - 10. Председатель парламента - Тигран Торосян.

Может ли президент распустить парламент?

Да, но только не во время военного и чрезвычайного положения.

Может ли парламент отрешить от должности президента?

Да, но только по доказанным обвинениям чрезвычайной важности - за государственную измену или иное особо тяжкое преступление.

Кто является главой правительства, как формируется правительство страны, каковы его полномочия?

Глава правительства - премьер-министр. Президент на основании распределения депутатских мест в Национальном Собрании и консультаций с депутатскими фракциями назначает премьер-министром лицо, пользующееся доверием большинства депутатов, а если это невозможно, лицо, пользую-

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

1783 г. Духовный глава российских армян архиепископ Носиф Аргутинский передал Екатерине II план перехода Армении под покровительство России.

1789 г. А.В. Суворов во время русско-турецкой войны способствовал переселению армян в безопасные места. Поэтому неслучайно, что в 1795 г. армяне настойчиво просили царя поручить освобождение Восточной Армении именно Суворову.

щесся доверием у наибольшего числа депутатов Президент назначает и освобождает членов правительства по предложению премьер-министра

Правительство самостоятельно разрабатывает и осуществляет внутреннюю политику Армении Внешнюю политику оно разрабатывает и осуществляет совместно с президентом

С 2000 г по март 2007 г премьер-министром являлся Андраник Маргарян (скоропостижно скончался 25 марта 2007 г.)

С 4 апреля 2007 г Указом президента Р.С. Кочаряна премьер-министром Республики Армения назначен Серж Саркисян, бывший до этого министром обороны и секретарем Совета безопасности Армении

Серж Саркисян после выборов в Национальное собрание, состоявшихся 19 апреля 2007 г, как лидер Республиканской партии Армении, получившей большинство голосов избирателей, был вновь назначен премьер-министром Республики Армения

Как построена система военного руководства Армении?

Верховным главнокомандующим вооруженными силами является президент Он координирует сферу обороны, назначает и освобождает высший командный состав, объявляет военное и чрезвычайное положения, общую или частичную мобилизацию и принимает решение об использовании вооруженных сил Военное руководство осуществляет Генеральный штаб во главе со своим начальником Политическое руководство вооруженными силами осуществляет Министерство обороны во главе со своим министром Многие годы Министром обороны республики являлся Серж Саркисян С апреля 2007 г министром обороны Армении является Микаэл Арутюнян

Как осуществляется подготовка военных кадров?

Подготовка кадров осуществляется в Военном институте им Вазгена Саркисяна, Военном авиационном институте, на факультете военной медицины Ереванского государственного медицинского университета, а также в военных учебных заведениях Российской Федерации и Греции

Каковы численность и вооружение армянской армии?

Вооруженные силы состоят из мотострелковых подразделений и Военно-воздушных сил Существует единый главный штаб, который руководит всеми вооруженными силами В боевом составе Сухопутных войск имеются 5 отдельных корпусов, артиллерийская бригада, 2 зенитные ракетные бригады Общая численность вооруженных сил Армении составляет около 45 тыс человек, из них на чисто контрактной основе служат более 8 тысяч военнослужащих рядового и сержантского состава, более 10 тысяч офицеров и более 5 тысяч прапорщиков Это чуть больше 1/3 армии Помимо этого имеется резерв 1-й очереди (32 тыс чел) и резерв 2-й очереди (350 тыс чел)

Существуют также внутренние и пограничные войска Войска МВД насчитывают около 1000 человек и сгруппированы в 4 батальона

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

Ованес Туманян (1869-1923). То, что Россия перешла через Кавказский хребет, имеет глубокий исторический смысл. Если русские решат уйти с Кавказа, то это еще можно понять, а вот кавказцам страшновато будет представить себе Кавказ без русских. Это диктуется им историей и жизнью.

Я не знаю, насколько нужен был Кавказ русским, но зато знаю, как необходимы Кавказу русские.

Какова роль Конституционного суда в Армении?

Конституционный суд является органом судебного конституционного контроля и важным элементом в системе «сдержек и противовесов» политической системы. Он определяет соответствие Конституции законов, постановлений парламента, указов президента, постановлений правительства и премьер-министра, решений органов местного самоуправления, выявляет до ратификации международного договора соответствие Конституции закрепленных в нем обязательств, разрешает споры, связанные с результатами референдумов и выборами президента страны и депутатов, дает заключение о наличии оснований отрешения от должности президента или о невозможности исполнения им своих полномочий, а также по некоторым другим вопросам.

В КС могут обращаться президент, парламент, правительство, местные органы власти, прокуратура, другие суды, а также частные лица по конкретным вопросам. Состоит из 9 членов, причем 5 из них назначаются Национальным собранием, а 4 - президентом. Члены КС несменяемы и занимают свою должность до 65 лет, обладая юридической неприкосновенностью.

Председателем Конституционного суда Республики Армения является Гагик Арутюнян.

Как построена судебная система Армении?

Здесь действуют суды 1-й инстанции общей юрисдикции, апелляционные суды и Кассационный суд, а в предусмотренных законом случаях и специализированные суды. Высшей судебной инстанцией (кроме проблем конституционного правосудия) является Кассационный суд, обеспечивая единообразное применение закона. Независимость судов гаран-

гируется Конституцией и законами. Судьи несменяемы Они занимают свою должность до достижения 65 лет

Что такое Совет правосудия?

Важным и оригинальным элементом судебной системы Армении является Совет правосудия В его состав входят 9 судей, избранных сроком на 5 лет на общем собрании судей Армении, а также по два юриста-ученых, назначенных президентом и председателем парламента Совет правосудия представляет на утверждение президента кандидатуры судей и предложения по служебному продвижению, дисциплинарной, административной и судебной ответственности, прекращении полномочий

Каково административно-территориальное деление Армении?

Страна подразделяется на 10 марзов (областей) и муниципалитеты Ереван является муниципальным образованием, но с особым статусом отдельного марза. Его мэр назначается президентом

Как функционирует система местного самоуправления Армении?

Местное самоуправление осуществляется муниципалитетами Во главе их - совет и руководитель, которые избираются на 4 года. Источники финансирования - дотации из госбюджета, местные налоги и пошлины, а также платежи за оказываемые ими услуги. Муниципальный совет распоряжается муниципальной собственностью, утверждает бюджет, устанавливает местные налоги, пошлины и платежи, принимает правовые акты и т д

действие этих норм оценивается парламентом, соответствующими государственными органами, политическими партиями, общественностью и СМИ

Какие наиболее влиятельные политические партии в Армении?

Наиболее влиятельными из большого числа партий являются Республиканская партия Армении, партия «Прцветающая Армения» и партия Дашнакцутюн

Есть ли оппозиционные партии?

В жесткой оппозиции к властям в парламенте представлены «Народная партия Армении», «Национально-демократический союз» и партия «Национальное единение».

В мягкой оппозиции к правительству находятся «Объединенная Трудовая партия» и партия «Страна законности» Влиятельны - Армянское общенациональное движение, которое было правящей партией в 1990-1997 гг, Коммунистическая партия и Демократическая партия

Кто наиболее видные политики Армении?

Наиболее видными политиками, по мнению армянских СМИ, сейчас являются президент Роберт Кочарян, **примьер-министр** Серж Саркисян, председатель Национального собрания Тигран Торосян, заместитель председателя Национального собрания Ваан Ованнисян, министр иностранных дел Вардан Осканян, лидер Народной партии Степан Демирчян, лидер партии «Национально-демократический союз» Вазген Манукян, лидер партии «Национальное единение» Арташес Гегамян, лидер Коммунистической партии Владимир Дарбинян и лидер Демократической партии Арам Саркисян

Имеются ли в Армении профсоюзы?

В стране существует Конфедерация профсоюзов, объединен-

яющая более 20 отраслевых профсоюзов, создана в 1992 г на самостоятельной основе, входит во Всеобщую конфедерацию профсоюзов стран СНГ. Она является правопреемницей Республиканского совета профсоюзов Армении, входящего в советские времена во Всесоюзный центральный совет профсоюзов (ВЦСПС)

Какие существуют общественные организации?

В Республике Армения действуют политические, творческие, правозащитные, профессиональные, экологические, ветеранские, благотворительные и другие организации. В число политических входят, например, «Институт гражданского общества», «Сотрудничество во имя демократии», «Форум лидеров XXI века», «Демократия Центр политических и правовых исследований», «Свободный форум гражданских инициатив», «Армянский центр интеграции и демократии», «Сотрудничество во имя открытого общества», фонд «Нораванк».

К правозащитным относятся - «Конституционный правозащитный центр Армении», организация «Миссия Армении», «Хельсинкский комитет Армении», «Хельсинкская гражданская ассамблея Армении»

К экологическим - «Бург» и «За устойчивое человеческое развитие»

К профессиональным - Союзы писателей, композиторов, художников, Клуб журналистов Гюмри «Аспарез», «Ереванский пресс-клуб», «Комитет защиты свободы слова»

К благотворительным - центр «Лусабер», Благотворительный фонд «Карен Демирчян», «Здоровье человека», организации по проблемам инвалидов

К ветеранским - «Союз ветеранов Армении», объединяющий участников Великой Отечественной войны, и «Союз ветеранов освободительной борьбы», объединяющий ветеранов Карабахской войны

РЕЛИГИЯ

ГЛАВА 5. РЕЛИГИЯ

Об особенностях Армянской Церкви и ее роли в истории народа, о дохристианских верованиях, о времени принятия христианства, о связях церквей двух стран, о том, сколько православных в Армении. Всего 13 вопросов и ответов

Какую религию исповедуют армяне?

Армяне - христиане Армянская Апостольская Церковь (ААЦ) - первохристианская Она очень близка к православию, но не совсем идентична

Отделение Армянской Церкви от Вселенской (Греческой) церкви произошло в 554 г на II Двинском церковном соборе, который осудил решения Халкидонского собора (451 г) по поводу двуединой сущности Христа

Начиная с XIII в, Ватикан безуспешно пытался распространить влияние католицизма в Армении После присоединения Армении к России основные привилегии ААЦ, принадлежащей к семье древних восточно- православных (дохалкидонских) церквей, были подтверждены

Армянскую Апостольскую Церковь возглавляет Верховный патриарх- Католикос всех армян Традиционно она имеет три патриарших престола Католикосат Киликийский (Антелиас, Ливан), Патриархат Иерусалимский, Патриархат Константинопольский, а также епархии

Кто сегодня возглавляет Армянскую церковь?

27 октября 1999 г национальный Церковный собор Армянской Апостольской Церкви избрал архиепископа Гарегина

132-м Верховным патриархом-Католикосом всех армян Гарегин II (в миру - Ктрич Григорьевич Нерсисян) родился 21 августа 1951 г в селе Воскехат Эчмиадзинского района Армянской ССР В 1965-1971 гг обучался в духовной семинарии в Эчмиадзине После ее окончания служил помощником инспектора семинарии и преподавал Новый Завет В 1970 г рукоположен во диаконы, затем - в сан иеромонаха и наречен Гарегинном

В 1972 г по указанию католикоса всех армян Вазгена I направлен в Вену для продолжения богословского образования, в 1975 г - служил духовным пастырем армянской диаспоры в ФРГ и продолжал богословское образование в Боннском университете В 1979 г вернулся в Эчмиадзин Впоследствии учился в аспирантуре Московской духовной академии Русской православной церкви В 1983 г был возведен в сан епископа, в 1992 г - в сан архиепископа В 1980 г назначен помощником главного vicария, в 1983 г - главным vicарием Араратской патриаршей епархии, в 1997 г - местоблюстителем патриаршего престола Гарегин II является почетным членом Национальной академии наук Республики Армения Отмечен государственными наградами СССР, Иордании, Румынии, Украины и Франции

Какие верования господствовали в дохристианский период?
До принятия христианства армяне, как и многие другие

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

1827 г. Генералу Паскевичу в ознаменование заслуг по освобождению части земель Армении от персов даровано звание «Граф Эриванский».

Войска генерала Красовского, разгромило персидское войско, спасают духовный центр армян - Эчмиадзин.

народы, были язычниками и поклонялись многим богам. Отцом богов и патриархом всех армян был родоначальник Аик, который, согласно летописной традиции, был праправнуком Ноя. Он предстает в мифе как великан-охотник, его именем армяне называли одно из созвездий (Орион). В VI-IV вв до н.э. главными божествами армянского пантеона были верховный бог-громовержец, «творец неба и земли» Арамазд и особо почитаемая верховная богиня Анаит. Символом отваги и мужества был Ваагн - бог грозы и молнии, богом солнца - Михр, богиней любви, красоты и поэзии - Астхик (букв Звездочка), покровителем наук и искусств - Тир, богиней мудрости и хранительницей домашнего очага - Нанэ и другие. В III-I вв до н.э. под воздействием греческой мифологии языческие боги у армян стали отождествляться со сходными греческими богами. Так, Арамазд, отождествлялся с Зевсом, Ваагн - с Гераклом, Михр - с Гелиосом, Анаит - с Артемидой, Астхик - с Афродитой, Нанэ - с Афиной, Тир - с Аполлоном.

Когда армяне приняли христианство?

Христианство начало проникать в Армению уже в I в н.э., во времена апостолов. Поэтому Армянская церковь называется Апостольской. Согласно преданию, в Армении проповедовали христианство апостолы Фаддей и Варфоломей. К III в христианство получило весьма широкое распространение, несмотря на жестокое преследование христиан, как и в Древнем Риме.

Датой принятия христианства считается 301 г. Произошло это при царе Трдате III Великом (287-330 гг.), который сначала преследовал христиан, но затем сам со своей семьей и двором принял новую веру и повелел крестить «весь народ, всех жителей страны Армянской, от мала до велика». Таким образом, Армения стала первой страной в мире, где христианство было провозглашено государственной религией.

Каково отношение армян к своей церкви?

Народ относится к своей церкви с трепетом и почтением, оберегает ее. Он осознает, что без церкви не было бы и нации, ибо сильна была угроза раствориться среди захватнических народов и племен.

Во имя своей веры армяне шли на огромные жертвы и лишения. Когда, например, персидский царь Йеэдигерд II (439-457 гг) попытался насильственно обратить армян в зороастризм с целью их ассимиляции, вспыхнуло национально-освободительное движение, которое продолжалось 34 года. Наиболее крупное сражение с персами произошло в 451 г при Аварайре под предводительством Вардана Мамиконяна. Жестокие репрессии не сломили народ, и персы признали христианство государственной религией Армении. Армяне идентифицируют себя с армянством в значительной степени через церковь.

Как связаны церковь и архитектура?

Все выдающиеся памятники армянской архитектуры так или иначе связаны с церковью - храмы, монастыри, дворцы католиков. Классическим периодом считается век, когда были сооружены выдающиеся памятники архитектуры - храмы Птгни (VI в), Рипсима (618 г), Багаван (631-639 гг), Звартноц (640-661 гг), Лмбатаванк (VII в).

В средние века центром замечательной архитектуры стала столица армянских Багратуни - город Ани (ныне - в Турции). Здесь появились величественный Кафедральный собор (1001 г), круглый в плане храм Святого Григора, где находилась статуя царя Гагика I (1015 г), башнеобразная церковь Спасителя (1036 г) и единственная пятикупольная церковь апостолов с планом в виде креста, заключенного в прямоугольник. Шедеврами являются также ансамбль резиденции католика в Святом Эчмиадзине, храмы Гегард, Гаяне,

монастырь Гошаванк и многие другие

Где располагается историческая резиденция католикоса?

Это монастырский комплекс в городе Вагаршапате, где находится главный храм Армянской церкви - Святой Эчмиадэин, основанный в 303 г. Здесь же имеются и другие храмы, а также Духовная академия, Усыпальницы католикосов, языческое капище, Хранилище церковных реликвий.

Стоит перечислить хотя бы некоторую часть этих реликвий, представляющих собой величайшие ценности и в духовном смысле, и как произведения искусства: церковные одежды, вышитые золотом и жемчугом, посохи и кресты католикосов, многочисленные ритуальные предметы, выполненные из золота, серебра, слоновой кости, золотой армянский алфавит и крест как символы армянского народа, картины Айвазовского. Здесь же имеются образцы средневековой армянской скульптуры - хачкары, фрески, барельефы

Как складываются отношения между Русской Православной и Армянской Апостольской церквями?

Патриарх Московский и всея Руси Алексей II отметил «Между Русской православной и Армянской Апостольской Церквями установились самые добрые отношения, мы принадлежим к одной семье православных народов, постепенно возвращающихся в лоно христианской веры, к истокам нравственности»

Заметим, что некоторые армянские священнослужители обучались в Московской духовной академии. В их числе был и нынешний католикос всех армян Гарегин II

Существуют ли в России армянские церкви?

Поскольку российские власти всегда терпимо относились к ААЦ, в России было много армянских храмов. Это, правда,

не касается советского периода, когда репрессиям подверглись все конфессии

Сейчас в России более 40 армянских храмов в Москве, Краснодаре, Новороссийске, Армавире, Владикавказе, Сочи, Ростове-на-Дону, Астрахани, Волгограде, Саратове, Пятигорске, Ставрополе и в других городах, а также в ряде сел. Возводятся новые церкви в Ярославле, Новосибирске, Анапе и в других городах России

Есть ли русские православные церкви в Армении?

Здесь имеются 5 таких храмов. Наиболее крупные из них - в Ереване и Ванадзоре. Еще один храм будет возведен в Ереване на средства армянской общины России. Численность прихожан РПЦ в Армении - около 1 тыс человек

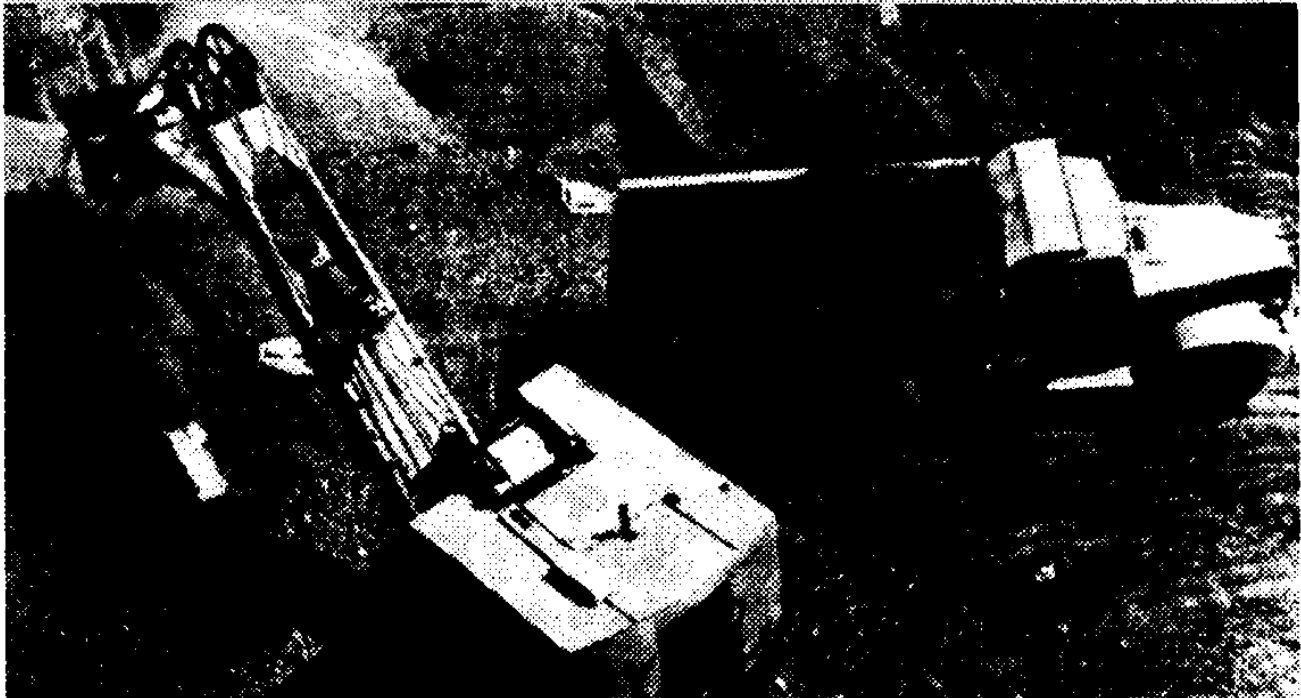
Можно ли православным отправлять церковные обряды в армянских храмах, а армянам - в российских церквях?

Да, учитывая духовную близость наших церквей и по взаимному соглашению Русской православной церкви с Армянской апостольской церковью наши народы взаимно могут принимать крещение, причастие и исповедовать другие церковные таинства, отмечать вместе святыя праздники

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

1828 г. А. Грибоедов (1795-1829): «...К нам перешло до 8 т[ысяч] армянских семейств, и я теперь за оставшееся их имущество не имею ни днем, ни ночью покоя, однако охраняю их достояние и даже доходы, все кое-как делается по моему слову». Из письма, Тавризм.

1828 г. Николай I принимает «Церковное Положение», по которому Армянская Апостольская церковь получает полную свободу владеть своим имуществом и ведать образованием, просвещением, бракосочетанием и т. п.

•••••

ЭКОНОМИКА И ПРИРОДНЫЕ РЕСУРСЫ

**ГЛАВА 6. ЭКОНОМИКА
И ПРИРОДНЫЕ РЕСУРСЫ**
**О бюджете и доходах граждан,
об основных отраслях экономики
и о ее развитии в советское
время, о внешней торговле,
в том числе российско-армянской,
о том, есть ли в стране безработица.
Всего 20 вопросов и ответов.**

Каков государственный бюджет Армении?

Бюджет РА в 2006 г составил \$1 млрд. Доходная статья бюджета - \$874 млн, расходная - \$1,03 млрд, дефицит - \$156 млн.

На социальные расходы выделено \$120,2 млн, на пенсионные - \$162,2 млн., на оборону - \$150 млн., или 3% от ВВП (валовый внутренний продукт) Инфляция запланирована в размере 3%

Как называется денежная единица и каков ее обменный курс по отношению к рублю?

Денежная единица - драм Обменный курс на октябрь 2006 г - 1 российский рубль = 16,5 драмам, 1 драм = 6 копейкам

Какой доход на душу населения?

В 2005 г ВВП на душу населения составил \$1667 Благодаря его стабильному росту и другим показателям Республика Армения переместилась из группы стран с низкой

доходностью в группу средней доходности Среднемесячная номинальная зарплата - \$115

Сравним показатели ВВП на душу населения и средняя зарплата в Грузии - \$1356 и \$50, в Азербайджане - \$1548 и \$139, в России - \$5364 и \$304

Как развивается экономика Армении?

В последние годы происходит рост ВВП в 2005 г по сравнению с 2004 г он вырос на 13,9% и составил \$5 млрд Объем промышленной продукции вырос за этот период на 7,5% и составил \$1,5 млрд Рост валовой продукции сельского хозяйства составил 9,1% и достиг \$1,4 млрд

Каковы ведущие отрасли промышленности?

Наиболее важные отрасли - электроэнергетика (6,5 млрд кВт), строительство и производство стройматериалов, цветная металлургия, химическая промышленность, ювелирное производство, некоторые виды машиностроения (в частности, произ-

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

1830 г. А.Пушкин (1799-1837): *«Мы въехали в Карс... Из ближнего дома вышел молодой армянин и, переговора с моим турком, позвал меня к себе, изъясняясь на довольно чистом русском языке. Он повел меня по узкой лестнице во второе жилье своего дома. В комнате, убранной низкими диванами и ветхими коврами, сидела старуха, его мать. Она подошла ко мне и поцеловала мне руку. Сын велел ей разложить огонь и приготовить мне ужин...»*

Мой армянин толковал мне, как умел, военные действия, коим сам он был свидетелем. Заметя в нем охоту к войне, я предложил ему ехать со мной в армию. Он тотчас согласился». Из «Путешествия в Арзрум».

водство электрогенераторов), военная электроника, легкая и пищевая промышленность, в том числе производство винно-коньячной продукции (о развитии этой столь почитаемой не только в Армении продукции рассказывается в силу ее многообразия отдельно - см. приложения) Поощряется развитие высокотехнологических отраслей производства, использование в этих целях значительной научной базы. Развивается туризм.

Как развивалась промышленность в советское время?

С 1921 по 1980 гг валовая продукция промышленности увеличилась в 390 раз, прежде всего, за счет создания с помощью бюджета союзной страны промышленности средней и крупной значимости

В результате появились предприятия электротехнического и энергетического машиностроения, станкостроения, приборостроения, минеральных удобрений, часовой промышленности и т.д. Ведущими отраслями стали электроэнергетика (1913 г - 5 млн кВт/ч, в 1980 г - 13,5 млрд), производство бельевого и верхнего трикотажа (1940 г - 3 млн. штук, в 1980 г - 83 млн), обуви (1940 г. - 900 тыс пар, в 1980 г - 13,8 млн) и т.д

Какую роль играет сельское хозяйство?

Сейчас доля сельского хозяйства в ВВП - 28%. Число занятых в этой отрасли - 545 тыс человек

Площадь сельскохозяйственных земель - 1387 тыс га. Доля растениеводства - 52%, животноводства - 48%. Основные культуры - овощи, бахчевые, картофель, пшеница, виноград, фрукты. Животноводство специализируется на молочно-мясном скотоводстве и, особенно, овцеводстве (распространено в горных районах)

Как развивалось сельское хозяйство в советское время?

Валовая продукция аграрной сферы возросла с 1940 г к 1980 г в 4,6 раза К примеру, сбор винограда составил в 1940 г - 66 тыс тонн, в 1980 г - 206 тыс тонн, производство мяса в убойной массе в 1940г - 23 тыс тонн, в 1980 г - 96 тыс тонн, надои молока в 1940 г. - 170 тыс тонн, в 1980 г - 488 тыс тонн

Что экспортирует Армения?

В 2005 г страна вывезла товаров на \$950 млн (рост в сравнении с 2004 г - 31,5%) Это, прежде всего, электроэнергия, обработанные драгоценные и полудрагоценные камни, изделия из драгоценных металлов, цветные металлы, пищевая продукция, в частности, вина и коньяки, машины и оборудование и по заказам российского ВПК электроника

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

1832 г. Пушкин посвящает Анне Авамелек, дочери русского генерала из армян, прекрасные стихи «В альбом княжны А. Д. Авамелек»:

*Когда-то (помню с умиленьем)
Я смел Вас нанять с восхищеньем,
Вы были дивное дитя,
Вы расцвели - с благоговеньем
Вам ныне поклонюсь я.
За вами сердцем и глазами
С невольным трепетом пошусь
И вашей славою и вами,
Как нянька старая, горжусь.*

Она же переводила Пушкина, Лермонтова, Тютчева, Некрасова, Апухтина на английский и французский языки.

Что импортирует Армения?

В 2005 г Армения ввезла товары на \$1,77 млрд (рост на 30,9% по сравнению с 2004 г) Это нефть и нефтепродукты, природный газ, необработанные драгоценные и полудрагоценные камни, оборудование, черные металлы, химическая продукция, некоторые продукты питания и потребительские товары, в том числе легковые автомобили

Дефицит торгового баланса составил \$820 млн

С какими странами торгует Армения?

Основной торговый партнер - Россия (подробное изложение темы в гл 10) и страны СНГ (в 2005 г на их долю пришлось 41,2 % всего оборота) Значительна торговля с Израилем (оборот \$265,7 млн), Бельгией (\$253,5 млн), США (\$157,6 млн.) Следует также учитывать опосредованный импорт турецких товаров через Грузию и Иран, сопоставимый, по оценкам экспертов, с объемом российско-армянского товарооборота

Велик ли внешний долг Армении?

Внешний государственный долг в 2006 г составил \$1,216 млрд, примерно \$405 на душу населения В его структуре - \$983 млн. задолженности, прежде всего, перед Всемирным банком и Международным валютным фондом На погашение долга в 2006 г. направлено \$60,7 млн Крупнейшие кредиторы ЕС, США, Иран.

Долг России уже выплачен (подробное изложение темы в гл 10)

Идут ли в Армению иностранные инвестиции?

Политика «открытых дверей» и надлежащие законы привели к тому, что с 1991 г объем иностранных инвестиций составил \$2 млрд

Основные инвестиции осуществлены из стран ЕС - 50%, России - 25% (подробное изложение темы в гл.10), остальная часть приходится в основном на США и Ливан

Какую роль в экономике страны играет туризм?

Для туризма привлекательны многообразие природных и культурно-исторических достопримечательностей В последнее время его развитию стало уделяться большее внимание Строятся гостиницы и курорты, создается надлежащая инфраструктура, идет реставрация исторических памятников и т.п.

Это дает свои результаты число туристов величивается, и сейчас туризм обеспечивает 6-8% ВВП

Влияют ли внешние обстоятельства на экономику Армении?

Отсутствие выхода к морю и транспортная блокада, вызванная политическими причинами, прежде всего, затрудняют эффективное развитие экономики Так, если в середине 80-х годов прошлого века доля промышленности в ВВП составляла около 2/3, то сейчас она упала примерно до 1/3 В экономике увеличилась доля отраслей с низкой долей издержек на транспортировку, к примеру, ювелирных изделий Возросла доля сельского хозяйства в силу того, что

стали меньше закупать импортную продукцию Улучшается сфера услуг

Богата ли Армения полезными ископаемыми?

Армения не очень богата полезными ископаемыми Из топливных здесь имеются незначительные месторождения угля и горючих сланцев Но важно отметить наличие медных и медно-молибденовых месторождений Эксплуатируются месторождения золота и полиметаллических руд (цинк, свинец, молибден с сопутствующими металлами - серебро, рений, кадмий, селен)

Обнаружены также нефелиновые сиениты (сырье для алюминия) и железорудные месторождения

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

Валерий Брюсов (1873-1924) стал отличным знатоком культуры Армении: «В изучении Армении я нашел неиссякаемый источник высших, духовных радостей, что как историк, как человек науки я увидел в истории Армении целый самобытный мир, в котором тысячи интереснейших, сложных вопросов будили научное любопытство, а как поэт, как художник я увидел в поэзии Армении такой же самобытный мир красоты, новую, раньше неизвестную мне вселенную, в которой блистали и светились высокие создания подлинного художественного творчества. ...Знакомство с армянской поэзией должно быть обязательно для каждого образованного человека, как обязательно для него знакомство с эллинскими трагиками, с «Божественной комедией» Данте, драмами Шекспира, с поэмами Виктора Гюго».

Переводам армянской литературы отдали свой талант знаменитые поэты XX в. - А. Блок, В. Брюсов, И. Бунин, К. Бальмонт, Вяч. Иванов, С. Шерешинский, Б. Пастернак, А. Ахматова, А. Тарковский, С. Городецкий, С. Маршак, М. Петровых, Н. Тихонов и др.

Большое значение имеют стройматериалы туф (запасы - 3 млрд куб м), базальт, андезит, известняк, мрамор, пемза, перлит, гранит, глина, обсидиан Недра богаты также запасами пищевой соли.

Водные ресурсы Армении - каковы они?

Шесть больших рек - Дебед, Ахурян, Мецамор, Раздан, Арпа и Воротан - имеют средний годовой сток, превышающий 500 млн куб м Для его рационального использования имеются свыше 20 водохранилищ объемом около 1 млрд. куб м и сеть каналов

Горные озера имеют запасы воды около 39,3 млрд куб м Почитаемое у армян озеро Севан вбирает в себя 32 млрд куб м, что обеспечивает работу каскада из шести гидроэлектростанций

Значительные запасы пресной воды содержат подземные бассейны (почти 50 млрд куб м) и, прежде всего, Араратский (около 30 млрд куб м) Эти артезианские воды - основной источник водоснабжения населения, они используются также для хозяйственных нужд

Есть ли полезные человеку минеральные воды?

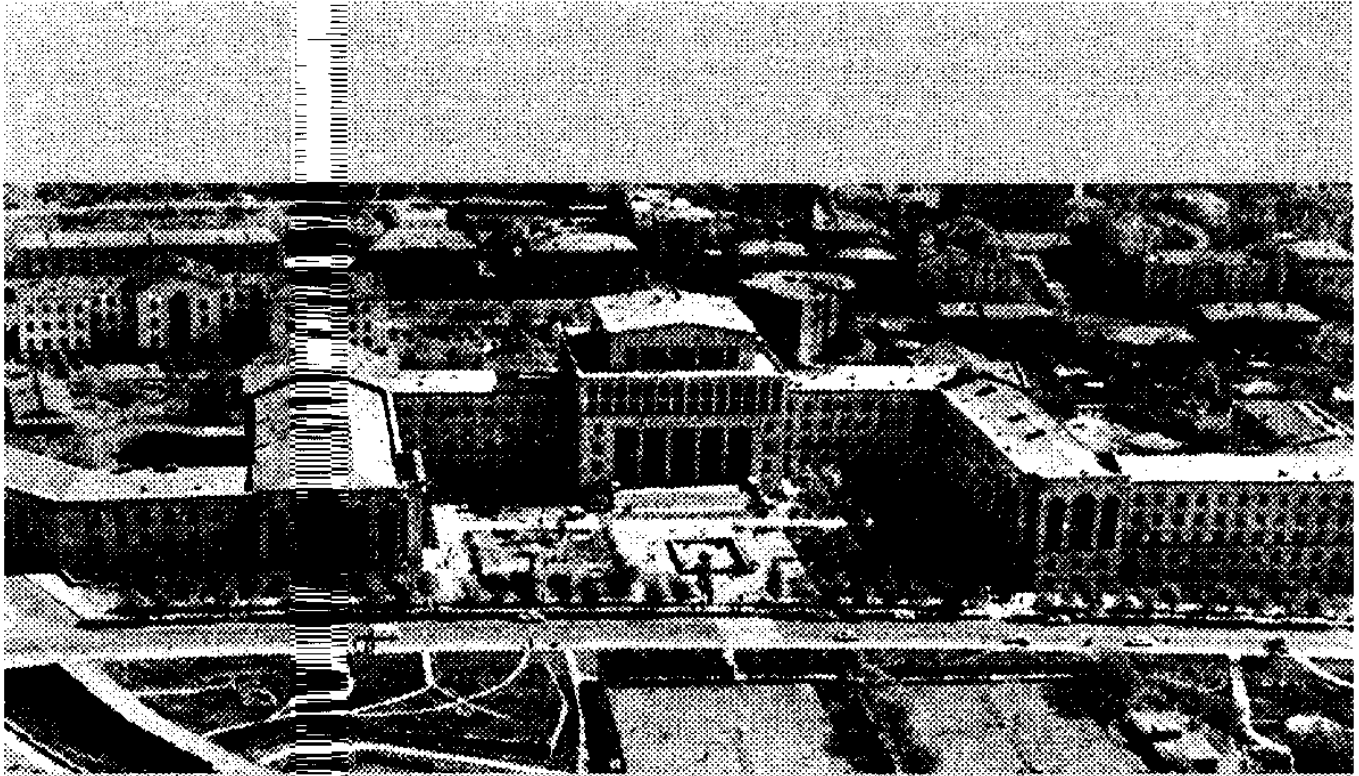
Да, здесь имеется более 700 минеральных источников И по-прежнему популярны - и не только в Армении - «Джермук», «Арзни», «Бжни», «Дилижан»

Каковы лесные ресурсы?

Лесов здесь немного и размещены они неравномерно Тем более экологически значимы для защиты воздуха, почв, лесов, воды и влияния на климат

Есть ли в Армении безработица?

В 2005 г она составила 8,1% и по сравнению с 2004 г сократилась на 1,5%. Средняя численность экономически активного населения составила 1,2 млн человек. В конце 2005 г общее число зарегистрированных лиц, ищущих работу, составило 120,9 тыс человек. Статус безработного получили 89 тыс. человек. В настоящее время из Армении ежегодно уезжает около 50-60 тыс человек, что является характерным показателем для трудоизбыточной страны. Выезжают в основном люди в возрасте 18-55 лет, со средним или высшим образованием.

НАУКА И
ОБРАЗОВАНИЕ

ГЛАВА 7. НАУКА И ОБРАЗОВАНИЕ

Об истории появления алфавита, об Академии наук, образовании и его современных особенностях, о том, можно ли учиться в Армении на русском языке и какие научные учреждения стали российскими.

Всего 13 вопросов и ответов.

Когда появился армянский алфавит и кто его создатель?

Дата рождения армянского алфавита - 405 г н э До этого государственные нужды обслуживались сначала арамейским и греческим, а затем сирийским, парфянским и персидским письмом

Создатель алфавита - Месроп Маштоц (362-440) Он был служащим при царском дворе, владел несколькими языками и при поддержке католикоса Саака Партева и царя Врамшапуха подверг скрупулезному анализу фонетику армянского языка, после чего разработал уникальную алфавитную систему из 36 букв (7 гласных и 29 согласных) До сих пор армяне почти в неизменном виде пользуются созданным им алфавитом Лишь со временем, в результате дальнейшего развития языка, на рубеже XII-XIII в в него были добавлены еще две буквы, а позднее еще одна, и сейчас армянский алфавит состоит из 39 букв

Выдающегося создателя письменности Армянская церковь причислила к лику святых

% В 1500 школах обучалось 600 тыс учащихся, в 100 профтехучилищах - 53 тыс учащихся, в 65 средних специальных учебных заведениях - 51,8 тыс, в 13 вузах - 58,1 тыс студентов Тысячи армян учились в РСФСР и в других союзных республиках На 1000 человек, занятых в народном хозяйстве, приходился 891 человек с высшим или средним образованием (в 1939 г - 135 человек)

Армения вышла на первое место в СССР по числу студентов и специалистов на душу населения, что не было бы возможно без помощи союзной страны

Как развивается образование в настоящее время?

После распада СССР финансирование образования резко сократилось В 1992-1995 гг обязательное среднее образование было заменено бесплатным неполным средним, причем из программы был исключен ряд ранее обязательных предметов В сфере высшего образования ставка была сделана на частные вузы

Но с 1997 г началось изменение образовательной политики Было подтверждено право на бесплатное полное среднее образование в государственных школах, и ассигнования на образование стали неуклонно расти В 2006 г госрасходы составили \$123,6 млн (\$89 млн - в 2004 г) Выросли и зарплаты учителям - с \$70 до \$116

Республика Армения удерживает высокий по международным стандартам уровень образования и занимает более высокое по сравнению с соседними странами место в годовых докладах ООН о человеческом развитии Она - участник

Болонского процесса, согласно которому к 2010 г должно быть завершено вовлечение национальной образовательной системы в общее европейское образовательное пространство и осуществлен полный переход образования на европейские стандарты

Какова система среднего образования?

Здесь действует трехступенчатая система среднего образования начальная школа (1-4 классы), средняя школа (5-9 кл) и старшая школа (10-11 кл) С 2006 г введена 12-летняя система

В стране имеется 1365 общеобразовательных школ, 52 специализированные, 27 профтехучилищ, 88 колледжей, 52 внешкольных учреждения Предусмотрены льготы и компенсации для приобретения учебников, учебных пособий и принадлежностей

Школьники РА - постоянные участники ежегодных международных олимпиад по естественным и техническим наукам, победители и призеры удостоиваются встреч с президентом и премьер-министром

Вместе с тем есть беспокойство, что не все дети посещают школу, прежде всего, по причинам бедности

Какова система высшего образования?

В Конституции Республики Армения продекларировано, что каждый гражданин имеет право получать бесплатное образование в государственных высших и иных специальных учебных заведениях на конкурсной основе

Здесь имеются 17 государственных, 28 негосударствен-

ных, прошедших государственную аккредитацию, и 7 негосударственных, не прошедших аккредитацию вузов Крупнейшие - Ереванский государственный университет, Архитектурно-строительный университет, Институт народного хозяйства, Сельскохозяйственная академия, Лингвистический университет им. В. Брюсова, Медицинская академия.

Высшее образование функционирует как 4-ступенчатая система, предполагающая возможность непрерывного обучения Начальная стадия (колледжи) - 1-2 года обучения, первая ступень в вузах и колледжах - степень бакалавра - до 4-х лет обучения, продвинутая стадия - еще 2 года обучения с получением степени магистра, и, наконец, послевузовское обучение - аспирантура (3 года) Вместе с тем оставлена возможность и для традиционного пятилетнего вузовского образования.

Ученые степени - кандидат и доктор наук - перешли по наследству от советского времени Существует Высшая аттестационная комиссия

Имеются ли школы с русским языком обучения?

Русские бюджетные школы разрешается иметь лишь в местах компактного проживания русских, а это всего три села В то же время действуют 65 школ с углубленным изучением русского языка и 50 русских классов, где изучают

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО
 1801-1864 гг. *Потери русских войск в войнах против Персии и Турции, в составе которых храбро сражались армяне, составили 25 000 солдат и офицеров.*

также русскую литературу и историю России

В Ереване ряд ведущих средних образовательных школ с преподаванием на русском языке издавна носят имена великих русских писателей и поэтов, таких как А. Пушкин, Н. Гоголь, М. Горький, А. Чехов, В. Маяковский

Можно ли получить высшее образование на русском языке?

В 1999 г в Ереване был открыт Российско-Армянский (Славянский) университет, являющийся совместным делом обеих стран. На 6 факультетах обучается около 2000 студентов.

Государственный лингвистический университет им. Валерия Брюсова, который в 2005 г отметил свое 70-летие, также готовит специалистов по русскому языку и русской литературе.

На русском языке ведется преподавание также в 7 филиалах и учебных пунктах вузов России, действующих в Армении.

Имеется ли Академия наук?

В 1943 г, в самый разгар войны с фашизмом, союзная и республиканская власти приняли решение о создании Академии наук Армении (на базе созданного в 1935 г Армянского филиала Академии наук СССР). Первым президентом Академии наук Армянской ССР был крупнейший востоковед И. А. Орбели.

Ныне это Национальная академия наук Республики Армения (НАН РА) - самоуправляемая научная организация, объединяющая в своем составе членов Академии, а также всех научных сотрудников, работающих в научных учреж-

дениях, организациях и на предприятиях Академии Она осуществляет многообразные фундаментальные и прикладные исследования и является официальным научным советником властей страны Основной источник финансирования - госбюджет, дополнительные источники - средства фондов и заказчиков

Численность НАН РА - свыше 4500 человек, в их числе 99 действительных членов, 20 членов-корреспондентов, 335 докторов наук и 1156 кандидатов

Выборы в члены НАН РА проводятся на Общем собрании, как правило, раз в 3 года Во главе президиума НАН стоит президент С 2006 г им является радиопизик с международной известностью Радик Мартиросян

Кто из армян особо прославил себя в науке?

Из сотен выдающихся ученых и конструкторов, если иметь в виду только творцов XX в, армяне с особой гордостью называют академиков, в том числе АН СССР (ныне РАН), лауреатов высших всесоюзных и республиканских

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

Сергей Глинка (1776-1847), сподвижник Пушкина, посвятил Армении книгу в двух томах «Обозрение истории армянского народа от начала бытия до возрождения области Армянской в Российской империи» и следующие вдохновенные строки:

*Страна и колыбель вторая
Возрождения людей!
В тебя душой перелетая,
Жить памятью хочу твоей.*

премий, филолога М Х Абеяна, физика-атомщика А И Алиханова, астрофизика В А. Амбарцумяна, историка Б Н Аракеляна, международного А А Арутюняна, нейрохирурга А И Арутюняна, географа А В Багдасаряна, лингвиста С Г Бархударова, физика С С Григоряна, химика И Л. Кнунянца, этнографа С Д Лисициана, селекционера А Л. Мазлумова, математика С Н Мергеляна, авиаконструктора А И Микояна, электронщика Г Е Овсепяна, востоковеда И А Орбели, физиолога Л А Орбели, климатолога Х П Погосяна, биохимика Н М Сисакяна, ботаника А Л. Тахтаджяна, философа В. К Чалояна, театроведа Л. А Халатяна

Как развивается ныне наука?

После распада СССР наука в Армении, как и в других странах СНГ, оказалась в чрезвычайно сложном положении. Отсутствие финансирования привело к закрытию значительных областей научных исследований, в результате чего многие ученые вынуждены были эмигрировать.

В последние годы государственное финансирование науки начинает расти: в 2003 г. \$6,5 млн, в 2006 г. - \$11,3 млн.

С помощью коммерческого финансирования науки идет значительное развитие «центров высоких технологий», в 2004 г., например, они дали доход \$50 млн.

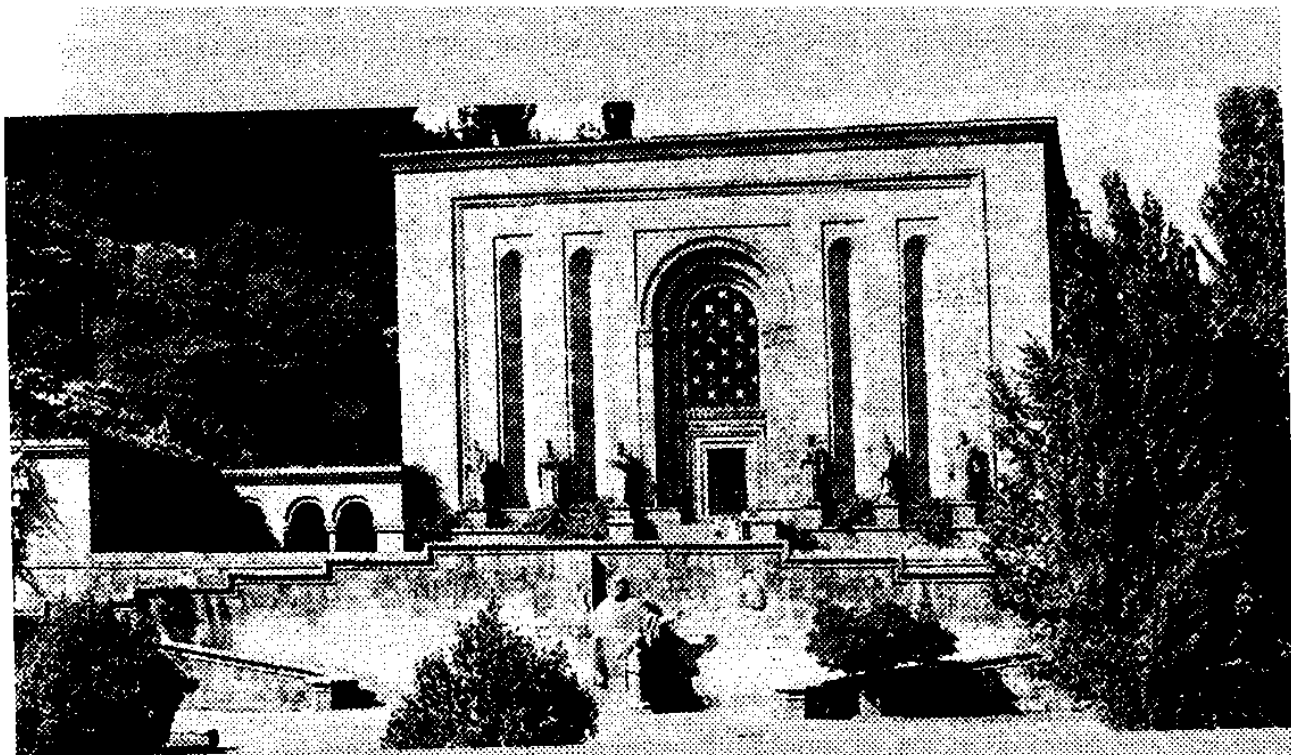
Какие отрасли науки наиболее развиты?

Здесь успешны - история, политология, экономика, социология, языкознание, археология. В стране действует 9 гуманитарных научно-исследовательских институтов.

14 научно-исследовательских институтов ведут работы в сфере физики и математики, 16 - в области естественных наук

**Есть ли российская собственность
в сфере науки?**

В 2002 г. в счет уплаты армянского госдолга в собственность России перешли Ереванский научно-исследовательский институт материаловедения, Ереванский научно-исследовательский институт математических машин, Ереванский научно-исследовательский институт автоматизированных систем управления, а также научно-производственное объединение «Марс», занимавшееся оборонными программами

КУЛЬТУРА,
ИСКУССТВО
И ЛИТЕРАТУРА

ГЛАВА 8. КУЛЬТУРА, ИСКУССТВО И ЛИТЕРАТУРА

**Об истоках армянской культуры,
о ее особенностях, развитии
литературы и искусства, в том числе
в советское время, о СМИ, духовных
связях с диаспорой и о том, читают ли
в Армении на русском языке.
Всего 25 вопросов и ответов.**

Каковы истоки культуры этой древнейшей страны?

Со времен древнейших армянский народ бережно сохранил многочисленные легенды и мифы. В них замечательно выражен, запечатлен духовный мир народа (дохристианские верования и народные обычаи).

Устное народное творчество уже на первых этапах развития этого народа самобытно и стало щедрой первоосновой для последующего развития культуры (три образца из многогранной мифологии размещены в рубрике «Преданья старины далекой »)

Находила ли история армян отражение в мифах?

Да, к примеру, сохранились мифы-предания о прародителе армянского народа Айке, об Ара Прекрасном и Шамирам (Симирамида), о рождении армянского Геракла - Ваагна, о его подвигах и др. Мифы-предания сменились эпическими сказаниями об армянских царях и их борьбе с завоевателями. Древнейший цикл эпоса относится к VII-VI вв. до н.э. и повествует о «первом венценосце» Армении - Паруйре, о

Как зарождалась художественная литература?

Художественная литература в Армении возникла еще в V в. Перу Месропа Маштоца и Саака Партева приписывается авторство ряда духовных стихотворений. Со второй половины V в. начала процветать грекофильская переводческая школа. Но подлинный расцвет художественная литература достигла в X в., после освобождения народа от арабского ига. Родоначальником армянского Возрождения в литературе по праву считается поэт Григор Нарекаци (950-1003) - создатель выдающегося по своей духовной глубине произведения «Книга скорбных песнопений». Другими крупными авторами были Нерсес Шнорали (1098-1173), Мхитар Гош (1130-1213), Костандин Ерзнкаци (1250-1340), Фрик (ок. 1230/40-начало XIV в.), Григорис Ахтамарци (ок. 1470-ок. 1550), Наапет Кучак (XVI в.), Овнатан Нагаш (1661-1722) и др.

Особой художественностью отмечено творчество знаменитого гусана Саят-Новы (1722-1795), исполнявшего свои произведения на четырех языках - армянском, грузинском, тюркском, персидском. Замечательное творчество этих действий не померкло в веках.

Когда возник современный литературный язык?

Литературным языком в Древней и Средневековой Армении был Грабар (письменный язык), сложный для восприятия простыми людьми. В XIX в. стал использоваться новый литературный язык - ашхарабар (светский язык). Решающая роль в его создании принадлежит великому писателю Хачатуру Абовяну (1809-1848). Он считается основоположником новой армянской литературы. Его перу принадлежат поэтические и прозаические произведения, учебные пособия, публицистика. Вершиной его творчества стал первый в истории страны крупный роман «Раны Армении».

Здесь армяне читали поистине заповедное изречение «Да будет благословен тот час, когда нога русского солдата вступила в Армению »

В чем особенности армянской скульптуры?

Средневековая скульптура была связана исключительно с памятниками архитектуры. Ею украшали храмы, монастыри, крепости, каравансарай, церкви-усыпальницы. Особенно известны богато декорированные рельефы на храмах Птгни (VI-VII вв), Одзун (VII в), Звартноц (VII в), монастырях Гегард (IV-XIII вв), Гандзасар (XIII в), церквях Аменапркич в Санаине (X в) и Ншана в Ахпате (X в), церквях-усыпальницах в Егварде (XIV в), в монастыре Нора-ванк (XIV в) и др.

Уникальным памятником является храм Св Креста на острове Ахтамар (X в.) весь покрытый снаружи рельефными сценами из Ветхого и Нового Завета), который ныне находится на территории Турции. На стенах храма имеются также изображения царя Гагика I в сцене подношения им Христу модели храма, братьев Амазаспа и Саака Арцруни, апостолов Фаддея и Варфоломея, Месропа Маштоца и Саака Партева - важнейших для Армянской церкви и культуры святых.

Самобытной формой архитектурно-декоративной скульп-

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

В числе переводчиков русской литературы был Микаэл Налбандян. Он перевел «Черкесскую песню» из «Кавказского пленника» Пушкина, «Пророк», «Ветку Палестины», «Спор» Лермонтова.

1899 г. Завершено строительство железной дороги

Тифлис-Александрополь-Карс, а в 1901 г. - Ереван-Нахичеван-Джульфа.

туры являются хачкары (крест-камни)- вертикально укрепленные плиты, лицевая сторона которых с крестом в центре композиции сплошь украшена ажурной резьбой в виде сложного орнамента. Хачкары устанавливались по разным поводам в честь военных побед, для увековечивания важных событий, по завершении строительства храмов, мостов и других сооружений. С XIII в хачкары стали использоваться и как надгробия.

Наиболее яркие произведения современной скульптуры создали талантливые мастера Ара Саркисян, Ерванд Кочар, Сурен Степанян, Никогайос Никогосян.

Когда появилась армянская живопись?

Она возникла в средние века в форме фресок и мозаик. К числу наиболее ранних образцов фресковой живописи относятся росписи в церкви IV в в Маназкерт (ныне - Иран), V в - в Касахе и Ереруйке, VII в - в Лмбате, Аруче, Талине, X в - в Татеве и храме Св Креста в Ахтамаре, XIII в - в Кобайре и в храме Св Григора в Ани и др. Мозаикой выполнены полы в соборе V в в Двине, в армянских церквях и монастырях IV-VII вв в Иерусалиме.

Высокого развития в Средневековой Армении достигло искусство книжной миниатюры. Иллюстрировались преимущественно Библии, псалтыри, требники. До нас дошли сотни рукописей, иллюстрированные армянскими художниками. Самыми блестящими и прославленными художниками - миниатюристами были представители киликийской школы миниатюристов - Торос Рослин (XIII в), Саркис Пицак (XIV в), Аваг (XIV в). Прославились также школы армянских миниатюристов Гладзора, Васпуракана (ныне - Турция), Крыма (ныне - Украина), Нор Джуги (ныне - Иран).

В XVII-XVIII вв распространяется стенная роспись, проявляется новый вид искусства - станковая живопись.

Как складывалась новая живопись?

В XIX в. ведущими жанрами армянского искусства стали портретная, историческая и пейзажная живопись. Родоначальником пейзажного жанра является Геворг Башинджагян (1857-1925). В творчестве художников Акопа Овнатаняна (1806-1881) и Степана Нерсисяна (1820-1884) начинается расцвет портретного жанра. Историческая тема воплощалась Вардгесом Суренянцем (1860-1921). Выделялись маринист Эммануил Магдесян (1857-1908) и мастер жанра Арутюн Шамшинян (1856-1914).

Выдающийся вклад в сокровищницу российской, армянской и мировой живописи внес Иван Айвазовский (1817-1900). Важно напомнить, что он был не только прославленным певцом моря, но и развивал армянские темы, к примеру, в картинах «Озеро Севан», «Арагат», «Резня армян в Трапезунде в 1895 г.» и др.

В начале XX в. особо выделялись своим талантом Степан Агаджанян (1863-1940), Фанос Терлемезян (1868-1941), Егише Татевосян (1870-1936).

Когда появилось армянское книгопечатание?

Первую книгу в 1512 г. издал армянский купец и просветитель Акоп Мегапарт в Венеции. В XVI-XVII вв. центры армянского книгопечатания появились в Италии, Голландии, Австро-Венгрии, Иране, а в XVIII в. - в Османской империи, Индии и России.

Основателем первой в России (Санкт-Петербург) армянской типографии стал купец из Индии, принявший российское подданство, Григор Халдарян. В 1781-1789 гг. он издал 12 книг на армянском языке.

Когда зародилась журналистика?

Первое армянское периодическое издание вышло в свет в Мадрасе (Индия) в 1794 г. Оно называлось «Аздарар» («Вестник»)

Когда возникла новая армянская литература?

Это произошло с середины XIX в в общем потоке бурного развития культуры и, прежде всего, живописи и музыки

Наиболее видным представителем новой литературы был Микаэл Налбандян Он писал стихи, поэмы, прозу, переводил Пушкина, Лермонтова, Гейне, состоял в переписке с Герценом, Огаревым, Бакуниным

Среди видных армянских поэтов XIX в - Гевонд Алишан, Рафаэл Патканян, Смбат Шахазиз, Петрос Дурян, Иоаннес Иоаннисян, Ованес Туманян, Александр Цатурян и западно-армянский лирик Мкртич Пешикташлян

Среди прозаиков получили широкую известность Раффи (Акоп Мелик-Акопян), Перч Прошян, Мурацан (Григор Тер-Ованисян), Ширванзаде (Александр Мовсесян), Акоп Паронян, Арпиар Арпиарян, Вартанес Папазян

Как развилось искусство театра?

С середины XIX в возникают постоянные профессиональные коллективы Был популярен жанр исторических драм и бытовых комедий, ставились также шедевры мировой классики

Сформировалось целое поколение талантливых артистов М Америкян, Г Чмшкян, А Рачия Наибольшую известность приобрел актер-трагик Петрос Адамян, он выступал в Турции, на Кавказе, в Москве, Петербурге и Киеве Большой популярностью пользовались драматург Габриэл Сундукян, актеры Ованес Абелян, Цолак Америкян, актриса Сирануйш (Меробэ Кантарджян)

Как рождалась новая школа музыки?

До XIX в армянская музыка развивалась в рамках народного песенного творчества и церковно-хорового жанра. Большую роль в развитии новой армянской музыки сыграл композитор Тигран Чухаджян, автор первой армянской оперы «Аршак Второй», а также оперетт (особенно известна «Леблебиджи»), романсов, произведений для фортепьяно и оркестра. Видными композиторами являлись Макар Екмалян, Христофор Кара-Мурза, Александр Спендиаров, Армен Тигранян, автор любимой в народе оперы «Ануш».

Выдающийся вклад в развитие музыки внес великий композитор Комитас (Согомон Согомонян, 1869-1935). Он создал национальную композиторскую школу, заложил основы армянской музыкальной фольклористики и вывел армянскую музыку на мировую арену.

Какова была издательская база в Армянской ССР?

Книгопечатание в 1914 г издано 257 книг общим тиражом 80 тыс экз, в 1987 г - 1114 названий тиражом почти 12 млн экз.

Разовый тираж газет в 1914 г - 19 тыс экз, в 1987 г - 1 млн 436 тыс экз (92 названия).

Выпуск журналов в 1987 г - 91 название разовым тиражом 1 млн 256 тыс экз.

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

1905 г. Революционные настроения армян под влиянием русской революции привели к тому, что было отменено решение наместника Кавказа Н.Д. Голицына о реквизиции имущества Армянской апостольской церкви.

Александр Керенский, юрист, был адвокатом партии Дашнакцутюн на процессе, который был призван ее осудить.

Как развивалась культура в советский период?

Из значительного числа новых центров культуры выделяются созданные в Ереване в 1921 г - Драматический театр им Сундукяна и Государственный университет, в 1922 г - Книжная палата, Государственная картинная галерея, Государственная библиотека им Мясникова, Педагогический институт им Абовяна и Государственный драматический театр, в 1923 г - Консерватория, «Арменфильм», в 1926 г - Радиоцентр, в 1932 г - Филармония, в 1933 г - театр оперы и балета им А Спендиарова, в 1936 г - Государственная академическая капелла, в 1957 г - ТВ-центр. Число массовых библиотек в 1914 г - 13, в 1980 г - 1400

Как издавались писатели советской Армении?

В период 1918-1987 гг вышло 7378 книг художественной литературы тиражом свыше 132 млн экз

Осуществлялся ли в СССР выпуск переводных армянских изданий?

Например, в 1987 г союзный читатель познакомился с 67 книгами армянских авторов, которые вышли тиражом 2,1 млн экз

Кто из писателей Армении особенно почитался в СССР?

Не было ни одного достойного имени, чье творчество не было бы известно в огромной союзной стране. Свод имен, чьи книги можно заказать в библиотеках России, размещен в библиографии раздела «Приложения»

Кто из армянских деятелей культуры особенно почитался в СССР?

Из тысяч славных деятелей культуры в качестве примера перечисляем следующие имена композиторы Арам Хача-

гурян и Арно Бабаджанян, певцы Павел Лисициан, Зара Долуханова, Гоар Гаспарян и Татевик Сазандарян, актеры Ваграм Папазян, Грачья Нерсисян, Метаксия Симонян, Мгер (Фрунзик) Мкртчян, Армен Джигарханян, Хорен Абрамян и Сос Саркисян, художники Мартирос Сарьян, Акоп Коджоян, Дмитрий Налбандян, скульпторы Ерванд Кочар и Никогайос Никогосян, архитекторы Александр Таманян и Каро Алабян, геатральный режиссер Грачья Капланян

Каждый из них был отмечен высшими в СССР званиями Народного (артиста, художника, архитектора) либо лауреата Государственной или Ленинской премий, иными наградами

Как развивается культура после обретения независимости?

Сегодня в стране 16 государственных, 6 частных театров, 3 театра Ереванской мэрии и Ереванский государственный цирк, 2 киностудии, 14 крупных библиотек, главная из которых - Национальная библиотека Армении (9 млн книг), 23 музея и историко-культурных заповедника. Активную концертную деятельность ведут 16 государственных музыкальных коллективов.

Профессиональных работников в области истории и культуры готовят 4 вуза, 2 колледжа, 4 музыкальных училища, 1

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

С 1914 г. 200 тыс. армян было призвано на войну с Германией. Только на Кавказском фронте воевало 5 стрелковых батальонов. Прославились отряды генерала русской армии А. Озаняна (Андраника), Дро, Амазаспа, Кери, Аргутяна и будущего крупного полководца Красной армии Гайка Бжшкяна (Гай).

киноматографическое училище, 2 средние специализированные школы, а также центры эстетического воспитания

Какие творческие организации имеются в Армении?

В Армении действуют Союз писателей (председатель Левон Ананян), Союз художников (председатель Карен Агамян), Союз композиторов и музыковедов (председатель Роберт Амирханян), Союз журналистов (председатель Астхик Геворкян), Союз кинематографистов (председатель Рубен Геворкянц), Союз архитекторов (председатель Мкртыч Минасян), Союз театральных деятелей (председатель Ерванд Казанчян), Союз киноведов и киножурналистов (председатель Сусанна Арутюнян) и некоторые другие творческие организации

Союз писателей Армении входит в Международное сообщество писательских союзов, председателем которого является патриарх русской литературы Сергей Владимирович Михалков (штаб-квартира в Москве)

Каковы главные средства массовой информации Армении?

В стране имеется 20 информационных агентств, в их числе - государственное информагентство «Арменпресс» (крупнейшее), «Ноян тапан» (Ноев ковчег), «Арминфо», «Арка», «Арагил», «MediaMax», «Pan Armenian News» На базе агентства «Арка» открыты представительство «РИА Новости» и агентство международной информации «Новости - Армения»

Издается около 200 периодических изданий Среди них - официальная газета «Айастани Анрапетутюн» («Республика Армения»), газеты «Азг», «Аравот», «Айоц ашхар», «Айкакан жаманак», «Иравунк», «Чоррорд ишханутюн»

Действуют 4 общенациональные ТВ-компании - Первый канал ОТА (Общественное телевидение Армении), «АЛМ»,

«Армения», Второй Армянский телеканал. Значительное количество ТВ-каналов вещает в Ереване, есть они и в ряде других городов.

Общественное радио Армении охватывает всю страну. Существует также несколько частных региональных радиокompаний (УКВ).

Имеются ли в Армении СМИ на русском языке?

На русском языке выходит около 10 периодических изданий, в том числе газеты «Голос Армении», «Новое время», «Республика Армения», «Деловой экспресс», «Урарту», а также в электронной версии газеты «Азг» и «Аравот», приложение к газете «Новое время», «Монитор ру», журнал «Литературная Армения».

Российская периодика свободна в подписке и в розничной продаже.

Издается художественная и специальная литература. Через республиканский телецентр идет вещание ТВ-каналов РТР, ОРТ, НТВ, ТВЦ, «Рен-ТВ» и «Муз-ТВ», а также Радио «Маяк», «Хит-FM», «Русское радио», «Европа плюс».

На общественных и частных каналах ТВ регулярные передачи на русском языке отсутствуют, но большинство художественных фильмов демонстрируются по ТВ на русском языке.

Имеются ли в Армении русские культурные центры и общества?

В Армении существует более 10 общественных организаций русских соотечественников, в их числе «Россия», «ОДА», «Славянский Дом» и «Россияне». Их основной задачей является сохранение и повышение статуса русского языка, открытие русских школ и классов, сохранение и пропаганда рус-

ской культуры, традиций и обычаев, а также оказание юридической помощи и обеспечение правовой защиты русского населения

Международный центр русской культуры «Гармония» организует концерты, художественно-литературные композиции и различные чтения. Работает Русский драматический театр (Ереван), он популярен не только в Армении, но и ежегодно выезжает на гастроли в российские области.

Поддерживает ли Армения культурные связи со своей диаспорой?

Армения по праву считается культурным и образовательным центром соотечественников всего мира. Для этого используются многие возможности, в том числе Международный кинофестиваль «Воски цира» (Золотой абрикос). Абрикос - один из символов Армении, так как его латинское название - Armeniaca. Проводятся конкурс музыкальных исполнителей им. Арама Хачатуряна, международный конгресс «Родина - диаспора» (1 раз в 3 года), общеармянский культурный фестиваль «Единая нация, единая культура», Всеармянские литературные конгрессы и т. д. Популярны Панармянские игры, получившие поддержку Международного Олимпийского комитета.

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

29 декабря 1917 г. Советское правительство приняло Декрет о праве Армении на самоопределение.

9 апреля 1918 г. Закавказский сейм вопреки воле делегатов-армян объявил Закавказье отделенным от России.

ГЛАВА 9. ФИЗКУЛЬТУРА И СПОРТ.

О выдающихся достижениях армян в спорте, начиная с античных олимпиад, а также о преодолеваемых современных трудностях.

Всего 5 вопросов и ответов.

Какими традициями в спорте гордятся армяне?

Прежде всего, тысячелетним участием в олимпиадах Так, в 281 г на 265-х античных Олимпийских играх (на которых до этого побеждали лишь хозяева - греки) победителем в состязаниях по борьбе стал будущий царь Армении Трдат III Великий Известно, что на Олимпийских играх 344 г большого успеха добился также будущий царь Вараздат Будучи великолепным лучником, он участвовал в кулачных боях, стал победителем во многих турнирах Его имя как призера последней олимпиады IV века отмечено на мрамор-

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

Конец XIX - нач. XX в. Россия способствует развитию культуры. Например: в Москве Степан Назарьянц издает журнал «Юсисапайл» («Северное сияние»), Григор Халатьянц издал книгу «Очерки истории Армении» на русском языке, в российских городах открыто 300 армянских школ и гимназий, на русском языке вышли сборник «Братская помощь пострадавшим в Турции армянам» со статьями об Армении и с переводами поэзии и прозы (1897), серия книг - «Современная армянская литература» (1906-1907), «Армянский сборник» (1915), антология «Поэзия Армении с древнейших времен до наших дней» под редакцией В. Брюсова (1916).

ной плите в Греции и, как пишет Мовсес Хоренаци, «Гладиаторы провозгласили его славу» В истории олимпиад (291-ой игры - 385 г) есть еще один победитель-чужестранец, им вновь оказался армянин, сын Аноба, он был мастером кулачных поединков

Победные традиции были продолжены и тогда, когда Олимпийские игры были возрождены Их чемпионами становились гимнасты Грант Шагинян (дважды), отец и сын Азаряны - Альберт (трижды) и Эдуард, пятиборец Игорь Новиков (дважды), боксер Владимир Енгибарян, хоккеисты Григорий Мкртчян и Виктор Мовсисян, футболист Никита Симонян, дискболка Фаина Мельник, штангисты Норайр Норикян (дважды) и Юрий Вартанян, Оксен Мирзоян и Исраэл Милитосян, борцы Сурен Налбандян и Санасар Оганесян, Левон Джулфалакян и Мнацакан Искандарян, Армен Назарян (дважды) и Вартерес Самургашев, баскетболистка Элен Бунятыанц, стрелок Грачия Петикян, теннисист Андре Агасси, фехтовальщики Георгий Погосов и Карина Азнавурян (дважды), гандболист Павел Сукиасян (дважды)

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

1921 г. Армении переданы на восстановление от разрухи и голода 3,5 млн. рублей золотом, одежда, обувь, медикаменты, различный инвентарь и посевная пшеница.

1922 г. С участием делегации Закавказской федерации принято решение о создании СССР.

1928 г. Экономика Армении с помощью всей страны достигла уровня 1913 г.

1928-1932 гг. В ходе первой пятилетки вошли в строй 18 предприятий, в т.ч. три ГЭС, обеспечен переход к обязательному начальному образованию (в 1926 г. было 200 тыс. неграмотных).

Как развивались физкультура и спорт в советское время?

Советский период истории ознаменовался внедрением физкультуры и спорта в массы. Стали открываться спортивные секции, организовываться спортивные общества, проводиться чемпионаты республики, победители которых участвовали во всесоюзных, европейских и мировых первенствах и олимпиадах. Помимо уже упомянутых олимпийцев в плеяду всемирно известных спортсменов вошли штангисты Серго Амбарцумян и Рубен Манукян, борцы Норик Мушегян, Бенур Пашаян, Степан Саркисян и Валерий Арутюнян, легкоатлеты Вардан Овсепян и Роберт Эмиян, мастера настольного тенниса Артак Акопян, Сюзанна Захарян, Рита Погосова и сестры Антонян - Эльмира и Нарине, тяжелоатлеты Иван Аздаров и Юрий Саркисян, прыгуны в воду Давид Амбарцумян и Сильвард Эрмирзян, боксеры Давид Торосян, Исраэл Акопкохян, Самсон Хачатрян, Ншан Мунчян и многие другие.

Выделяются заслуги армян в шахматах. Чемпионом мира

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

1934 г. Армянская делегация участвует в создании Союза писателей СССР.

Максим Горький (1868-1936) призвал: «Мы должны сделать так, чтобы армянские писатели знали, что делают в Москве, а московские писатели знали, что делают в Армении... Мне кажется, что в интересах внутреннего единения, в интересах общих задач и, наконец, в интересах самих писателей надо подумать, как нам начать знакомиться друг с другом... нам всем необходимо объединиться для общей культурной работы».

Переводам русской литературы Армения уделяла огромное внимание. К примеру, в 1961-1974 гг. на армянском языке издано более 8 тыс. книг, в том числе произведения Есенина, Маяковского, Шолохова, А. Толстого, Фадеева, Твардовского, Симонова, Паустовского, Тихонова и многих других.

и шахматных олимпиад были Тигран Петросян и Гарри Каспаров, прославлены международные гроссмейстеры Рафаэль Ваганян, Смбат Лпутян, Арташес Минасян, Ашот Анастасян, которые побеждали на многих международных и всесоюзных турнирах, защищали честь сборных команд СССР

Каково сейчас положение физкультуры и спорта?

Конечно, распад СССР и сложные политические и экономические проблемы первых лет независимости сказались на положении физкультуры и спорта. Многие ведущие спортсмены и тренеры не выдержали трудностей и вынуждены были покинуть родные очаги.

Но в последнее время наметился сдвиг в лучшую сторону. Повысились зарплаты тренеров, кое-то из них вернулся на родину. Благоустраиваются и оснащаются современным инвентарем спортивные базы и дворцы спорта. Реконструированы Республиканский стадион «Раздан» и базы нескольких детско-юношеских школ по теннису и футболу, в Ереване построен новый стадион футбольного клуба «Мика».

Каково место современного армянского спорта на мировой арене?

Шахматисты независимой Армении явили миру вице-чемпиона мира по версии ФИДЕ Владимира Акопяна и обладателя Кубка мира Левона Ароняна. Сборная Армении несколько лет подряд становилась призером командных чемпионатов мира и шахматных олимпиад, а недавно в Турине пришел и наивысший успех к сборной РА - победа на всемирной Олимпиаде!

Победные традиции на мировых первенствах продолжают борцы Армен Назарян, Армен Мкртчян, Араик Геворкян и

Вагинак Галстян, штангисты Ашот Даниелян и Арсен Меликян, боксеры Артур Григорян, Вахтанг Дарчинян и Артур Абраам (Абрамян)

Какова роль Армении в международном спортивном движении?

В 1995 г возникла идея проведения Панармянских игр В 1999 г они состоялись в Ереване с участием делегаций из 62 городов 23 стран мира В программе были футбол, баскетбол, волейбол, атлетика, теннис, настольный теннис и шахматы В 2005 г прошел Панармянский чемпионат по баскетболу В 1996 г РА провела всемирную шахматную Олимпиаду Прошли также чемпионаты мира по дзюдо, ушу и курашу, международные турниры по футболу, теннису, борьбе, фехтованию

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

Михаил Шолохов (1905-1984) написал статью, в которой выразил: «Русский народ глубоко чтит имя Микаэла Налбандяна - выдающегося просветителя армянского народа, пламенного борца за счастье трудового народа, революционного демократа, единомышленника Белинского и Чернышевского, Герцена и Огарева. ...Я склоняю голову над прахом великого сына армянского народа и мысленно твержу его слова:

*Свобода! - восклицаю я.
- Пусть гром над головою грянет,
Огня, железа не боюсь,
Пусть враг меня смертельно ранит,
Пусть казнию, виселицей пусть,
Столбом позорным кончу годы,
Не перестану петь, звать
И повторять: Свобода!..*

ГЛАВА 10. АРМЯНО-РОССИЙСКИЕ ОТНОШЕНИЯ

О ранних веках развития взаимных отношений, начиная с самых первых, о роли купцов и затем полководцев в истории, о современности с ее политическими, экономическими, культурными и военными реалиями, о том, как в Армении относятся к уступке некоторых предприятий России. Всего 32 вопроса и ответа.

Армения и Древняя Русь - с чего началось?

Первые сведения об армянах, обосновавшихся в Древней Руси, относятся к X-XI вв, т е когда со второй половины IX в устанавливаются сначала торговые, а затем и культурные связи между Русью и Византией в период правления там императоров из Македонской или Армянской династии (867-1056) Самая ранняя армянская община на Руси была в Киеве Уже с XI в здешние армяне - в основном ремесленники, купцы, врачи, воины - принимали активное участие в экономической и культурной жизни города, а также в защите его от внешних врагов

В свою очередь, еще в IX в выходцы из Древней Руси в качестве наемных воинов служили у византийских императоров, принимали там христианство и привносили его в свое отчество Известно, что великая княгиня Ольга приняла христианство в 955 г во время поездки в Царьград (как тогда именовали на Руси Константинополь), а ее внук, князь Вла-

димир Святославович (960-1015), креститель Руси, был женат на византийской принцессе Анне (ок 962- 1011), сестре императора Василия II (976-1025), армянина по происхождению

Из Киева армяне, вначале представители торгового люда, а затем и мастеровые, ремесленники, расселились по другим городам Руси и обосновались в Новгороде Великом, Смоленске, во Владимир-Суздальском княжестве и особенно на юго-западе - во Львове, Каменец-Подольском, Луцке и др

Когда в Москве впервые письменно упоминали об армянах?

Первое письменное упоминание об армянах относится к летописному повествованию о московском пожаре 1390 г, где есть следующая строка «Загорелся посад за городом от Авраама, некоего ерменина», речь шла, видимо, о купце

Какую роль сыграли армянские купцы в развитии отношений с Россией?

По указу царя Ивана IV (1547-1584) многие армяне были поселены на постоянное жительство в той части Москвы, которая называлась Белым городом, где жили «обеленные», те свободные люди из иностранцев, пользовавшиеся налоговыми льготами В XVI в в Москве был зафиксирован «двор армянских купцов» В XVII в Армянский двор располагался у Ильинских ворот, где сейчас находится здание Политехнического музея Большая армянская колония существовала в Астрахани,

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

Микаэл Налбандян (1829-1866) оставил в наследство следующее признание: «Душевное удовлетворение, достигаемое читателю русской литературой, имеет источником не только совершенство или богатство языка, но и величие творческой идеи».

особенно, после ее присоединения к России (1556 г)

**Как и когда возникла идея
русско-армянского политического союза?**

После раздела Армении между Турцией и Ираном (1639 г) армянский народ под деспотической властью турецких пашей и персидских ханов подвергался жестокому национальному и социальному гнету, религиозным преследованиям. Поэтому он стал искать пути избавления от иноземного ига. Вначале состоялись попытки найти поддержку у европейских держав, но она не была получена. Тогда армяне обратили свой взор на Россию, которая к этому времени стала сильным государством. По этой причине с середины XVIII в армяно-российские связи стали носить постоянный и систематический характер. Русские цари для развития торговли с восточными странами сами поощряли деятельность армянских купцов. При царе Алексее Михайловиче (1645-1676) в 1667 и 1673 гг между Россией и Армянской торговой компанией из Нор Джуги (Иран) были заключены договоры, согласно которым армянским купцам даровалась не только привилегия свободной торговли на водных путях от Астрахани до Архангельска, но и право транзита через Россию в Западную Европу.

**Правда ли, что великолепный алмазный трон,
хранящийся ныне в Оружейной палате Кремля,
был подарен армянскими купцами?**

Да, это так. В 1660 г в Москву приехали из города Исфаган (Иран) известные армянские купцы Закар Саградов и Григор Лусиков. Они привезли в подарок царю Алексею Михайловичу роскошный трон, изготовленный искусными армянскими мастерами.

Трон был изготовлен из дорогих пород древесины, обтянут черным бархатом, пурпурным шелком и желтым атласом,

отделан 897 алмазами, 1298 жемчужинами, а также аметистами, сапфирами, топазами, яхонтом, бирюзой, золотом и серебром. Помимо трона, царю была подарена композиция «Тайная вечеря», искусно выгравированная на меди. Подарки понравились, и царь попросил купцов, чтобы те направили в Москву армянских мастеров золотых и серебряных дел, художников. В 1667 г. сюда прибыл художник-иконописец Богдан Салтанов, проработавший более 35 лет в Оружейной палате. Он заслуженно пользовался славой «первого художника двора» и был удостоен звания дворянина. Его росписи украсили дворцовые здания и соборы, в том числе и Московского Кремля.

Правда ли, что еще Петр I пытался освободить армянский народ от персов и турок?

Действительно, когда Петр I узнал о просьбах делегаций карабахских меликов (князей) защитить их от персидского ига, то впервые определил необходимость установления политических отношений двух христианских народов. Был заключен военный союз, причем карабахские мелики заверили, что «будут твердо стоять на страже самых южных российских границ». Особо энергичные усилия были предприняты меликом Исраэлом Ори, который имел полномочия высшего армянского духовенства. В 1701 г. он, после многолетних личных неудачных попыток найти понимание в Западной Европе, прибыл в Москву и обратился к Петру I за помощью в освобождении Армении. Царь обещал помочь Армении сразу же после окончания Северной войны со Швецией. Исраэл Ори получил звание полковника русской армии и во главе специального русского посольства был направлен в Иран.

Петр I, закончив войну со Швецией, предпринял свой известный Каспийский поход, в котором русские войска заня-

ли Дербент, Решт, Баку и ряд районов Прикаспия. Овладение армянским Карабахом, составляющим северные провинции Ирана, тогда не состоялось, поскольку у империи еще не было достаточных сил. Тем не менее, армяне узнали о возможностях реализации военно-политического содружества с Россией во имя освобождения своей страны. В результате политические связи стали крепнуть. Петр I поощрял переселение армян в российские пределы. В указе 1723 г., призывая армян на жительство в Россию, он провозгласил: «Честной армянский народ содержать в особой милости. Мы не только их купечество защищать повелели, но еще для вящей прибыли и пользы некоторыми особливими привилегиями снабдевать и всемилостивейше жаловать будем».

Чем ознаменовалась для армян новая политика России?

Существует обширная дипломатическая переписка карабахских меликов и армянских католикосов с императрицами Екатериной I и Екатериной II, князем Г. А. Потемкиным, императорами Павлом I и Александром I.

С XVII века в связи с переориентацией армянского торгового капитала на Россию и развитием российской торговли с восточными странами, начался приезд в Москву на постоянное жительство армянских купцов, промышленников и деятелей культуры. Многие армяне за их вклад в развитие торговли России с зарубежьем получили дворянские титулы.

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

1933-1937 гг. В ходе второй пятилетки с помощью всей страны вошли в строй 26 предприятий, в том числе химкомбинаты, горно-обогатительная фабрика, начали строить каучуковый завод.

Это известные и сегодня имена меценатов Лазаревых, Айрапетовых, Ахвердовых, Абамелек, Аргутинских, Деляновых, Лорис-Меликовых и других.

Отметим, к примеру, что Екатерина II предоставила армянам возможность к их более активному переселению в Россию «Мы даем дозволение выходцам из-за Кавказских гор селиться и признаем за полезное основать города для армян» С тех пор существуют города и районы компактного проживания армян в Краснодарском и Ставропольском краях, в Астраханской, Волгоградской, Ростовской, Николаевской, Херсонской, Одесской областях

В 1928 г, например, большой составной частью г Ростова-на-Дону стал влившийся в него армянский город Новый Нахичеван, основанный в 1779 году армянами на правом берегу Дона именно по указу Екатерины II 1778 г, где армяне до сих пор составляют по численности второй после русских «городской» этнос В нескольких километрах на юго-западе от Ростова-на-Дону расположен населенный армянами сельский Мясниковский район с центром Чалтырь, в котором 8 сел, 5 из них были также основаны в 1779 г

Чем значим 1780 г. для совместной истории наших народов?

В этом году великий русский полководец А В Суворов получил полномочия провести консультации с армянскими представителями с целью возможных совместных действий по восстановлению армянского государства под протекторатом России С армянской стороны переговоры вели архиепископ Иосиф Аргутинский (глава армянской епархии в России) и Ованес Лазарян (Иван Лазарев), крупный предприниматель и общественный деятель Однако поход русских войск в Закавказье тогда не был осуществлен

Когда Армения вошла в состав Российской империи?

В 1804-1813 гг Россия по просьбам и при поддержке армян вела войну за освобождение от власти Персии Нагорного Карабаха и других восточных армянских земель. Примечательно, что даже в самые драматические периоды Отечественной войны с Наполеоном император Александр I не стал отвлекать с русско-персидского фронта ни одного солдата.

12 октября 1813 г в гюлистанской крепости (Нагорный Карабах) Россия и Персия подписали Трактат о завершении русско-персидской войны. По этому договору к России вместе с карабахскими меликствами перешли 6 других восточно-армянских провинций, а также Гянджинское ханство преимущественно с мусульманским населением. Чуть позднее российскими провинциями стали Бакинское, Шакинское, Ширванское и Талишское мусульманские ханства.

В 1828 г, по Туркманчайскому договору, завершившему вторую русско-персидскую кампанию (1826-1828 гг), к России перешли восточные земли Армении в составе Ереванского и Нахичеванского ханств и Ордубадского уезда. Так

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

Ованес Туманян оставил важное свидетельство: «Произведения русских поэтов знакомы мне еще с детства и так полюбились мне... Некоторые из этих стихотворений (А. С. Пушкина - Ред.) я перевел на армянский язык, например: "Ангел", "Желание", "Я не хочу, чтоб свет узнал...", "Утопленник", "Заклинание", "Песнь о вещем Олеге" и романсы...»

Г. Сундукян (1825-1912) писал: «Слушая русских профессоров в течение четырех лет в Петербургском университете, я, естественно, должен был находиться под влиянием русской умственной жизни. Я не пропускал ни одной известной пьесы, дававшейся в Александринском театре, где поражали меня своей игрой Мартынов, Каратыгин, Щепкин, приезжавший из Москвы, и многие другие...».

было осуществлено присоединение к России всех восточно-армянских земель

В ходе русско-турецкой войны (1828-1829 гг) русские войска овладели в числе других городов, находившихся под владычеством Турции, армянскими городами Карсом, Баязетом и Эрзрумом Однако по результатам Адрианопольского договора 1829 г русские войска были выведены из Западной Армении, а эти города были возвращены Турции В отошедшие по этому договору к России Ахалцих и Ахалкалаки (сейчас - армянонаселенные провинции Грузии) с конца 1829 г и в течение 1830 г происходило массовое переселение армян из Карсского, Эрзерумского и Баязетского пашалыков

Лишь в 1878 г по Берлинскому трактату от Турции к России отошли города Карс и Ардаган с прилегающими территориями Однако большая часть Западной Армении так и осталась в составе Турции

Войны вначале за Карабах, а затем и за всю Восточную Армению скрепили дружбу русского и армянского народов, показали их духовную, культурную, религиозную близость, беспримерную верность и преданность друг другу

Что принесло армянам добровольное вхождение в состав России?

В Нагорном Карабахе, например, к 1914 г было 224 армянских селения Карабахская епархия имела 206 768 прихожан, 222 действующие армянские церкви, 188 священнослужителей По данным 1917 г, только в административном центре Нагорного Карабаха городе Шуши издавались двадцать армянских газет, десять журналов и свыше 150 наименований книг, действовали театр, музыкальная школа, спортивный зал с искусственным катком, пять армянских и одна русская церкви Храм Христа Спасителя, один из шедевров мировой

храмовой архитектуры, построенный в 1887 г, был самым большим на Армянском нагорье

В начале XIX в население Восточной Армении, добровольно вошедшее в состав России, получило возможность для национальной консолидации, подъема экономики (в том числе за счет выхода на огромный российский рынок), развития культуры и образования, немаловажное значение приобретало единение с лучшими представителями российской общественности. Армяне были полноправными гражданами, некоторые из них становились министрами, генералами, видными предпринимателями, проявляли себя в меценатстве, пополняли научную и творческую интеллигенцию России. Особо отметим, что закончилось губительное сокращение численности народа - через треть века произошло ее удвоение

Появились условия для развития экономической, политической и культурной жизни. Капитализм пришел на смену патриархальным отношениям. К 5 декабря 1902 года была построена железная дорога Тбилиси - Алаверди - Гюмри - Ереван, вскоре открылась шоссейная дорога Тбилиси - Ереван, начались разработки Алавердинских и Капанских медных рудников. Из Ереванской губернии на продажу вывозилось около 32 тысяч тонн зерна. Коньячный завод, основанный в 1887 г купцом первой гильдии Нерсесом Таирянцем и в 1899 г купленным у него русским промышленником Николаем Шустовым, начал производство известных на весь мир армянских коньяков

С 1860-х годов стали возникать кружки, общества и союзы национально-демократической направленности. Первой политической партией в Армении стала в 1885 г партия Арменакан, выступавшая за освобождение и независимость Западной Армении и создание буржуазно-демократического строя. В 1921 г эта партия вместе с двумя другими партиями образовала партию «Рамкавар-азатакан» (партия демократи-

участок у потомков видного русского государственного деятеля XVII в. боярина Артамона Мамонтова Тогда переулочек назывался Столповским Он располагался на углу Малого Златоустинского и современного Армянского переулков, на месте сегодняшнего дома №4 Несколько позднее здесь обосновался Лазарь Назарович Лазарев, крупный армянский купец из того же Нор-Джуги, основатель знаменитой впоследствии дворянской династии Лазаревых, выкупивший у Шериманов это владение в 1758 г

В 1779 г в этом переулке была построена армянская церковь Сурб Хач (Крестовоздвиженская) Со временем обширные земельные владения стали принадлежать семье Лазаревых На них обосновались армянское училище господ Лазаревых (с 1815 г Лазаревский институт восточных языков), типография при нем, Касперский приют для бедных армян

Лазаревский институт восточных языков внес известный вклад в развитие российского востоковедения Здесь обучались выдающиеся представители русской культуры - Л Толстой, И Тургенев, С Глинка, Ю. Веселовский, К Станиславский и другие

К концу XVIII в за Столповским переулком закрепилось новое название - Армянский переулок Несомненно, этот редчайший случай - смена названия московского переулка - стал возможен благодаря большим заслугам перед Российской империей, авторитету и меценатству семейства Лазаревых, позднее - Абемелек-Лазаревых

Сегодня главная достопримечательность этого переулка в центре Москвы - величественное здание бывшего Лазаревского института восточных языков (Армянский переулок, дом 2), в котором располагается Посольство Республики Армения в Российской Федерации Перед фасадом Посольства высится обелиск в честь знаменитого армянского рода - семьи Лазаревых (Лазарян), корни которой идут из области Нахичеван

провинции Васпуракан Великой Армении

Кто из армян особо проявил себя на службе России?

В немалом числе государственных и военных деятелей России история отдает должное, к примеру, генералам Л Христофорову и И Юзбашеву при Петре I, Иосифу Аргунинскому, духовному главе армян России во время правления Екатерины II Героями сражений с Наполеоном стали генералы В Мадатов, Д Делянов, Д Абамелек, два его сына Иван и Артемий, Лазарь и Христофор Лазаревы, В Бебутов, И Ахшарумов, А Туманов, П Меликов и другие

В последующие времена Россия отдавала должное деятельности М Т Лорис-Меликова - министра внутренних дел Российской империи, И Д Делянова - министра просвещения, генерала В Бебутова - начальника Армянской области (1831-1838), О Лазаряна - губернатора 4-х приграничных с Турцией территорий и участника русско-турецкой войны 1877-1878 гг, деятельности финансиста П О Гукасова, предпринимателей семьи Тарасовых, нефтепромышленника С Г Лианозова, генерала времен Первой мировой войны А Озаняна (Андраника) и многих других

Кто из армян стали видными политическими деятелями СССР?

Многие представители армянского народа получили возможность стать видными деятелями союзной страны уже с 1920-х годов руководителями различных отраслей экономики, дипломатами, министрами, депутатами обеих палат Верховного Совета СССР, членами ЦК правящей партии КПСС Анастас Иванович Микоян (1895-1978) долгие годы был министром внешней торговли, а в 1960-е годы являлся председателем Президиума ВС СССР, высшего органа государственной власти

Как проявили себя армяне в годы Великой Отечественной войны?

450 тысяч воинов-армян внесли достойный вклад в разгром фашизма, из них 275 тыс бойцов и командиров (61%) не вернулись с полей боев. Более 70 тыс армян-фронтовиков были награждены боевыми орденами и медалями, 103-м советским воинам-армянам присвоено звание Героя Советского Союза, 30 стали полными кавалерами солдатского ордена Славы. Первым дважды Героем Советского Союза в Закавказье стал уроженец из города Шуши, летчик-штурмовик Нельсон Степанян.

На фронтах Великой Отечественной войны сражались 5 национальных армянских частей: 89-я, 408-я, 409-я, 390-я, 261-я стрелковые дивизии и 76-я горно-стрелковая дивизия, которая, отличилась под Сталинградом, в связи с чем была преобразована в 51-ю гвардейскую. 261-я дивизия, сформированная и пополнявшаяся полностью из армян, прошла боевой путь от предгорьев Кавказа до Германии.

Из всех национальных соединений Советской Армии лишь 89 Таманская армянская дивизия участвовала в штурме Берлина. И сегодня прославленная в боях с фашизмом Таманская дивизия является одним из лучших соединений Московского военного округа Российской Армии.

Только армянское карабахское село Чардахлу дало интер-

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

Сильва Капутикян (1919-2006) создала стихи с прекрасным заветом:

*Ведь от северных вьюг до бесснежного юга
Мы единой семьи, что любовью крепка,
Но могли ли мы, братья, понять друг друга,
Если б не было русского языка?*

национальному Отечеству двух маршалов, одиннадцать генералов, 360 его жителей были награждены орденами СССР. Тысячи представителей армянского народа сражались в составе партизанских отрядов на советских территориях, занятых фашистами. Действовали и отдельные армянские партизанские отряды. Это отряд «Победа», действовавший на Украине в составе знаменитого партизанского соединения С А Ковпака, отряд имени Микояна - в составе партизанской бригады Героя Советского Союза М И Наумова. Командиром крупного партизанского соединения в Белоруссии был Хачик Матевосян. Активными членами известной подпольной антифашистской организации «Молодая гвардия» в городе Краснодаре были дети армянского народа - Георгий Арутюнян и Майя Пегливанова.

В составе славного генералитета Советской Армии было 60 генералов-армян, командовавшие в годы войны крупными армейскими соединениями. Среди выдающихся советских полководцев были дважды Герой Советского Союза, Маршал Советского Союза, командующий первым Прибалтийским фронтом Иван Христофорович Баграмян, адмирал флота Иван Степанович Исаков, маршал авиации Сергей Александрович Худяков (А Ханферянц), генералы С Гиносян, Б Арушанян, Г Мартиросян, К Ахназарян, А Бабаян. В этой войне возмужал талант будущего главного маршала бронетанковых войск А Бабаджаняна и будущего маршала инженерных войск С Аганова.

Свой вклад в достижение победы внесли труженики тыла. В Армении производилось 300 видов оружия и боеприпасов. За героический труд в тылу в годы войны награждены орденами и медалями СССР более 380 тыс человек.

Не оставались в стороне в борьбе против фашизма и прогрессивные силы армянского зарубежья. Более 30 тысяч армян сражались в армиях союзников, участвовали в партизанских

отрядах, в антифашистском подполье европейских стран Именем одного из участников Сопротивления во Франции, поэт Мисака Манушяна, ставшего национальным героем этой страны, названа одна из улиц Парижа На средства, собранные зарубежными армянами и Армянской церковью, Красной армии были переданы танковые колонны «Давид Сасунский» и «Генерал Баграмян», несколько эскадрилий самолетов, закупались боеприпасы, вооружение

Как помогал советский народ ликвидации последствий Спитакского землетрясения?

7 декабря 1988 г в Армении произошло страшное землетрясение, уничтожившее города Спитак и Ленинакан (ныне Гюмри) и повлекшее за собой огромные жертвы Погибли 25 тыс человек, почти 100 тыс получили ранения, около миллиона лишились крова, были разрушены 21 город и 350 сел

На помощь пришла вся страна Прибыли спасатели и спецтехника, что помогло извлечь из-под обломков более 20 тыс человек, 60 тыс человек были эвакуированы Пришли гуманитарные грузы и вагончики для проживания, были выделены средства на восстановление республики

Армяне оценили участие братских народов в ликвидации последствий землетрясения Одним из символов этой благодарности стал памятник премьер-министру СССР Николаю Ивановичу Рыжкову, который возглавлял спасательные и восстановительные работы

Когда были установлены дипломатические отношения между современной Республикой Армения и Российской Федерацией?

Дипломатические отношения были установлены сразу после распада СССР в январе 1992 г Первым Чрезвычайным

и Полномочным Послом Российской Федерации в Республике Армения по указу Президента России (2 марта 1992 г) был назначен Владимир Петрович Ступишин, ранее работавший генеральным консулом России в Милане (Италия), а первым Чрезвычайным и Полномочным Послом Республики Армения в Российской Федерации стал ученый-этнолог Юрий Исраэлович Мкртумян

Какими были российско-армянские отношения во время войны в Карабахе?

Естественно, что из-за политических соображений никакой военной помощи Россия Нагорному Карабаху не оказывала. В то же время Россия, развивая свои многогранные связи с Арменией, поставляла вооружение и боеприпасы Армении, укрепляя ее вооруженные силы.

В Нагорном Карабахе воевали некоторые русские добровольцы. Но известны и случаи, когда славяне, в основном украинцы, воевали и на стороне Азербайджана.

Существенным явилось то, что Россия предприняла и дипломатические, и военные меры к тому, чтобы конфликт не распространялся за свои пределы. Кроме того, войска РФ прикрыли армяно-турецкую границу, ведь в 1992-1994 гг случилось несколько эпизодов, которые вызвали беспокойство, что Турция вмешается в конфликт на стороне Азербайджана. России в этой связи пришлось сделать официальное заявление о возможности начала «ядерной войны» и даже провести командно-штабные учения, имитирующие разгром 4-ой турецкой полевой армии.

Можно ли назвать отношения между Россией и Арменией военным союзом?

Эти отношения, безусловно, являются полноценным воен-

ным союзом. Сегодня в рамках двустороннего военного сотрудничества действуют около 40 договоров и соглашений, десятки других взаимобязывающих документов.

Ключевыми из них для создания правовой основы такого сотрудничества являются Договоры о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи между РФ и РА (от 29 августа 1997 г.), Декларация о союзническом взаимодействии, ориентированном в XXI век, а также более 160 межгосударственных, межправительственных и межведомственных договоров и соглашений. С 2003 г. действует Соглашение о военно-техническом сотрудничестве и создана Межправительственная российско-армянская комиссия по военно-техническому сотрудничеству. Республика Армения является членом Организации Договора о коллективной безопасности (ОДКБ), а в 1999 г. присоединилась к Объединенной системе ПВО стран СНГ.

Есть ли в Армении российские войска?

Сразу после распада СССР, по предложению армянской стороны в 1994 г. была создана 102-я военная база (г. Гюмри,

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

1946-1985 гг. Армения стала окончательно развитой индустриально-аграрной страной с высокой культурой. С помощью всей страны вошли в строй, к примеру, уникальные каскад электростанций Севан-Раздан и подземный канал Арпа-Севан (50 км - для спасения озера), АЭС и несколько ТЭЦ, Ереванский алюминиевый завод, крупные промышленные комплексы в Чаренцаване, Абовяне, Раздане, создана химическая промышленность и многое другое. Завершили переход к обязательному среднему образованию; к 1985 г. было 22 тыс. научных работников, построено новое здание Матенадарана - Института древних рукописей им. Месропа Маштоца, вышла в свет «Армянская энциклопедия» (12 томов) и т.д.

3000 чел) Ее правовой статус определяется Договором о российской военной базе на территории РА В состав базы входят Ереванский гарнизон, состоящий из Группы боевого управления, которая осуществляет взаимодействие с Вооруженными силами Республики Армения, подразделения Пограничных войск России в Армении, прикрывающие совместно с армянскими войсками армяно-турецкий и армяно-иранский участки границы Воины наших стран совместно осуществляют единую стратегическую задачу по сохранению мира в регионе, в борьбе с терроризмом

Каков интерес Армении к военному сотрудничеству с Россией?

История показала, что Россия - единственная держава, которая смогла взять Армению под свою защиту Этот фактор особо значим сегодня, когда отношения РА с некоторыми соседями не могут считаться дружественными, а то и просто нормальными.

В чем состоят российские интересы в Армении?

Армения является стратегическим политическим союзником России в Закавказье, что имеет для нашей страны жизненно важное значение с точки зрения безопасности, а также экономических интересов Эта зона - единственная, которая создает возможность недружественным странам в обход российской территории осуществить стратегическую смычку между Черным и Каспийским морями и выйти в Центральную Азию Испокон веков геополитические противники Москвы пытались установить свой военно-политический контроль над этим районом В 2004 г о своих интересах в Закавказье объявил военный блок НАТО, стратегия которого состоит в том, чтобы, окружив Россию с юга, взять под контроль нефтяные и газовые ресурсы Каспия и Центральной

Азии, а также пути транспортировки этого сырья. Одновременно ставится целью контролировать российские коммуникации с севера на юг в Иран, Ирак, Индию, страны Персидского залива. Есть и желание не дать консолидировать постсоветское пространство и превратить его в мощный центр силы, который бы успешно конкурировал с Западом.

Каков уровень политических отношений двух стран?

Между Россией и Арменией осуществляется тесное политическое взаимодействие. Заключено более 160 договоров и соглашений. основополагающие направления определены в подписанной в 2000 г Декларации о союзническом взаимодействии между Россией и Арменией, ориентированной в XXI век (см приложение).

Активно осуществляются связи на высшем уровне, в том числе выразившиеся в том, что президенты двух стран помимо официальных и неформальных встреч в 2005г провели открытие Года России в Армении, а в 2006 г - Года Армении в России.

Регулярно проводятся встречи руководителей правительств, глав внешнеполитических ведомств, министров обороны двух стран.

Высок уровень межпарламентских связей. Законодатели активно взаимодействуют в рамках российско-армянской межпарламентской комиссии, ее председатель - член Совета Федерации Н. И. Рыжков.

Позиции России и Армении по большинству ключевых международных проблем близки или совпадают.

Как развиваются российско-армянские экономические отношения?

Россия является основным торговым партнером Армении. На нее приходится примерно 13% внешней торговли. В 2006 г товарооборот между двумя странами достиг \$426 против

\$355 млн в 2005 году. В то же время доля Армении в российской внешней торговле не велика - около 0,12%.

Важное значение для развития экономических связей имеет Договор 2001 г о долгосрочном экономическом сотрудничестве до 2010 г

Что ввозится в Россию из Армении?

В Россию поставляются обработанные и необработанные алмазы, ювелирные изделия из драгоценных и недрагоценных металлов, алкогольные напитки, синтетический каучук и изделия из него, машины и оборудование, продукты питания

Что ввозится в Армению из России?

В импорте преобладают газ, нефтепродукты, ядерное топливо, машины и оборудование (в основном для энергетике), легковые автомобили, черные металлы, необработанные алмазы. Россия является единственным поставщиком природного газа, в 2005 г - 1,7 млрд куб м

Каковы основные российские инвестиции в экономику Армении?

Россия - одна из главных стран-инвесторов Республики Ар-

РОССИЯ-АРМЕНИЯ: ИСТОРИЯ - СЛОВО И ДЕЛО

Прекрасные слова об Армении, ее культуре в разные века сказали многие прогрессивные деятели России. Это были слова восхищения и благодарности, восторга и любви, сочувствия и сострадания, сопереживания и надежды. Среди них русский поэт Борис Чичибабин сказал так:

*Я был на Севане, я видел Гарни,
Я ставил в Гегарде свечу, -
Армения, Бог твою душу храни,
Я быть твоим сыном хочу!*

мения (в 2005 г - \$240 млн) Эти средства направлены в металлургию, строительство, энергетику и информтехнологии

В Армении зарегистрировано 589 совместных предприятий, в том числе «Армросгазпром» (монополист по продаже и транспортировке газа), «Арменал», «Армавиа», «Гранд Кэнди» В банковской сфере доля российских банков составляет около 25% В 2004 г Внешторгбанк РФ приобрел контрольный пакет акций (70%) Армсбербанка, он обслуживает 10% товарооборота двух стран Российская компания «Международный бизнес-центр» контролирует ереванский завод синтетических алмазов «Алмаст» и два смежных с ним инструментальных предприятия

Россия занимает ключевые позиции в армянской электроэнергетике В конце 2003 г в счет покрытия госдолга Россия приобрела Разданскую ТЭС В счет покрытия долга за ядерное топливо РАО ЕЭС приобрело Севано-Разданский каскад ГЭС и получило в управление Армянскую АЭС (40% электроэнергии) РАО ЕЭС контролирует около 85% генерирующих мощностей РА В 2005 г этот же энергохолдинг установил контроль над компанией «Распределительные сети Армении», обеспечивающей поставки электроэнергии конечным потребителям

Каково отношение армян к присутствию российского бизнеса?

Имеются критики (в том числе те, кто ориентирован на Запад), которые утверждают, что внедрение капитала России ставит под угрозу энергетическую безопасность страны Однако этот довод неубедителен с учетом того, что именно Россия обеспечивает военную безопасность Армении

Непонятно, почему можно доверить России военную безопасность и нельзя энергетическую? Несмотря на эти настро-

ения, правительство Армении приветствует российские инвестиции

Может ли газопровод Иран-Армения стать яблоком раздора между Москвой и Ереваном?

В 2004 г. Иран и Армения вплотную подошли к подписанию соглашения о строительстве газопровода для поставок иранского газа в Армению. Тогда же появились различные проекты его продления через Грузию до Украины и далее до стран Европейского Союза. Грузия, Украина и Евросоюз стали подталкивать Армению к поддержке указанных проектов. Это вызвало серьезную озабоченность Москвы, так как поставки иранского газа в Европу, минуя Россию, могли бы нанести серьезный ущерб позициям «Газпрома» на европейском рынке. В итоге, исходя из союзнических интересов, Армения отказалась от антироссийского проекта. Была достигнута договоренность о передаче армянского участка газопровода «Газпрому».

Участвуют ли регионы России в сотрудничестве с Арменией?

Прямые торговые связи с Арменией поддерживают около 70 российских регионов, где ведущими по товарообороту являются Москва, Санкт-Петербург, Ростовская, Самарская, Нижегородская, Свердловская, Волгоградская и Ярославская области, Республика Саха (Якутия), Краснодарский и Ставропольский край.

Учреждена Ассоциация российско-армянского делового

ОСТРОЕ СЛОВО

Максим Горький. 1928 г. Легче взобраться на гору Арарат, чем выйти из подвалов треста «Арарат»

сотрудничества, которая помогает развитию межрегиональных связей

Какова роль столицы России в развитии экономических отношений между двумя странами?

Правительствами Москвы и Армении создана Комиссия по сотрудничеству. Растет торговый оборот, особенно товаров пищевой и легкой промышленности, используется лизинг в поставках грузовых автомашин, реализуются проекты выхода на армянский рынок крупных московских компаний. С 2005 г в российской столице проводятся ярмарки товаров из Армении.

Одновременно создаются условия для деятельности армянских предпринимателей, к примеру, к 15 московским стройкам привлечен капитал из Еревана. Москва осуществляет в г Ереване крупное жилищное строительство, участвует в застройке Северного проспекта.

По взаимному соглашению между мэриями Москвы и Еревана в марте 2007 года в столице Армении открылся новый Дом Москвы, в свою очередь в Москве, возле метро «Тульская» построен и действует крупный торгово-развлекательный комплекс «Ереван».

Каковы культурные связи между Арменией и Россией?

Культурные связи между Россией и Арменией развиваются динамично. С 2002 г заключались важные межправительственные и межведомственные соглашения. Программа сотрудничества между министерствами культуры, Совместная декларация о культурном сотрудничестве, о проведении Дней российского кино и Дней культуры России. В Москве открыты русско-армянские школы, воскресные школы по изучению армянского языка, русско-армянский культурно-

образовательный центр, функционируют Московский армянский театр, Московский армянский камерный хор, детский ганцевальный ансамбль «Айордик», на армянском языке издаются газеты, журналы. Проводятся художественные выставки, приезжают армянские артисты с концертами и спектаклями, издаются на русском языке книги армянских авторов.

В Армении работают Государственный русский драматический театр им. К.С. Станиславского, Русский музей, издаются газеты и журналы на русском языке, действует пять русских церквей. Российские артисты, деятели культуры и искусства, преподаватели и научные работники, политологи и журналисты – частые и желанные гости в Армении.

Какова роль российской армянской диаспоры в развитии армяно-российских отношений?

В настоящее время армянская диаспора остается одной из самых значимых в России. Жизнь и деятельность российской армянской диаспоры наполнена созидательным трудом, приумножением духовных и культурных ценностей во благо России. По уровню занятости в производственных сферах армяне среди других национальных диаспор России занимают самое высокое место. Особое значение они придают, как

ОСТРОЕ СЛОВО

Поговорки

Бери в жены дочь, смотри на её мать.

Бедняк нуждается в хлебе, а богач – во всем.

Бывает и палач с совестью, бывает и судья без совести.

Язык голубит, язык и губит.

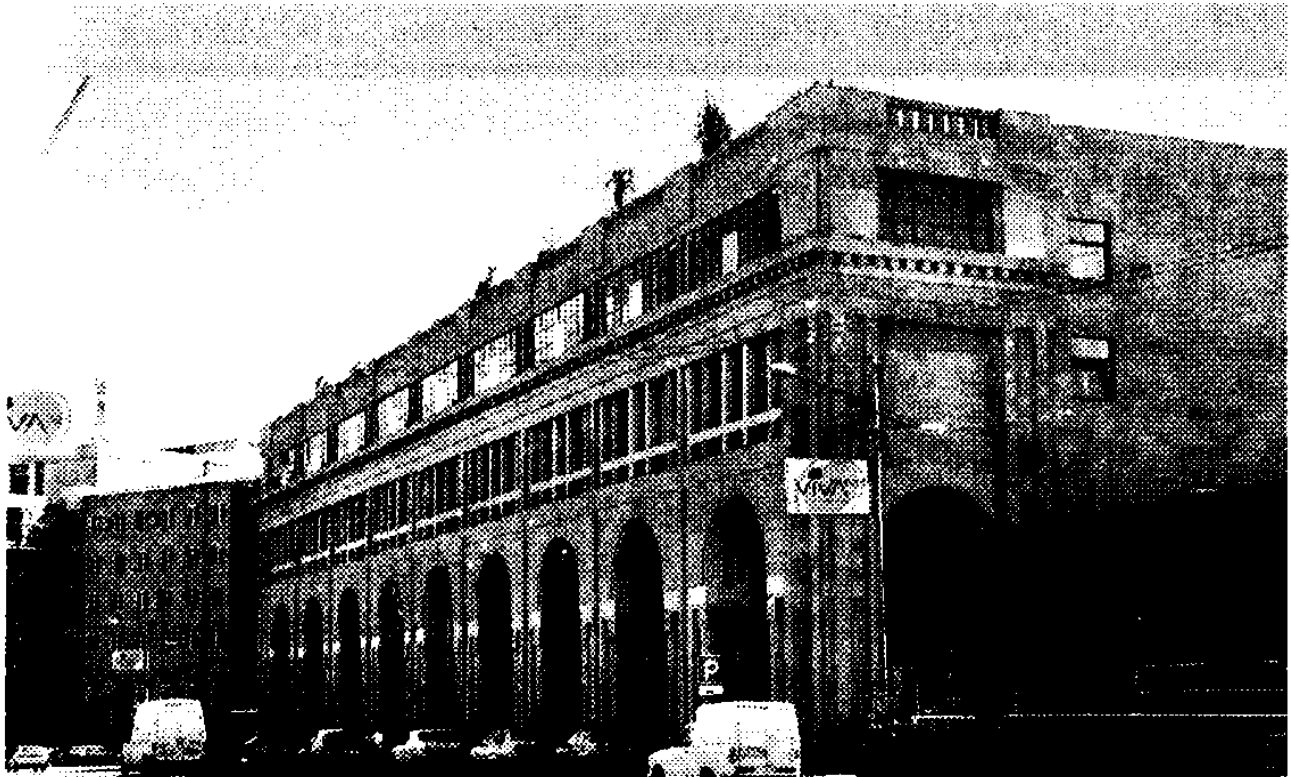
Если осквернишь родник, откуда будешь пить воду?

и прежде, участию в строительстве и архитектуре, в различных отраслях промышленности, в финансовой сфере, науке, образовании, медицине и культуре, на государственной и военной службе Армяне активно участвуют в российской общественно-политической жизни Многие из них объединены в национально-культурные общественные организации, которые делают многое, прежде всего, для пропаганды русского языка и российской культуры среди соотечественников в Армении, а в России - историко-культурного и духовного наследия своего библейского народа, в целом для укрепления тысячелетних уз дружбы и сотрудничества сегодняшнего стратегического партнерства наших стран Самой крупной общественной организацией на сегодня является Союз армян России

Иногда армян в бытовом обращении называют «хачиками». Не оскорбляет ли это наших друзей?

В IX в в Армении возникла самобытная форма архитектурно - декоративной скульптуры - знаменитые армянские хачкары (крест-камни), украшенные ажурной резьбой Они являются также ярким и полнокровным явлением художественной культуры средних веков и представляют собой уникальный армянский феномен, не имеющий аналогов в мировом искусстве.

Хач - по-армянски крест, Хачатур - мужское имя, обозначающее Крест дающий Хачик - уменьшительно-ласкательное имя или крестик И бывает обидно, когда православный человек, христианин иногда с недостойными нотками в интонации, не понимая значения этого слова, произносит «хачики, понаехали тут всякие хачики!»

РОССИЙСКОЕ
ОБЩЕСТВО ДРУЖБЫ И
СОТРУДНИЧЕСТВА
С АРМЕНИЕЙ

ГЛАВА 11. РОССИЙСКОЕ ОБЩЕСТВО ДРУЖБЫ И СОТРУДНИЧЕСТВА С АРМЕНИЕЙ.

Об организации, взявшей на себя многогранную заботу о развитии народной дипломатии, об укреплении многовековых братских связей между армянским и российским народами, сохранении и приумножении их историко-культурных и духовных ценностей, содействии стратегическому партнерству наших стран, о возможностях стать членом этого Общества. Всего 16 вопросов и ответов.

Какова история Общества?

Уже в 1993 г, чуть более чем через год после распада СССР, российские друзья Армении осознали необходимость создания в Москве Региональной общественной организации «Общество дружбы и сотрудничества с Арменией», но до 2006 г оно так и оставалось сугубо городским и работало в среде столичной армянской диаспоры

В июне 2006 г новый актив Общества преобразовал его в Межрегиональную общественную организацию «Российское общество дружбы и сотрудничества с Арменией» (РОДСА) Первые региональные отделения были созданы в Ярославской, Ростовской и Московской областях Конкретизировались цели и задачи Общества, расширилась его численность, установилась связь с общественностью Армении В России и Армении стали реализовываться планы и проекты,

направленные на содействие укреплению и развитию тысячелетних братских отношений между народами двух стран

Какие основные цели ставит перед собой Общество?

Это, прежде всего

- развитие взаимоотношений доверия и дружбы между двумя народами,

- расширение и углубление культурных, научных, деловых и иных контактов между общественными организациями и предпринимательскими кругами наших стран,

- содействие информационным обменам наших стран по вопросам истории, культуры, современной внешней и внутренней политики,

- содействие сохранению и приумножению историко-культурных духовных ценностей армянского и российского народов

Братская дружба и сотрудничество с армянским народом должны быть еще более тесными и плодотворными, а нашим народам оставаться преданными друг другу во все времена, какими бы трудными они ни были

Кого объединяет Общество?

РОДСА объединяет вокруг себя, конечно же, друзей Ар-

ОСТРОЕ СЛОВО

Поговорки

Какие труды, такие и плоды.

Когда падает дерево, находят много дровосеков.

Кто слушается старшего, о камень не споткнется.

На добро отвечать добром - дело каждого, на зло добром - дело отважного.

Не той собаки бойся, что громко лает, а той, что исподтишка хватает.

мении, армянского народа, в том числе известных российских политиков и общественных деятелей, представителей творческой и научно-технической интеллигенции, работников СМИ, предпринимателей, студенчество, тех, кто служит в армии и в правоохранительных органах, ветеранскую общественность, представителей коллективов предприятий и фирм, которые развивают с Арменией торгово-экономические связи. В составе Общества, например, есть и иностранные граждане из Латвии, Таджикистана, Грузии.

С кем сотрудничает Общество в России?

РОДСА сотрудничает со всеми обществами и общественными организациями, разделяющими принципы толерантности, взаимопонимания, идеи межнациональной дружбы и культуры мира. Тесные контакты налажены с Международным сообществом писательских союзов (МСПС), Союзом писателей России (СП РФ), Союзом журналистов России (СЖ РФ), Комитетом межрегиональных связей и национальной политики Правительства Москвы, Государственным учреждением «Московский дом национальностей», Международной ассоциацией содействия культуре, Московским землячеством «Ростовчане», Благотворительным фондом поддержки правоохранительных органов «Петровка, 38» и многими другими.

Общество активно взаимодействует с большинством общественных организаций армянской диаспоры, которые действуют в Москве и в регионах Российской Федерации, некоторые из них являются его коллективными членами. В свою очередь, Общество охотно принимает участие в реализации их проектов и программ, проведении мероприятий. Например, совместно с Армянским культурно-просветительным обществом «Арагат», Московской центральной городской

публичной библиотекой им А.Н. Некрасова, администрацией поселка Фряново Московской области, Армянским историко-родословным обществом, землячеством «Нахичеван» в июне 2006 г. были проведены очередные, третьи Лазаревские чтения, посвященные вкладу армянских меценатов в российское культурное наследие

С кем сотрудничает Общество в Республике Армения?

В Армении основными партнерами РОДСА являются Армянское общество культурных связей с зарубежными странами (АОКС), Общество «Армения - Россия», Союз писателей Армении (СП РА), с которыми в Ереване в октябре 2006 г. официальной делегацией Общества были подписаны договоры о сотрудничестве на 2007-2008 гг.

Установлены контакты с Министерством культуры и по делам молодежи, Национальной академией наук Республики Армения, Российско-Армянским (Славянским) государственным университетом, Ереванским государственным лингвистическим университетом им. Валерия Брюсова, Фондом помощи и содействия российским соотечественникам Армении и другими

Каковы руководящие органы Общества и кто его президент?

Структура руководящих органов РОДСА такова

- Конференция Общества;
- Совет Общества,
- Правление Общества;
- Президент Общества,
- Контрольно-ревизионная комиссия Общества,
- Попечительский совет Общества

Президентом Общества 15 июня 2006 г. на очередной 5-

летний срок конференцией РОДСА избран Виктор Криво-пусков, видный общественный деятель, автор книг, научных работ и публицистических выступлений в СМИ, член союзов писателей и журналистов России, почетный член Союза писателей Армении, кандидат философских наук

Список членов Правления РОДСА публикуется в приложении

Как Общество заявило о себе в сфере международной народной дипломатии?

В числе самых первых шагов деятельности Общества в 2006 г стало заявление по конфликтными отношениями между Арменией и Азербайджаном

РОДСА приняло обращение к президентам этих стран Роберту Кочаряну и Эльхаму Алиеву, а также президенту Российской Федерации Владимиру Путину о том, чтобы при разрешении Карабахско-Азербайджанского конфликта была проявлена верность многовековым традициям наших народов - жить в мире, дружбе и согласии. Было особо подчеркнуто, что только путь мирных и справедливых переговоров может принести армянскому и азербайджанскому народам взаимное согласие. В Москве был проведен «Круглый стол» и издан

ОСТРОЕ СЛОВО

Поговорки

Проси у Бога, но лопату из рук не выпускай.

С народам и черный день праздник.

Беги от той воды, которая не шумит и не журчит.

Доброе слово дом построит, а горькое - разрушит.

Добрая слава дороже богатства.

Дерево от плодов, а человек от дел познается.

Град бьет и поле праведника, и поле грешника.

сборник материалов видных политологов и публицистов «Нагорный Карабах вчера, сегодня, завтра»

Во-вторых, Общество призвало государственное руководство, политические партии, общественные организации и религиозные конфессии России присоединиться к осуждению мировым сообществом факта уничтожения 25 декабря 2005 г в г Старая Джульфа Нахичевани Азербайджанской Республики армянского средневекового кладбища и четырех тысяч хачкаров - крест-камней, являющихся шедеврами мировой малой архитектуры и находящихся под охраной ЮНЕСКО. Совместно с московским землячеством «Нахичеван», Культурно-просветительным обществом «Арагат» и Региональной общественной организацией «Русско-армянское содружество» по этой проблеме проведены выставки, заседание круглого стола

17 мая 2006 г по инициативе Общества вопрос «Армянские памятники культуры Нахичевана - объект вандализма Азербайджана» был рассмотрен Комиссией по вопросам историко-культурного и духовного наследия Общественной палаты Российской Федерации под председательством управляющего делами Московской патриархии, митрополита Калужского и Боровского Климента

В-третьих, Общество осудило случаи убийства граждан армянской национальности, совершенные в Москве и в некоторых других городах России, и выразило озабоченность недостаточной работой правоохранительных и специальных служб, отвечающих за профилактику и раскрытие убийств, своевременную изоляцию от общества лиц, зараженных ксенофобией, расовой дискриминацией и национализмом

22 января 2007 г в связи с убийством в Стамбуле главного редактора армянской газеты «Акос» Гранта Динка Общество

дружбы и сотрудничества с Арменией совместно с Русско-армянским содружеством и Армянским культурно-просветительным обществом "Арагат" выступило с совместным заявлением, в котором говорилось "От имени широкой российской общественности осуждаем убийство в Стамбуле главного редактора армянской газеты "Акос" Гранта Динка. Считаем, что это убийство стало возможным из-за государственной политики Турции по отрицанию совершенного ею Геноцида армян, из-за систематического разжигания в турецком обществе ненависти к армянам, ущемления прав национальных меньшинств в Турции.

Убийство стало варварским завершением цепи постоянных политических гонений со стороны турецкого государства на армянского журналиста, гражданина Турции, за его инакомыслие. Политический мотив убийства Гранта Динка стал очередным свидетельством того, что Турция еще не готова к пересмотру темных страниц своей истории и, тем самым, занять место в сообществе цивилизованных государств"

В-четвертых, по инициативе Общества на XXVI Всемирном Конгрессе Международной федерации журналистов, состоявшемся с 28 мая по 2 июня 2007 г в Москве, было принято Заявление об осуждении Геноцида армян в Османской империи

Как участвовало Общество в Программах Года Армении в России?

РОДСА не только активно содействовало осуществлению в полной мере Программы Года Армении в России, но и реализовало ряд собственных проектов. Для москвичей при поддержке правительства Москвы в ряде районов столицы были организованы концерты мастеров искусств Армении и России,

фотовыставки «Армения мгновения древности и современности», открытые уроки в школах и колледжах на тему «Наш друг Армения», в которых участвовало более 100 тысяч человек.

При содействии Общества в ряде регионов России состоялись аналогичные мероприятия

Что делает Общество для содействия развитию информационных обменов между двумя странами и народами?

Информационно-просветительская работа, как в России, так и Армении, является первоосновой деятельности Общества Пресс-служба РОДСА активно взаимодействует с ведущими СМИ, через которые ведет систематическое информирование населения двух стран о развитии российско-армянских отношений В этих целях в 2006 г издана настоящая книга «Армения, Армения 200 вопросов и 200 ответов о стране и народе с библейских времен и до наших дней» тиражом в 20 тыс экз Теперь ее тираж увеличился еще на 30 тысяч Эта книга будет переиздаваться еще не раз

Совместно с Союзом журналистов России создан Международный пресс-клуб «Россия - Армения» Это первый в истории журналистики пресс-клуб такого рода Он будет на

ОСТРОЕ СЛОВО

Поговорки

Хочешь узнать будущее народа - посмотри на его молодежь.

Больше верь своим очам, нежели чужим речам.

Богатырь умрет - имя его останется.

Богатство подобно любовнице - не сегодня, так завтра может уйти.

Бог захочет, так и хромота со слепой стукнет невестами.

постоянной основе способствовать осуществлению устойчивых информационных обменов между Россией и Арменией, более широкому и объективному освещению журналистами тысячелетней истории и современных российско-армянских отношений, дружбы народов двух стран, их вклада в сохранение мира и прогресса человечества. Талантливым журналистам будут вручаться премии за лучшие и систематические публикации, организованы творческие командировки членов пресс-клуба по России и Армении.

Одной из задач Общества является содействие пропаганде среди россиян армянской литературы, а среди армян - русской литературы.

Что уже сделано и планируется в этом плане?

Крупным событием в культурной жизни россиян в 2006 г стали Дни армянской литературы в России, проведенные Обществом с 21 по 26 декабря 2006 года, которые состоялись впервые за последние 20 лет. В Московском доме национальностей прошла презентация книги современных армянских рассказов "Зов", изданной Обществом массовым тиражом по программе проведения Года Армении в России. Как отмечали видные российские литературные деятели поэт Егор Исаев - лауреат Ленинской премии, Герой Социалистического труда, писатель Феликс Кузнецов - академик Российской академии наук, а также писатели и публицисты Андрей Нуйкин, Ким Бакши, Петр Алешкин, Валентин Осипов, Геннадий Иванов, Владимир Баринов и многие другие, эта книга стала настоящим явлением современной российской переводческой и издательской практики. Книга содержит 35 произведений 18 армянских прозаиков. Таких книг российский читатель не встречал со времен распада СССР.

В Днях армянской литературы в России участвовала официальная делегация Союза писателей Армении Армянские литераторы, благодаря инициативе Общества, впервые за последние 17 лет встретились со своими коллегами в Союзе писателей России (СП РФ), Международном сообществе писательских союзов (МСПС) Поэты Артэм Арутюнян и Глан Онанян, писатели Левон Хечоян и Альберт Аганян, драматург Астхик Симонян и критик Сергей Мурадян имели обстоятельные общения с библиотекарями, учителями-словесниками и, конечно, с читателями, в том числе со студентами, школьниками, сотрудниками московской милиции, представителями творческой интеллигенции, армянской диаспоры Москвы, Ярославля, Переславля-Залесского

Обществом с участием группы ведущих российских литераторов и выдающихся деятелей культуры Армении завершена подготовка к изданию книги «АРМЯНЕ история культурного наследия со времен древнейших и до наших дней», которую составят великие произведения народного поэтического творчества армян, образцы эпоса армянского народа, в частности, «Давид Сасунский» в переводе Валерия Брюсова, а также выдающиеся произведения классиков и современных писателей и поэтов Армении В книге также расска-

ОСТРОЕ СЛОВО

Побасенки

Волка спросили:

- Почему у тебя шея толстая?

- Потому что я сам о себе забочусь.

Бедняк съел змею - сказали:

- Голоден.

Богач съел - сказали:

- Лекарство.

зывается о величайших достижениях армян в области музыки, живописи, театра, кино, архитектуры Большой раздел книги посвящается многовековому взаимодействию и взаимовлиянию армянской и российской культур Эта книга, уникальная по содержанию, станет первым таким изданием за всю историю российского книгопечатания

2007 год объявлен Годом русского языка в мире.

Какие мероприятия Общество проведет в этой связи?

Прежде всего, в 2007 г состоятся Дни Русского слова в Армении, посвященные Году русского языка и 10-летию подписания Договора о дружбе, сотрудничестве и взаимопомощи между Российской Федерацией и Республикой Армения, которые Общество организует совместно с МСПС, Союзом писателей и журналистов РФ, Министерством культуры и Союзом писателей Армении, Армянским обществом культурных связей (АОКС), Обществом «Армения-Россия»

К этим дням по инициативе Общества выпускается тематический номер «Россия-Армения» журнала МСПС «Дом Ростовых», в котором будет представлено творчество современного литературного сообщества двух стран На русском языке изданы книги современные армянские повести «Сердце - не камень», антология армянской поэзии за последние 100 лет «Гранатовые четки», «Абрикосовая свирель» - сборник стихов современного русского поэта-армянина Глана Онаняна и другие

Впервые за постсоветское время в Ереване Обществом издана на армянском языке книга современной русской поэзии Александры Очировой «Я на намоленной земле», которая предназначена в первую очередь для школьных и студенческих библиотек Перевод стихов известной русской поэтессы

осуществил один из лучших переводчиков Армении Грачья Бейлерян, а предисловие «В Армении одной песней будет больше» к этому поэтическому сборнику написал известный журналист, писатель и общественный деятель Зорий Балаян

Какие знаменательные даты для армянского народа будут отмечены Обществом в 2007 году?

Знаменательных и исторических дат армянского народа, которые также дороги и россиянам, в 2007 году будет отмечаться немало. Так, с марта по декабрь 2007 г РОДСА проведет цикл юбилейных мероприятий «Дай, Чаренц, на тебя опереться», посвященных 110-летию со дня рождения крупнейшего армянского поэта-просветителя Егише Чаренца, блестящего переводчика на армянский язык поэзии А.С. Пушкина, на русском языке выйдет книга новых переводов его поэзии.

С 10 мая по декабрь с.г. по инициативе Общества в России пройдут творческие вечера, посвященные 80-летию ведущего советского композитора-песенника, генерала-майора милиции Алексея Экимяна (1927-1982 гг., родился в г. Баку, похоронен в Пантеоне г. Еревана). Будучи высоко профессиональным работником уголовного розыска (многие годы в должности заместителя начальника Главного управления внутренних дел Московской области), он написал самые популярные песни золотой эпохи советской эстрады, любимые и в XXI веке, а также цикл популярных армянских песен, в том числе «Моя Армения» и песни «Карабахцы» на стихи Ашота Граши.

В декабре состоятся мероприятия, посвященные 110-летию со дня рождения Ивана Христофоровича Баграмяна, маршала Советского Союза, одного из прославленных полководцев Великой Отечественной войны 1941-1945 гг., дважды Героя Советского Союза.

качестве благотворительного дара для них была специально издана книга-справочник «Армения, Армения Вопросы и ответы о стране и народе с древних времен и до наших дней» тиражом в 10 тыс экземпляров. Итоги проведения культурно-просветительной акции были обобщены, на их основе разработаны и осуществляются меры по дальнейшему улучшению работы личного состава московской милиции по предупреждению правонарушений на межнациональной почве и против иностранных граждан.

Помогает ли Общество армянским культурно-гуманитарным программам?

Помогает постоянно. Так, при организационной поддержке Общества, летом 2006 г по внутренним водам России, от Санкт-Петербурга по Волго-Балту и Волго-Дону, Азовскому и Черному морям прошел заключительный этап уникального исторического путешествия армянского парусного судна «Киликия», построенного по чертежам XIII века, совершившего трехлетнюю экспедицию вокруг Европы. В Ростове-на-Дону областное региональное отделение Общества организовало торжественную встречу с участниками путешествия, в Москве состоялась презентация фильма об этой экспедиции. В «Федеральной газете», вышедшей в сентябре 2006 г ко Дню города Москвы тиражом в 100 тыс экземпляров, Обществом был опубликован двухстраничный репортаж об успешно проведенном путешествии, в том числе и по, так называемому на Руси в XIII-XVI вв., Армянскому торговому пути из Персии по Каспию и Волге до Белого моря.

Кто и как может быть членом Общества?

Согласно уставу Общества, его членами могут быть как граждане Российской Федерации, так и иностранные граждане, и даже лица без гражданства, достигшие 18-летнего

возраста, а также юридические лица - общественные объединения, поддерживающие цели и задачи Общества и признающие его Устав

Прием граждан и общественных организаций в члены Общества осуществляется решением правления Общества или руководящим органом регионального отделения на основании письменного заявления вступающего (образец в приложении, с 142)

Где и по какому адресу расположено Общество?

Общество располагается в городе Москва по адресу

Россия, 121835, Москва, ул Арбат, д 35, офис 649 (Центральный дом актера)

Контактные телефоны (+7495) 728-3616, 248-2389, тел/факс 248-2591,

E-mail rosarmdrug@mail.ru

Интернетсайт www.rodsa.ru

Проезд на метро до станций «Смоленская» или «Арбатская»; на троллейбусах № 1 и 33 до остановки «Театр имени Евгения Вахтангова»

ТЫ ХОЧЕШЬ
ПРИЕХАТЬ
В АРМЕНИЮ?

ГЛАВА 12. ТЫ ХОЧЕШЬ ПРИЕХАТЬ В АРМЕНИЮ?

О том, что нужно для приезда и что ждет в этой стране, что надо предпринять, если понадобится какая-либо помощь и поддержка, адреса и телефоны посольств. Всего 13 вопросов и ответов.

Как и где нужно оформить свой въезд в Армению?

Для въезда в страну гражданам России и СНГ визы не требуется. Необходим лишь заграничный паспорт, срок действия которого истекает не менее чем через 3 месяца после предполагаемого возвращения из страны.

Что ждет на границе и в пунктах таможенного контроля?

Ввоз валюты в Армению не ограничен. Для вывоза из Армении суммы до \$10 000 каких-либо документов не требуется. Разрешается без уплаты таможенных пошлин ввозить предметы личного пользования, а также товары и другие предметы общей стоимостью, эквивалентной \$500, кроме алкогольных напитков (их можно ввозить не более двух литров), а также табачных изделий (50 пачек). Ввоз и вывоз любого антиквариата, включая драгоценные камни, монеты, рукописи, произведения искусства, без разрешения соответствующих органов запрещается. Запрещен ввоз наркотических веществ, боеприпасов и оружия, за исключением охотничьего

Как приехать в Армению?

Прямого железнодорожного сообщения между нашими

странами нет, оно заблокировано в результате грузино-абхазского конфликта. Личным транспортом по этой причине ездить не рекомендуется. Через Азербайджан или Турцию проехать невозможно.

Существуют транзитные автобусные рейсы в Ереван через территорию Грузии как из Москвы (автобус отходит от Армянского кладбища 1 раз в неделю по воскресеньям), так и из других городов России (Владикавказ, Минеральные Воды и др.). Для проезда через территорию Грузии для граждан России требуется наличие загранпаспортов и оформленных грузинских виз. Можно ехать и с пересадкой в Тбилиси.

Надежен авиатранспорт компаний «Азрофлот», «Сибирь» или «Армавиа», самолеты которых ежедневно курсируют между Москвой и Ереваном.

Как добраться из аэропорта до Еревана?

Из аэропорта Звартноц, находящегося в нескольких километрах от города, можно приехать общественным транспортом и на такси (стоимость такси, если поторговаться, 3000 драмов, это примерно 200 рублей или \$8,5, торги начинаются с \$15).

ОСТРОЕ СЛОВО

У «Армянского радио» спрашивают:

- *Какой народ самый умный?*
- *Спасибо за комплимент.*
- *Можно ли спасти Севан от загрязнения?*
- *Можно, если вывести на чистую воду тех, кто его загрязняет.*
- *Почему в Ереване так много личных автомобилей?*
- *Дороги плохие, ходить пешком совершенно невозможно.*
- *Почему так много наших соотечественников остается за границей?*
- *Возвращаться - плохая примета.*

Какие в Армении телефоны срочной надобности?

Справочная - 109, пожарная служба - 101, полиция - 102, скорая помощь - 103

Как обменять деньги?

В обращении находятся банкноты достоинством 500, 1000, 5000, 10 000, 20 000, 50 000 драмов (старые, достоинством 10, 25, 50, 100, 200 драмов, вышли из обращения) и монеты достоинством 10, 20, 50, 100, 200 и 500 драмов В Ереване проблем с обменом не возникнет, многие обменные пункты работают до полуночи В селах можно расплачиваться и долларами, но выгоднее драмами, которые следует приобрести заблаговременно

Кредитные карты могут пригодиться лишь в дорогих отелях и магазинах Еревана

Платят ли чаевые в ресторанах и такси?

Да, обычно они составляют около 10% от общей суммы счета В заведениях общепита они, как правило, включены в счет

Каковы ориентировочно цены?

Проживание в гостинице (в сутки) экономное - \$10-20, среднее - \$20-100, высококлассное - от \$100

Питание (в сутки) экономное - \$2-5, среднее - \$5-20, высококлассное - от \$20

Такси \$0,2 за км Музеи \$1-1,5 Интернет \$0,6 за час

Как пользоваться телефоном?

Чтобы позвонить в Армению на стационарный телефон, необходимо набрать 8 - гудок - 10-374 (код страны) - код города - номер абонента Для звонка на мобильный телефон вместо кода города нужно набрать код оператора мобильной связи

При звонке из одного населенного пункта Армении в другой необходимо набрать 0 - код города - номер абонента

При звонке на мобильный телефон - 0 - код оператора мобильной связи и номер абонента

Для международного звонка из Армении наберите 00 - код страны - код города - номер абонента

Здесь везде устойчивая сотовая связь

Какие музеи надо посетить в первую очередь?

Ереван богат музеями. Самые представительные из них - это Музей истории Армении, Национальная картинная галерея, Матенадаран (богатейший рукописный фонд), музеи современного искусства, Геноцида армян, народного искусства, русского искусства, военный, музей «Мать-Армения», музеи геологии, резьбы по дереву

Есть и мемориальные музеи великих деятелей Армении, в частности О Туманяна, А Спендиарова, А Хачатуряна, С Параджанова и других

Как порадовать своих друзей уважением к их языку?

Будет очень мило, если гость из России произнесет

- Здравствуй (-те) - Барзв дзес!
- Доброе утро! - Бари луйс!
- Добрый день! - Бари ор!
- Добрый вечер! - Бари ереко!

ОСТРОЕ СЛОВО

Побасенки

- *Что нужно слепому?*

- *Два глаза.*

У одного спросили:

- *Хороший человек твой друг?*

- *Не знаю, я с ним в беду еще не попадал.*

- До свидания' - Цтэсуцюн'
- Спокойной ночи' - Бари гишер'
- Спасибо' - Шноракалуцюн'
- Извините' - Кнерэк'

**Как, в случае необходимости, разыскать
посольство и консульство Армении в России?**

Посольство и консульство Республики Армения
в Российской Федерации находятся по адресу
Москва, Армянский пер, 2
Тел (495) 624 12 69, факс 624 45 35
Консульский отдел Тел 624-34 43

Генеральное консульство Республики Армения
в г Санкт-Петербурге
ул Декабристов, 22, кв 13
Тел (812) 311-72-36, факс 110-66-20

**Как, в случае необходимости, разыскать
посольство и консульство России в Армении?**

Посольство и консульство Российской Федерации
в Республики Армения находятся по адресу
Ереван, ул Григора Лусаворича, 13а
Тел (374 10) 56-7- 27, 58-98-43,
факс 56-71-97, 58-24-63
E-mail rossia@arminfo.com

ПРИЛОЖЕНИЯ:

- Декларация о союзническом взаимодействии между Россией и Арменией, ориентированном в XXI век (2000 г.)
- Праздники, народные обычаи и национальная кухня
- Коньяки - что ты знаешь и что не знаешь о гордости армян
- Пополни свои познания - библиография
- Состав членов правления Российского общества дружбы и сотрудничества с Арменией
- Образец анкеты и заявления вступающего в Российское общество дружбы и сотрудничества с Арменией

1. ДЕКЛАРАЦИЯ О СОЗНИЧЕСКОМ ВЗАИМОДЕЙСТВИИ МЕЖДУ РОССИЕЙ И АРМЕНИЕЙ, ОРИЕНТИРОВАННОМ В XXI век:

26.09.2000

Президент Российской Федерации и Президент Республики Армения, всесторонне рассмотрев состояние и перспективы развития всего комплекса российско-армянских отношений,

- опираясь на исторически сложившиеся прочные связи между Россией и Арменией, многовековые узы братства и взаимодействия народов двух стран, основываясь на Договоре о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи от 29 августа 1997 года, будучи убеждены, что дальнейшее укрепление дружественных отношений стратегического партнерства, союзничества и взаимовыгодного сотрудничества между Российской Федерацией и Республикой Армения отвечает коренным интересам народов обеих стран,

- отмечая важность и целесообразность согласованных действий на международной арене и тесного сотрудничества во всех областях межгосударственных отношений,

- стремясь к развитию и совершенствованию интеграции в рамках Содружества Независимых Государств и соблюдая обязательства, вытекающие из участия Российской Федерации и Республики Армения в Содружестве, а также в Договоре о коллективной безопасности от 15 мая 1992 года,

- отмечая важность формирования многополярного мира и создания справедливого международного правопорядка XXI

века, основанного на верховенстве права,

- подтверждая приверженность целям и принципам Устава Организации Объединенных Наций, Хельсинкского Заключительного акта и других документов Организации по безопасности и сотрудничеству в Европе, общепризнанным принципам и нормам международного права, а также международным стандартам в области прав человека, договорились о нижеследующем:

1 Российская Федерация и Республика Армения на пороге XXI века исполнены решимости приумножать и укреплять дружбу между народами двух стран. Они будут строить свои отношения на основе широкомасштабного стратегического сотрудничества в духе взаимного доверия, руководствуясь принципами уважения суверенитета, мирного урегулирования споров и неприменения силы или угрозы силой, невмешательства во внутренние дела друг друга, равноправия и взаимной выгоды.

Незыблемой правовой основой нынешнего и последующего развития и углубления всесторонних связей, союзнического взаимодействия двух братских народов и государств является Договор о дружбе, сотрудничестве и взаимной помощи между Российской Федерацией и Республикой Армения от 29 августа 1997 года.

2 Российская Федерация и Республика Армения, занимая совпадающие или близкие позиции по актуальным международным проблемам, будут углублять конструктивное и систематическое внешнеполитическое взаимодействие на двусторонней основе, а также в рамках ООН, ОБСЕ, СНГ, других международных и региональных организаций и форумов в интересах укрепления мира, стабильности и безопасности как

в региональном, так и глобальном масштабе

Российская Федерация поддерживает и приветствует вступление Республики Армения в Совет Европы

3 Российская Федерация и Республика Армения подтверждают свою приверженность целям и принципам Устава ООН, которые доказали свой универсальный и непреходящий характер, и будут способствовать дальнейшему укреплению и обновлению Организации Объединенных Наций и упрочению ее центральной роли в мировых делах

Стороны исходят из того, что Организации Объединенных Наций принадлежит центральная роль в поддержании международного мира и безопасности при возрастающем в то же время значении региональных структур в предотвращении и мирном урегулировании межэтнических, межконфессиональных, территориальных и иных конфликтов в строгом соответствии с Уставом ООН, решениями Совета Безопасности ООН и нормами международного права

Стороны высоко оценивают важные политические итоги Саммита тысячелетия и будут тесно сотрудничать в интересах успешного и результативного проведения Ассамблеи тысячелетия, а также призывают все государства - члены ООН внести свой конструктивный вклад в достижение этой цели

Стороны отвергают военное вмешательство во внутренние дела суверенных государств в обход Устава ООН и без санкции Совета Безопасности ООН

Российская Федерация и Республика Армения подтверждают право каждого государства на выбор путей своего политического, экономического и социального развития и обеспечения собственной безопасности Стороны считают, что действия государств по укреплению безопасности не должны

приводить к формированию разделительных линий, порождать недоверие и осуществляться за счет безопасности других стран

Российская Федерация и Республика Армения выступают за укрепление ключевой роли ОБСЕ в предотвращении и мирном урегулировании споров и конфликтов, в содействии обеспечению прав человека и основных свобод, включая права национальных меньшинств, в создании обстановки мира, согласия и прочной безопасности и стабильности в Европе

4 Российская Федерация и Республика Армения будут последовательно работать над совершенствованием Содружества Независимых Государств в целях максимально эффективного задействования его интеграционного и миротворческого потенциала при уважении интересов всех государств-участников

5 Российская Федерация и Республика Армения будут координировать свою внешнеполитическую деятельность с целью осуществления совместных или согласованных действий, направленных на укрепление безопасности в кавказском регионе. Российская Федерация и Республика Армения считают основой укрепления безопасности и развития сотрудничества на Кавказе взаимодействие всех стран региона, придавая особое значение конструктивной роли «кавказской четверки»

Стороны приветствуют инициативы международного сообщества, содействующие созданию климата доверия и сотрудничества в регионе

6 Российская Федерация и Республика Армения выступают за скорейшее решение нагорно-карабахского конфликта

исключительно мирными средствами на справедливой, приемлемой для всех Сторон основе В этой связи Российская Федерация приветствует имеющий место прямой диалог на высшем уровне между Республикой Армения и Азербайджанской Республикой

Республика Армения с удовлетворением отмечает конструктивную роль Российской Федерации в деле урегулирования нагорно-карабахского конфликта

7 Стороны будут активно взаимодействовать в обеспечении совместной обороны в рамках общих военно-стратегических задач на основе Договора о коллективной безопасности от 15 мая 1992 года

Президенты Российской Федерации и Республики Армения считают, что усиление действенности Договора - важная гарантия обеспечения безопасности государств-участников

Российская Федерация и Республика Армения будут развивать двустороннее военно-политическое сотрудничество, не направленное против третьих стран

Российская Федерация и Республика Армения будут продолжать взаимодействие в пограничной сфере, основываясь на Договоре о статусе пограничных войск Российской Федерации, находящихся на территории Республики Армения, и условиях их функционирования от 30 сентября 1992 года

8 Стороны убеждены в непреходящей ценности в современных условиях Договора об ограничении систем противоракетной обороны от 26 мая 1972 г как краеугольного камня стратегической стабильности и основы дальнейших сокращений стратегических наступательных вооружений Они выступают против любых мер, размывающих цели и положения Договора по ПРО

9 Важным направлением развития российско-армянских отношений является активизация сотрудничества в борьбе с терроризмом, в т ч и международным, организованной преступностью и экстремизмом, с незаконным оборотом наркотиков, оружия, культурных и исторических ценностей Стороны выступают с единых позиций в том, что касается необходимости решительно и окончательно пресечь деятельность террористов на Кавказе

10 Российская Федерация и Республика Армения придают первостепенное значение углублению взаимовыгодного экономического сотрудничества В этих целях Стороны будут максимально способствовать увеличению объемов торгового оборота, развитию кооперации, прежде всего в топливно-энергетическом секторе, цветной металлургии, химической и легкой промышленности, в отраслях машиностроения, агропромышленного комплекса, транспорта и транспортной инфраструктуры, обработки драгоценных камней

Стороны будут поддерживать дальнейшее развитие взаимодействия финансовых и банковских структур, реализацию совместных инвестиционных проектов, в том числе с привлечением внебюджетных источников, формирование транснациональных финансово-промышленных групп, совместных предприятий и других организационно-хозяйственных структур с учетом взаимных интересов

Стороны будут способствовать совершенствованию механизма регулирования и стимулирования внешнеэкономических связей, в том числе прямых связей между субъектами Российской Федерации и административно-территориальными образованиями Республики Армения, а также между хозяйствующими субъектами

Стороны отмечают необходимость дальнейшего наращи-

вания деятельности Межправительственной комиссии по торгово-экономическому и научно-техническому сотрудничеству между Российской Федерацией и Республикой Армения для скорейшего разрешения актуальных вопросов в этих областях

11 Республика Армения и Российская Федерация выступают за скорейшее возобновление эксплуатации железнодорожных и других транспортных коммуникаций на Кавказе, и готовы приложить все возможные усилия в этом направлении

12 Российская Федерация и Республика Армения обеспечивают своим гражданам независимо от этнической принадлежности равные права и свободы без какой-либо дискриминации. Они считают, что этнические русские, проживающие в Республике Армения, и этнические армяне, проживающие в Российской Федерации, - это органичные части русского и армянского обществ, фактор сохранения близости народов двух стран, надежный залог прочности их дружественных отношений. Стороны будут способствовать повышению роли русского языка в системе образования и общественно-культурной жизни Республики Армения с учетом исторически сложившегося значения русского языка во взаимоотношениях русского и армянского народов

13 Считая одной из важнейших задач обеспечение экологической безопасности, Российская Федерация и Республика Армения будут в соответствии с их международными обязательствами и национальным законодательством стимулировать сотрудничество в этой области путем обмена опытом рационального использования природных ресурсов, внедре-

ния экологически чистых технологий и проведения мероприятий по защите и сохранению окружающей среды

14 Российская Федерация и Республика Армения будут всемерно способствовать сохранению духовной и культурной близости народов двух стран, углублять взаимные связи в сфере культуры, науки, здравоохранения, образования, информации, содействовать установлению прямых связей между законодательными органами, структурами государственной власти, общественными и молодежными организациями, организациями и деятелями культуры и искусства, исследовательскими центрами, учебными заведениями, средствами массовой информации

Стороны будут поощрять сближение национальных систем образования путем сохранения общего образовательного и интеллектуального пространства, в том числе на основе разработки совместных программ обучения студентов и учащихся, подготовки и переподготовки специалистов, признания эквивалентности документов об образовании и о присвоении ученых степеней и званий. Особое значение будет придаваться поддержке деятельности Российско-Армянского университета в Ереване

15 Президенты Российской Федерации и Республики Армения убеждены, что XXI век открывает для народов обеих стран широкую перспективу союзнического взаимодействия, интенсивного углубления связей во всех областях в интересах всестороннего развития национальной экономики и культуры, обеспечения прочного мира, стабильности и гарантированной безопасности в кавказском регионе и во всем мире

Совершено в г. Москве 26 сентября 2000 года.

2. ПРАЗДНИКИ, НАРОДНЫЕ ОБЫЧАИ И НАЦИОНАЛЬНАЯ КУХНЯ

Об основных государственных и народных праздниках, об обычаях свадьбы, рождения ребенка, похоронах, а также о национальных блюдах.

5 разделов.

- **В числе государственных праздников и дней памяти Армении:**

К числу официальных праздников, отмечаемых сейчас в Армении, относятся, помимо новогодних и рождественских, праздник Материнства и Красоты - 7 апреля, День Победы и Мира - 9 мая, День Первой Республики - 28 мая, День защиты детей - 1 июня, День Конституции - 5 июля, День независимости - 21 сентября.

К памятным датам относятся День памяти жертв геноцида 1915 г - 24 апреля, День памяти жертв Спитакского землетрясения 1988 г - 7 декабря

- **В числе старинных народных праздников:**

Аманор (Новый Год). Это один из самых торжественных и радостных праздников. В очаге заново разводят огонь, одеваются во все новое, на огонь ставят свежую воду, пекут хлеб - если удался, то быть жизни благополучной. Надо также возвратить долги, простить ближнего и получить от него прощение. Родственники и соседи стараются пойти с поздравлениями в гости с подарками, сладостями.

Рождество и крещение. Эти христианские праздники армяне, следуя первохристианской традиции, отмечают в один день - 6 января Пекут пресный обрядовый пирог с запеченным в нем «на счастье» монеткой, а также особые фигурные хлебцы для женщин - в виде заплетенных кос, для мужчин в виде кошельков На реке проводится освящение воды в воду погружают крест, очищая ее тем самым от злых духов Затем мужчины прыгают в освященную воду В небо выпускают голубей

Сурб Саркис. В начале февраля, когда погода неустойчива и часты снегопады, особенно опасные в горах, армяне праздновали День Святого Саргиса (Сурб Саргис), бывшего когда-то языческим богом бурь и вихря

Для этого праздника были характерны разные формы гадания, в основном о будущих женихах и невестах Например, девушка, желая увидеть во сне своего будущего жениха, съедала на ночь пересоленный хлеб, веря в то, что тот, кто даст ей во сне напиток, и будет суженым

Дерендез. Этот праздник, связанный с древним культом огня как символа «возродившегося Солнца», широко отме-

ОСТРОЕ СЛОВО

- *Что делают люди, если у них нет врача?*
- *Умирают естественной смертью.*
- *Чем умный отличается от мудрого?*
- *Умный знает, как выйти из трудного положения, мудрый знает, как не входить в него.*
- *Что ныне самое удивительное?*
- *Не то, что дураки выступают с речами, а то, что умные им аплодируют.*

чается 14 февраля Проявляется особая забота о садах и домашней живности, разжигают костры, очищающие от зла и способствующие плодородию, молодожены перепрыгивают через огонь, чтобы «сгорела» хворь и рождались здоровые дети, а когда вечереет, то вокруг кострищ начинаются старинные танцы с обязательным хороводом из 7 кругов

Барекендан - масленица Это языческий праздник, связанный с идеей обновления природы К нему приурочено множество народных игр, смысл которых связан с магией плодородия

Вардананк-День Святого Вардана. Отмечается на масленичной неделе (в четверг) в память об Аварайрской битве 451 г с персами «за христианскую веру» под предводительством Вардана Мамиконяна

Великий пост. Его первый день считается днем мира и согласия Длится 7 недель

Аваг Шабат - Страстная неделя во время Великого поста. Переживая последние часы земной жизни Христа, армяне, помимо религиозных ритуалов, во имя обновления очищают дворы, улицы, вывозят скопившийся мусор В домах все должно было сверкать чистотой На этой неделе сбивают масло, собирают зелень в горах и на полях, выделяя душистую мяту, чтобы прежде всего одарить тех, кто не может выйти из дома В субботу народ разговляется яйцами, которые принято съесть рано утром вне дома, глядя на восходящее солнце

Затик - Армянская Пасха. Помимо сугубо религиозных ритуалов, совершается по древнему обычаю красочный обряд

жертвоприношения Празднество продолжалось на природе, с забавными играми, конными состязаниями, танцами и кострами Первый понедельник после Пасхи считался днем поминовения усопших - мерелоц

Амбарцум - праздник Вознесения. Отмечается в середине мая, в воскресенье, через 40 дней после Пасхи Праздник ассоциировался с ростом цветов, и был особенно любим молодежью. Накануне девушки и юноши отдельно друг от друга собирали в горах цветы, плели гирлянды, гадали, а бездетные женщины купались в реке В больших котлах женщины всем селом варят ритуальную молочную рисовую кашу и угощали всех прохожих, остаток каши в качестве жертвы разбрасывали по полям для хорошего урожая

Вардавар. Один из самых популярных народных праздников, сохранивший в своем названии имя языческого бога воды Варда Он до сих пор широко отмечается в разгар летней жары, в воскресный день в середине июля В этот день стараются подняться в горы, к летним пастбищам, посетить святые места Купают скот, обливают друг друга водой, в шутку сталкивают друг друга в реку, готовят для совместной трапезы шашлык, а из жертвенного мяса - хашламу (отварное мясо), танцуют круговые народные танцы

Благословение винограда (середина августа). Люди приносят в церковь в первый раз в году сорванные гроздья винограда для благословления и в дар Пресвятой Богоматери Потом, пока накрываются столы, перед совместной трапезой, молодежь играет и состязается в силе

Хачверац - День поминовения предков (Сурб Хач). Отмечается в воскресенье в середине сентября Народ идет в церковь и на кладбище, навещая могилы близких На поминальном столе основное блюдо - отварное мясо жертвенных животных

● **Коротко о старинных свадебных обрядах.**

В брак вступали строго по старшинству обычай запрещал младшим жениться и выходить замуж раньше старших братьев и сестер

До сих пор действуют запреты на женитьбу между кровными родственниками до пятого, а иногда и до седьмого колена Не поощрялись социально-неравные браки, о чем свидетельствовала поговорка «Дочери богатого трудно угодить» В брак вступали рано Разreshалось создавать семьи даже 13-14-летним юношам и 11-13-летним девушкам, в ходу была шуточная поговорка «Если девушку ударить шапкой, и она не упадет, значит, время выдавать ее замуж»

Выбрав невесту, родители юноши обращались к одной из своих родственниц, знавшей семью девушки, с просьбой быть посредницей (миджнорд кин) в переговорах с матерью их избранницы и уговорить ее получить согласие отца на замужество дочери

Чтобы обеспечить успех, родители юноши во время визита посредницы в дом девушки вешали на столб своего дома расческу или шереп - большую разливательную ложку

Через несколько дней происходило основное сватовство Сваты в иносказательной форме сообщали о цели своего прихода «Мы пришли взять из вашего дома горсть золы, чтобы смешать ее с золой нашего очага, пришли, чтобы от вашего светильника зажечь наш светильник, пришли, чтобы ваш камень заложить в нашу стену»

Наиболее важным обрядом было обручение, или помолвка, когда сторона жениха дарила невесте обручальный подарок - шапан Жениха и невесту оберегали от порчи и сглаза

Свадьба. О приближении свадебного поезда возвещал специальный гонец, для свадебного пира выбирали тамаду, а его помощник - циглапет умело вел застолье, предлагая тому или иному гостю спеть, станцевать, сказать что-нибудь в честь того, за чье здоровье провозглашали тост Отец жениха считался «хозяином свадьбы»

Торжество длилось три дня, а иногда и неделю Были обязательны предварительные обряды, например, купание жениха и невесты, символизировавшее «очищение» их перед свадьбой Обрядовое купание, жениха происходило обязательно в хлеву, в нем принимали участие дружки - холостые друзья жениха и их глава - азаббаши В процедуре купания невесты, проходившей у нее дома, участвовали ее подруги и родственницы Обряд сопровождался импровизированными песнями, танцами, угощением (обычно это была яичница с медом) Традицией были торжественная выпечка свадебного хлеба, ритуальное закалывание «свадебного быка», обряд «бритья жениха», украшение «свадебного дерева», симво-

ОСТРОЕ СЛОВО

У «Армянского радио» спрашивают:

- *Может ли женщина сделать мужчину миллионером?*
- *Может, если мужчина - миллиардер.*
- *Какая разница между биографией и автобиографией?*
- *Биография описывает человека таким, каким он был. Автобиография - таким, каким он себя представляет.*
- *Что такое морская болезнь?*
- *Это когда с наступлением лета неудержимо тянет к морю.*

лизирующего плодородие, и другие обряды

Перед свадьбой отец жениха со священником посещал кладбище, чтобы отслужить панихиду на могилах родных. Полагалось также, чтобы жених со священником обошли все дома, где в течение последнего года был покойник. Свадебное застолье отличалось обильным угощением, множеством тостов, песнями, танцами, обрядовыми играми.

● **Коротко о том, какие старинные обряды сопровождают рождение ребенка.**

Чтобы избежать несчастья, первые 40 дней, которые считались наиболее опасными для новорожденного, у его изголовья постоянно горел светильник, поскольку верили, что огонь обладает очистительной силой. На колыбель младенца вешали разные амулеты-обереги, колыбель украшали резными изображениями крестов, под подушку прятали записочки с заговорами от порчи, кусочки хлеба, угля, около люльки ставили миску с водой и т. п. Ребенка в это время нельзя было выносить из дома, если все же приходилось это делать, то мать всегда имела при себе в качестве оберега что-нибудь железное, обычно нож или шампур, а на одеяльце ребенку клали кусочек хлеба или угля.

«Сорокадневие» завершалось ритуальным купанием ребенка и матери. Роженицу купали над соломой (которую потом сжигали), а затем «выводили на солнце» люльку, ребенка и мать. К вечеру в доме собирались близкие родственники и сопровождали мать с ребенком в церковь, где происходило окончательное «очищение».

Крещение (кнунк) происходило вскоре после рождения ребенка, обычно через неделю. Во время крещения ему давали имя. Оно выбиралось по желанию родителей или по имени святого этого дня, нередко ребенку давали имя его деда или

смерти мог беспрепятственно удалиться с душою.

Повсеместно был распространен обычай класть на умирающего разные предметы, с которыми он хотел бы попрощаться, например одежду родных, в этот момент находившихся далеко от дома, орудия труда, которыми много лет пользовался покидающий сей мир человек. Этот обычай мог включать и такой ритуал мать умирающего, обнажив свою грудь, подходила к нему и, проводя грудью по его губам, говорила «Да было бы на пользу тебе мое молоко»

Верили, что душа человека покидала тело в виде птицы, причем если покойный был добродетельным человеком, душа оказывалась белым голубем, а если был грешен - черной птицей

Отлетевшая душа оставалась около покойника до погребения, поэтому подготовка к нему начиналась сразу же. Тело обмывали обычно пожилые люди, нередко родственники одного с умершим пола. Покойника укладывали на предназначенную для этого случая доску лицом к востоку и мыли прохладной водой с мылом специальной рукавичкой, начиная с головы. Оставшейся водой омывали руки и ноги членам семьи умершего с тем, чтобы их покинул страх, а иногда и имевшихся в селениях больных, чтобы те «получили солнце жизни покойника».

Похороны всегда были многолюдны. В похоронной процессии до кладбища шли только мужчины, а женщинам полагалось после отпевания в церкви, где они горько оплакивали его, вернуться домой. Покойника хоронили в саване, головой на запад. На кладбище каждый бросал в могилу горсть земли со словами «Доброго пути, передавай привет нашим покойникам». Существовал обычай класть в могилу различные предметы, которые, как считалось, будут необходимы и самому покойнику, и давно умершим родственникам. Так, кузнецу «давали с собой» молот, плотнику - топор, цирюльнику

бритву, священнику - Евангелие и посох, умершим ранее детям «посылали» яблоки После погребения все присутствовавшие на кладбище подходили к родным покойного и пожимали им руки в знак скорби и утешения Затем их приглашали на поминальный обед. Прежде чем сесть за стол, надо было вымыть руки, смыть с себя все, что было связано с покойным, «очиститься» За столом священник читал молитву за упокой души умершего, все, не чокаясь, выпивали за это, за его «светлый путь», за то, чтобы он «в том мире» был «ходатаем» за оставшихся на земле родных. Тосты были короткими и, в основном, утешительными

Утром следующего дня, вскоре после восхода солнца, родственники и близкие умершего вновь приходили на могилу в скорби и в слезах Затем шли в дом покойного, где садились за поминальный стол. Поминальными днями считаются также седьмой, сорокой дни и через год после смерти.

● Коротко о национальной кухне армян.

В традиционной пище армян, характерные черты которой сложились за тысячелетие до нашей эры, сочетаются растительные (зерновые) и животные (мясомолочные) продукты Тип очага (*тонир*) и вид посуды (глиняная) оказали влияние на характер еды. К примеру, тонир обусловил выпечку хлеба в виде лавашей, он же удобен для того, чтобы готовить в нем овощи, мясо, парить каши, коптить рыбу и птицу.

Готовка, как правило, сложна Большое число мясных, рыбных и овощных блюд подаются на стол после фарширований, взбиваний, приготовлений пюре и суфлеобразных масс Но любимы и блюда из цельного мяса: шашлык, *пастынеры*, *кчучи* и т.д. Одно из древнейших блюд - *арганак* - сочетает куриное и оленье мясо (последнее варят в курином бульоне). Славятся *бастурма* (вяленое мясо) и *суджух* мясной

Скотоводство стало также источником разнообразных молочных изделий - в основном хранящихся в глиняных кувшинах и бурдюках рассольных сыров, а также кисломолочных продуктов, являющихся производными мацуна или же его сочетаниями в разных пропорциях со сладко-молочными продуктами

Раннее возникновение земледелия обусловило использование полбы, проса, ячменя, пшеницы, риса, фасоли, бобов, чечевицы, горного гороха

Мука изготавливается нескольких видов и разных помолов (до полутора десятков) Из древних блюд, приготовляемых из пшеничной муки без выделки теста, отметим *хашил* и *асуда*, они напоминают кисель на пахте или виноградном соке

Для армян характерно широкое употребление различных видов свежей и сушеной пряной зелени, а также овощей и фруктов. При этом нередко не только овощи, но и фрукты (айва, алыча, лимон, гранат, изюм, курага) широко используются для приготовления мясных и рыбных блюд Во многие супы наряду с картофелем и луком часто идут яблоки, айва, курага, нередко, грецкие орехи, в рыбные - кизил, в грибные - алыча, чернослив, изюм

Особенностью является и то, что нередко одно и то же блюдо может быть подвергнуто и обжариванию, и отвариванию, и тушению.

ОСТРОЕ СЛОВО

У «Армянского радио» спрашивают:

- Для чего хирурги надевают маски?
- Чтобы в случае неудачной операции их не смогли узнать.
- Какой лучший способ похудеть?
- Не есть натошак.
- Что такое свобода слова?
- Это осознанная необходимость молчать.

● Из рецептов некоторых армянских блюд.

Салат (ахцан) «Армения». Свежие огурцы и помидоры нарезать тонкими кружочками и уложить на тарелку чередуясь рядами

Один огурец надрезать в четырех местах и поставить его в середину салата. На верхнюю часть огурца надеть «колокольчики», приготовленные из тонко нарезанного огурца Салат посолить, в «колокольчики» насыпать немного перца, оформить петрушкой и базиликом, придав им вид букета

На 100 г помидоров 100 г огурцов; соль, перец, зелень петрушки и базилика по вкусу

Зелень добавляется в салаты не более 5 г на порцию, соли - 3 гр, перца молотого черного или красного - 0,1 г

Салат «Ереванский». Помидоры, огурцы, болгарский перец промыть Огурцы очистить от кожицы, у перца срезать плодоножку и удалить сердцевину, лук очистить Нарезать овощи кружочками Кинзу, базилик, петрушку мелко нарезать В салатник уложить овощи рядами так, чтобы чередовались помидоры, огурцы, болгарский перец Посыпать солью, молотым черным перцем, сверху положить лук, полить салат уксусом, а затем посыпать зеленью.

На 100 г помидоров 75 г огурцов, 25 г болгарского перца, 25 г репчатого лука, перец, уксус, зелень кинзы, базилика, петрушки по вкусу, всего не более 5 г.

Мшош. Чечевицу перебрать, промыть и варить до готовности, посолить, добавить мелко нарезанный обжаренный репчатый лук, толченые грецкие орехи, промытую курагу и варить в течение 10-15 минут, периодически перемешивая. При подаче на стол посыпать черным перцем и петрушкой. Подается на блюде

На 80 г чечевицы. 20 г подсолнечного масла, 25 г репчатого лука, 10 г кураги, 15 г грецких орехов; соль, перец, зелень петрушки по вкусу

Хаш. Предварительно очищенные говяжьи ножки опалить, поскоблить, тщательно промыть и, разрубив на части, положить в холодную воду на 24 часа и каждые 2-3 часа менять воду. После этого промыть, переложить в неширокую кастрюлю и залить водой так, чтобы уровень ее на 15-20 см был выше продукта. Варить без соли, не допуская бурного кипения, периодически снимая пену и жир с поверхности до тех пор, пока мясо не будет легко отделяться от костей. Во время варки можно добавить вареный рубец. За 5 минут до подачи влить в хаш снятый жир. Подать хаш очень горячим. Отдельно подать соль, толченый чеснок, разведенный бульоном, редьку и лаваш.

На 300 г говяжьих или 400 г бараньих ножек 100 г рубца, 800-1000 г воды; соль, чеснок по вкусу

Кюфта (рисовый суп с мясными клецками) Рис перебрать, промыть, всыпать в мясной бульон. Туда же добавить слегка обжаренный лук. Мясо пропустить через мясорубку, добавить яйцо, соль, перец, зелень. Когда рис будет наполовину готов, откинуть на сито 2-3 ст ложки его, дать стечь

ОСТРОЕ СЛОВО

Загадки

Золотая сабля упала,

А звона никто не услышал.

(Луч солнца)

Ковер имею - не вытрасешь,

Золото имею - не сосчитаешь.

(Небо и звезды)

воде и смешать с подготовленным фаршем Из полученной массы сделать 8 больших фрикаделек, опустить их в кипящий суп и варить до готовности на слабом огне Смешать с молоком 2 яйца и, медленно помешивая, влить в суп Посыпать суп зеленью петрушки и укропа

Нужно крепкий мясной бульон - 2 л, рис - 0,75 стакана, баранина или свинина - 500 г, яйцо - 3 шт., лук - 1 шт., сливочное масло - 1 ст. ложка, молоко по вкусу, перец, соль по вкусу, зелень петрушки, укроп, кориандр - по вкусу

Суп «Члбур». Репчатый лук мелко нарезать, обжарить на масле, залить холодной водой и довести до кипения В отвар добавить перебранный и промытый рис, соль, перец и варить суп до готовности риса Затем влить в суп взбитые яйца и все это тщательно перемешать Подать члбур, посыпав зеленью петрушки

На 100 г репчатого лука 1 яйцо, 15 г топленого масла, 20 г риса, соль, перец, зелень петрушки по вкусу

Дзаваранур. Перебранную и промытую пшеничную крупу залить водой и варить до полуготовности Добавить крупно нарезанный картофель, мелко нарезанный и обжаренный репчатый лук, поджаренный томат-пюре, соль и варить до готовности крупы В готовый суп влить яичные желтки, разведенные холодной водой, довести до кипения и снять с огня

На 40 г пшеничной крупы 25 г репчатого лука, 15 г томата-пюре, 15 г топленого масла, 100 г картофеля, 1/2 яйца, соль, перец, зелень петрушки по вкусу.

Спас. Муку растереть с яйцом Мацун развести водой из расчета 1 л (вместе с отваром крупы) В яично-мучную смесь, все время помешивая, влить разведенный водой мацун. Каст-

рюлю со смесью поставить на небольшой огонь и, непрерывно помешивая, довести до кипения. Добавить вареный рис вместе с отваром, мелко нарезанный и обжаренный репчатый лук, кинзу или мяту, перемешать и довести суп до кипения. Вместо риса можно использовать пшеничную крупу, а вместо мацуна - свежую пахту.

На 200 г мацуна или 500 г пахты. 6 г муки, 25 г репчатого лука, 10 г топленого масла, 45 г риса или пшеничной крупы, 6 г мяты или кинзы, 1/4 яйца; соль по вкусу

Бозбаш «Эчмиадзинский». Баранью грудинку нарезать на куски весом по 30-40 гр, положить в кастрюлю, залить холодной водой, закрыть крышкой и варить до полуготовности на слабом огне, периодически снимая пену. Сваренную баранину вынуть из бульона и поджарить на масле в кастрюле, а бульон процедить. Обжаренные куски баранины залить горячим процеженным бульоном, добавить поджаренный на масле мелко нарезанный репчатый лук, нарезанный кубиками картофель и баклажаны, очищенные и нарезанные поперек стручки фасоли, мелкую бамию, болгарский перец и варить суп до готовности. За 15 минут до подачи суп посолить, положить нарезанные дольками помидоры и пряную зелень

На 125 г баранины 100 г картофеля, 20 г репчатого лука, 10 г топленого масла, 100 г помидоров, 30 г стручков фасоли, 20 г болгарского перца, 20 г бамии, 30 г баклажанов, кинзы, базилика и петрушки по 3 гр; соль, перец по вкусу

Толма в виноградных листьях. Мякоть баранины разрезать на небольшие куски, пропустить через мясорубку. В молотое мясо добавить полуваренный рис, мелко нарезанный реп-

занный и обжаренный репчатый лук, поджаренную и разведенную бульоном муку и довести до кипения. Заранее приготовить настой шафрана. Для этого шафран всыпать в стакан, залить кипятком (1/2 стакана воды), накрыть крышкой и поставить в теплое место на 2 часа, после чего процедить. Цвет настоя должен быть темно-коричневый, запах ароматный. В отдельной посуде тщательно растереть яичные желтки, постепенно добавляя теплый бульон, чтобы желтки не свернулись. После этого в кастрюлю влить настой шафрана, белый винный уксус, добавить мелко нарезанную кинзу, размешать, перед подачей влить подготовленные желтки. Не доводить до кипения. Вместо курицы для приготовления этого супа можно использовать баранину.

На 150 г курицы: 1/2 яйца (желток), 80 г репчатого лука, 15 г топленого масла, 10 г муки, 15 г винного уксуса, соль, шафран, кинза по вкусу

спиртовой напиток Он порадовал даже Нерона

Современная родословная армянского коньяка идет от 1887 г, когда негодник Николай Таиров (Таирянец) построил в Ереване первый в России коньячный завод Но через 12 лет он был продан русскому промышленнику Николаю Шустову Фирма «Шустов и сыновья» реконструировала завод и установила в подвалах дубовые бочки для многолетней выдержки

В 1900 г этот коньяк был удостоен на выставке в Париже «Гран-при» и получил право именоваться коньяком В 1912 г компания «Шустов и сыновья» удостоилась чести стать поставщиком двора Его Императорского Величества

После 1917 г дело Шустова было национализировано

Правда ли, что сэр Уинстон Черчилль был любителем армянского коньяка?

К Ялтинской конференции 1945 г союзников по анти-гитлеровской коалиции, где Англию представлял премьер Черчилль, Армения изготовила 50-градусный коньяк «Двин» Гость из Лондона попросил советского вождя Сталина продать ему партию бутылок Сталин пошутил «Советский Союз армянским коньяком обеспечен полностью, продать, пожалуй, можно» Когда у престарелого Черчилля спросили, в чем секрет его долголетия, тот якобы ответил «Никогда не опаздывайте к обеду, курите гаванские сигары и пейте армянский коньяк!»

Есть ли какие-то особые таинства армянского коньяка?

В Ереванских СМИ можно прочитать, например, такое «Из тридцатипятиградусной ереванской жары, царящей снаружи, делаешь шаг внутрь, в полутемную прохладу помещения Поражает запах - насыщенная смесь коньячных

ширтов дает невообразимый букет дуба, липы, грецких орехов, ванили, шоколада, восточных цветов и специй. Потрясающий аромат источают гигантские бочки. Ими занято все огромное пространство почти до самого потолка. Каждую бочку знают, чуть ли не по имени, а о производстве коньяка рассказывают удивительные вещи.

Например, часть будущего коньяка, 4%, никогда не попадает в бутылки, эти испарения называют «долей ангелов». Чем дольше выдерживают коньяк, тем он темнее, мягче и богаче на вкус».

Специалисты отмечают и уникальность винограда. В крошечной Араратской долине насчитывается 30 видов почв, из-за чего один и тот же сорт винограда дарит будущему коньяку множество непохожих друг на друга вкусовых оттенков, вплоть до шоколада и ванили.

Из тостов: «Глоток армянского коньяка будоражит, как ласка женщины, радует, как поцелуй невинной девушки, и умиротворяет, как улыбка ребенка. Пейте на здоровье!»

Какие коньяки особо интересны любителям необычного?

Из немалого числа прославленных напитков выделим два

ОСТРОЕ СЛОВО

Загадки

- *Что даешь - съедает,*

От воды умирает.

(Огонь)

Четыре гнезда,

Двенадцать птиц,

Триста шестьдесят пять птенцов.

(Год)

- «**НАИРИ**», самый дорогой и старей в бренде «Арарат» для него смешивают 18-20 видов спирта, каждый из которых выдерживают по 20 лет. В его букете имеются ноты грецких орехов, кедра, чернослива и зрелой груши. К его презентации в Париже известные деятели искусств создали музыку, скульптуру и даже духи.

- «**Принцесса АННА**» 15 лет выдержки. Из серии брендов «Великие рыцари». Так необычно воздали память византийской принцессе, а затем великой княгине Руси, которая имела армянское происхождение. В этой серии есть коньяки, к примеру, имени Арцруни, царя Армении, или Мюрата, маршала Франции.

Кто основной производитель коньяков в Армении?

Один из самых мощных и авторитетных изготовителей коньяка - Ереванский коньячный завод. За 2 последних года он увеличил долю производства коньяка длительной выдержки, к примеру, изготовление коньяка «супер-премиум» (выдержка 15-20 лет) возросло на 180 тыс. литров (35%).

Из застольных бесед:

- Скажи жене своей, что баранье сердце нужно жарить на медленном огне, чтобы жир не горел. К тому же и дров идет меньше, и жаркое приобретает приятный вкус...

Жаркое из бараньего сердца - деликатес, если его приготовить с толком, обязательно на маленьком огне, обязательно хорошо приправить солью и перцем. Просто пальчики оближешь!

- Помни хлеба лаваш, испеченного в тандире, можно, пожалуй, сравнить с нежным ухом зайца, которое настолько прозрачно, что пропускает солнечный луч.

Поставляется ли в Россию армянский коньяк?

В 2005 г в Россию было экспортировано 2,5 млн литров армянского коньяка. Предусмотрен рост поставок.

«Арцах тутовый» - что это такое?

Это уникальный алкогольный напиток крепостью 70° на основе тутовой ягоды, выдерживается до 3 лет в бочках из тутового дерева (обожженного). Трижды очищен, в том числе на мембранном фильтре с серебряными пластинами. Обладает тонким ароматом ягод и трав, маслянист. Имеет славу целебных свойств, якобы лечит, в частности, язвы желудочно-кишечного тракта.

4. ПОПОЛНИ СВОИ ПОЗНАНИЯ - БИБЛИОГРАФИЯ

**Краткие рекомендации знакомят
не только с недавно выпущенными
книгами, но и с теми, которые давно
входят в библиотечные фонды.**

Путеводители и справочная литература:

Армения Путеводитель Серия Ле Пти Фюте М Аван-
гард, 2005

Энциклопедия «Чудеса Армении» / Под редакцией Ди-
ланяна С, Самуэляна С Ереван Арег, 2004

Хатранова Т Армянская кухня Ростов-на-Дону Феникс,
1999

Аветисян Л Необычные семейные обеды, или уроки
армянского гостеприимства СПб Невский проспект, 2005

Прыткина Э Большая армянская свадьба СПб Амфора,
2006

Парнасян Н, Манукян Ж Самоучитель армянского языка
М Софья, 2004

Арутюнян ГС Русско-армянский разговорник М Фило-
матис, 2006

Религия:

Петросян Э Боги и ритуалы Древней Армении Ереван,
2004

Гуайта Д 1700 лет верности История Армении и ее церк-
ви М Юнистрой СК, 2005

История:

Армения, Армения 200 вопросов и 200 ответов о стране и народе с библейских времен и до наших дней М Голос Пресс, 2007

История армянского народа в вопросах и ответах Ереван, 2004

Зов Рассказы армянских писателей М Голос-Пресс, 2006

Акопян Г.А., Осипов В.К. Гюлиста страницы истории Ростов-на-Дону, 1998

Амирханян М Россия и Армения Ереван, 2003

Арутюнова-Фиданян В.А. Повествование о делах армянских М Индрик, 2004

Бакиш К Судьба и камень М, 1983

Бакиш К Из монастыря о любви Ереван, 2000

Бакиш К Замороженное время М ИРИСЪ», 2006

Балаян З. Между адом и раем. М Akademia, 1995

Баратов Б Армениада Зримые страницы истории М Лингвист, 2005

Битов А Уроки Армении М Фортуна Лимитед 2002

Восканян К Битва за Армению СПб, 2006

Геворков Б Возвращение в Эрзрум М Юнистрой СК, 2005

Гуайта Д Крик с Арарата М Юнистрой СК, 2005

Илларионов В.П., Галустян О.А. Россия и Армения Размышления о прошлом, настоящем и будущем М Олма-Пресс, 2003

Кривоусков В.В. Мятежный Карабах Из дневника офицера МВД СССР М Голос-Пресс, 2007

Лэнг Д Армяне - народ созидатель М Центрополиграф, 2004

Нейман М Армяне М Юнистрой СК, 2005

Оганджян А 1915 год Неоспоримые свидетельства.
СПб, 2005

Тер-Саркисянц А История и культура армянского народа
с древнейших времен до начала XIX в М, Восточная
литература РАН, 2005

Хачикян А. История Армении (краткий очерк) Ереван,
2004

«Армянский исторический роман», серия (М Юнистрой
СК, 2005)

Абовян Х Раны Армении

Даштениц Х Зов пахарей

Демирчян Д Вардананк Кн I, II

Зорьян С Царь Пап

Зорьян С Армянская крепость

Зарьян Н. Давид Сасунский Ереван, 2004

Раффи. Давид Бек

Раффи Хент

Ханзадян С. Мхитар Спарпет

Ханзадян С Царица Армянская

Шатирян М Серебряный век

«Поэзия Армении», серия (М Юнистрой СК, 2005)

Ованес Шираз. Лирика

Паруйр Севак. Избранные стихи

Наапет Кучак Лирика

Костандин Ерзнкаци Стихи

Ваан Терьян Лирика

Даниел Варужан Стихи

Сильва Капутикян Избранное

Детская литература:

Армения Энциклопедия Ереван, 2002

Туманян Ов Сказки и легенды М Юнистрой СК, 2005

Исаакян С Мой знакомый бегемот Сказка для детей М
Идеал-Пресс, 2006

**В библиотеках России можно познакомиться с
классиками художественной литературы и
современными мастерами.**

Вот их имена:

Григор Нарекаци, А Багратуни, Х Абовян, М Налбандян,
И Дурян, С Шахазиз, Раффи, Ов Туманян, А Ширванзаде,
А Акопян, Ш Кургинян, Е Чаренц, С Зорьян, Арази, М
Армен, В Тотовенц, Ов Шираз, Г Сарьян, Г Эмин, А
Сагинян, П Севак, С Капутикян, В Давтян, Р Ованесян, Р
Кочар, М Шатирян, С Ханзадян, Г Севунц, П Севак, Ов
Гукасян, П Зейтунцян, Г. Матевосян, В Петросян, Э
Халафян, М Галшоян, Р Овсепян, А Авакян, З Балаян, Л
Хечоян

5. Состав правления Межрегиональной общественной организации «Российское общество дружбы и сотрудничества с Арменией»

Президент Общества:

Кривошусков Виктор Владимирович,

общественный деятель, писатель, публицист, член союзов писателей и журналистов России, почетный член Союза писателей Армении, кандидат философских наук, действительный член Российской муниципальной академии, председатель Координационного совета Международной ассоциации «Народная память о защитниках Отечества»,

Первый вице-президент:

Осипов Валентин Осипович,

общественный деятель, писатель, член Высшего творческого совета Союза писателей России, лауреат Шолоховской премии

Вице-президенты:

Иринасыев Иван Иванович,

советник по межрегиональным
вопросам члена правительства
Москвы, префекта Юго-Восточного
округа Москвы, ответственный
секретарь Региональной общественной
организации «Землячество
«Ростовчане»,

Гарибова Ольга Яковлевна,

театральный деятель, президент
Международного театрального центра
«Весь мир»,

Оширов Валерий Николаевич,

главный советник МВД РФ, генерал-
лейтенант, Герой Советского Союза

Ответственный секретарь:

Колединов Виталий Федорович,

общественный деятель

Члены правления:

Агаджанян Владимир Леонович,

генеральный директор ООО «Холод-С»,

Ажгихина Надежда Ильинична,

секретарь правления Союза
журналистов России,

Алешкин Петр Федорович,

писатель, секретарь правления Союза писателей России, директор издательства «Голос-Пресс», кандидат исторических наук;

Арутюнов Михаил Георгиевич,

президент Международной правозащитной ассамблеи,

Бакши Ким Наумович,

писатель, историк, кинодраматург, лауреат Национальной премии Армении имени Ованеса Туманяна Союза писателей Армении, международных премий имени Ф. Нансена и имени Текеяна,

Волков Юрий Григорьевич,

председатель Ростовского регионального отделения Российского общества дружбы и сотрудничества с Арменией, директор Института послевузовского повышения квалификации, проректор Южного федерального государственного университета, доктор философских наук, профессор, Заслуженный деятель науки РФ, г Ростов-на-Дону,

Восканян Эвелина Самсоновна,
студентка социологического
факультета МГУ,

Голиков Геннадий Викторович,
председатель правления Ярославского
регионального отделения Российского
общества дружбы и сотрудничества
с Арменией, директор Ярославского
филиала ОАО «Страховое общество
ЖАСО», г Ярославль;

Григорян Самвел Самвелович,
заведующий отделом механики
природных процессов Института
механики МГУ, академик Российской
академии наук, Российской академии
естественных наук, Национальной
Академии наук Республики Армения,
иностраный член Академии наук
Китайской Народной Республики,

Костаков Владимир Георгиевич,
директор Института макроэкономических
исследований Минэкономразвития и
торговли РФ, доктор экономических наук,
профессор, академик Академии
гуманитарных исследований,

Мирончик Виктор Иосифович,
заместитель директора Государственного

учреждения города Москвы «Московский дом национальностей»,

Навоян Юрий Людвигович,

президент Региональной общественной организации «Русско- армянское содружество»,

Онаниян Глан Арменакович,

поэт, переводчик, публицист, критик, секретарь исполкома Международного сообщества писательских союзов, кандидат технических наук, доктор философских наук, член союзов писателей России, Грузии, Москвы,

Рыбаков Ростислав Борисович,

директор Института востоковедения Российской академии наук, доктор исторических наук, профессор, академик Академии гуманитарных исследований,

Семирикова Елена Геннадьевна

председатель Центрального Совета Общероссийской общественной организации «Женский диалог», член Общественной палаты Российской Федерации

Смирнов Алексей Михайлович,

заместитель председателя правления АКБ «Лесбанк»,

-
- Григорянц Норат Григорьевич,*
Председатель Совета ветеранов
Центрального аппарата Главного штаба
Сухопутных войск Вооруженных сил РФ,
член правления Союза армян России,
генерал-лейтенант,
- Гомашев Юрий Андреевич,*
председатель Совета Регионального
Благотворительного фонда поддержки
правоохранительных органов «Петровка,38»,
генерал-майор внутренней службы,
- Шутов Виктор Станиславович,*
директор Института аэрокосмических
технологий и инноваций (ЮНЕСКО),
кандидат экономических наук,
академик Российской космической
академии,
- Альчян Радик Аветисович,*
директор Главного научно-
исследовательского вычислительного
центра Управления делами Президента
Российской Федерации, кандидат
технических наук

**6. Образец анкеты и заявления
о вступлении в Российское общество
дружбы и сотрудничества с Арменией**

А Н К Е Т А

Фамилия _____ Имя _____ Отчество _____

Дата, месяц и год рождения _____

Место работы, должность _____

Основные данные биографии _____

Домашний адрес (индекс) _____

Контактные телефоны: _____

E-mail: _____

*Правлению Российского общества
дружбы и сотрудничества с Арменией*

З А Я В Л Е Н И Е

Прошу принять меня в члены Российского общества
дружбы и сотрудничества с Арменией

Разделяю цели и задачи общества Принимаю на себя
права и обязанности, возлагаемые на меня Уставом

Подпись _____ ФИО (полностью) _____

« _____ » _____ 200__ г

ФОТОГРАФИИ НА ШМУЦТИТУЛАХ

- стр 11 - гора Арарат
- стр 23 - историко-археологический музей-заповедник
“Эребуни”
- стр 45 - здание Национального Собрания
Республики Армения
- стр 59 - Ереванский Кафедральный Собор
св Григория Просветителя
- стр 77 - Ереванский Государственный университет
- стр 87 - “Матенадаран” НИИ древних рукописей
им М Маштоца
- стр 101 - “Раздан” спорткомплекс
- стр 107 - Монументальный комплекс “Навеки вместе”,
г Абовян
- стр 133 - Московский культурно-деловой Центр
“Дом Москвы” в г Ереване
- стр 149 - Международный аэропорт “Звартноц”

Издание Российского общества дружбы
и сотрудничества с Арменией

Армения, Армения...
200 вопросов - 200 ответов
о стране и народе с библейских
времен и до наших дней

Идея издания:

В В Кривоусков, В О Осипов

Структура книги:

М В Александров, В В. Кривоусков, В О Осипов

Авторы вопросов и ответов:

*М.В Александров,
В В. Кривоусков,
В О Осипов;*

при участии:

*А М Григоряна,
Г Ю Манукян*

Редактор: *В.В. Кривоусков*

Художник: *А.И. Красильников*

Верстка: *Л.Г. Волохова*

Корректор: *Л.М. Марченко*

Издание 4-ое, переработанное, дополненное

Հայաստանի հետ քարտեկամության
և համագործակցության Ռուսաստանյան ընկերություն

ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ...

**200 հարց, 200 պատասխան
երկրի և ժողովրդի մասին բիբլիական
ժամանակներից մինչ մեր օրերը**

ԵՐԵՎԱՆ
«ԱՄԱՐԱՍ»
2007

ՀՏԴ 941(479 25)

ԳՄԴ 63 3 (27)

Հ 247

Խնդրագրական խորհուրդ

Վ.Վ. Կրիվոպոլսկով՝ նախագահ.

Վ.Օ.Օսիպով՝ նախագահի տեղակալ.

Պ.Ֆ. Ալյոշկին, Ի.Ի. Աֆանասև, Կ.Ն. Բակչի, Ա.Ֆ. Բերդնիկով,
Է.Ա. Բուդաղյան, Յու.Գ. Վոլկով, Օ.Յա. Գարիբովա, Ա.Ս. Գրիգորյան,
Վ.Ի.Միրոնչիկ, Յու.Լ. Նավոյան, Վ.Պ.Ստուպիշին, Յու.Ա. Թամաշև

Հ 247 **Հայաստան, Հայաստան... - 200 հարց, 200**
պատասխան. Եր : «Ամարաս», 208 էջ.

Գիրքը պատմում է Ռուսաստանի բազմադարյան մեծ ու հավատարիմ բարեկամի՝ Հայաստանի մասին, նրա աշխարհագրության, բնակչության, պատմության, արդի պետական կառուցվածքի, կրոնի, տնտեսության, գիտության, մշակույթի, գրականության, արվեստի, մարմնակրթության ու սպորտի մասին, ժամանակի և ուժի առումով հայ-ռուսական աննախադեպ հարաբերությունների մասին

Հ $\frac{0503020913}{0029 (01) - 2007}$ 2007 թ

ԳՄԴ 63 3 (27)

ISBN 978-99930-1-099-9

© Հայաստանի հետ բարեկամության
և համագործակցության
Ռուսաստանյան շնչերություն
© «Ամարաս», 2007

**Հայաստանի հետ բարեկամության
և համագործակցության Ռուսաստանյան ընկերություն**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ...

**200 հարց, 200 պատասխան
երկրի և ժողովրդի մասին բիրվիական
ժամանակներից մինչ մեր օրերը**

*Ռուսաստանը «Մեծ ու Փոքր Հայքի» մասին
տեղեկացել է «Ժամանակային տարեգրության
պարմություն» ռուսական մատենագրության
առաջին հուշագրի առաջին էջից, որն սրտեղծվել է
մոտավորապես 1113 թվականին*

Վանական-տարեգիր Նեստորի տեղեկացմամբ
Հայաստանը դասվել է այն ժամանակների
ամենանշանակալից երկրների Պարսկաստանի,
Հնդկաստանի, Բրիտանիայի, Սիրիայի և մի
շարք այլ երկրների շարքում

**ԳԻՐՔԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՎԵԼ Է ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ
«ՄՈՍԿՎԱՅԻ ՏՈՒՆ» ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ-ԳՈՐԾԱՐԱՐ
ԿԵՆՏՐՈՆԻ, «ԲԱՄՕ» ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ
ԲԱՔ «ՏՐԱՆՍՍՏՐՈՅԲԱՆԿ»-Ի
(ՄՈՍԿՎԱ) ԱԶԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ**

Գիրքը նվիրվում է Ռուսաց լեզվի տարվան,
Ռուսաստանի Դաշնության և Հայաստանի Հանրապետության
միջև խաղաղության, համագործակցության և փոխօգնության
պայմանագրի կնքման (29 օգոստոսի, 1997 թ.) 10 ամյակին

*Տպաքանակի մի մասը որպես նվիրատվություն հանձնվել է
Ռուսաստանի և Հայաստանի գրադարաններին,
բուհերին և դպրոցներին*

Յ Ա Ն Կ

Ռուսաստանում Հայաստանի տարվա բացմանը	
Հայաստանի և Ռուսաստանի նախագահներ	
Ռոբերտ Զոչարյանի և Վլադիմիր Պուտինի ելույթներից	.7
Ընթերցողներին. Վիկտոր Կրիվոպուսկով-Հայաստանի	
հետ բարեկամության ու համագործակցության	
Ռուսաստանյան ընկերության Նախագահ8
Գլուխ 1. Աշխարհագրությունը12
Գլուխ 2. Բնակչությունը18
Գլուխ 3. Հայ ժողովրդի պատմությունը24
Գլուխ 4. Պետական կառուցվածքը	
և քաղաքական համակարգը50
Գլուխ 5. Կրոնը`68
Գլուխ 6. Տնտեսությունը և բնական պաշարները	80
Գլուխ 7. Գիտությունը և կրթությունը92
Գլուխ 8. Մշակույթը, արվեստը և գրականությունը104
Գլուխ 9. Մարմնակրթությունը և սպորտը120
Գլուխ 10. Հայ-ռուսական հարաբերությունները126
Գլուխ 11. Հայաստանի հետ բարեկամության	
և համագործակցության Ռուսաստանյան	
ընկերություն156
Գլուխ 12. Ցանկանում ես այցելել Հայաստան168

Հավելված

1	Տոները, ժողովրդական սովորույթները և ազգային խոհանոցը	176
2	Կոնյակները Ինչ գիտես և ինչ չգիտես հայերի հպարտության մասին	193
3	Համալրիր գիտելիքների մատենագիտություն	198
4	Հայաստանի հետ բարեկամության ու համագործակցության Ռուսաստանյան ընկերության վարչության կազմը	202
5.	Հայաստանի հետ բարեկամության և համագործակցության Ռուսաստանյան ընկերություն ընդունվողի հարցաթերթիկի և դիմումի նմուշը	207

**ՈՒՄԱՍՏԱՆՈՒՄ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԱՐԿԱ ԲԱՅՄԱՆԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՎ ՈՒՄԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՐՆԵՐ
ՈՌԲԵՐՑ ՔՈՉԱՐՅԱՆԻ ԵՎ ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՊՈՒՏԻՆԻ
ԵԼՈՒՅԹՆԵՐԻՅ**

22 հունվարի 2006 թվական քաղ Մոսկվա
Կրեմլի Պետական պալատ

Հայաստանը և Ռուսաստանը իրենց հարաբերությունները կառուցում են ստրատեգիական համագործակցության և դաշնակցային հարաբերությունների ոգով Մեր համագործակցությունը պետք է ղեկավարվի երկարալուս փոխհամագործակցությանը քաղաքականությանը և ապահովագրված լինի ընթացիկ իրավիճակից

Մոտ երկու դար մեր ժողովուրդների միջև հարաբերությունները չնավորվել են միացյալ պետության շրջանակներում Դա, իհարկե, կանխատեսում էր խիստ բարձր աստիճանի փոխներգրավում ամեն ուղղությամբ Դրանով են ներծածված մեր գրականությունն ու արվեստը, գիտության ու փնտեսության նվաճումները Դա և զինակիցների եղբայրությունն է, որը կոփվել է բազում պատերազմներում Այնհայտ է, որ սրտեղծվել է հզոր մշակութային հիմնաքար որից անհնար է կտրել ու անջարել միայն սեփականը

Ռոբերտ Քոչարյան
Հայաստանի Հանրապետության
նախագահ

Ռուսաստանում բարձր ու թանկ են գնահատում վարահության և բարիդրացիության ավանդույթները հայ ժողովրդի հետ Դրանց հիմնաքարն են հանդիսանում ընդհանուր պարմական ու հոգևոր արժեքները փոխադարձ համակրանքը, որը հաղորդվում է սերնդից սերունդ

Մենք հիշում ենք համընդհանուր արտեգրության հերոսական էջերի մասին, արդի դրամաբանական փորձությունների և հաղթանակների մասին

Մեր ստրատեգիական փոխընկերությունը զգալի դեր է խաղում նոր մարտակոչերին ու սպառնալիքներին հակամարտելու գործում

Անմիջական մարդկային շփումները և հոգեպես, և անհարապես հարստացնում են մեր քաղաքացիներին Դրանք ուղղակիորեն նոր սրտեղծագործական ուժեր են հաղորդում նրանց, փոխադարձ զարգացնում են ժողովուրդների մշակույթը, բարձրացնում են քաղաքացիների և մեր պետությունների արժանավորությունը

Վլադիմիր Պուտին
Ռուսաստանի Դաշնության
նախագահ

Ը Ն Թ Ե Ր Ց Ո Ղ Ն Ե Ր Ի Ն

«Հայաստան, Հայաստան » գիրքը անկասկած առաջացնում է ընթերցողների հետաքրքրությունը և իր վերնագրով, և, առավել ևս, բովանդակությամբ Այո, հարգելի ընթերցող, Կիևյան Ռուսիայի ժամանակներից աշխարհում չեն եղել այդքան սերտ ու վստահելի նվիրվածության, սիրո ու բարեկամության, համագործակցության նման պատմական օրինակներ

Մենք՝ ռուսաստանցիներս, այնքան ենք հարազատացել հայ ժողովրդի հետ, այնպես ենք վարժվել ազգամիջյան շփման պարզությանն ու առօրեականությանը, որ երբեմն միշտ չէ որ նշանակություն ենք տալիս մեր նախնիներից մեզ հասած անանց արժեքներին, առավել ևս՝ նրանց պատվիրաններին հետևելու անհրաժեշտությանը՝ Գրքի բովանդակությունը կօգնի մեզ հիշեցնել նրանց մասին, հայ ժողովրդի ներկայացուցիչների հետ բարեկամությունն ու համագործակցությունը դարձնել ավելի սերտ ու բեղմնավոր

Մեծ է հայ ժողովրդի պատմությունը, որի առաջին պետական կազմավորումները վերաբերում են մեր թվարկությունից առաջ 2-րդ հազարամյակին. Դա համաշխարհային քաղաքակրթության ստեղծման գործում նրա ներդրումների փառապանծ պատմությունն է, սակայն միաժամանակ լի է դրամատիզմով ու ազգային ոգու անօրինակ կայունությամբ

Ավելի քան հազար տարի՝ հայ ժողովրդի պատմությունը զարմանալի կերպով ավելի ու ավելի սերտորեն համաձուլվել է մեր՝ ռուսական պատմության հետ, որի ակունքներում են եղել մեծն իշխանուհի Օլգան ու նրա թոռը Կիևի իշխան Վլադիմիր -մկրտիչը, որի կինը արքայադուստր Աննան էր, ծնունդով՝ հայ թագավորական ընտանիքից

Դեռ հնուց ի վեր, շնայած մեծ տարածություններին, լեռնային, միջպետական, միջկրոնական և այլ խոչընդոտներին, բարեկամություն էին անում ոչ միայն մարդիկ բարեկամություն էր ստեղծվում քրիստոնեական երկու քույր-եկեղեցիների միջև, որն առանձնահատուկ ուժով հաստատվել է մեր օրերում Առևտրական Նովգորոդում, 12-րդ դարում, գլխավոր սրբությունը համարվում էր Գրիգոր Լուսավորիչը - Ռուսաստանում այդպես էին կոչում «Մեծ Հայքի եպիսկոպոս, Սուրբ Գրիգորին», որի օրոք՝ 4-րդ դարի սկզբներին Հայաստանը աշխարհի առաջին երկիրն էր, որ ընդունեց քրիստոնեությունը որպես պետական կրոն Դարերի ընթացքում մեզ են հասել հնագույն գրքերի ու ձեռագրերի բազմաթիվ թարգմանություններ ռուսերենից հայերեն և հայերենից ռուսերեն

2005 թվականին լրացավ հայ գրերի ստեղծման 1600 տարին

Ռուսիայում հայերը միշտ եղել են ամենացանկալի օտարերկրացի հյուրերը, ստեղծագործողները, գիտնականները, պետական այրերը, գործարար մարդիկ՝ Հայերի բերած օգուտը Ռուսաստանին այնքան մեծ էր ու ակնհայտ, որ, Պետրոս Առաջինի ժամանակներից սկսած, հրամանագրերով ու շնորհագրերով Ռուսաստանում հայերը ապահովվում էին կյանքի ու գործունեության համար անհրաժեշտ բարենպաստ պայմաններով Հայ-ռուսական զինական-եղբայրությունն ամրապնդվել է ընդհանուր թշնամիների դեմ վարած բազում պատերազմներում

Բազմաթիվ հայ սերունդների համար Ռուսաստանը պատմականորեն վերածվել է մի երկրի, որտեղ նրանք միշտ հանգրվան են ստացել արհավիրքների դեպքում կոտորածների, հալածանքների ու սպանությունների ժամանակ Այդպես էր նաև թուրքական բազմամյա ցեղասպանության տարիներին, հատկապես 1915-1921 թվականներին, երբ Ռուսաստանը իր դռները բացեց հազարավոր հայ գաղթականների առաջ Ռուսաստանի սփյուռքահա-

յության կյանքն ու գործունեությունը միշտ հազեցված է ստեղծարար աշխատանքով, հոգևոր ու մշակութային արժեքների բազմապատկմամբ՝ ի բարօրություն Ռուսաստանի

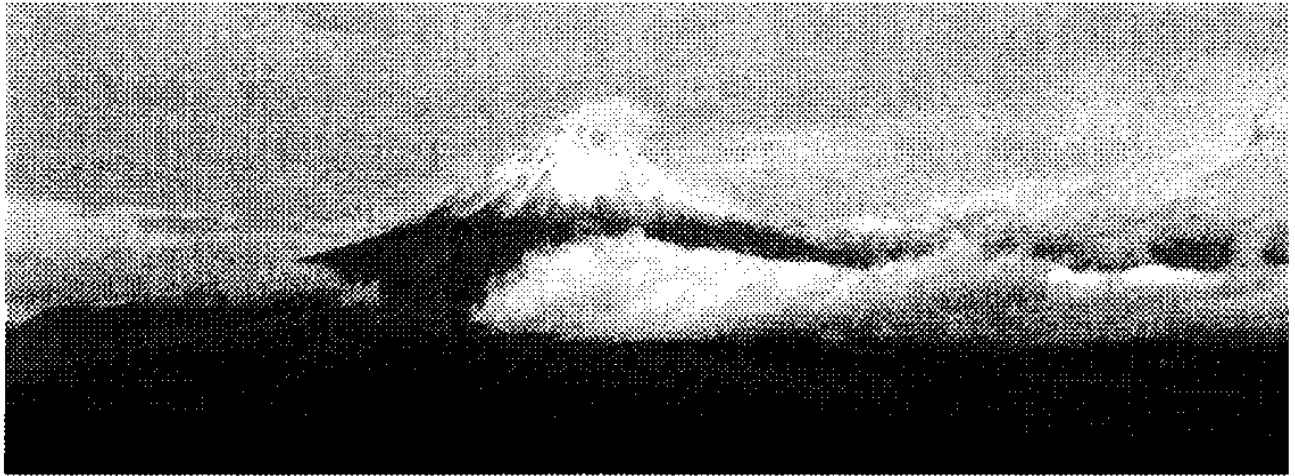
Գիրքը բովանդակում է բազմաթիվ հետաքրքիր օրինակներ ու վկայություններ այն մասին, որ բարեկամության, հոգևոր հարստության, մարտունակության ու ստեղծարարության բազմադարյան հանգույցներով կապված մեր ժողովուրդները բոլոր ժամանակներում եղել ու մնում են հավատարիմ մեկ-մեկու, ինչքան էլ դժվարին լինեն այդ ժամանակները

Ահա արդեն 15 տարի է Հայաստանը նորից ձեռք է բերել իր պետականությունը, իսկ հայ ժողովուրդը ստացել է լիակատար անկախություն Հայաստանի և Ռուսաստանի միջև զարգանում է ստրատեգիական համագործակցությունը 2005 թվականը Հայաստանում Ռուսաստանի տարին էր, իսկ 2006-ը նշվեց որպես Ռուսաստանում Հայաստանի տարին

Հայաստանի հետ բարեկամության ու համագործակցության Ռուսաստանյան ընկերությունը սույն գիրքը հրատարակում է հույսով, որ նրա յուրաքանչյուր ընթերցող ոչ միայն իր համար կբացի նոր հետաքրքիր փաստեր հնադարյան Հայաստանի ու նրա ժողովրդի մասին, ժամանակի ու սերտության առումով հայնուսական աննախադեպ հարաբերությունների մասին, այլև կաջակցի մեր ժողովուրդների առավել մերձեցմանը, նրանց փոխադարձ համագործակցությանը՝ հանուն խաղաղության, բարության ամրապնդման, մարդասիրության ու բարեկեցության հաստատման

Վիկտոր Կրիվոպուսկով

Հայաստանի հետ բարեկամության և
համագործակցության Ռուսաստանյան
ընկերության նախագահ

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

ԳԼՈՒԽ 1. ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

**Պատմում է երկրագնդի քարտեզի վրա Հայաստանի տեղի, բնության առանձնահատկությունների, եղանակի և բացառիկ աշխարհագրական խորհրդանիշերի մասին:
Ընդամենը 10 հարց ու պատասխան**

Հայաստանը ունի՞, արդյոք, իր ինքնանունը

Այո: Եվ կոչվում է Հայաստանի Հանրապետություն.

*Որտեղ գտնել Հայաստանը աշխարհի քարտեզի վրա
և այն ինչ տարածք ունի*

Հայաստան երկիրը գտնվում է Կովկասյան Մեծ լեռնաշղթայից հարավ, Սև ու Կասպից ծովերի միջև, ընդգրկելով Քուռի և Արաքսի միջագետքը: Արևելքում սահմանակից է Ադրբեջանին, հյուսիսում՝ Վրաստանին, արևմուտքում՝ Թուրքիային, հարավ-արևմուտքում՝ Ադրբեջանի կազմի մեջ մտնող Նախիջևանի Ինքնավար Հանրապետությանը, հարավում՝ Իրանին.

Սահմանների երկարությունը 1431 կմ է, տարածքը՝ 29 740 կմ Հյուսիս-արևմուտքից մինչև հարավ-արևելք սահմանային երկարությունը 360 կմ է, արևմուտքից արևելք՝ 200 կմ.

*Ինչպիսին են մակերևույթի կազմության
առանձնահատկությունները*

Հայաստանը գտնվում է Հայկական լեռնաշխարհի հյու-

սիս-արևելքում, որը Առաջավոր Ասիայի լեռնային մարզերից մեկն է. Տարածված է Փոքրասիական ու Իրանական սարահարթերի միջև, որոնցից բարձր է 500 մետր, ընդհանուր տարածքով ներկայացնում է 300 հազար քառ. կմ. Ընդհանուր տարածությամբ ասես թե մի «լեռնային կղզի» է

Ծովի մակարդակից բարձրությունը 1800 մետր է, բարձրագույն կետը քառագլուխ Արագածն է /4090մ/ Լեռնաշղթաների միջև տարածված են համապարփակ սարահարթեր, արգավանդ հովիտներ ու հարթավայրեր Առավել հայտնի է Արարատյան հարթավայրը՝ հայ ժողովրդի տնտեսական, քաղաքական ու մշակութային կյանքի հնագույն կենտրոնը

Ինչպիսին են Հայաստանի քաղաքական-աշխարհագրական դիրքի առանձնահատկությունները

Երկիրը ելք չունի դեպի ծով և շատիվ կախված է արտասահմանյան հաղորդակցության փոխադրամիջոցներից Ադրբեջանա-դարաբադյան հակամարտության արդյունքը եղավ Հայաստանի շրջափակումը Ադրբեջանի և Թուրքիայի կողմից: Իրանի տարածքով դժվար են փոխադրումները, քանի որ տեղանքի մակերևույթը բարդ է և հաղորդակցության ճանապարհները անբավարար են զարգացած Վրաստանի և Աբխազիայի հակամարտության պատճառով դադարել են աշխատել երկաթուղային տարանցիկ փոխադրամիջոցները: Ռուսաստանը ջանքեր է գործադրում շրջափակումը վերացնելու ուղղությամբ: Պայմանավորվածություն է ձեռք բերվել ուղիղ լաստանավային-երկաթուղային գիծ բացելու մասին և բանակցություններ են տարվում Աբխազիայի միջով հաղորդակցությունը վերականգնելու վերաբերյալ

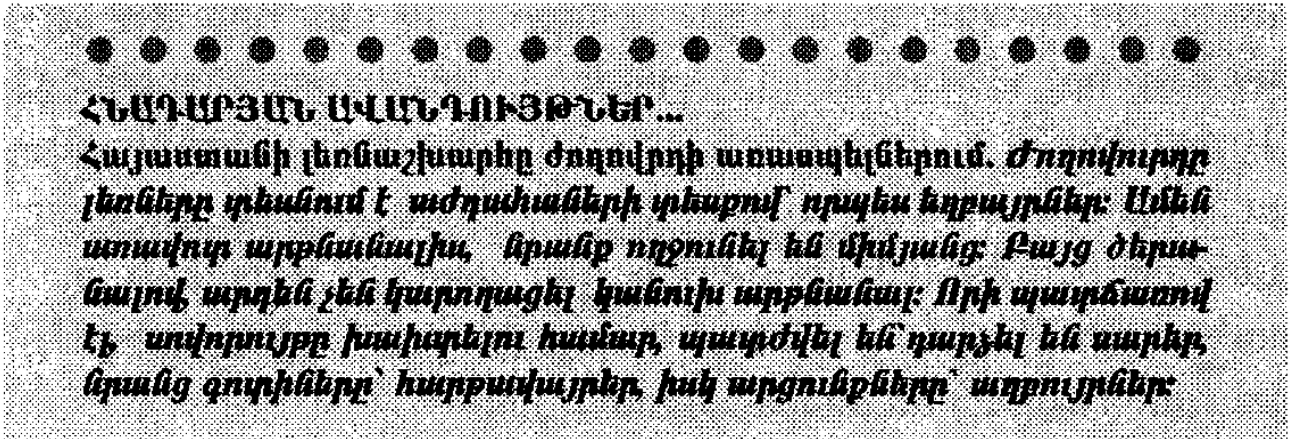
Հայաստանի աշխարհագրական խորհրդանիշերը

Ժողովուրդը առանձնապես մեծարում է Արարատ լեռը, Սևանա լիճը, Արաքս գետը:

Արարատ /Մասիս/ սարը, որը հիշատակված է դեռևս Աստվածաշնչում որպես Նոյան տապանի վերջին հանգրվան, գտնվում է Հայկական լեռնաշխարհի գրեթե կենտրոնում և կազմված է Մեծ /5165մ/ և Փոքր /3925մ/ Արարատներից Արարատը պատկերված է Հայաստանի Հանրապետության պետական գերբի վրա՝ Մարդկային պատմության մեծ ժամանակահատվածում Արարատը գտնվել է հայերի տարածքում, սակայն այժմ Թուրքիայի տարածքում է

Սևանը /հնում՝ Գեղամա լիճը/ աշխարհի ամենաբարձր լեռնային քաղցրահամ լիճն է մոտ 1400 քառ կմ տարածք ունի և ծովի մակերևույթից բարձր է 1900 մետր Այդ լիճն են թափվում 20 գետեր, իսկ արտահոսում է միայն Հրազդան գետը:

Արաքսը Քուռ գետի ամենախոշոր վտակն է. Երկարությունը 1072 կմ է, ավազանի տարածքը՝ 102 հազար քառ կմ Նրա ավազանն ընդգրկում է Հայաստանի տարածքի 76 տոկոսը Արաքսը սահմանամերձ գետ է՝ Նրա առանձնահատկությունն այն է, որ հոսում է հիմնականում պատմական Հայաստանի

ՀԱՊԱՐՅԱՆ ԱՎԱՆԳՈՒՅԹՆԵՐ...

Հայաստանի լեռնաշխարհը ժողովրդի առասպելներում. Ժողովուրդը լեռները տեսնում է աժդահանների տեսքով՝ որպես եղբայրներ: Ամեն առավուր արթնանալիս, նրանք ողջունել են միմյանց: Բայց ծերանալով, արդեն չեն կարողացել կանուխ արթնանալ: Որի պարճատով էլ, ստիպույքը խախտելու համար, պարսիկ էն դարչել են սարեր, նրանց գուրիների՝ հարբավայրեր, իսկ արցունքները՝ աղբույրներ:

հողերով, որոնց մեծ մասն այժմ գտնվում է Հայաստանի սահմաններից դուրս:

Ինչպիսին է երկրի կլիման

Հայաստանը, գտնվելով մերձարևադարձային գոտու հյուսիսային մասում, ունի բազմաբղետ կլիմա: Արարատյան գոգավորությունում և Վայքում՝ 1300-1400 մետր բարձրության վրա, կլիման չորային է և խիստ մայրցամաքային՝ Տաք, չափավոր խոնավություն ունեն հյուսիս-արևելյան շրջանները և Չանգեզուրը /900-1700մ/. Կլիման չափավոր է 2500 մետր բարձրության վրա: Սառը եղանակ է լինում 2500 մետրից բարձր տարածքներում:

Ասում ենք Հայաստանը արևավառ երկիր է:

Իրո՞ք դա այդպե՞ս է

Այդպես է: Տարբեր շրջաններում առանց վառ արևի լինում է ընդամենը 18-64 օր. Նախալեռներում ամառը տևում է 4-5 ամիս՝ մինչև $+42^{\circ}$ ջերմաստիճանով: Տարեկան տեղումները՝ 220-1000 մմ-ի սահմաններում Անձրևները սովորաբար տեղում են վաղ գարնանը

Ինչպիսին է Հայաստանի բուսականությունը

Կլիմայի բազմազանությամբ է պայմանավորված հողի և բուսականության բազմատեսակությունը. Այստեղ կողք-կողքի հարատևում են փշատերև ու խառն անտառները, աղքատ բուսածածկով կիսանապատները, բարձրալեռ արոտավայրերը, պտղատու և խաղողի այգիները: Անտառներում գերակշռում

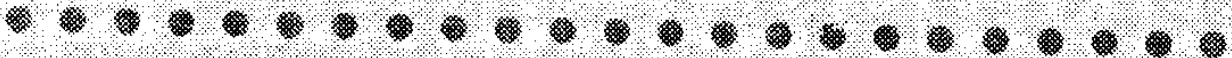
են կաղնին, բոխին, թխկին, հաճարենին, ծփին և վայրի խնձորենին, տանձենին, ծիրանը, ընկույզը, մասրաթփերը և այլն:

Ինչպիսին է Հայաստանի կենդանական աշխարհը

Այն պարունակում է մինչև 450 տեսակի ողնաշարավորներ, որոնց թվում կաթնասունները՝ 76 տեսակի և թռչունները՝ 304 տեսակի: Այստեղ բնակվում են այծյամներ, խոյեր, վարազներ, եղեգնակատուներ, չախկալներ, գայլեր, աղվեսներ, արջեր, աքիսներ, լուսաններ, հովազներ, կլիմայավարժվել են բծավոր եղջերուները, ջրարջաշունը: Թռչուններից Հայաստանում բնակվում են արծիվը, անգղը, ուրուրը, բազեն, արագիլը, կռունկը, արտույտը, կաքավը, բադը, լորը, փասիանը: Սողունների թվում ենք մողեսը, գյուրգան, իժը, կրիան և այլն: Չկներից հայերը հպարտանում են իշխանով:

Մոսկվացին ինչպես կարող է փոխել ժամացույցի սլաքները Հայաստանի սահմաններ մտնելիս

Հայաստանի ժամանակը Մոսկվայի ժամանակից առաջ է մեկ ժամով

ԲՆԱԿՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԳԼՈՒԽ 2. ՔՆԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆԸ

Պատմում է բնակչության թվաքանակի և ազգային կազմի, մայրաքաղաքի, սփյուռքի և գաղթի մասին, հայերի՝ ռուսերենի իմացության չափի մասին
Ընդամենը 12 հարց ու պատասխան

Ինչպիսին է Հայաստանի բնակչության թվաքանակը և ազգային կազմը

Ըստ 2005 թվականի կեսերի տվյալների, Հայաստանի բնակչության թվաքանակը 3,2մլն մարդ է.

ԽՍՀՄ-ի ժամանակ Հայաստանը ազգային կազմով նույնպես շեշտվում էր իր միատարրությամբ. Հայերը կազմում էին 93,9 տոկոս, զգալի փոքրամասնություն էին կազմում ադրբեջանցիները՝ 2,6 տոկոս, քրդերը՝ 1,7 տոկոս և ռուսները՝ 1,5 տոկոս

Ինչպիսին է վարչաարարածքային բաժանումը

Երկիրը բաժանված է 11 մարզերի՝ Արագածոտն, Արարատ, Արմավիր, Գեղարքունիք, Երևան, Լոռի, Կոտայք, Շիրակ, Սյունիք, Վայոց Ձոր, Տավուշ Մարզերն իրենց հերթին կազմված են համայնքներից.

Հայաստանի հիմնական քաղաքները

Հայաստանի մայրաքաղաք Երևանը շատ խոշոր քաղաք է, որտեղ բնակվում է 1,1 միլիոն մարդ: Գտնվում է Արարատյան հարթավայրի ձախափնյա մասում, ծովի մակերեսից 1000 մետր բարձրության վրա

Երևանը աշխարհի հնագույն քաղաքներից մեկն է. Մեր թվարկությունից առաջ, 782 թվականին Ուրարտուի Արգիշտի թագավորը այստեղ կիմնել է Էրեբունի ամրոց-քաղաքը՝ Նրանշանակությունն առավել աճեց մեր թվարկության 13-րդ դարի կեսերին, երբ այն դարձավ կարևոր առևտրական կենտրոն 1440 թվականից Արևելյան Հայաստանի վարչական կենտրոնն է 17-րդ դարում Երևանի խանության կենտրոնն էր 1828 թվականից՝ Ռուսաստանի կայսրության կազմում էր որպես մարզային կենտրոն, այնուհետ գավառական քաղաք, 1849 թվականից՝ Երևանի նահանգի կենտրոն, 1918 թվականի հուլիսից՝ Հայաստանի Հանրապետության, 1921 թվականից՝ Խորհրդային Հայաստանի մայրաքաղաք

Մյուս խոշոր քաղաքներն են՝ Գյումրին, Վանաձորը, Հրազդանը, Արմավիրը, Արտաշատը, Կապանը Երկրում կա ընդամենը 48 քաղաք և 951 գյուղական բնակավայր

Քաղաքաբնակները 2.088 հազար մարդ են կամ ամբողջ բնակչության 60 տոկոսը

Աճում է, արդյոք, երկրի բնակչությունը

Անցյալ դարի 90-ական թվականների առաջին կեսին Հայաստանից մեկնեցին գրեթե բոլոր աղքեղացիները /մոտ 85 հազար մարդ/ Միևնույն ժամանակ Աղքեղանում բնակվող

350 հազար հայերից մոտ 200 հազարը տեղափոխվեցին Հայաստան Դա ադրբեջանա-դարաբադյան պատերազմի և զուգահեռաբար հայ-ադրբեջանական հարաբերությունների վատթարացման հետևանքն էր

Անկախության տարիներին Հայաստանից մեկնել են մոտ 35 հազար ռուսներ /50 հազարից/, որի պատճառը հանրապետությունում սոցիալ-տնտեսական բարդ իրավիճակն էր և ազգային պետություն ստեղծելու կուրսը

1991 թվականից մոտ 4 տոկոսով կրճատվել է նաև հայ բնակչությունը Հայերը արտագաղթում են աշխատանք փնտրելու նպատակով

Ընդամենը ինչքան հայ կա երկրագնդի վրա և հիմնականում որտեղ են նրանք բնակվում

Սփյուռքահայությունը ամբողջ աշխարհում կազմում է ավելի քան 7 միլիոն մարդ

Հայերի ամենախոշոր սփյուռքը Ռուսաստանում է՝ 1,13 միլիոն մարդ/հաշվարկումներ կան, որ մոտ 2,5 միլիոն են/, այն 112 տոկոսով աճել է ԽՍՀՄ-ի փլուզումից հետո Բավականաչափ հայեր են բնակվում նաև ԱՄՆ-ում /մոտ 1 միլիոն/, Ֆրանսիայում/500 հազար/, Իրանում/180 հազար/, Լիբանանում /120 հազար/ և Սիրիայում/120 հազար/

Ինչքան է Հայաստանի բնակչության կյանքի փնտրությունը

Վերջին տվյալներով հայ բնակչության կյանքի տևողությունը կազմում է 73,3 տարի, ընդ որում տղամարդկանցը՝ 73 տարի, կանանցը՝ 76,4 տարի

**Հայաստանը հայրնի է երկարակյացներով:
Երկրում այժմ 100 տարեկանից բարձր ինչքան
հայ է ապրում**

100 տարեկանից բարձր երկարակյացների թիվը ներկա-
յումս կազմում է 325 մարդ Ամենաերկարակյացը 116 տարե-
կան է

Ինչքան հայ է բնակվում Լեռնային Ղարաբաղում

Ըստ 2005 թ. մարդահամարի, Լեռնային Ղարաբաղի Հան-
րապետությունում /ԼՂՀ/ բնակվում է 137,7 հազար մարդ, և,
փաստորեն, բոլորը հայեր են

Ինչքան ռուս է բնակվում Հայաստանում

Այժմ այստեղ բնակվում է մոտ 15 հազար ռուս Ռուսական
սփյուռքը երբեք մեծաքանակ չի եղել, և ամենամեծ ցուցանիշը
բնակչության 2,5 տոկոսն էր 20-րդ դարի 70-ական թվականնե-
րին

Զգալի էթնիկական զանգված է պահպանվել միայն Լոռիի
մարզում /2000 մարդ/, Լերմոնտովո և Ֆիոլետովո գյուղերում
Մնացյալ մասը բնակվում է խոշոր քաղաքներում, մեծալ
մասամբ Երևանում և Գյումրիում

ՀՆԱԳԱՐՅԱՆ ԱՎԱՆԳՈՒՅԹՆԵՐ...

Կենդանիները առաապելներում, «Սասունցի Դավիթ» վիպագրու-
թյան մեջ սաղավաժների լրաբերը, պարզամարերը ազուպն է:
Իմաստուն բոշունի, լուսարացի մունեպիկի դերում հանդես է գալիս
արաղաղը, որը վերահենդամացնում է մարդկանց ժամանակավոր
մահից՝ բնից, վանում է հիվանդության ոգիներին: Արագիլը դաշ-
տերի պահապանն է:

Երբ են ռուսները հայրնվել Հայաստանում

Ռուսական համայնքն ստեղծվել է 19-րդ դարի 2-րդ քառորդում, երբ Ռուսաստանի հետ միացմամբ էր պայմանավորված սահմանների ամրապնդումը և Հայաստանի ընդգրկումը համառուսաստանյան շուկայի մեջ Վերաբնակեցվեցին գորամասեր, ինչպես նաև գյուղացիներ, այդ թվում՝ հոգեմարտիկներ /դուխարորներ/ և մոլոկաններ 1880 թ արդեն կար 23 ռուսական բնակավայր, որտեղ ապրում էր 11 283 մարդ

Ռուսների վերաբնակեցման երկրորդ փուլը համընկնում է խորհրդային ինդուստրացման հետ /20-րդ դարի 30-ական թվականներ/ Հայաստանին հարկավոր էին բարձրորակ բանվորներ, ինժեներներ և այլ մասնագետներ.

Հայերը գիրեն, արդյոք, ռուսաց լեզուն

Այժմ երկրի բնակչության ավելի քան 97 տոկոսը խոսում է հայերեն, բացառություն են կազմում ռուսերենով խոսողները՝ 0,9 տոկոս.

Սակայն ռուսերենին տիրապետող հայերի թիվը խիստ զգալի է Ըստ 1989 թ. մարդահամարի՝ գրեթե կեսը, Երևանում՝ մեծ մասը Հետաքրքիր է, որ հայոց լեզվի դարաբաղյան բարբառը պարունակում է ռուսերեն բառեր, նույնիսկ ամբողջ դարձվածքներ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՈՐԴԻ
ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ

ՊԼՈՒԽ 3. ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ
 Պատմում է, թե երբ է գոյացել հայ ազգը, ինչպես է ստեղծվել ու վերացել պետականությունը, Տիգրան Բ-ի մեծ թագավորության մասին, այսպես կոչված «հայկական հարցի», հայ ցեղասպանության մասին, Հայաստանի Ժողովրդավարական Հանրապետության, Հայաստանում Խորհրդային իշխանության հաղթանակի, դարաբաղյան խնդրի մասին, այն մասին, թե ինչպես հռչակվեց Հայաստանի Հանրապետության ինքնավարությունը:
 Ընդամենը 27 հարց ու պատասխան

Երբ և ինչպես է կազմավորվել հայ էթնոսը

Հայ ժողովուրդը աշխարհի հնագույն ժողովուրդներից մեկն է Նրա ձևավորումն սկսվել է մեր թվարկությունից առաջ 1-ին հազարամյակում երկու էթնիկական խմբերի սերտաճման հետևանքով Վերոհիշյալ խմբերին էին պատկանում խեթերի և խուրրիտների ցեղերը /Արարատյան բարձրավանդակի տարածքում/, երկրորդ խմբին էին պատկանում խեթերի հնդեվրոպական ցեղերը և լուրիական ցեղերը /Հայկական լեռնաշխարհի արևմտյան մատույցները/

Միասնական ժողովրդի ձևավորման գործում կարևոր դեր է խաղացել հայասների հնդեվրոպական ցեղային միավորումը, որոնք բնակվում էին Եփրատի, Տիգրիսի և Ճորոխի միջագետքում /այժմյան Թուրքիայի հյուսիս-արևելք/ մ թ ա 2-րդ հա-

զարանյակում Հենց հայասներից էլ ժառանգվել է «հայ» ինքնանվանումը Սակայն հաստատվել է նաև «արմյանե» հասկացությունը, որը գալիս է հին հույների ազդեցությունից, որոնք յուրացրել էին «արմեններ» բառը, իսկ ասորիները քգտագործում էին «Նաիրին»

Ազգի ձևավորումը հիմնականում ավարտվել է մ թ ա 4-րդ դարում

Ինչ կապ ունի Ուրարտական ք գավորությունը հայ պեղականության հասարարման հետ

Մ թ ա 8-րդ դարում Ուրարտուի հզոր ու զարգացած թագավորությունը գրավել է արմենների ՌԻրումե երկիրը Դրանով է պայմանավորված արմենների տարաբնակեցումը այդ պետությունում Մ թ ա 590 թվականին Ուրարտուն տապալվեց Բայց նրա քաղաքակրթությունը շատիվ ժառանգել է նրան փոխարինած Հայկական պետությունը

Որ լեզվարևութանիքին է պատկանում հայոց լեզուն

Հայերենը շատ հին ծագում ունի Նրա ձևավորման մեխանիզմը դեռևս այնքան էլ պարզ չէ Հետազոտողների մեծ մասը գտնում է, որ լեզվի հիմքը արմենների ցեղամիավորման լեզուն է, որը մ թ ա 7-րդ դարում գերիշխող էր դարձել Ուրարտուում

Հայոց լեզուն համարվում է հնդեվրոպական լեզվարևութանիքի ինքնուրույն ճյուղ Որոշ գիտնականներ գտնում են, որ այն մոտիկ է հին հունարենին Վարկած կա նաև, որ հայոց լեզուն ազգակից է բասկերի լեզվին /բասկերը Իսպանիայի ժողովուրդներից մեկն են/

Երբ է առաջացել ամենաառաջին անկախ հայկական պետությունը

Մթ ա 4-րդ դարում, երբ Պարսկաստանի տերությունը կործանվեց Ալեքսանդր Մակեդոնացու հարվածներից Հայաստանը, օգտվելով այդ իրավիճակից, հռչակեց իր անկախությունը։ Ի տարբերություն Պարսկական տերության մյուս մասերի, Հայաստանը չմտավ Ալեքսանդր Մակեդոնացու նոր պետության մեջ Այդ ժամանակ իշխանության գլուխ կանգնած էր Երվանդ /Օրոնտ/ թագավորը, որը կառավարող հին ընտանիքից էր.

Հայոց թագավորները պետության կենտրոնական մարզ ընտրեցին Արարատյան հարթավայրը, իսկ մայրաքաղաք՝ Արմավիրը

Ինչ է նշանակում «Մեծ Հայք»

Հնագույն հեղինակները Մեծ Հայք էին անվանում փաստորեն Հայաստանի տարածքը, որն առաջացել էր Ուրարտուի տարածքում Պարսկաստանից անկախություն ձեռք բերելով, հայերը երկար ժամանակ պայքարում էին Սելջուկների պետության դեմ, որը Ալեքսանդր Մակեդոնացու կայսրության

ՀԵՍՊԵՐՅԱՆ ԱՎԵՆԴՈՒՅԹՆԵՐ...

Կրակն ու ջուրը, աստղերն ու երկինքը առաապելներում. Կրակն ու ջուրը ծնվել են որպես բույր ու եղբայր։ Բայց վիճեցին իրար հեկ ու դարչան հավիտենական բշևամիսեր։ Չուրը միշտ հանգցնում է կրակը։ Տիր Կարինի /Հարդագողի ճամապարհի/ առաապելը. Սպանված կերպափոխված կնոջ կրծքից կարը շաղ է եկել երկնակամարի վրա։

ժառանգորդներից մեկն էր Մ թ ա 190 թվականին Հռոմի կողմից այդ երկրի պարտությունը միայն նախապայմաններ ստեղծեց Հայոց թագավորության անկախությունն ամրապնդելու համար Դա իրականացվեց հայոց պատմության ակաճավոր գործիչներից մեկի՝ Արտաշես Ա թագավորի կողմից Նա ընդլայնեց ու ամրապնդեց իր թագավորությունը և դրեց նոր մայրաքաղաքի՝ Արտաշատի հիմքերը

Ինչ է նշանակում «Փոքր Հայք»

Փոքր Հայքը լեռնային մարզ է Եփրատ գետի վերին հոսանքներում մ.թ.ա. 2-րդ հազարամյակում այն բնակեցված էր Հայասա ցեղերով, որոնք հայերի նախնիներից մեկն են Մինչև մ թ ա 12-րդ դարի վերջը գտնվում էր Խեթական պետության կազմում։ Վերջինիս անկումից հետո ասորական տեքստերում հիշատակվում է որպես երկիր Սուխամի Մ թ ա 6-րդ դարում միացվել է Պարսկական պետությանը, իսկ Ալեքսանդր Մակեդոնացու կողմից Պարսկաստանի ջախջախումից հետո միացվեց վերջինիս կայսրությանը Մ թ ա 322-120 թթ՝ ինքնուրույն թագավորություն էր

Այնուհետ՝ Պոնտոսի տիրապետության տակ էր Մ թ ա 63 թ միացվել է Հռոմի կայսրությանը

Երբ է հին Հայոց պետությունը հասել բարձրագույն հզորության

Դա տեղի է ունեցել Մեծն թագավոր Տիգրան Բ-ի ժամանակ, որը կառավարում էր մ թ ա 95-55 թթ․ Նա Հայաստանին միացրեց Սոքենը, Ատրպատականը, Սիրիան, Կոմմագենը,

Կիլիկիան, Միջագետքը և այլն Այդ տիրությունն ընդգրկում էր Առաջավոր Ասիայի զգալի մասը, տարածվում էր Միջերկրական ծովից մինչև Կասպից ծովը և Քուռ գետից մինչև Միջագետք Արևմուտքում սահմանակից էր Հռոմի Հանրապետությանը Մ թ ա 83-78 թվականներին Տիգրիսի վերին հոսանքներում հիմնադրվեց նոր մայրաքաղաքը՝ Տիգրանակետը Տիգրան Բ-ն կառուցեց նաև 2 քաղաք նույն անվանմամբ, դրանցից մեկը՝ Լեռնային Ղարաբաղում

Սակայն երկիրը կարճ ժամանակ գտնվեց հզորության գագաթնակետում Էթնիկական միասնության բացակայությունը, տարածայնությունները դինաստիայի ներսում, ծայրամասային մարզերի անջատվողական ձգտումները հանգեցրին բուն Հռոմից կախյալ վիճակի /մ թ ա 66թ / Տիգրան Բ-ն մնաց միայն Հայկական թագավորության տիրակալը

Այդ պահից և երկար դարեր շարունակ հայերի գլխավոր խնդիրը դարձավ տարածքային ամբողջականության պաշտպանությունը

***Երբ է Հայաստանը դարձել հակամարտության
թափերաբեմ Հռոմեական կայսրության
ու Պարսկաստանի միջև***

Ի դժբախտություն Հայաստանի, մ թ ա 1-ին դարի կեսերին նա դարձավ բուքերային պետություն ընդլայնվող Հռոմի կայսրության և ուժեղացող Պարթևական Պարսկաստանի միջև Այդ պատճառով Հայաստանն ստիպված էր խուսանալ, դաշն ստեղծել այս կամ այն կողմի հետ Նրա տարածքը վերածվել էր երկու տերությունների դաժան գոտեմարտերի թա-

տերաբեմի Հռոմի դրածոների հայոց գահի վրա փոխարինվում էին Պարսկաստանի դրածոներով և հակառակը Այդպես շարունակվել է մինչև 387 թ , երբ երկիրը բաժանվեց Հռոմի և Սասանյան Պարսկաստանի միջև

Երբ է դադարել հին Հայոց պետության գոյությունը

Մեր թվարկության 389 թվականին Հայաստանի՝ Հռոմին անցած արևմտյան մասը վերածվեց Հռոմի կայսրության նահանգի, իսկ արևելյան մասը՝ պարսկական նահանգի /428 մ թ /

Ինչ է նշանակում Կիլիկիայի հայկական պետություն

Հայերը ի սկզբանե Կիլիկիայում՝ Միջերկրական ծովի հյուսիս-արևելյան ափին, սկսել են բնակվել մ թ ա 1-ին դարում Հայոց իշխան Ռուբենը 1080 թվականին լեռնային Կիլիկիայից դուրս է մղել բյուզանդացիներին և ստեղծել է Իշխանություն Հետագա տասնամյակներում դրա սահմանները էապես ընդլայնվեցին 1198թ Լևոն իշխանը Տարսոնում /հարթավայրային Կիլիկիա/ օժվեց անկախ պետության թագավոր Տարածքը 40 հազար քառ կմ էր, բնակչությունը՝ մոտ մեկ մի-

ՀԵՍՏԱՐՔԱՆ ԱՎԱՆԳՈՒՅԹՆԵՐ...

Երկինքն ընկալվում էր որպես քաղաք՝ պղնձյա դարպասներով ու քարե պարերով: Երկինքն ու հողագունդը բաժանող անհասկալի ծովի մոտ գտնվում է դրախտը: Դրախտի դարպասների մոտ հոսում է կրակե գեղը, որի վրա գտնվում է մազե կամուրջ: Գեղի փակ գտնվում է դժոխքը: Այնպեղ մեղավորների փանջված հոգիները լքում են դժոխքը, բարչբանում են կամրջի վրա, բայց այն կտրվում է նրանց մեղքերի ծանրության փակ, և հոգիներն ընկնում են կրակե գեղը:

լիոն մարդ Պատմության մեջ այլևս չի եղել այնպիսի մի պետություն, ինչպիսին Կիլիկիան է, որն ունենա 30 խոշոր և, որ ամենագլխավորն է, միաժամանակ ու հաջողությամբ գործող նավահանգիստներ Կիլիկիան դարձել էր հայերի քաղաքական ու մշակութային կյանքի խոշոր կենտրոն Ուներ հզոր բանակ, իր մետաղադրամը, ուժեղ առևտրական նավատորմ, առևտրական համաձայնագրեր էր կնքում Վենետիկի, Ճենովայի և այլ քաղաքների ու երկրների հետ.

Կիլիկիայի պետությունը գոյություն ունեցավ երեք հարյուրամյակ 1375 թ այն ընկավ Եգիպտոսի սուլթանության հարվածներից

Ինչ է փվել միջնադարը Հայաստանին

Միջին դարերում Հայաստանը ձեռքից-ձեռք էր անցնում

Բայց նույնիսկ այդ ժամանակ հայերին հաջողվել է վերականգնել անկախությունը Այսպես, Արաբական խալիֆոթյան թուլանալուց հետո, 885 թվականից Հայաստանը դարձավ ինքնուրույն պետություն. Սակայն 1047 թվականին ենթարկվել է թուրք-սելջուկյան քոչվոր ցեղերի ավերիչ արշավանքներին

Միայն 13-րդ դարի հենց սկզբներին, այն ժամանակ հզոր Վրաստանի օգնությամբ, հաջողվել է ազատվել ատելի լծից, թեև ընկել է ազատագրողների վասալային կախման տակ.

1236 թ թաթար-մոնղոլները գրավեցին Վրաստանն ու Հայաստանը մի ամբողջ հարյուրամյակ, որը ծանր հետևանքներ ունեցավ նրանց համար 14-րդ դարի վերջում Հայաստանը ենթարկվեց Լենկ Թեմուրի ավերիչ արշավանքներին 15-րդ դարում սկսվեց թուրքմենական ցեղերի իշխանությունը 16-րդ դար

Թուրքիայից հայաբնակ շրջանների անջատումը, ապահովել կենսատարածքը Օսմանյան կայսրության անկման պայմաններում, և իհարկե, հայերի ունեցվածքի առգրավումը, երկրի ներսում հարթել սոցիալ-տնտեսական ու քաղաքական հակասությունները

Թուրքերն ունեին ավելի կարևոր Նպատակ Դա, առաջին հերթին, պանթյուրքիզմի ուսմունքն էր Այն ուղղված էր, ամենից առաջ, հայերի դեմ, քանի որ Թուրքիան մեկ ազգի՝ թուրքերի պետություն դարձնելը պետք է սկսվեր երկրում բնակվող մեծաթիվ հայ բնակչության վերացմամբ, բնակչություն, որը դարեր ի վեր չէր ուզում ընդունել նոր հավատքը՝ իսլամը Իսկ Արևելյան Հայաստանը միշտ գտնվում էր մի այլ ահռելի գաղափարի՝ «Մեծ Թուրանի» ստեղծման ճանապարհի վրա Թուրանի մեջ պետք է մտնեին ամբողջ Կովկասը, Ղրիմը, Ղազախստանը, Միջին Ասիան, բացի Տաջիկստանից, այնուհետև Ռուսաստանի տարածքը Սև ծովից մինչև Կասպից ծով, Պոփուփիեի, Ուրալի, Սիբիրի և Յակուտիայի հետ միասին Այսինքն, պետք էր հնարավորություններ ստեղծել նոր կազմով կայսրության վերածննդի համար՝ Կովկասի, Կենտրոնական Ասիայի և Ռուսաստանի թուրքական ժողովուրդների հաշվին

Ինչ է նշանակում «Հայկական հարց» և որն է դրա էությունը

«Հայկական հարցը» ծագել է 1878 թ, Եվրոպական տերությունների Բեռլինյան վեհաժողովում Այն հրավիրվել էր Ռուսաստանի և Թուրքիայի միջև Սան Ստեֆանոյում կնքված խաղաղության պայմանագրի պայմանների վերանայման հա-

մար Վեհաժողովը զգալիորեն վատացրեց Արևմտյան Հայաստանին վերաբերող պայմանները. Արևմտյան տերությունների, ամենից առաջ, Անգլիայի պնդմամբ, հայաբնակ Էրզրումը և Ալաշկերտի հովիտը վերադարձվեցին Թուրքիային, ընդ որում՝ մերժվեց Արևմտյան Հայաստանին Թուրքիայի կազմում ինքնավարություն տալու առաջարկը Արևմտյան տերությունների թողտվությունը դրսևորվեց և այնուհետ: Այդպես Թուրքիան անտեսեց Բեռլինյան համաձայնագրի 61-րդ հոդվածը հայաբնակ մարզերում «բարելավման և բարենորոգման» ու հայերի անվտանգության ապահովման մասին

Ինչ կապ ունեւ Բրեսպ-Լիպովսկի պայմանագիրը «Հայկական հարցի» հետ

1917 թվականի Հոկտեմբերյան սոցիալիստական հեղափոխությունից հետո Խորհրդային կառավարությունը հայտարարեց Առաջին համաշխարհային պատերազմի մասնակցությունից միակողմանի դուրս գալու մասին՝ առանց բռնամիացումների և ռազմատուրքերի Շուտով նա Գերմանիայի հետ կնքեց անջատ հաշտության պայմանագիր, նրան հսկայա-

ՈՌԻՍԱՍՏԱՆ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՊԱՏՄԻԹՅՈՒՆ-ԽՈՍԷ ԵՎ ԳՈՐԾ
 11-րդ դարում հայերը մասնակցել են պոլովցիների դեմ մղված մարտերին: Ն. Մ. Կարամզինը «Ռուսական պեպոսթյան պատմության» մեջ /«Կիև Պեչորյան վարք սրբոցի» հիման վրա/ գրում է «Մոնոմախների ժամանակներում Կիևում հայ բժիշկներ կային: Նրանցից մեկը /ինչպես գրում են/, նայելով հիվանդին, միշտ գուշակում էր, կասյրի նա, թե՛ ոչ, իսկ հակառակ պարագայում սովորաբար կանխագուշակում էր նրա մահվան օրը»:

կան տարածքային գիջումներ կատարելով

1918 թ. մարտի 3-ին Խորհրդային Ռուսաստանը Գերմանիայի և նրա դաշնակիցների հետ ստորագրեց Բրեստ-Լիտովսկի հաշտության պայմանագիրը, որը կործանարար հետևանքներ ունեցավ հայ ժողովրդի համար. Ըստ այդ պայմանագրի 4-րդ կետի, Խորհրդային կառավարությունը պարտավորվեց Ռուսաստանի զորքերը հանել ոչ միայն Ռուսաստանի կողմից ազատագրված Արևմտյան Հայաստանի տարածքներից, այլև Թուրքիային հանձնել Ռուսաստանի կայսրության կազմում նախկինում եղած, Արևելյան Հայաստանի տարածքի մի մասը՝

***Ինչ սրացավ Հայաստանը Անյրանքի երկրների
կազմում ստորագրելով Սևրի պայմանագիրը
Թուրքիայի հետ***

1920 թ. օգոստոսի 10-ին Առաջին համաշխարհային պատերազմում հաղթանակած դաշնակից տերությունները Սևրում /Փարիզի արվարձան/ Թուրքիայի հետ կնքեցին հաշտության պայմանագիր՝ Դաշնակիցների թվում պայմանագիրն ստորագրեց նաև Հայաստանի Հանրապետությունը, որը ճանաչվել էր Անտանտի դիվանագիտական ոլորտներում

Ըստ Սևրյան պայմանագրի, դաշնակից պետությունները և Օսմանյան Թուրքիան ճանաչում են Հայաստանի Հանրապետությունը 150.000 քառ. կմ տարածքով, ներառյալ Վան, Բիթլիս, Տրապիզոն, Էրզրում վիլայեթները՝ ելքով դեպի Սև ծով. Սակայն պայմանագիրը չէր նախատեսում, թե այդ մարզերը ինչ կերպ պետք է հանձնվեն Հայաստանին: Դաշնակից պետությունները որևիցե պարտավորություն չէին ստանձնել

պայմանագրի կետերը կենսագործելու ուղղությամբ

Թուրքիայի և Հայաստանի միջև սահմանների որոշման հարցում երաշխավոր էր ընտրվել ԱՄՆ-ը /Նախագահ՝ Վուդրո Վիլսոն/ ԱՄՆ-ը, իհարկե, ձգտում էր կառավարման իրավունք ստանալ ոչ թե սովահար Հայաստանի ավերակների, այլ Սև, Միջերկրական և Կասպից ծովերին հարող Հայաստանի նկատմամբ Ուստի, լինելով խիստ հետևողական ու հավատարիմ ինքն իրեն, ԱՄՆ-ը, ելնելով ստեղծված իրավիճակից, հրաժարվեց Թուրքիայի և Հայաստանի միջև դատավոր լինելու դերից և Հայաստանը կառավարելու իրավունքից.

Մինչդեռ Թուրքիայում ընթացող ազգային համախմբման ու նոր իշխանության կազմավորման շնորհիվ Ազգային ժողովր Մուստաֆա Բենալի գլխավորությամբ Անկարայում Սուլթանի իշխանությունը հայտարարեց տապալված և բռնեց Անտանտի պետությունների դեմ պայքարի ուղին՝ Նա հրաժարվեց ճանաչել Սուլթանական կառավարության կողմից ստորագրված Սևրյան պայմանագիրը՝

***Ինչ է նշանակում «Հայոց ցեղասպանություն»
և որոնք են դրա հետևանքները***

Ավելի քան 30 տարի հայերի ցեղասպանությունը Թուրքիայի քաղաքականությունն էր Այն սկսվել էր Բայազետ քաղաքում, որտեղ սպանվել էր 1400 հայ 1879 թ Ալաշկերտի հարթավայրի 122 գուղերից 111-ը լրիվ ավերվել էին, իսկ տղամարդիկ, կանայք ու երեխաները սպանվել էին ամենադաժան ձևով, 1894 թ. Սասունում ոչնչացվել էր 12000 հայ, 1895-ին՝ Արևմտյան Հայաստանում՝ 300 000, 1896 թվականին Կոնս-

տանտինոպոլսում՝ 9570, Վանի շրջանում՝ 8000, 1904 թ Սասունում՝ ևս 5640, Ադանում՝ 30 000 հայ

Ամենադաժանն ու արյունալիցը 1915 թվականն էր Այն ժամանակ Թուրքիայի կառավարությունը, օգտվելով Առաջին համաշխարհային պատերազմի ճակատներում տիրող անկայուն իրադրությունից, կազմակերպեց Արևմտյան Հայաստանի բնակիչների ցեղասպանությունը, նրանց բոլորին հայտարարելով «ոռուսական գործակալներ», «պետության թշնամիներ» Ջարդերի ընթացքում, որի սկիզբ ոչ պաշտոնապես համարվում է 1915 թ ապրիլի 24-ը, ոչնչացվել է ավելի քան 1,5 միլիոն մարդ, այդ թվում՝ երեխաներ, կանայք, ծերեր Հայերի որոշ մասին հաջողվել է փախչել տարբեր երկրներ, այդ թվում՝ Ռուսաստան. Երեք միլիոն հայերից Թուրքիայում մնացել են մի քանի տասնյակ հազարը:

1918 թ. Ղարսում, Արդահանում, Ալեքսանդրոպոլում ոչնչացվել է 100.000 հայ, 1919թ. Կիլիկիայում՝ 50 000 1920 թ նորից թուրքական ցեղասպանության զոհեր դարձան Կիլիկիայի հայ բնակիչները Այստեղ, Ֆրանսիական զորքերի թողովությանը, սպանվեց 11 հազար հայ, իսկ 150 հազարը փախուստի դիմեց Սիրիա: 1922 թ Իզմիրում հայերի հետ մեկտեղ սպանվեցին հույներ ու հրեաներ՝ մոտ 20 0000 մարդ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ-ԽՈՍՔ ԵՎ ԳՈՐԾ

1185 թ. *Անդրեյ Բոգոլյուբսկու որդին՝ Յուրին, վրացական քաղաքի Թամարի հետ պատկառոտորեն հեղտ զլիսավորում է վրացական ու հայկական զորքերը, որոնք սելջուկներից ազատագրում են ստեղծարարչական խոշոր կենտրոն Դվինը:*

Ցեղասպանությունը իրեն դրսևորում էր նաև պատմամշակութային և հոգևոր ժառանգությունը ոչնչացնելու փորձերում՝ Ոչնչացվեցին հազարավոր ձեռագրեր, պատմական ու ճարտարապետական հարյուրավոր հուշարձաններ, հատկապես՝ եկեղեցիներ, տաճարներ, խաչքարեր, որոնք հայ հոգևոր մշակույթի գլուխգործոցներ էին

Տեղի՞ է ունեցել, արդյոք, ցեղասպանություն

Արևելյան Հայաստանում

Այդ Ռուսական կայսրության անկումից հետո և ինտերվենցիայի տարիներին հայերի ցեղասպանություն է տեղի ունեցել ամբողջ Արևելյան Հայաստանում, այդ թվում՝ Լեռնային Ղարաբաղում Բաքվի ու Ելիզավետպոլի ռուսական նախկին գավառներում, այդ տարածքներում կազմավորված նոր անդրկովկասյան պետությունում՝ Ադրբեյջանի Ժողովրդավարական Հանրապետությունում ոչնչացվել է մոտ 200 հազար հայ, այդ թվում՝ 30 հազարը՝ Բաքվում Ղարաբաղի Շուշի մայրաքաղաքում, 1920 թ մարտի 23-ին այն գրավելուց հետո ադրբեյջանական ազգայնամուլների գործը երեք օր ու գիշերվա ընթացքում կոտորեց ավելի քան 20 հազար հայ, իսկ 7000 տներ, գրադարաններ, եկեղեցիներ, գերեզմանատներ, պանթեոններ վերածվեցին ավերակների Դրանից հետո Շուշիում ապրող 35 հազար հայից ոչ մի հայ չմնաց՝ Այդ ողբերգության մասին բոլշևիկյան կուսակցության ականավոր գործիչ Սերգո Օրջոնիկիձեն գրել է « Սոսկումով եմ հիշում այն տեսարանները, որոնք մենք տեսանք Շուշիում 1920 թվականի մայիսին» Իսկ հանրահայտ քանաստեղծ Օ Մանդելշտամն իր տպավորու-

թյուններն արտահայտել է «Կառապանը» բանաստեղծությունում

Այսպես, Լեռնային Ղարաբաղում
Գիշատիչ դարձած Շուշա քաղաքում
Հոգին բռնկող սարսափներ ապրեցի
Ամեն կողմից երևացող
Քառասուն հազար մեռյալ պատուհանները,
Այնտեղ թաղված անշունչ բոժոժները,
Անսրող բոցկլտում են մերկացած տները
Եվ շողում է երկինքը
Ասես կապտավուն մի ժանտախտ

Երբ է նշվում ցեղասպանության զոհերի հիշատակի օրը

Ամեն տարի գարնանը, ապրիլի 24-ին Հայաստանում պաշտոնապես նշվում է Հայերի ցեղասպանության զոհերի հիշատակի օրը. Երևանում դեռ Խորհրդային կարգերի ժամանակ կերտվել է ցեղասպանության զոհերի հիշատակին և հայ ժողովրդի վերածննդին նվիրված վեհաշուք հուշարձան Ծիծեռնակաբերդում, որը գտնվում է Հայաստանի մայրաքաղաքի գեղատեսիլ մի անկյունում, և որտեղ հնչում է Կոմիտասի երաժշտությունը Ողբերգությունը հաստատուն կերպով նստել է ոչ միայն հայերի պատմական հիշողության մեջ Աշ-

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ-ԽՈՍՔ ԵՎ ԳՈՐԾ

12-րդ դարում Թուրքերի քահանան կարողիկոսին խորհուրդ է տալիս անգիջում լինել Բյուզանդիայի պահանջներին և աջակցություն խնդրել ռուսական ուղղափառ եկեղեցուց: 1236-1244 թթ. Թարսար-մոնղոլները գրավել էին Հայաստանը: Այնուհետև նրան և Ռուսիային, չնայած ընդհանուր սահմանների բացակայությանը, միավորում է երկարատև լծից ազատագրվելու ընդհանուր հոգսը:

Ինչու անկում ապրեց առաջին

Հանրապետությունը և ինչպես հաստատվեց

Խորհրդային իշխանությունը Հայաստանում

Հայկական Հանրապետության կառավարությունը թույլ տվեց արտաքին քաղաքականության լուրջ սխալներ՝ Հայկական հարցը լուծելու նպատակով դաշնակցական կառավարության միակողմանի կողմնորոշումը դեպի արևմտյան տերությունները արդյունք չտվեց Տարածքային վեճի կարգավորմանը միջնորդելու մասին ՌԽՖՍՀ առաջարկությունները չընդունվեցին Ընդամին, 1920 թ սեպտեմբերին թուրքական զորքերը ներխուժեցին Հայաստան, կառավարությունն ի վիճակի չէր կազմակերպել պաշտպանությունը և դիմեց արևմտյան տերությունների օգնությանը, բայց անարդյունք.

1920 թ. դեկտեմբերի 2-ին, այն բանից հետո, երբ Դաշնակների կառավարությունը առանց դիմադրություն ցույց տալու իշխանությունը հանձնեց բոլշևիկների կողմից դեկավարվող Ռազմա-հեղափոխական կոմիտեին, տեղի ունեցավ Հայկական Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետության /Հայկական ԽՍՀ/ հռչակումը

Երբ են հաստատվել Հայաստանի

այժմյան սահմանները

Սահմանները որոշվել են Ռուսաստանի և Թուրքիայի միջև 1921 թ կնքված Մոսկովյան պայմանագրով, առանց Հայկական ԽՍՀ ներկայացուցիչների մասնակցության Ըստ պայմանագրի Հայաստանը տրոհվեց երեք մասի Թուրքիայի ճնշման տակ և Մերձավոր Արևելքում պրոլետարական սոցիալիս-

Բոլշևիկներն այն ժամանակ մեծ նշանակություն չէին տալիս սահմաններին՝ Գտնում էին, որ կարևոր չէ, որտեղով են դրանք անցնում, քանզի հուսով էին Մերձավոր Արևելքում սոցիալիստական հեղափոխության առաջխաղացման, ժողովուրդների ու ազգերի միավորման գործում

***Թվենք ղարաբաղա-ադրբեջանական
հարցի պատճառները***

Ղարաբաղյան-ադրբեջանական խնդիրը, փաստորեն, առաջացել է ոչ թե 1988թ , այլ 1921 թ , երբ Լեռնային Ղարաբաղը, որպես Հայաստանի պատմական մաս, առանց նրա ժողովրդի հետ որևէ խորհրդակցման /իսկ հայերը այն ժամանակ այնտեղ կազմում էին բնակչության ավելի քան 90 տոկոսը/ ՌԽՖՍՀ կառավարության վոլյունտարիստական մեթոդներով հանձնվեց Ադրբեջանին ԼՂԽՄ-ի սահմանները Մոսկվայի հանձնարարությամբ 1923 թ ինքնուրույն որոշել է Ադրբեջանի ղեկավարությունը Դրա հետևանքով ԼՂԽՄ-ը սահմանափակվել է 4,4 հազար քառ. կմ շրջագծում Ինքնավար Հանրապետության տարածքը որոշվել է առանց հաշվի առնելու պատմական իրողությունը և բազմաթիվ հայ բնակչության զգալի քանակության հասնող հողատարածությունները ԼՂԽՄ-ի արևմտյան մասը նույնիսկ զրկվեց Հայաստանի հետ անմիջական սահմանակցությունից Նրանց միջև ժամանակավոր, 1923թ մինչև 1929 թ., ստեղծվեց քրդական ինքնավարություն, որը հետագայում համաձուլվեց ադրբեջանական վարչատարածքային մասերի հետ Չնայած տեղերում սոցիալ-տնտեսական զարգացման ուղղությամբ համամիութենական ղեկավարության բավական խիստ քաղաքականությանը, Բաքվից

մի քանի տասնամյակ առաջ Լեոնային Ղարաբաղը արիեստականորեն միացվել է Ադրբեջանին Ընդ որում հաշվի չեն առնվել մարզի պատմական անցյալը, նրա ազգային կազմը, ժողովրդի ցանկությունը, տնտեսական շահերը Անցել են տասնյակ տարիներ, բայց Ղարաբաղի հարցը շարունակում է հողավել, անհանգստություն առաջացնել երկու հարևան ժողովուրդների միջև անբարյացակամության պահերին, ժողովուրդներ, որ կապված են դարավոր բարեկամությամբ Հարկավոր է ԼՂԽՄ-ը վերամիավորել Հայկական ԽՍՀ-ին Այդ դեպքում ամեն ինչ կրնկնի իր օրինական տեղը» Սակայն ինչպես և նախկինում, զանազան պատճառներով ԽՍՀՄ ղեկավարության կողմից ղարաբաղյան հիմնախնդրի քննարկումը, ըստ երևույթին, ոչ առանց Ադրբեջանի ներգործության, տեղի չունեցավ

***Երբ և ինչպես է ծագել ազգային հակամարտությունը
Ադրբեջանի Լեոնային Ղարաբաղի
Ինքնավար մարզում***

1985 թ ՄՍ Գորբաչովի սկսած վերակառուցումը ղարաբաղյան հայերի մեջ հույս առաջացրեց սոցիալ-քաղաքական

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ-ԽՈՍՔ ԵՎ ԳՈՐԾ

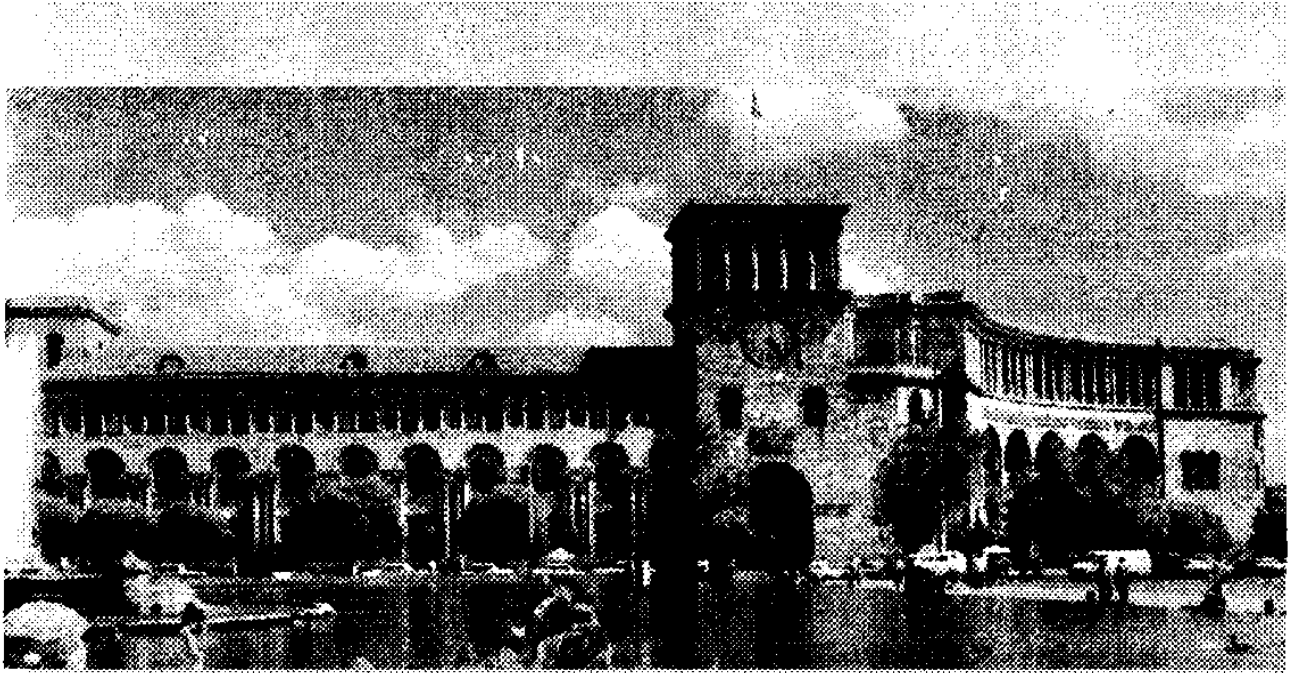
1667 թ. Ալեքսեյ Միխայլովիչ ցարը ստորագրել է «Մեղաքս և հումք Ռուսաստանն անրմուծելու վերաբերյալ հայկական ընկերության Ենոբիագիրը», նույնիսկ երաշխիքներ է տվել ապրանքների վաճառքի համար՝ որևիցև դժվարության դեպքում: Վաճառական Չաքար Սահրադովը /Սահրադյանը/ ցարին է նվիրել Լեոնարդո Գալիլեյի «Խորհրդավոր ընթրիք» նկարի պատճենը և գահ, որի մասին պայմանվում է 10-րդ գլխում:

այդարության վերականգնման, Հայաստանի հետ հնարավոր վերամիավորման մասին 1987 թ այդպիսի խնդրանքով հավաքվեցին տասնյակ հազարավոր ստորագրություններ և ուղարկվեցին ԽՄԿԿ Կենտկոմ ու ԽՍՀՄ գերագույն Խորհուրդ Սակայն ոչ մի արձագանք չստացան Այդ ժամանակ, 1988 թ փետրվարի 22-ին ԼՂԻՄ-ի Մարզային խորհրդի նիստում բոլոր մակարդակների ժողովրդական պատգամավորները դիմեցին Ադրբեջանի և Հայաստանի Գերագույն խորհուրդներին՝ համաձայնություն տալ ինքնավար մարզը Հայկական ԽՍՀ կազմի մեջ մտցնելու մասին: Փետրվարի 26-ին Գորբաչովը հանդիպում ունեցավ ԼՂԻՄ-ից ԽՍՀՄ ժողովրդական պատգամավոր, գրող և հրապարակախոս Ջորի Բալայանի և հայտնի բանաստեղծուհի Սիլվա Կապուտիկյանի հետ, որոնք անհողորդ հարց դրեցին Ղարաբաղը փրկելու մասին: Բաքվի իշխանությունները հանդես եկան ԼՂԻՄ-ը Հայաստանին հանձնելու դեմ և որոշակի աջակցություն ստացան կենտրոնական իշխանություններից Բայց փետրվարի 27-29-ին Սումգայիթ քաղաքում սկսվեցին հայկական կոտորածներ, որտեղ գոհվեցին հարյուրավոր հայեր: Հայերն ստիպված փախուստի դիմեցին քաղաքից Ադրբեջանցիների և Ղարաբաղի հայերի, իսկ այնուհետ նաև Հայաստանի միջև ազգամիջյան հակամարտությունը աղետալի բնույթ ստացավ Հայերի կոտորածն ու տեղահանություններն սկսվեցին նաև Բաքվում, Կիրովաբադում /Գյանջա/, Նախիջևանում, Մինգեչաուրում, Խանլարում, Ղազախում, Շչեկում և Ադրբեջանի այլ շրջաններում 1988-1991 թթ. Ադրբեջանից արտաքսվել են ավելի քան կես միլիոն հայեր: Իր հերթին Հայաստանից հեռացել են 200 հազար ադրբեջանցիներ:

մասը, իսկ Լևոն Տեր-Պետրոսյանը դարձավ Գերագույն խորհրդի նախագահ Ընդունվեց «Հրովարտակ անկախության մասին»։ Այն նախատեսում էր «անկախ պետականության հաստատման ընթացքի սկիզբը», և Հայկական ԽՍՀ-ն վերանվանվեց Հայաստանի Հանրապետություն /ՀՀ/ Սակայն հրովարտակը չէր նշանակում ձևականորեն դուրս գալը ԽՍՀՄ-ի կազմից. Լ. Տեր-Պետրոսյանը հանդես եկավ ընթացաշարի փուլ առ փուլ իրականացման օգտին։

Ինչպիսի իրավիճակ է այժմ Լեռնային Ղարաբաղում

Լեռնային Ղարաբաղը, պատմականորեն լինելով Հայաստանի հյուսիս-արևելյան նահանգը և մշակութային, տնտեսական ու լեզվական հարաբերություններում անբակտելի ամբողջականություն կազմելով Հայաստանի հետ, այժմ աշխարհի ոչ մի պետության կողմից չճանաչված հանրապետություն է ԼՂՀ-ի և Ադրբեյջանի միջև պատերազմն ավարտվեց 1994 թ. դեկտեմբերի 12-ին, երբ պայմանագիր ստորագրվեց հրադադարի մասին ԼՂՀ-ի հայերի հսկողության տակ են գտնվում մեծահամանային ադրբեյջանական շրջանները, մասնավորապես Քելբաջարի և Լաչինի շրջանները, որոնք գտնվում են ԼՂՀ-ի և Հայաստանի միջև Կարելի է ասել, որ ԼՂՀ-ում իրադրությունը հանգիստ է, բացի Ադրբեյջանին սահմանակից սկանապատված շրջաններից և, այսպես կոչված, անվտանգության գոտիներից, որտեղ մինչև հիմա երբեմն տեղի են ունենում փոխհրաձգություններ Պատերազմի ժամանակ ավերված քաղաքներն ու ավանները հիմնականում վերականգնվել են, ԼՂՀ-ի մայրաքաղաք Ստեփանակերտում նոր շինարարություններ են իրականացվում

ՊԵՏԱԿԱՆ
ԿԱՌՈՒՅՎԱԾՔԸ ԵՎ
ՔԱՌԱՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ

ԳԼՈՒԽ 4. ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌՈՒՅՎԱԾՔԸ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ

**Պատմում է, թե ինչ է հռչակում Սահմանադրությունը, և ով է ղեկավարում պետությունը, զինված ուժերի, դատական համակարգի, արդարադատության խորհրդի, վարչական բաժանման և տեղական ինքնակառավարման մասին, կուսակցությունների ու հասարակական կազմակերպությունների և արհմիությունների մասին:
Ընդամենը 25 հարց ու պատասխան**

Ինչպիսին է Հայաստանի զինանշանը

Հայաստանի Հանրապետության պետական զինանշան է համարվում Հայաստանի Հանրապետության առաջին զինանշանը /1918-1920 թթ / Այն հաստատվել է 1991 թ սեպտեմբերի 21-ին և իրենից ներկայացնում է վահան, որի կենտրոնում պատկերված է Արարատ լեռը՝ գագաթի վրա Նոյան տապանով /Աստվածաշնչի համաձայն հենց Արարատի վրա հանգրվանեց Նոյան տապանը տիեզերական ջրիեղեղից հետո/: Վահանի մնացած տարածությունը բաժանված է չորս մասի, և այդ մասերում տեղադրված են պատմական Հայաստանի չորս թագավորական ընտանիքների պետական զինանշանները: Դրանով խորհրդանշված է, որ այժմյան հանրապետությունը հին հայկական պետականության ժառանգորդն է: Վահանը երկու կողմից պահում են արծիվը / ձախ կողմից/ և առյու-

օր /աջ կողմից/, որոնք մարմնավորում են պետության հզորությունը « Վահանից ներքև պատկերված են սուր, ճյուղ, հասկերի խուրձ, շղթա ու ժապավեն»։ Հայաստանի Հանրապետության պետական զինանշանի պատկերը կարելի է տեսնել երկրի դրամական արժեթղթերի, հիմնարկների, նախարարությունների ու գերատեսչությունների ցուցանակների վրա և այլն.

Ինչպիսին է Հայաստանի դրոշը

ՀՀ Սահմանադրության /որն ընդունվել է 1995 թ հուլիսի 5-ին/ 13-րդ հոդվածին համապատասխան, «Հայաստանի Հանրապետության դրոշը եռագույն է՝ կարմիր, կապույտ, նարնջագույն՝ հորիզոնական հավասար շերտերով»։ Համարվում է, որ այդ գույները խորհրդանշում են կարմիրը՝ Հայաստանի ազատության ու անկախության համար պայքարում հայ ժողովրդի բազում սերունդների թափած արյունը, կապույտը՝ Հայաստանի հանդարտ ու խաղաղ երկինքը, նարնջագույնը՝ բարեկամության հիմքը հանդիսացող ստեղծագործ աշխատանքը։ Այդ նույն դրոշը եղել է Հայաստանի առաջին հանրապետության պետական դրոշը /1918-1920/

Ովքեր են Հայաստանի օրհներգի

երաժշտության ու տեքստի հեղինակները

ՀՀ օրհներգ դարձավ նույնպես Հայաստանի առաջին հանրապետության «Մեր Հայրենիք» օրհներգը, որը «Իտալացի սողկա երգը»-ի՝ բանաստեղծ Միքայել Նալբանդյանի թարգմանությունն է։ Երաժշտությունը գրել է Բարսեղ Կանաչյանը՝ Պետական օրհներգի առաջին ու վերջին քառյակներում հնչում են հետևյալ խոսքերը

բույն, ժողովրդավարական, սոցիալական, իրավական պետություն», որտեղ «իշխանությունը պատկանում է ժողովրդին»

Իր իշխանությունը ժողովուրդը իրականացնում է պետական մարմինների, տեղական ինքնավարության և պաշտոնատար անձանց միջոցով: Պետությունն իր քաղաքացիների հիմնական իրավունքներն ու ազատությունները ապահովում է միջազգային իրավունքի սկզբունքներին ու կանոններին համապատասխան:

***Ով է պետության ղեկավարը և
ինչպես է նա ընտրվում***

Պետության ղեկավարը համարվում է Հանրապետության Նախագահը Նա ապահովում է Սահմանադրության իրականացումը, օրենսդիր, գործադիր ու դատական իշխանությունների գործունեությունը և երաշխավոր է հանդիսանում երկրի տնկախության, տարածքային ամբողջականության ու անվտանգության համար.

Նախագահը երկիրը ներկայացնում է միջազգային հարաբերություններում և իրականացնում է արտաքին քաղաքականության ընդհանուր ղեկավարումը Նա քաղաքացիների կողմից ընտրվում է 5 տարի ժամկետով Նույն անձը չի կարող անընդմեջ Նախագահ լինել երկու ժամկետից ավելի

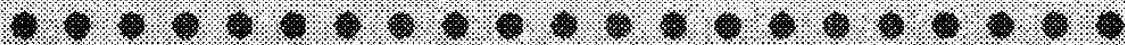
2005 թ հանրաքվեն հավանություն տվեց այն բանին, որ անհրաժեշտ է նախատեսել Ազգային ժողովի և վարչապետի օգտին նախագահի լիազորությունների վերաբաշխման որոշում, որը պետք է տեղի ունենա 2007-2008թթ

Ով է այժմ Հայաստանի Նախագահը

1998 թվականից ՀՀ նախագահը Ռոբերտ Սեդրակի Քոչարյանն է, որն ընտրվել է երկրորդ ժամկետով, 2003 թ. նախագահական ընտրությունների ընթացքում

Նա ծնվել է 1954 թ օգոստոսի 31-ին, Ադրբեջանական ԽՍՀ Լեոնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզի Ստեփանակերտ քաղաքում Ավարտել է տեղի ուսական դպրոցը Ծառայել է Խորհրդային բանակում Ավարտել է Երևանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի էլեկտրատեխնիկական ֆակուլտետը: Տիրապետում է ռուսերեն և անգլերեն լեզուներին Ամուսնացած է, ունի երեք երեխա

Աշխատանքային գործունեությունն սկսել է 1971 թ., Ստեփանակերտի էլեկտրատեխնիկական գործարանում որպես փականագործ, այնուհետ՝ ինժեներ-մեխանիկ՝ Հետագայում զբաղեցրել է տարբեր պաշտոններ Լեոնային Ղարաբաղի կոմերիտմիության և կուսակցական մարմիններում: 1989 և 1990 թվականներին ընտրվել է Հայկական ԽՍՀ Գերագույն խորհրդի պատգամավոր, ԳԽ Նախագահության անդամ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ ԽՈՍՔ ԵՎ ԳՈՐԾ

1783 թ. Ռուսաստանի հայերի հոգևոր առաջնորդ, արքեպիսկոպոս Հովսեփ Արղուրյանը եկապոսիմա 2-րդին հանչել է Հայաստանը Ռուսաստանի հովանավորության փափ ընդունելու պլան:

1789թ. Ա.Վ. Սուվորովը ռուս-թուրքական պատերազմի ժամանակ աջակցել է հայերի վերաբնակեցմանը անվտանգ փեղեխ: Պատահական չէ, որ 1795թ. հայերը համատարին խնդրում էին ցարին Արևելյան Հայաստանի ազգաբազրույնը հանչնաբարել հենց Սուվորովին:

1991 թվականին ընտրվել է չճանաչված Լեոնային Ղարաբաղի Հանրապետության Գերագույն խորհրդի 1-ին գումարման պատգամավոր: 1988 թվականից նա Արցախյան շարժման քաղաքական առաջամարտիկներից մեկն էր / Արցախը Լեոնային Ղարաբաղի վաղեմի հայկական անվանումն է / Եղել է «Կռունկ» կոմիտեի անդամ, որի արձակումից հետո կիմնել և գլխավորել է «Միացում» կազմակերպությունը:

ԼՂՀ-ում Արտակարգ դրության /1990-1991թթ./ ժամանակ Ղարաբաղի ընդհատակի կազմակերպիչներից ու ղեկավարներից մեկն էր Առաջիններից մեկն էր, որ ստանձնեց Լեոնային Ղարաբաղի անվտանգության ու պաշտպանության համակարգի ձևավորման պատասխանատվությունը 1992 թ օգոստոսին, երբ ադրբեջանական բանակը գրավեց Լեոնային Ղարաբաղի տարածքի կեսը, նա ստանձնեց ԼՂՀ պաշտպանության պետական կոմիտեի նախագահի և վարչապետի պաշտոնը Կարճ ժամկետում Արցախի ազատագրմանը բոլոր ուժերի ու կամքի մոբիլիզացումը բեկում առաջացրին պատերազմի ընթացքում 1994 թ. դեկտեմբերին, ԼՂՀ Գերագույն խորհրդի որոշմամբ, իսկ 1996 թ նոյեմբերին՝ համաժողովրդական ընտրությունների արդյունքով նա ընտրվեց ԼՂՀ նախագահ:

1997 թ. մարտին Ռ. Քոչարյանը նշանակվեց Հայաստանի Հանրապետության վարչապետ, իսկ մեկ տարի անց, վաղաժամկետ ընտրությունների ժամանակ ընտրվեց Հայաստանի Հանրապետության Նախագահ: 2003 թ Ռոբերտ Քոչարյանը վերընտրվեց Հայաստանի Հանրապետության նախագահ:

**Ինչպես է ընտրվում երկրի պառլամենտը
և որոնք են նրա լիազորությունները**

Հայաստանի Ազգային ժողովը միապալատ է: Նրա 131 պատգամավորներն ընտրվում են 5 տարով՝ խառն համակարգով /41-ը՝ մաժորիտար սկզբունքով, 90-ը կուսակցական ցուցակներով/. Վերջին պառլամենտական ընտրություններին, որը տեղի է ունեցել 2007 թվականի մայիսի 12-ին, պայքարում էին 1245 թեկնածու՝ կուսակցական ցուցակներով, 119 թեկնածու՝ մաժորիտար սկզբունքով

2005 թ Հայաստանում տեղի ունեցավ հանրաքվե՝ Սահմանադրության մեջ փոփոխություններ մտցնելու կապակցությամբ.

Նոր Սահմանադրությամբ Հայաստանը դարձավ պառլամենտա-նախագահական երկիր՝ Նախագահի որոշ իրավասություններ անցան Ազգային ժողովին՝ Այժմ Ազգային ժողովի մեծամասնությունը, նախագահի ներկայացմամբ, հնարավորություն ունի վարչապետ ընտրել հաղթանակած կուսակցության առաջնորդին, որին նախագահը, առանց պառլամենտի համաձայնության չի կարող ազատել պաշտոնից

Պառլամենտի գլխավոր գործառնություններն են՝ օրենքների ընդունումը, բյուջեի հաստատումը և դրա կատարման վերահսկողությունը՝ Նշանակում է Սահմանադրական դատարան, ընտրում է Մարդու իրավունքների պաշտպան և հեռուտատեսության ու ռադիոյի Վերահսկիչ խորհրդի անդամների կեսը /մյուս կեսը նշանակում է ՀՀ Նախագահը/. Նախագահի ներկայացմամբ՝ նշանակում է Գլխավոր դատախազ, Կենտրոնական բանկի նախագահ և Վերահսկողական պալատի նախագահ: Իրավունք ունի անվատահություն հայտնելու կառավարությանը

ՀՀ Նախագահը, արդյոք, կարո՞ղ է արձակել պառլամենտը

Այո, բայց միայն ոչ ռազմական ու արտակարգ դրության ժամանակ:

Պառլամենտը կարո՞ղ է պաշտոնազրկել

ՀՀ Նախագահին

Այո, բայց միայն ապացուցված խիստ կարևոր մեղադրանքների դեպքում՝ պետական դավաճանության կամ այլ՝ հստակապես ծանր հանցագործության համար

Որո՞նք են Հայաստանի առավել

ազդեցիկ կուսակցությունները

2007 թ. պատգամավորական ընտրություններին մասնակցել են 23 քաղաքական ուժեր՝ 22 կուսակցություն և մեկ քաղաքական դաշինք

Ազգային ժողով մտած առավել ազդեցիկ կուսակցություններն են կառավարամետ Հանրապետական կուսակցությունը (ընտրողների ձայների 33,8%), «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցությունը (15,1%), ՀՀ Դաշնակցությունը (13,1%), ինչպես նաև՝ օպոզիցիոն «Ժառանգություն» (7%) և «Օրինաց երկիր» (6%) կուսակցությունները

Ինչպես է կազմավորվում երկրի կառավարությունը,

որո՞նք են նրա լիազորությունները

Կառավարության ղեկավարը վարչապետն է Նշանակում է Հ նախագահը, պառլամենտի հետ խորհրդակցելուց հետո՝

ՀՀ նախագահը նշանակում և ազատում է կառավարության անդամներին վարչապետի առաջարկությամբ

Կառավարությունն ինքնուրույն մշակում և իրականացնում է Հայաստանի ներքին քաղաքականությունը Իսկ արտաքին քաղաքականությունը մշակում և իրականացնում է ՀՀ Նախագահի հետ համատեղ Արտաքին քաղաքականության, պաշտպանության և ազգային անվտանգության թեմաներով կառավարության նիստ կարող է հրավիրել ու վարել ՀՀ Նախագահը

2000 թ մինչև 2007 թ մարտը՝ ՀՀ վարչապետը Անդրանիկ Մարգարյանն էր (վաղաժամ մահացել է 2007 թ. մարտի 25-ին):

2007 թ ապրիլի 4-ից, ՀՀ նախագահ Ռ Ս Քոչարյանի հրամանագրով ՀՀ վարչապետ է նշանակվել մինչ այդ՝ ՀՀ Պաշտպանության նախարար և ԱԱ խորհրդի քարտուղար Սերժ Սարգսյանը:

Ինչ կառուցվածք ունի Հայաստանի ռազմական ղեկավարության համակարգը

Ձինված ուժերի Գերագույն գլխավոր հրամանատարը ՀՀ Նախագահն է Նա կոորդինացնում է պաշտպանության ոլորտը, նշանակում և ազատում է բարձրագույն հրամանատարական կազմը, հայտարարում է ռազմական և արտակարգ դրություն, ընդհանուր կամ մասնակի զորահավաք և որոշում է ընդունում զինված ուժերն օգտագործելու մասին

Ձինված ուժերի քաղաքական ղեկավարումն իրականացնում է Պաշտպանության նախարարությունը՝ նախարարի գլխավորությամբ:

Ռազմական ղեկավարումն իրականացնում է Գլխավոր

են մտնում 4 մոտոհրաձգային բրիգադից, 10 մոտոհրաձգային գնդից, մեկ հրետանային բրիգադից և 2 զենիթահրթիռային բրիգադից բաղկացած ցամաքային զորքերը

ՆԳՆ զորքերը բաղկացած են մոտ 1000 մարդուց և խմբավորված են 4 գումարտակի մեջ

Ինչպիսին է Հայաստանում Սահմանադրական դատարանի դերը

Սահմանադրական դատարանը կարևոր տարր է քաղաքական համակարգի «հակադրությունների և հակակշիռների» համակարգում Նա որոշում է, թե պառլամենտի ընդունած օրենքները, որոշումները, ՀՀ Նախագահի հրամանագրերը, կառավարության և վարչապետի որոշումները, տեղական ինքնակառավարման մարմինների վճիռները համապատասխանում են, արդյո՞ք, Սահմանադրությանը՝ Մինչև սիջազգային պայմանագրի վավերացումը պարզում է, թե նրանում ստանձնած պարտավորությունները համապատասխանո՞ւմ են, Սահմանադրությանը Լուծում է հանրաքվեների և երկրի Նախագահի ու պատգամավորների ընտրությունների արդյունքների հետ կապված վեճերը Եզրակացություններ է տալիս ՀՀ Նախագահին պաշտոնից ազատելու հիմքերի առկայության մասին կամ նրա կողմից իր լիազորությունների իրականացման անհնարինության մասին, ինչպես նաև մի շարք այլ հարցերի վերաբերյալ՝ Սահմանադրական դատարանին կարող են դիմել ՀՀ Նախագահը, Ազգային ժողովը, կառավարությունը, իշխանության տեղական մարմինները, դատախազությունը, այլ

դատարաններ, ինչպես նաև մասնավոր անձինք կոնկրետ հարցերով

ՄԴ-ն ունի 9 անդամ, ընդ որում նրանցից 5-ը նշանակվում են պառլամենտի կողմից, իսկ 4-ը՝ Նախագահի կողմից ՄԴ անդամները անփոխարինելի են և իրենց պաշտոնն զբաղեցնում են մինչև 65 տարեկանը, օգտվում են իրավաբանական անձեռնմխելիության իրավունքից

Ինչ կառուցվածք ունի Հայաստանի դատական համակարգը

Այստեղ գործում են ընդհանուր իրավասության 1-ին աստիճանի դատարանները, Բողոքարկման դատարանը և Վճռաբեկ դատարանը, իսկ օրենքով նախատեսված դեպքերում՝ նաև մասնագիտացված դատարանները Բարձրագույն դատարանական աստիճանը /բացի սահմանադրական արդարադատության հիմնահարցերից/ համարվում է Վճռաբեկ դատարանը, որն ապահովում է օրենքի միատեսակ կիրառումը. Դատարանների անկախությունը երաշխավորվում է Սահմանադրությամբ և օրենքներով Դատավորների անփոխարինելի են Նրանք իրենց պաշտոնն զբաղեցնում են մինչև 65 տարեկանը:

Ինչ է Արդարադատության խորհուրդը

Հայաստանի դատական համակարգի կարևոր ու ինքնատիպ տարրը Արդարադատության խորհուրդն է Այն կազմված է 9 դատավորներից, որոնք ընտրվում են 5 տարի ժամկետով Հայաստանի դատավորների ընդհանուր ժողովում, ինչպես

նան երկու իրավաբան-գիտնականներից, որոնք նշանակվում են ՀՀ Նախագահի և Ազգային ժողովի նախագահի կողմից՝ Արդարադատության խորհուրդը ՀՀ Նախագահի հաստատմանն է ներկայացնում դատավորների թեկնածությունները և առաջարկություններ պաշտոնեական առաջխաղացման, կարգապահական, վարչական ու դատական պատասխանատվության, լիազորությունների դադարեցման վերաբերյալ

Ինչպիսին է Հայաստանի վարչապարածքային բաժանումը

Երկիրը բաժանված է 9 մարզերի և քաղաքապետարանների Երևանը քաղաքապետարանային կազմավորում է, բայց հատուկ կարգավիճակով Օրինակ, քաղաքապետը նշանակվում է ՀՀ Նախագահի կողմից

Ինչպես է գործում Հայաստանի տեղական ինքնակառավարման համակարգը

Տեղական ինքնակառավարումն իրականացնում են քաղաքապետարանները Դրանց գլխավորում են խորհուրդը և ղեկավարը, որոնք ընտրվում են 4 տարով: Ֆինանսավորման աղբյուրները՝ լրավճար Պետական բյուջեից, տեղական հարկերն ու տուրքերը և նրանց կողմից ցույց տրվող ծառայությունների համար ստացվող վճարումները Քաղաքապետարանային խորհուրդն ունի քաղաքապետարանային սեփականություն, հաստատում է բյուջեն, սահմանում է տեղական հարկերն ու տուրքերը,

վճարումները, ընդունում է իրավական վավերագրեր և այլն

Կենտրոնական իշխանությունները ինչպես են փոխներգործում փարածքային ու փեղական ինքնակառավարման համակարգի հեփ

Մարզպետները պաշտոնի են նշանակվում ու ազատվում կառավարության կողմից, բայց հաստատվում են ՀՀ Նախագահի կողմից

Քաղաքապետարանների գործունեության օրինակատարությունը վերահսկում է Պետական իրավական վերահսկողությունը: Հարկ եղած դեպքերում, Սահմանադրական դատարանի եզրակացության հիման վրա կառավարությունը կարող է պաշտոնից զրկել քաղաքապետարանի ղեկավարին:

Ինչպիսին է Հայաստանում ժողովրդավարության զարգացման համակարգը և մարդու իրավունքների պաշտպանությունը

Երկրի Սահմանադրությունը հռչակում է ժողովրդավարական կանոնների և մարդու իրավունքների պահպանությունը: Սահմանադրությունը հայտարարում է, որ մարդը, նրա արժանապատվությունը, հիմնական իրավունքները և ազատությունները համարվում են բարձրագույն արժեքներ, իսկ պետությունն ապահովում է դրանց պաշտպանությունը: Սահմանադրությունն ունի հիմնական իրավունքների բաժին: Այդ կանոնների իրական կատարումը գնահատվում է պառլամենտի, հա-

մապատասխան պետական մարմինների, քաղաքական կուսակցությունների, հասարակայնության և զանգվածային տեղեկատվության համակարգի կողմից

Որո՞նք են առավել ազդեցիկ քաղաքական կուսակցությունները

Մեծ թիվ կազմող կուսակցություններից առավել ազդեցիկը Հանրապետական կուսակցությունն է, և Դաշնակցությունը

Կա՞ն, արդո՞ք, հակամարտ կուսակցություններ

Պատվամենտում իշխանությունների նկատմամբ խիստ հակամարտություն են ներկայացնում Հայաստանի Ժողովրդական կուսակցությունը, Ազգային ժողովրդավարական միությունը, Ազգային միաբանություն կուսակցությունը

Կառավարության նկատմամբ թեթև հակամարտություն է ցուցաբերում Միացյալ աշխատավորական կուսակցությունը և «Օրինաց երկիր» կուսակցությունը:

Ներգործուն ազդեցություն ունեն Հայոց համազգային շարժումը/ՀՀՇ/, որը ղեկավար կուսակցությունն էր 1990-1997 թթ., Համայնավարական կուսակցությունը և Ժողովրդավարական կուսակցությունը

Հայաստանում կա՞ն, արդո՞ք, արհմիություններ

Երկրում կա արհմիությունների համամիություն ընկերակցություն, որը միավորում է ավելի քան 20 ճյուղային արհմիություններ Ստեղծվել է 1992 թ. և հանդիսանում է Հայաստանի արհմիությունների հանրապետական խորհրդի իրավափոխա

ուրդը: Մտնում է Անկախ պետությունների համագործակցության արհմիությունների ընդհանուր համադաշնության մեջ

Ինչպիսի հասարակական կազմակերպություններ գոյություն ունեն

Հայաստանի Հանրապետությունում գործում են քաղաքական, ստեղծագործական, իրավապահ, արհեստակցական, բնապահպանական, վետերանների, բարեգործական և այլ կազմակերպություններ: Քաղաքական կազմակերպությունների թվում են, օրինակ, Քաղաքացիական հասարակայնության ինստիտուտը, Հանուն ժողովրդավարության համագործակցությունը, 21-րդ դարի լիդերների համաժողովը, «Ժողովրդավարություն քաղաքական ու իրավական հետազոտությունների կենտրոն»-ը, Քաղաքացիական նախաձեռնությունների սզատ համաժողովը, Ինտեգրացման և ժողովրդավարության Հայկական կենտրոնը, Հանուն բացազատ հասարակության նամագործակցությունը, «Նորավանք» հիմնադրամը:

Իրավապահ կազմակերպություններին են պատկանում՝ Հայաստանի սահմանադրական իրավապահ կենտրոնը, «Հայաստան առաքելություն» կազմակերպությունը, Հայաստանի եկսիհնկյան կոմիտեն, Հայաստանի Հեկսիհնկյան քաղաքացիական համույթը

Բնապահպանական են՝ «Բուրգ» և «Հանուն կայուն մարդկային զարգացման» կազմակերպությունները:

Արհեստակցական են՝ Գրողների, Կոմպոզիտորների, Եկարիչների միությունները, Գյումրիի լրագրողների «Ասպարիզ» ակումբը, «Երևանյան մամուլ-ակումբը», «Խոսքի ազա-

տության պաշտպանության կոմիտեն»

Բարեգործական են՝ «Հուսարեր» կենտրոնը, «Կարեն Դեմիրճյան» բարեգործական հիմնադրամը, «Մարդու առողջությունը», հաշմանդամների հիմնահարցերի գծով «Փյունիկ» և «Կամք ու կարող» կազմակերպությունները

Վետերանների՝ Հայաստանի վետերանների միությունը, որը միավորում է Հայրենական Մեծ պատերազմի մասնակիցներին, և Ազատագրական պայքարի վետերանների սիությունը, որը միավորում է Ղարաբաղի պատերազմի վետերաններին

סטודיו

ՊԼՈՒԽ 5. ԿՐՈՆԸ

**Պատմում է Հայ եկեղեցու առանձնահատկությունների
և ժողովրդի պատմության մեջ նրա դերի մասին,
մինչքրիստոնեական հավատքների,
քրիստոնեությունն ընդունելու ժամանակի,
երկու երկրների եկեղեցիների կապերի մասին,
այն մասին, թե Հայաստանում ինչքան
ուղղափառներ կան:**

Ընդամենը 13 հարց ու պատասխան

Ինչ կրոն են դավանում հայերը

Հայերը քրիստոնյա են, Հայ Առաքելական եկեղեցին /ՀԱԵ/ եզակի Այն շատ մոտ է Ուղղափառ եկեղեցուն, բայց նույնական չէ, քանզի քարոզում է միաստվածություն Ըստ այդ տեսակետի, Քրիստոսը ոչ թե երկու բնույթ ունի՝ աստվածային ու մարդկային, այլ միայն աստվածային

Բյուզանդական եկեղեցուց Հայ եկեղեցու անջատումը տեղի է ունեցել 554 թ Դվինի եկեղեցական ժողովում՝ Այն պարսավել է Բյուզանդական եկեղեցու՝ Քաղկեդոնի տաճարի որոշումը /451թ./ Քրիստոսի երկակի էության առիթով 13-րդ դարից սկսած, Վատիկանը ապարդյուն փորձում էր իր ազդեցությունը տարածել Հայաստանում Ռուսաստանի հետ միանալուց հետո ՀԱԵ-ի հիմնական արտոնու-

թյունները հաստատվեցին: ՀԱԵ-ն գլխավորում է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը. Այժմ հայ եկեղեցին ունի երեք նվիրապետական աթոռ՝ Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսարանը /Անթիլիաս, Լիբանան/, Երուսաղեմի պատրիարքարանը, Կոնստանդինուպոլսի (Ստամբուլ) պատրիարքարանը և թեմեր.

Ով է այսօր գլխավորում Հայ եկեղեցին

1999 թ հոկտեմբերի 27-ին Հայ առաքելական եկեղեցու Ազգային եկեղեցական համաժողովը արքեպիսկոպոս Գարեգինին ընտրեց Ամենայն Հայոց 132-րդ Կաթողիկոս

Գարեգին Բ-ն /աշխարհիկ՝ Կտրիճ Գրիգորի Ներսիսյան/ ծնվել է 1951թ. օգոստոսի 21-ին, Հայկական ԽՍՀ Էջմիածնի շրջանի Ոսկեհատ գյուղում 1965-1971 թթ. սովորել է Էջմիածնի Գևորգյան ճեմարանում: Ավարտելուց հետո ծառայել է որպես այդ հաստատության հրահանգչի օգնական և դասավանդել Նոր Կտակարանը: 1970 թ ձեռնադրվել է սարկավագ, այնուհետ՝ վանական-քահանա և անվանակոչվել է Գարեգին 1972 թ Վազգեն Ա Կաթողիկոսի ցուցումով մեկնել է Վիեննա՝ աստվածաբանական կրթությունը շարունակելու համար: 1975 թ ԳՖՀ-ում ծառայել է որպես հայ սփյուռքի քահանա և աստվածաբանական կրթությունը շարունակել է Բոննի համալսարանում 1979 թ վերադարձել է Էջմիածին: Այնուհետ սովորել է Ռուս Ուղղափառ եկեղեցու Մոսկվայի հոգևոր ակադեմիայի ասպիրանտուրայում 1983 թ. ստացել է եպիսկոպոսի աստիճան, իսկ 1992 թ՝ արքեպիսկոպոսի աստիճան 1980թ նշանակվել է

Արարատյան հայրապետական թեմի գլխավոր փոխերեցի օգնական, 1983 թ` գլխավոր փոխերեց, իսկ 1997 թվականից նշանակվել է պատրիարքական աթոռի տեղապահ Գարեգին Բ-ն ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի պատվավոր անդամ է Ստացել է ԽՍՀՄ, Հորդանանի, Ռումինիայի, Ուկրաինայի և Ֆրանսիայի պետական պարգևներ

Ինչպիսի հավատարալիքներ էին իշխում մինչքրիստոնեական ժամանակաշրջանում

Մինչև քրիստոնեություն ընդունելը, հայերը, ինչպես և շատ այլ ժողովուրդներ, հեթանոսներ էին՝ Մ թ ա 6-4-րդ դարերում գլխավոր աստվածը համարվում էր Հայկը: Առասպելում նա ներկայացված է որպես հսկա որսորդ, և նրա անունով էր կոչվում համաստեղություններից մեկը /Օրիոնը/ Մահացող և վերակենդանացող բնության աստվածը Արան էր, սիրո աստվածուհին՝ Աստղիկը Մ թ ա 3-1-ին դարերում

ՈՌԻՍԱՍՏԱՆ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ-ԽՈՍՔ ԵՎ ԳՈՐԾ

1828 թ. Ա. Գրիբոնդովը /1795-1829 թթ/ գրել է «...մեր կողմն անցան մինչև 8 հազար հայ քրիստոնեիքներ, և ես հիմա նրանց բողոծ ունեցվածքի համար հանգիստ չունեն ոչ ցեղերը, ոչ գիշերը, սակայն պահպանում եմ նրանց սեփականությունը և նույնիսկ նկամությունները, ամեն ինչ այս կամ այն կերպ արվում է իմ ասածով» Եամակից, Թավրիզ:

1828 թ. Նիկոլայ 1-ինը ընդունում է «Եկեղեցական կանոնադրությունը», ըստ որի Հայ առաքելական եկեղեցին լիակարգ ազատություն է ստանում Կեր լիներ իր սեփականությանը և փնտրիների կրթությունը, լուսավորությունը, ամուսնությունը և այլն:

հունական առասպելաբանության ազդեցությամբ հայ աստվածների պանթեոնը շատիվ ենթարկվել է զգալի փոփոխությունների Օրինակ, Արամազդը ներկայացվում էր որպես աստվածների հայրը, Վահագնը՝ պատերազմի աստվածը, Անահիտ աստվածուհին՝ երկրի հովանավորուհին Առկա են նաև ուղիղ գուգադրությունները Արամազդը նույնացվել է Գեսի հետ, Վահագնը՝ Հերակլեսի, Անահիտը՝ Արտեմիսի, Աստղիկը՝ Աֆրոդիտեի հետ:

Երբ են հայերն ընդունել քրիստոնեություն

Քրիստոնեությունը սկսել է Հայաստան թափանցել դեռևս մթ 1-ին դարում՝ առաքյալներ Բարդուղիմեոսի և Թադևոսի շնորհիվ Հենց այդ պատճառով էլ եկեղեցին այստեղ կոչվում է «առաքելական» /ՀԱԵ/ 4-րդ դարի սկզբներին քրիստոնեությունն ստացել է բավական լայն տարածում, չնայած քրիստոնյաների խիստ հետապնդումներին, ինչպես հին Հռոմում: Բրիստոնեության ընդունման տարեթիվը համարվում է 301 թ «Մա տեղի է ունեցել Տրդատ Գ Մեծ թագավորի օրոք /287-330թթ /, որը սկզբում հետապնդում էր քրիստոնյաներին, բայց հետո ինքն էլ իր ընտանիքի և արքունիքի հետ միասին ընդունեց նոր հավատքը և կարգադրեց քրիստոնյա կնքել Հայոց երկրի «ողջ ժողովրդին, բոլոր բնակիչներին՝ մեծից մինչև փոքրը»

Հայաստանը դարձավ աշխարհում առաջին երկիրը, որտեղ քրիստոնեությունը հռչակվեց որպես պետական կրոն:

Ինչու Հայ եկեղեցին երբեմն կոչվում է Լուսավորչական կամ Գրիգորյան

Այդ անվանումն օգտագործվում է առօրեական ձևով, այն պարզ պատճառով, որ քրիստոնեության ընդունումը կապված է սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի /աշխարհիկ անունը՝ Գրիգոր Պարթև/ անվան հետ Նա Հայաստանում ակտիվորեն քարոզում էր դեռ մինչև քրիստոնեության ընդունումը, թաքնվում էր հետապնդումներից և, ավանդույթի համաձայն, նույնիսկ բանտարկված է եղել մահապարների (Խոր Վիրապ) խավար գնդանում. Երբ Տրդատ Գ թագավորը փոխեց իր վերաբերմունքը քրիստոնեության նկատմամբ, ազատեց Գրիգոր Լուսավորչին և նրանից ընդունեց քրիստոնեական մկրտությունը Գրիգորը դարձավ հայ եկեղեցու առաջին կաթողիկոսը

ՌՈՒՍՍԱՍՏԱՆ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՊԱՏԱՌԻՑՅՈՒՆ-ԽՈՍՔ ԵՎ ԳՈՐԾ

1830 թ. Ա Պուշկինը /1799-1837/ գրել է «Մենք մտանք Ղարս... մտախալ գնից դուրս եկավ մի երիտասարդ հայ և, խոսքեր փոխանակելով իմ քուրքի հետ, ինչ կանչեց իր մոր՝ արքայազնի թավազան մաքուր տուներենով: Նա մի նեղ սանդուղքով ինչ պարավ իր տան երկրորդ բնակարանը: Յածր բազմոցներով և հեամաշ գորգերով կահավորված սենյակում նստած էր մի ծեր կին՝ նրա մայրը: Նա մտրեցավ ինչ և համբուրեց իմ շեքը: Որդին մորը պարվիրեց կրակ անել և ինչ համար ընթրիք պարտասարել...»

Իմ այդ հայը, ինչպես կարող էր, ինչ պարմեց ուղմական այն գործողությունների մասին, որոնց ինքը ակամապես էր եղել: Նրա մեջ հեղափոխությունն արևանկով պարերազմի նկարմամբ, ևս նրան առաջարկեցի ինչ հետ գալ բանակ: Նա անմիջապես համաշայնվեց: «Ճանապարհորդություն դեպի Էրզրում»-ից:

Ինչ դեր է խաղացել եկեղեցին

երկրի պատմության մեջ

Հայ եկեղեցին արտակարգ կարևոր դեր է խաղացել իր ժողովրդի պատմության ընթացքում, քանզի անկախությունից զրկվելուց հետո այն դարձավ համազգային մի կազմակերպություն, որն ստանձնեց պետական իշխանության շատ գործառնություններ Կաթողիկոսը գերագույն դատավորն էր, մասնակցում էր քաղաքացիական օրենքների մշակմանը, գումարում էր համաժողովը՝ հայ աշխարհիկ և հոգևոր բարձր դասի խորհրդակցական բարձրագույն մարմինը, և նրա ղեկավարն էր Եկեղեցական հոգևոր ղեկավարները մասնակցում էին արտաքին քաղաքական կապերի իրականացմանը՝ Միջին դարերում եկեղեցին զարգացնում էր մշակույթը, գիտությունը և նպաստում էր դպրոցական ուսուցմանը:

Ինչպիսին է հայերի վերաբերմունքը իրենց

եկեղեցու նկատմամբ

Ժողովուրդն իր եկեղեցուն վերաբերվում է հույզով ու հարգանքով, պահպանում է այն՝ Ժողովուրդը գիտակցում է, որ լստանց եկեղեցու չէր լինի նաև ազգը, քանզի ուժեղ էր զավթիչ ժողովուրդների ու ցեղերի հետ համաձուլվելու սպառնալիքը

Հանուն իրենց հավատքի, հայերը մեծ զոհեր ու զրկանքներ էին տանում: Օրինակ, երբ պարսից շահ Հազկերտ 2-րդը /438-157թթ / փորձեց բռնությամբ հայերին դարձնել զրադաշտականներ՝ նրանց ձուլման նպատակով, ժայթքեց ազգային-ազատագրական ապստամբություն, որը շարունակվեց 34 տա-

ժեքների որոշ մասը նաև որպես արվեստի ստեղծագործություններ՝ ոսկեկար ու մարգարտաշար եկեղեցական հագուստը, կաթողիկոսների գավազանները և խաչերը, ծիսակատարության բազմաթիվ ոսկյա, արծաթե, փղոսկրե առարկաները, ոսկուց կերտված հայոց այբուբենը և խաչը՝ որպես հայ ժողովրդի խորհրդանիշ, Այվազովսկու նկարները . Այստեղ կան նաև միջնադարյան հայ քանդակագործության ու գեղանկարչության նմուշներ՝ հնագույն խաչքարեր, որմնանկարներ, հարթաքանդակներ:

***Ինչպիսին են հարաբերությունները ռուսական
և հայկական եկեղեցիների միջև***

Մոսկվայի և Ռոջ Ռուսիայի Պատրիարք Ալեքսի 2-րդը նշել է «Ռուսական ուղղափառ և Հայ առաքելական եկեղեցիների միջև ստեղծվել են ամենաբարիտրացիական հարաբերություններ, մենք պատկանում ենք ուղղափառ այն ժողովուրդների միևնույն ընտանիքին, ովքեր աստիճանաբար վերադառնում են քրիստոնեական հավատքին»

Նշենք, որ որոշ հայ հոգևորականներ կրթություն են ստացել Մոսկվայի Հոգևոր ակադեմիայում Նրանց թվին է պատկանում նաև Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ-ն.

***Ռուսաստանում կա՞ն, արդյոք,
հայկական եկեղեցիներ***

Քանի որ ռուսական իշխանությունները միշտ բարյացակամ վերաբերմունք են ունեցել ՀԱԵ-ին, Ռուսաստանում շատ

կայական տաճարներ են եղել. ճիշտ է, դա չի վերաբերվում խորհրդային ժամանակաշրջանին, երբ ճնշման էին ենթարկվում բոլոր դավանանքները

Այսօր Ռուսաստանում կան հայկական 40 հոգևոր տաճարներ՝ Մոսկվայում, Կրասնոդարում, Նովոռոսիյսկում, Արմավիրում, Վլադիկավկազում, Սոչիում, Դոնի Ռոստովում, Աստրախանում, Վոլգոգրադում, Սարատովում, Պյատիգորսկում, Ստավրոպոլում և այլ քաղաքներում. Նորերը կառուցվում են Յարոսլավում, Նովոսիբիրսկում, Անապայում և Ռուսաստանի այլ քաղաքներում

Արդյոք Հայաստանում կա՞ն ուղղափառ եկեղեցիներ

Կան այդպիսի հինգ տաճարներ Դրանցից ավելի խոշորները գտնվում են Երևանում և Վանաձորում Մեկը ևս կկառուցվի Երևանում՝ Ռուսաստանի հայ համայնքի միջոցներով

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՊՍՏՄՈՒԹՅՈՒՆ-ԽՈՍՔ ԵՎ ԳՈՐԾ

Գեներալ Գավիդով /1784-1839/ գեներալ ու բանասերեղծ, 1812-1814 թթ. Հայրենական պատերազմի հերոս, սիրահարված էր Հայաստանին և գրել է.

*Արարսն է իշշում, Արարսն է իշշում
 Նրան լեռնային աղբյուրն է կրկնում,
 Ալագյազն էլ է ահունքը փակել,
 Գեղանիստ դաշտն է ննջում մշուշում:
 Բազմերանգ փքրուն այգիներից էլ
 Չնփյուռն է ծփում բույրով արևի,
 Եվ արծաթագոծ անպերից բարուն
 Լուսինն է գզվում լանջին Մասիսի:*

Հայաստանում Ռուսական ուղղափառ եկեղեցիների հաճախորդների թիվը մոտ մեկ հազար մարդ է՝

**Կարո՞ղ եմ, արդյոք, ուղղափառները
եկեղեցական ծեսերը կատարել հայկական
հոգևոր փաճարներում, իսկ հայերը՝ ռուսական**

Այո, հաշվի առնելով մեր եկեղեցիների հոգևոր մոտիկությունը և Հայ առաքելական եկեղեցու հետ Ռուսական ուղղափառ եկեղեցու փոխադարձ համաձայնությամբ մեր ժողովուրդները կարող են փոխադարձ կնունքներ, հաղորդություններ կատարել և եկեղեցական խոստովանություններ իրականացնել, միասին նշել սուրբ տոները

ՌՌՍԱՍՏԱՆ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՊԱՏՄԱՌԹՅՈՒՆ-ԽՈՍՔ ԵՎ ԳՈՐԾ

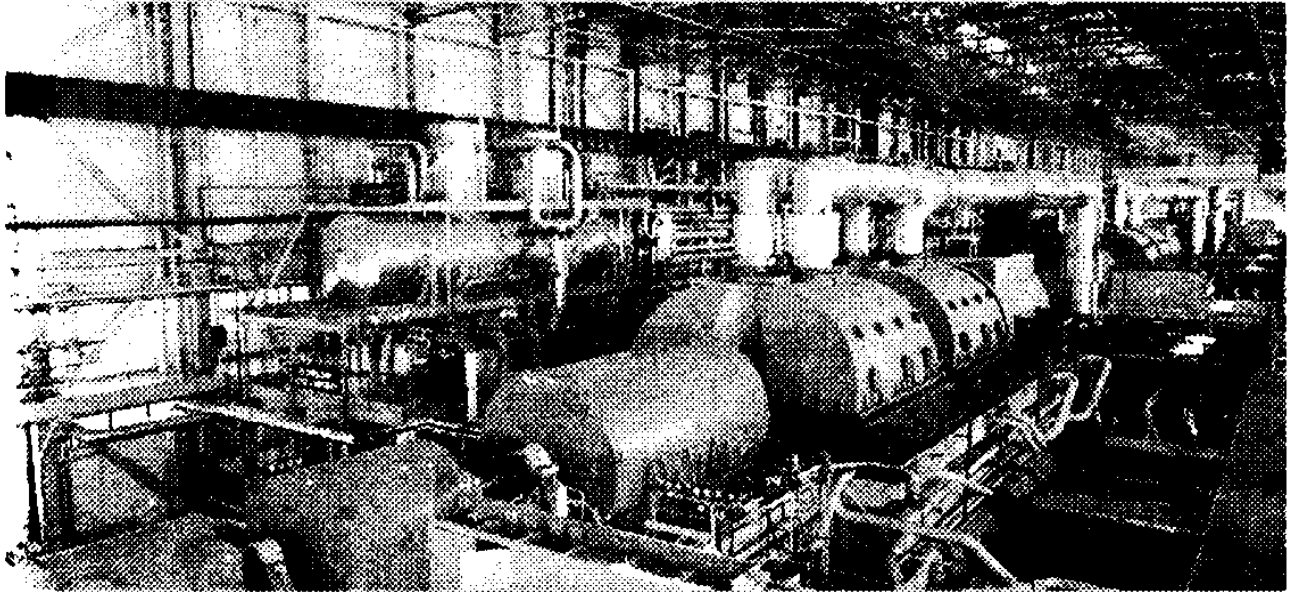
**Սերգեյ Գլինկա /1776-1842/ Պուշկինի զինակիցը Հայաստանին է
նվիրել հեղինակությունը**

Երկրի և մարդու վերածննդի

Երկրորդ օրրան,

Թոշում եմ հոգով դեպի քեզ,

Ուզում եմ ապրել քո հիշողությամբ:

ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ
ԲՆԱԿԱՆ ԴԱՇԱՐՆԵՐԸ

ԳԼՈՒԽ 6. ՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԵՎ ԲՆԱԿԱՆ ՊԱՇԱՐՆԵՐԸ

Պատմում է բյուջեի և քաղաքացիների եկամուտների մասին, խորհրդային տարիներին տնտեսության հիմնական ճյուղերի և դրանց զարգացման մասին, արտաքին առևտրի մասին, այդ թվում՝ հայ-ռուսական, այն մասին, թե՛ կա՞, արդյոք, գործազրկություն: Ընդամենը 20 հարց ու պատասխան

Ինչպիսին է Հայաստանի պետական բյուջեն

ՀՀ 2006 թ. բյուջեն կազմել է մեկ միլիարդ դոլար: Բյուջեի եկամուտները՝ 874 միլիոն դոլար են, ծախսերը՝ 1,03 միլիարդ դոլար, ելումուտքի տարբերությունը՝ 156 միլիոն դոլար:

Սոցիալական ծախսերի համար հատկացվել է 120,2 միլիոն դոլար, կենսաթոշակների համար՝ 162,2 միլիոն դոլար, պաշտպանության ծախսերը՝ 150 միլիոն դոլար կամ համախառն ներքին արտադրանքի 3 տոկոսը: Արժեզրկումը նախատեսվում է 3 տոկոսի չափով:

Ինչպես է կոչվում փողային միավորը և փոխանակման արժույթի ինչ գին ունի ռուբլու նկատմամբ

Փողային միավորը դրամն է: Ռուսական ռուբլու փոխա-

ուսկման արժույթի գինը 2006 թ հոկտեմբերին 16,5 դրամ էր, մեկ դրամը՝ 6 կոպեկ

Քնակչության մեկ շնչին ընկնող եկամուտը

2005 թվականին մեկ քնակչին հասնող ՀՆԱ-ն /համախառն ներքին արտադրանքը/ կազմում էր 1667 դոլար Դրա և մյուս գուցանիչների Երկիր և մարդու վերածնման կայուն աճի շնորհիվ Հայաստանի Հանրապետությունը ցածր եկամուտ ունեցող երկրների խմբից տեղափոխվեց միջին եկամուտներ ունեցողների խումբը Միջին ամսական անվանագնային աշխատավարձը 115 դոլար է:

Համեմատենք ցուցանիշները. մեկ շնչին ընկնող համախառն ներքին արտադրանքը և միջին աշխատավարձը Վրաստանում 1356 և 50 դոլար է, Ադրբեջանում՝ 1548 և 139 դոլար, Ռուսաստանում՝ 5364 և 304 դոլար:

Ինչպես է զարգանում Հայաստանի փնտրեսությունը

Վերջին տարիներին տեղի է ունենում ՀՆԱ-ի աճ 2005 թվականին՝ 2004 թ. համեմատությամբ այն աճել է 13,9 տոկոսով և կազմել 5 միլիարդ դոլար. Արդյունաբերական արտադրանքի ծավալն աճել է 7,5 տոկոսով և կազմել 1,5 միլիարդ դոլար Գյուղատնտեսության համախառն արտադրանքի աճը 9,1 տոկոս էր և կազմել է 1,4 միլիարդ դոլար՝

Որոնք են արդյունաբերության առաջադարձ ճյուղերը

Առավել կարևոր ճյուղերն են՝ էլեկտրատեղակայան /6,5

միլիարդ կվտ/, շինարարությունը և շինանյութերի արտադրությունը, գունավոր մետաղների արտադրությունը, քիմիական արդյունաբերությունը, ոսկերչական արտադրանքը, մեքենաշինության որոշ տեսակներ /մասնավորապես, էլեկտրագեներատորների արտադրությունը/, ուղղակի էլեկտրոնիկական, թեթև ու սննդի արդյունաբերությունը, այդ թվում՝ գինու-կոնյակի արտադրությունը/ուչ միայն Հայաստանում այդքան հարգված այդ արտադրանքի զարգացման մասին՝ նրա բազմատեսակության առումով, պատմվում է առանձին - տես հավելվածը/ Խրախուսվում է արտադրության բարձր տեխնոլոգիական ճյուղերի զարգացումը, այդ նպատակով զգալի գիտական բազայի օգտագործումը: Չարգանում է զբոսաշրջիկությունը

Ինչպես էր զարգանում արդյունաբերությունը խորհրդային ժամանակներում

1921-ից մինչև 1980 թվականը արդյունաբերության համախառն արտադրանքը ավելացել էր 390 անգամ՝ նախ և առաջ միութենական երկրի բյուջեի օգնությամբ միջին և խոշոր նշանակության արդյունաբերություն ստեղծելու հաշվին

Դրա շնորհիվ ստեղծվեցին էլեկտրատեխնիկական և էներգետիկ մեքենաշինության, հաստոցաշինական, սարքաշինա-

ՌՌԻՍՍՍՏԱՆ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՊԵՏՄՈՒԹՅՈՒՆ-ԽՈՍՔ ԵՎ ԳՈՐԾ
1849 թ. ստեղծվել է Էրիվանի գավառը, բայց, ցամաք, հայերը լիակատար ինքնավարություն չպահպան: Դարի կեսերին հայ շեռնարկարները առանցին հռանդով չգտնում էին զնայի Ռուսաստան:

կան, հանքային պարարտանյութերի, ժամացույցների արտադրության և այլ ձեռնարկություններ. Առաջատար ճյուղեր դարձան էլեկտրաէներգետիկան /1913 թ ` 5 միլիոն կվտ/ժ, 1980 թ ` 13,5 միլիարդ/, սպիտակեղենի և տրիկոտաժե վերնազգեստի արտադրությունը /1940 թ ` 3 միլիոն հատ, 1980 թ ` 83 միլիոն /, կոշկեղենի արտադրությունը /1940 թ ` 900 հազար գույգ, 1980 թ 13,8 միլիոն/ և այլն

Ինչ դեր ունի գյուղատնտեսությունը

Այժմ ՀՆԱ-ում գյուղատնտեսության բաժինը 28 տոկոս է Այդ ճյուղում զբաղված է 545 հազար մարդ Գյուղատնտեսական հողատարածությունները կազմում են 1387 հազար հեկտար Բուսաբուծության բաժինը 52 տոկոս է, անասնաբուծությանը` 48 տոկոս Հիմնական մշակաբույսերն են` բանջարաբուստանային, կարտոֆիլի, խաղողի և մրգատու ճյուղերը. Անասնաբուծությունը մասնագիտացվում է կաթնեղենի-մսեղենի և հատկապես ոչխարաբուծության /տարածված է լեռնային շրջաններում/ ուղղությամբ

Ինչպես էր զարգանում գյուղատնտեսությունը

խորհրդային ժամանակներում

Ագրարային ճյուղի համախառն արտադրանքը 1940 թվականից մինչև 1980 թ. աճել էր 4,6 անգամ Օրինակ, խաղողի բերքահավաքը 1940 թ 66 հազար տոննա էր, 1980 թ ` 206 հազար տոննա, մսի արտադրանքը 1940 թ. 23 հազար տոննա էր, 1980 թ ` 96 հազար տոննա, կաթի մթերումը 1940 թ 170 հազար տոննա էր, 1980 թ.` 488 հազար տոննա`

քիմիական արտադրանք, որոշ սննդամթերք ու սպառման ապրանքներ, այդ թվում՝ մարդատար ավտոմեքենաներ

Որ երկրների հետ է կապված Հայաստանի առևտուրը

Հիմնական առևտրական գործընկերը Ռուսաստանն է /այս թեմայի շարադրանքը՝ 10-րդ գլխում/ և ԱՊՀ երկրները /2005 թ. նրանց բաժին է ընկել ամբողջ շրջանառության 41,2 տոկոսը/։ Չգալի առևտուր է կատարվում Իսրայելի /շրջանառությունը՝ 265,7 միլիոն դոլար/, Բելգիայի /253,5 միլիոն դոլար/, ԱՄՆ-ի /157,6 միլիոն դոլար/ հետ Պետք է հաշվի առնել նաև Վրաստանի և Իրանի միջոցով թուրքական ապրանքների միջնորդավորված ներմուծումը, որը, ըստ փորձագետների գնահատման, համադրվում է ռուս-հայկական ապրանքափոխանակության ծավալի հետ

Մե՞ծ են, արդյոք, Հայաստանի արտաքին պարտքերը

2006 թ արտաքին պետական պարտքը 1,216 միլիոն դոլար էր, բնակչության մեկ շնչին՝ մոտավորապես 405 դոլար Պարտքի մեջ մտնում է 983 միլիոն դոլար՝ Համաշխարհային բանկին և Միջազգային արժութային հիմնադրամին։ 2006 թ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՊԱՏՄԻՑՅՈՒՆ-ԽՈՍՔ ԵՎ ԳՈՐԾ

Ռուս գրականության քարգմանիչներից էր Մ. Նալբանդյանը։ Նա քարգմանել է Պուշկինի «Կովկասի գերին»-ից «Չերքեսական երգը» Լեոնովի «Մարգարին», «Պաղեսպինի ճյուղը», «Վենը»

1870 թ. Հայաստանում վերացվեց նորարարությունը։

1899թ. ավարտվել է Թիֆլիս-Ալեքսանդրոպոլ-Կարս երկաթուղու, իսկ 1901թ.՝ Երևան-Նախիջևան-Չուլֆա երկաթուղու կառուցումը։

**Երկրի տնտեսության մեջ ինչ
դեր ունի գրոսաշրջիկությունը**

Ջրոսաշրջիկության համար գրավիչ հանգամանք է բնական ու մշակութային-պատմական տեսարժան վայրերի բազմազանությունը. Դրա զարգացմանը սկսել է հատկացվել մեծ ուշադրություն: Կառուցվում են հյուրանոցներ ու հանգստավայրեր, ստեղծվում է պատշաճ ինֆրահամակարգ, վերականգնվում են պատմական հուշարձանները և այլն.

**Արդարքին հանգամանքները, արդյոք,
ազդո՞ւմ են Հայաստանի տնտեսության վրա**

Դեպի ծով ելքի բացակայությունը, քաղաքական պատճառներից ստեղծված փոխադրամիջոցային շրջափակումը նախ և առաջ դժվարացնում են տնտեսության արդյունավետ զարգացումը. Այսպես, եթե անցյալ դարի 80-ական թվականների կեսերին արդյունաբերության բաժինը համախառն ներքին արտադրանքում կազմում էր մոտ 2/3-ը, ապա այժմ այն նվազել է մինչև մոտ 1/3-ը՝

Տնտեսության մեջ մեծացել է փոխադրման ցածր ծախսեր պահանջող ճյուղերի, օրինակ, ոսկերչական իրերի բաժինը Աճել է գյուղատնտեսության բաժինը, քանի որ սկսել են քիչ գնել ներմուծվող մթերքները. Ամրապնդվում է ծառայությունների ոլորտը:

**Հարո՞ւստ է, արդյոք, Հայաստանը
օգտակար հանածոներով**

Հայաստանն այնքան էլ հարուստ չէ օգտակար հանա-

ծոներով: Վառելանյութերից ունի ոչ մեծ քանակությամբ ամ-խի և այրվող թերթաքարերի հանքավայրեր: Բայց կարևոր է նշել պղնձի և պղնձամուլիբդենային հանքավայրերի առկայությունը: Շահագործվում են ոսկու և կիսամետաղային հանքաքարերի /ցինկի, արճիճի, մուլիբդենի, զուգահեռ՝ մետաղների՝ արծաթի, ռենիումի, կադմիումի, սելենիումի/ հանքավայրերը:

Հայտնաբերվել են նաև նեֆելինային սիենիտներ /հումք ալյումինի համար/, երկաթի հանքավայրեր

Մեծ նշանակություն ունեն շինանյութերը՝ տուֆը /պաշարները՝ 3 միլիարդ խոր մ/, բազալտը, անդեզիտը, կրաքարը, մարմարը, պեմզան, պեռլիտը, գրանիտը, կավը, օբսիդիանը: Ընդերքը հարուստ է նաև կերակրաղի պաշարներով:

Չրային պաշարները. որքան են դրանք

Վեց մեծ գետերի՝ Դեբեդի, Ախուրյանի, Մեծամորի, Հրազդանի, Արփայի և Որոտանի միջին տարեկան հոսքը կազմում է ավելի քան 500 միլիոն խոր մ: Այն նպատակահարմար օգտագործելու համար ունեն 20-ից ավելի ջրամբարներ՝ մոտ մեկ միլիարդ խոր.մ ծավալով, և ջրանցքների ցանց:

Լեռնային լճերի ջրապաշարը մոտ 39,3 միլիարդ խոր մ է

Հայերի կողմից սիրված Սևանա լիճն ընդգրկում է 32 մլրդ խոր մ ջուր, որն ապահովում է վեց հիդրոէլեկտրակայաններով սանդղաջրվեժի աշխատանքը

Խմելու ջրի զգալի պաշարներ կան ստորգետնյա ջրամբարներում /գրեթե 50 մլրդ խոր մ/ և ամենից առաջ Արարատյան ջրամբարներում /մոտ 30 մլրդ.խոր.մ/ Այդ արտեզյան ջրե-

վերջում աշխատանք փնտրող ցուցակագրված անձանց ընդհանուր թիվը կազմում էր 120,9 հազար մարդ Գործազուրկի կարգավիճակ է ստացել 89 հազար մարդ՝ Ներկայումս Հայաստանից մեկնում են մոտ 50-60 հազար մարդ, որը բնորոշ է աշխատաձեռքերի ավելցուկ ունեցող երկրներին

Հիմնականում մեկնում են միջին և բարձրագույն կրթությանը 18-55 տարեկան անձինք

ՉԼՈՒԽ 7. ՊԻՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԿՐԹՈՒԹՅՈՒՆԸ

Պատմում է այբուբենի ստեղծման մասին, Պիտոթյունների ակադեմիայի, կրթության և դրա արդի առանձնահատկությունների մասին, այն մասին, թե որ գիտական հիմնարկներն են դարձել ուսաստանյան:

Ընդամենը 13 հարց ու պատասխան

Երբ է ստեղծվել հայկական այբուբենը

և ով է այն ստեղծել

Հայկական այբուբենի ծննդյան թիվը մթ 405 թվականն է. Մինչ այդ պետական կարիքներին ծառայում էին հունարենը և արամեերենը, մթ. 3-4-րդ դարերում դրանց ավելացան սիրիական ու պարսկական լեզուները

Այբուբենի ստեղծողը Մեսրոպ Մաշտոցն է /360-406թթ /Նա ծառայում էր թագավորական արքունիքում, տիրապետում էր մի

ՈՌԻՍԱՍՏԱՆ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ-ԽՈՍԹ ԵՎ ՊՈՐԾ

1914 թ.-ից 200 հարցեր հայ գործադրվել են Պիտոթյունների դեմ մղվող պայքարագնում կոմիտեի համար: Միայն Կոմիտայան մահապարտ կոմիտե էր 5 հրաչգային գործարարակ: Հռչակ չեղբ քերեցին տուսական քանակի գեներալ Ա.Օզանյանի, Գրոյի, Համազասպի, Քեռու, Արդուրյանի և Կարմիր քանակի ապագա խոշոր գործարար Հայի Բժշկյանի /Գայի/ ջոկապները:

րանի լեզուների և Կաթողիկոս Սահակ Պարթևի ու Վռամշապուհ թագավորի օգնությամբ մանրակրկիտ վերլուծության է ենթարկել հայոց լեզվի հնչունակագնությունը և մշակել տառերի եզակի համակարգ: Մինչև այժմ հայերը անփոփոխ օգտագործում են նրա ստեղծած 36 տառերը Եվ միայն 12-րդ դարի վերջերից դրանց ավելացել են Օ և Ֆ տառերը, իսկ 14-15-րդ դարերից եվ (և)-ը, որն արտացոլում է լեզվի զարգացումը 1,5 հազար տարվա ընթացքում

Գրերի ականավոր ստեղծողին ՀԱԵ-ն դասել է սրբերի շարքը

Երբ են հայրնվել առաջին հայերեն գրավոր աղբյուրները

Դա տեղի է ունեցել այբուբենի ստեղծումից անմիջապես հետո Այն հնարավորություն է տվել ստեղծելու այնպիսի հեղինակների հիասքանչ պատմագրական աշխատությունները, ինչպիսիք են Կորյունը, Ազաթանգեղոսը, Փավստոս Բուզանդյու, Եղիշեն, Ղազար Փարպեցին, ինչպես նաև Մովսես Խորենացին, որին կոչում են «քերթողահայր» Հայտնվեցին աստվածաբանական-փիլիսոփայական և գիտական ստեղծագործություններ, որոնք պատկանում են այբուբենն ստեղծող Մեսրոպ Մաշտոցի, ինչպես նաև Եզնիկ Կողբացու, Դավիթ Անկաղթի և այլ հեղինակների գրչին

Ինչպես են հայերը կրթություն չեռք բերել խորհրդային ժամանակաշրջանում

1897 թ գրագետ էր 9-49 տարեկան բնակչության միայն 9,2 տոկոսը Նույնիսկ 1914 թ. չկար ոչ մի բուհ.

նախկին պարտադիր առարկաներ Բարձրագույն կրթության ոլորտում կողմնորոշում տրվեց մասնավոր բուհերին

Բայց 1997 թ. սկսեց փոխվել կրթական քաղաքականությունը Հաստատվեց պետական դպրոցներում անվճար միջնակարգ կրթության իրավունքը և հատկացումները կրթության համար սկսեցին անշեղորեն աճել՝ 2006 թվականին պետական հատկացումները կազմում էին 123,6 միլիոն դոլար /2004թ` 89 մլն դոլար/ Աճեց նաև ուսուցիչների աշխատավարձը՝ 70-ից հասնելով 116 դոլարի

ՀՀ-ն, ըստ միջազգային ստանդարտների, ունի կրթության բարձր մակարդակ և ՄԱԿ-ի տարեկան զեկուցագրերում ավելի բարձր տեղ է զբաղում հարևանների համեմատությամբ ՀՀ-ն մասնակցում է Բոլոնիայի գործընթացին, որի համաձայն մինչև 2010 թ պետք է ավարտվի ազգային կրթական համակարգերի ներգրավումն ընդհանուր եվրոպական կրթական ոլորտի մեջ՝ ՀՀ-ում իրականացվել է լիակատար անցումը եվրոպական ստանդարտներին

Ինչպիսին է միջնակարգ կրթության համակարգը

Այստեղ գործում է միջնակարգ կրթության եռաստիճան համակարգ՝ տարրական դպրոց /1-4 դասարան/, միջնակարգ դպրոց /5-9 դասարան/ և ավագ դպրոց /10-11 դասարան/ 2006 թվականից ներդրվում է 12-ամյա համակարգը

Երկրում գործում են 1365 հանրակրթական դպրոցներ, 52 մասնագիտացված և 27 պրոֆտեխուսումնարաններ, 88 քոլեջներ, 52 արտադպրոցական հիմնարկներ: Արտոնություններ ու փոխհատուցումներ են նախատեսված դասագրքերի, ու-

սումնական ձեռնարկների և պիտույքների ձեռքբերման համար

ՀՀ դպրոցականները բնական ու տեխնիկական գիտությունների գծով անցկացվող ամենամյա միջազգային ստուգատեսների մշտական մասնակիցներ են Հաղթողներն ու մրցանակակիրները արժանանում են ընդունելության ՀՀ Նախագահի և վարչապետի կողմից

Այսուհանդերձ, անհանգստություն կա, որ ոչ բոլոր երեխաներն են դպրոց հաճախում՝ ամենից առաջ աղքատության պատճառով.

Ինչպիսին է բարձրագույն կրթության համակարգը

ՀՀ-ում հայտարարված է, որ յուրաքանչյուր քաղաքացի ունի պետական բարձրագույն և այլ մասնագիտական ուսումնական հաստատություններում մրցույթի հիման վրա անվճար կրթություն ստանալու իրավունք

ՀՀ-ում կա 17 պետական բուհ, պետական վավերագիր ստացած ոչ պետական 28 և վավերագիր չստացած ոչ պետա-

ՈՌԻՍՄՍԱՆ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՊԵՏՄԻՔՅՈՒՆ-ԽՈՍՔ ԵՎ ԳՈՐԾ

Վալերի Թրյուսովը /1873-1924/ դարձել էր Հայաստանի մշակույթի գերազանց գիտակիր: «Հայաստանն ուսումնասիրելու ընթացքում ես գիրա վեհ, հոգեկան ուրախությունների անսպաս աղբյուր, որպես պատմագետ, գիտության մարդ ես Հայաստանի պատմության մեջ փնտա մի ամբողջ ինքնուրույն աշխարհ, որտեղ հազարավոր սանձաձեփաբրերի, բարդ հարցեր սուսբացրին գիտական հերարքրքրասիրություն, իսկ որպես բանասերեղձ, սրվեարագետ ես Հայաստանի բնաբերության մեջ փնտա գեղեցկության նույնպիսի ինքնուրույն աշխարհ, նախկինում ինչ անհայտ մի փնեզերք, որտեղ փայլել ու լու-

Արդյոք, կա՞նք նուսաց լեզվով ուսուցման դպրոցներ

Բյուջետային ուսական դպրոցներ թույլատրվում են միայն ուսաների հոծ բնակեցման վայրերում, իսկ դա ընդամենը 3 գյուղ է

Մինևույն ժամանակ գործում են ուսաց լեզուն խորապես ուսուցանող 65 դպրոցներ և 50 ուսական դասարաններ, որտեղ անցնում են նաև ուս գրականություն և Ռուսաստանի պատմություն

Երևանում ուսերեն դասավանդող մի շարք առաջնակարգ միջնակարգ դպրոցներ վաղուց կրում են ուս մեծ գրողների ու բանաստեղծների անունները, ինչպիսիք են Ա Պուշկինը, Ն Գոգոլը, Մ Գորկին, Ա Չեխովը, Վ Մայակովսկին

Հնարավո՞ր է բարձրագույն կրթություն ստանալ ուսերեն լեզվով

1999 թվականին Երևանում բացվել է Ռուս-հայկական /սլավոնական/ համալսարան՝ երկու երկրների համատեղ գոր-

ՌՌՍԱՍՏԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ ԽՈՍՔ ԵՎ ԳՈՐԾ

1921 թ. ավերակների վերականգնման և սովի հաղթահարման համար Հայաստանին փրվել է 3,5 միլիոն սուրբի ոսկով, հազուադեպ հոշիկ, դեղորայք, զանազան գույք և սերմացու ցորեն:

1922թ. Անդրկովկասյան Խեղհրացիայի պապիկրակության մասնակցությամբ որոշում ընդունվեց ԽՍՀՄ-ի սփյուռքում մասին:

1928թ.-1932թ. առաջին հնգամյակի ընթացքում շարք են մտել 18 չեռնարկություններ, այդ թվում 3 հիդրոէլեկտրակայան, ապահովվել է անցումը պարբապիր փարբակյան ուսուցման /1926 թ ՀՀ-ում կային 200 հազար անգրագիտներ/:

ծունեությամբ 6 ֆակուլտետներում սովորում է 2000 ուսանող

Վաղերի Բրյուսովի անվան պետական լեզվագիտական համալսարանը, որը 2005 թ նշեց իր 70-ամյակը, նույնպես պատրաստում է ռուսաց լեզվի ու գրականության մասնագետներ

Դասավանդումը ռուսերեն է տարվում նաև Ռուսաստանի բուհերի՝ Հայաստանում գործող 7 մասնաճյուղերում և ուսումնական կետերում

Հայաստանի գիտությունների ակադեմիան

1943 թ , ֆաշիզմի դեմ մղվող պատերազմի ամենաթեժ պահին, միութենական ու հանրապետական իշխանությունները որոշում կայացրին Հայաստանի Գիտությունների ակադեմիա ստեղծելու մասին /1935 թ. ստեղծված ԽՍՀՄ Գիտությունների ակադեմիայի մասնաճյուղի հիման վրա/

Այժմ դա Հայաստանի Գիտությունների ազգային ակադեմիան է /ԳԱԱ/ Դա ինքնավար գիտական կազմակերպություն է, որն իր կազմում միավորում է ակադեմիայի անդամներին, ինչպես նաև ակադեմիայի գիտական հիմնարկների, կազմակերպությունների և ձեռնարկությունների բոլոր գիտական աշխատակիցներին՝ ԳԱ-ն իրականացնում է բազմազան հիմնարար ու կիրառական հետազոտություններ և հանդիսանում է Լրկրի իշխանության պաշտոնական գիտական խորհրդատուն. Ֆինանսավորման հիմնական աղբյուրը պետական բյուջեն է, լրացուցիչ աղբյուրներ են հիմնադրամների և պատվիրատուների միջոցները

ԳԱ-ի կազմը ավելի քան 4500 մարդ է, այդ թվում՝ 99-ը ակադեմիայի իսկական անդամներ են, 20-ը թղթակից-ան-

դամներ, 335-ը՝ գիտության դոկտորներ, և 1156-ը՝ գիտության թեկնածուներ ԳԱ անդամների ընտրությունները տեղի են ունենում ընդհանուր ժողովում, որպես կանոն, 3 տարին մեկ անգամ.

ԳԱ նախագահությունը ղեկավարում է ԳԱ նախագահը՝ ի դեմս միջազգային համբավ վայելող ռադիոֆիզիկոս Ռ. Մ. Մարտիրոսյանի

Հայերից ովքեր են հայրկապես փառքի արժանացել գիտության ասպարեզում

Եթե հաշվի առնենք միայն 20-րդ դարի գիտական գործիչներին, հարյուրավոր ականավոր գիտնականներից ու կոնստրուկտորներից հայերը հատուկ հպարտությամբ են նշում ակադեմիկոսներ, այդ թվում՝ ԽՍՀՄ ԳԱ-ից և այժմյան ՌԳԱ-ից, համամիութենական ու հանրապետական բարձրագույն մրցանակների դափնեկիրներ՝ Բանահավաք Մ Խ Աբելյանին, ատոմագետ-ֆիզիկոս Ա Ի Ալիխանովին, աստղաֆիզիկոս Վ.Հ Համբարձումյանին, պատմագետ Բ Ն.Առաքելյանին, միջազգային դիվանագետ Ա Ա Հարությունյանին, նեյրովիրաբույժ Ա.Ի Հարությունյանին, աշխարհագետ Ա Վ.Բաղդասարյանին, լեզվագետ Ս Գ Բարխուդարովին, ֆիզիկոս Ս Ս Գրիգորյանին, քիմիկոս Ի.Լ. Կնունյանցին, ազգագրագետ Ս.Գ Լիսիցյանին, երկրաբան Ա Լ Մազլումովին, մաթեմատիկոս Ս Ն.Մերգելյանին, ավիակոնստրուկտոր Ա.Ի Միկոյանին, էլեկտրոնիկայի մասնագետ Գ.Ե Հովսեփյանին, արևելագետ Ի Ա Օրբելուն, ֆիզիոլոգ Լ.Ա Օրբելուն, կլիմայագետ Ի Պ

Պողոսյանին, քիոքիմիկոս Սասիկյանին, բուսաբան Ա Լ Թախտաջյանին, փիլիսոփա Վ Կ Չալոյանին, լատերագետ Լ Ա Խալաթյանին

Ինչպես է այժմ զարգանում գիտությունը

ԽՍՀՄ-ի անկումից հետո Հայաստանի գիտությունը, ինչպես որ ԱՊՀ մյուս երկրներում, կանգնեց խիստ դժվարին կացության առաջ Ֆինանսավորման բացակայության պատճառով փակվեցին գիտական հետազոտությունների զգալի ոլորտներ, շատ գիտնականներ ստիպված արտագաղթեցին՝

Վերջին տարիներին պետական ֆինանսավորումն սկսել է աճել՝ 2003թ. 6,5 միլիոն դոլար, 2006թ՝ 11,3 միլիոն դոլար Կոմիսիոն ֆինանսավորման օգնությամբ զգալիորեն զար-

ՈՌԻՍԱՍՏԱՆ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ-ԽՈՍՔ ԵՎ ԳՈՐԾ

1934 թ. Հայկական պարզախոսությունը մասնահցում է ԽՍՀՄ Գրողների միության արեղծմանը: Մ. Գորկին/1868-1936/ կոչում էր «Մենք պետք է այնպես անենք, որ հայ գրողներն իմանան, քե՛ն Մոսկվայում ինչ են անում, իսկ մոսկովյան գրողներն իմանան, քե՛ն ինչ են անում Հայաստանում... Ինչ բվում է, որ ներքին միասնության շահերից, ընդհանուր շահերից և, վերջապես, հենց գրողների շահերից կլնելով պետք է մրաժծել, քե՛ մենք ինչպես սկսենք ծանրանալ միմյանց հետ...» Մեզ բոլորիս անհրաժեշտ է միավորվել հանուն ընդհանուր մշակութային աշխարհների:

Հայաստանը մեծ ուշադրություն էր հարկացնում ռուս գրականության քարգնանությանը: 1961-1974թթ. հայերեն հրատարակվել է ավելի քան 8 հազար գիրք, այդ թվում՝ Եսենին, Մայակովսկի, Շոլոխով, Ա.Տոլստոյ, Զադեն, Տվարդովսկի, Միմոնով, Պաուստովսկի, Տիտոնով և շատ այլոք:

գանում են «բարձր տեխնոլոգիաների կենտրոնները», օրինակ, 2004 թ դրանք բերեցին 50 միլիոն դոլարի եկամուտ

Որ գիտություններն են առավել զարգացած

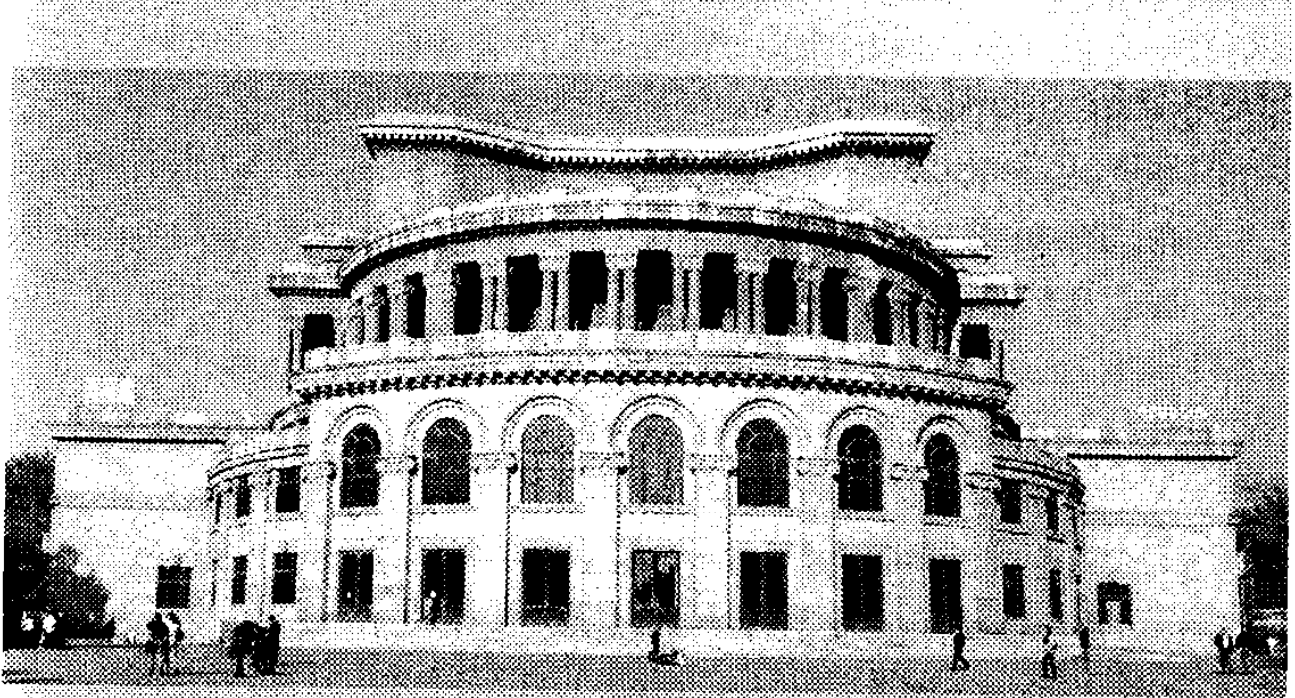
Հայաստանում զարգացած են պատմությունը, քաղաքագիտությունը, սոցիոլոգիան, լեզվագիտությունը, հնէաբանությունը Երկրում գործում է 9 հասարակագիտական հետազոտական ինստիտուտ

14 գիտական ինստիտուտներ աշխատանքներ են տանում ֆիզիկայի ու մաթեմատիկայի ոլորտում, իսկ 16-ը՝ բնական գիտությունների գծով

Գիտության ոլորտում կա՞, արդյոք,

Ռուսաստանյան սեփականություն

2002 թ Հայաստանի պետական պարտքերը մարելու հաշվին Ռուսաստանի սեփականությանն անցան Երևանի «Նյութագիտության գիտահետազոտական ինստիտուտը», «Երևանի Մաթեմատիկական մեքենաների գիտահետազոտական ինստիտուտը», «Կառավարման ավտոմատացված համակարգերի Երևանի գիտահետազոտական ինստիտուտը», ինչպես նաև «Մարս» գիտաարտադրական միավորումը, որն զբաղվում է պաշտպանական ծրագրերով.

ՄՇԱԿՈՒՅԹԸ, ԱՐԿԵՍՅՈՒՄ ԵՎ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

ԳԼՈՒԽ 8. ՄՇԱԿՈՒՅԹԸ, ԱՐՎԵՍՏԸ ԵՎ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Պատմում է հայ մշակույթի ակունքների, նրա առանձնահատկությունների մասին, գրականության ու արվեստների զարգացման մասին, այդ թվում՝ խորհրդային ժամանակներում, մամուլի մասին, սիյուրքահայության հետ կապերի և այն մասին, թե կարդո՞ւմ են ռուսերեն:

Ընդամենը 25 հարց ու պատասխան

Որոնք են այդ հնագույն երկրի մշակույթի աղբյուրները

Հնագույն ժամանակներից հայ ժողովուրդը հոգատարությամբ պահպանել է բազմաթիվ գրույցներ ու առասպելներ Դրանցում արտահայտվել ու պատկերվել է ժողովրդի հոգևոր աշխարհը /մինչքրիստոնեական հավատալիքները և ժողովրդական սովորույթները/: Այդ ժողովրդի զարգացման դեռ առաջին փուլերում բանավոր ժողովրդական ստեղծագործությունը յուրօրինակ էր ու հարուստ նախահիմք է դարձել մշակույթի հետագա զարգացման համար /բազմաբղետ դիցաբանության երեք նմուշներ գետնոված են «Հեռավոր անցյալի մասունքներ. » խորագրով/

Արդյոք, առասպելներում արտացոլվե՞լ

է հայոց պայմանությունը

Այո՝ Օրինակ, առասպելներ են պահպանվել հայ ժողովրդի նախահայր Հայկի մասին, Արա Գեղեցիկի և Շամիրամի,

հայոց առաջին թագավոր Պարույրի մասին

Օտարերկրյա տիրապետության դեմ հայերի պայքարը գեղարվեստական արտացոլում է գտել «Սասունցի Դավիթ» վիպերգությունում, որն ստեղծվել է 1050 տարի առաջ

Արդյո՞ք, հին հայերն ընդունում էին այլոց անվանումները

Հետաքրքիր է, որ հայերը հիանալի գիտեին Հին Հունաստանի մշակույթը: Դա ճարտարապետության մեջ երևում է այնպիսի մի գլուխգործոցում, ինչպիսին Գառնիի տաճարն է, որը կառուցվել է մ թ 1-ին դարում Այն այժմ վերականգնվել է. Պատմիչների աշխատություններում վկայություններ են պահպանվել քարե ու մետաղե հոյակապ արձանների վերաբերյալ, որոնց մի մասը կերտել են հույները, մյուսը՝ հայերը-հույն վարպետների ազդեցությամբ. Հույն դերասանները հանդես էին գալիս Հայաստանի առաջին թատրոնում, որն ստեղծել էր Տիգրան Բ Մեծ թագավորը /մ.թ ա 95-56թթ /, և նրա որդու՝ Արտավազդ Բ թագավորի /մ թ.ա. 55-34թթ/ թատրոնում. Պահպանվել են նույնիսկ այսպիսի վկայություններ հույն դերասաններից մեկին անվանում էին Յասոն, և նա մ թ ա. 53 թվականին Արտաշատ մայրաքաղաքում կատարել է Եվրիպիդեսի «Բաքոսուհիներ» ողբերգության գլխավոր դերը

Ում կարելի է համարել Հայաստանի թատերագիրը

Ըստ հավանականության, առաջին թատերագիրը համարվում է վերոհիշյալ Արտավազդ Բ թագավորը

Երբ է առաջացել գեղարվեստական գրականությունը

Գեղարվեստական գրականությունն առաջացել է 10-րդ

յաստանի պատմության մեջ առաջին ծավալուն վեպը՝ «Վերք Հայաստանին». Նրանում հայերը կարդացին հիրավի պատվիրան-ասույթներ. «Օրհնվի էն սիաթը, որ ուսի օրհնված ոտը Հայոց լիս աշխարհը մտավ»

Հայ քանդակագործության առանձնահատկությունները

Ֆեոդալական ժամանակաշրջանի քանդակագործությունը կապված էր բացառապես ճարտարապետական հուշարձանների հետ Դա առաջին հերթին յուրօրինակ տիպի տապանաքարերն են՝ խաչքարերը, ուղղահայաց սալաքարի տեսքով՝ կենտրոնում զարդաքանդակ խաչի փորագրությամբ Շենքերի վրա նախշավոր հարթաքանդակները և բարձրաքանդակները հանդիպում են դեռևս 7-րդ դարերում։ Խիստ տարածված էր փորագրությունը քարի ու փայտի վրա՝ ձուլածո և ծեփածո զարդերով /գաջ/ Քանդակագործության նշանակալից հուշարձաններից մեկը՝ Գագիկ Ա թագավորի արձանը, ձեռքին՝ Անիի եկեղեցու մակետով /11-րդ դար/ գտնվել է Անի քաղաքի պեղումների ժամանակ /այդ տարածքը այժմ գտնվում է Թուրքիայում/

Հայկական նոր քանդակագործությունն ի հայտ է եկել 19-րդ դարի 2-րդ կեսին Դրա ցայտուն ներկայացուցիչներն են Ա Տեր-Մարությանը և Մ Միքայելյանը

Երբ է ի հայտ եկել հայկական գեղանկարչությունը

Այն հանդես է եկել միջին դարերում, որմնանկարների և խճանկարների ձևով։ Եկեղեցական նկարազարդումների պահպանված մնացորդները ակնառու վկայում են գեղանկարիչների բարձր վարպետության մասին Օրինակ, Աղթամարի տաճարի կոմպոզիցիաները դրսևորում են վիթխարի վեհակեր-

Ռուսաստանում /Պետերբուրգ/ առաջին հայ տպարանի հիմնադիրը ռուսական հպատակություն ընդունած, հնդկաստանցի հայ Գրիգոր Խալդարյանն էր: 1781-1789 թթ նա հայերեն լեզվով հրատարակեց 12 գիրք:

Երբ է ստեղծվել լրագրային գործը

Հայերեն առաջին պարբերական հրատարակությունը լույս է տեսել Մադրասում /Հնդկաստան/ 1794 թ.: Այն կոչվում էր «Ազդարար»:

Երբ է առաջացել հայ նոր գրականությունը

Դա տեղի է ունեցել 19-րդ դարի կեսերին՝ մշակույթի և առաջին հերթին, գեղանկարչության ու երաժշտության բուն զարգացման ընդհանուր հոսանքի հետ:

Նոր գրականության առավել կարկառուն ներկայացուցիչն էր Միքայել Նալբանդյանը /1829-1866թթ /. գրում էր բանաստեղծություններ, պոեմներ, արձակ, թարգմանել է Պուշկինին, Լերմոնտովին, Հայնեին, նամակագրություն ուներ Գերցենի, Օգարյովի, Բակունինի հետ:

19-րդ դարի աչքի ընկնող հայ բանաստեղծների շարքում են՝ Ղևոնդ Ալիշանը /1820-1901/, Ռաֆայել Պատկանյանը /1830-1892/, Սմբատ Շահազիզը /1840-1907/, Պետրոս Դուրյանը /1852-1872/, Հովհաննես Հովհաննիսյանը /1864-1929/, Հովհաննես Թումանյանը /1869-1923/, Ալեքսանդր Ծատուրյանը 1865-1917/ և արևմտահայ քնարերգու Սկրտիչ Պեշկեթաշլյանը /1828-1868/:

Արձակագիրների մեջ լայն հռչակ էին վայելում Բաֆֆին Հակոբ Մելիք-Հակոբյան / /1835-1888/, Պերճ Պոռշյանը /1832-1907/, Մուրացանը /Գրիգոր Տեր-Հովհաննիսյան / /1854-1908/,

Շիրվանգադեն /Ալեքսանդր Մովսիսյան/ /1858-1935/, Հակոբ Պարոնյանը 1842-1891/, Արփիար Արփիարյանը 1851-1908/, Վրդանես Փափագյանը /1866-1920/

Ինչպես է զարգացել քաղաքական արվեստը

19-րդ դարի կեսերին ստեղծվում են մշտական պրոֆեսիոնալ խմբեր Համբավ էին վայելում պատմական դրամաների և կենցաղային կատակերգությունների ժանրերը, բեմադրվում էին նաև համաշխարհային դասականների գլուխգործոցները:

Չնավորվեց տաղանդավոր դերասանների մի ամբողջ սերունդ՝ Մ.Ամերիկյան, Գ. Չմշկյան, Ա. Հրաչյա Մեծագույն հռչակ ձեռք բերեց Պետրոս Ադամյանը /1849-1891/: Նա ելույթ էր ունենում Թուրքիայում, Կովկասում, Պետերբուրգում և Կիևում Մեծ համբավ էին վայելում դրամատուրգ Գաբրիել Սունդուկյանը /1825-1912/, դերասան Հովհաննես Աբելյանը /1865-1936/, դերասանուհի Սիրանույշը /1857-1932/

Ինչպես էր շեղավորվում նոր գեղանկարչությունը

Բնապատկերային ժանրի նախահայրն է համարվում Գևորգ Բաշինջադյանը /1857-1925/. նկարիչներ Հակոբ Հովնաթանյանի/1806-1881/ և Ստրեփան Ներսիսյանի /1820-1884/ ստեղծագործություններում սկսում է ծաղկում ապրել դիմանկարային ժանրը Պատմական թեման մարմնավորվում էր Վարդգես Սուրենյանցի / 1860-1921/ գործերում: Աչքի էին ընկնում ծովանկարիչ Էմանվել Մահտեսյանը /1857-1908/ և կենցաղագիր Հարություն Շամշինյանը /1856-1914/:

Ռուսական ու հայկական գեղանկարչության գանձարանը մեծապես հարստացրել է Հովհաննես Այվազովսկին /1817-

ունի մեծն Կոմիտասը /1869-1935/ Նա ստեղծեց կոմպոզիտորների ազգային դպրոցը և հայկական երաժշտությունը հանեց համաշխարհային բեմահարթակ

Ինչպիսին էր Հայկական ԽՍՀ հրատարակչական բազան

Գրքի տպագրությունը 1914 թ. հրատարակվել է 257 գիրք՝ 80 հազար ընդհանուր տպաքանակով. 1987 թ՝ 1114 հրատարակություն՝ գրեթե 12 միլիոն տպաքանակով

Թերթերի միանվագ տպաքանակը 1914թ՝ 19 հազար օրինակ, 1987 թ.՝ 1 միլիոն 436 հազար օրինակ /92 անվանում/:

Հանդեսների թողարկումը. 1987 թ. միանվագ տպաքանակով՝ 1 միլիոն 256 հազար օրինակ.

Ինչպես էր զարգանում մշակույթը

խորհրդային ժամանակաշրջանում

Մշակույթի զգալի թվով նոր կենտրոններից աչքի են ընկնում 1921 թ. բացված Գ. Սունդուկյանի անվան դրամատիկական թատրոնը, 1922 թ.՝ Ազգային գրադարանը, Խ Աբովյանի անվան մանկավարժական ինստիտուտը, 1923թ.՝ Կոնսերվատորիան, «Հայֆիլմը», 1926 թ՝ Ռադիոկենտրոնը, 1932 թ՝ Հայֆիլհարմոնիան, 1933 թ.՝ Ալ Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի պետական թատրոնը, 1936 թ՝ Պետական ակադեմիական երգչախումբը, 1957 թ.՝ Հեռուստատեսային կենտրոնը:

Հանրային գրադարանների թիվը 1914 թ.՝ 13, 1980 թ.՝ 1400:

Ինչպես էին հրատարակվում գրողները

Խորհրդային Հայաստանում

Գեղարվեստական գրականության 7378 անուն գիրք՝

ավելի քան 132 միլիոն օրինակ տպաքանակով, լույս է տեսել 1918-1987 թթ ընթացքում:

ԽՍՀՄ-ում իրականացվում էին, արդյոք, հայ գրողների թարգմանված հրատարակություններ

Օրինակ, 1987 թ միութենական ընթերցողը ծանոթացել է հայ հեղինակների 67 անուն գրքերի՝ 2,1 միլիոն օրինակ տպաքանակով

Հայաստանի գրողներից ովքեր էին հայրկապես հռչակված ԽՍՀՄ-ում

Չկար որևէ արժանավոր անուն, որի ստեղծագործությունը հայտնի չլիներ վիթխարի միութենական երկրում. Այն գրողների ցանկը, որոնց գրքերը կարելի է պատվիրել Ռուսաստանի գրադարաններում, տրված է «Հավելված» բաժնի գրքերի ցուցակում

Հայ մշակույթի գործիչներից առանձնապես ով էր հռչակված ԽՍՀՄ-ում

Հազարավոր փառահեղ անուններից որպես օրինակ թվում ենք հետևյալ գործիչներին՝

Կոմպոզիտորներ Արամ Խաչատրյան և Առնո Բաբաջանյան, երգիչներ Պավել Լիսիցիան, Ջարա Դոլուխանյան, Գոհար Գասպարյան, Տաթևիկ Սազանդարյան, դերասաններ՝ Վահրամ Փափազյան, Հրաչյա Ներսիսյան, Մետաքսյա Սիմոնյան, Մհեր /Ֆրունզիկ/ Մկրտչյան, Արմեն Ջիգարիսանյան, Սոս Սարգսյան, գեղանկարիչներ Մարտիրոս Սարյան, Հակոբ Կոջոյան, Դմիտրի Նալբանդյան, քանդակագործներ Եր-

վանդ Քոչար և Նիկոլայ Նիկողոսյան, ճարտարապետներ Ալեքսանդր Թամանյան և Կարո Հալաբյան, թատրոնի ռեժիսոր Հրաչյա Ղափլանյան

Նրանցից յուրաքանչյուրը ԽՍՀՄ-ում ստացել է Ժողովրդականի /դերասանի, նկարչի, ճարտարապետի/ կամ Պետական դափնեկրի կոչում, Լենինյան մրցանակներ և այլ պարգևներ

Ինչպես է զարգանում մշակույթը անկախություն չենք բերելուց հետո

Այսօր երկրում կա 16 պետական, 6 մասնավոր թատրոն, Երևանի քաղաքային վարչության 3 թատրոն, Երևանի պետական կրկեսը, 2 կինոստուդիա, 14 խոշոր գրադարան, որոնցից գլխավորը Հայաստանի Ազգային գրադարանն է /9 միլիոն գիրք/, 23 թանգարան և պատմամշակութային արգելոց Ակտիվ համերգային գործունեություն են ծավալում 16 պետական երաժշտական համույթներ.

Պատմության ու մշակույթի ասպարեզի մասնագետներ են պատրաստում 4 բուհեր, 2 քոլեջներ, 4 երաժշտական ուսումնարաններ, մեկ կինոգծանկարչական ուսումնարան, 2 միջնակարգ մասնագիտական դպրոցներ, ինչպես նաև գեղագիտական դաստիարակության կենտրոններ

Ինչպիսի սրեղծագործական

կազմակերպություններ կան Հայաստանում

Հայաստանում գործում է Գրողների միությունը /նախագահ՝ Լևոն Անանյան/, Նկարիչների միությունը /նախագահ՝ Կարեն Աղամյան/, Կոմպոզիտորների և երաժշտագետների

միությունը /նախագահ՝ Ռոբերտ Ամիրխանյան/, Լրագրողների միությունը /նախագահ՝ Աստղիկ Գևորգյան/, Կինեմատոգրաֆիստների միությունը /նախագահ՝ Ռուբեն Գևորգյանց/, Ճարտարապետների միությունը /նախագահ՝ Սկրտիչ Մինասյան/, Թատերական գործիչների միությունը /նախագահ՝ Երվանդ Ղազանչյան/, Կինոմեկնաբանների և կինոլրագրողների միությունը /նախագահ՝ Սուսաննա Հարությունյան/ և մի քանի այլ ստեղծագործական կազմակերպություններ

Գրողների միությունը մտնում է Գրողների միությունների միջազգային ընկերակցության մեջ /շտաբ-բնակարանը՝ Մոսկվայում/:

Հայաստանի զանգվածային տեղեկատվության միջոցները

Երկրում կա 20 տեղեկատվական գործակալություն . որանց թվում ենք «Արմեպրես» պետական տեղեկատվական գործակալությունը /խոշորագույնը/, «Նոյան տապան»-ը, «Արմինֆո»-ն, «Արքա»-ն, «Արագիլ»-ը, «Մեդիամաքս»-ը, «Պան Արմենիան նյուս»-ը. «Արկո» գործակալության հիմքի վրա բացվել են «Ռիա նովոստի» ներկայացուցչությունը և միջազգային տեղեկատվության «Նովոստի-Արմենիա» գործակալությունը:

Տպագրվում է մոտ 200 պարբերական հրատարակություն. Դրանցից ենք «Հայաստանի Հանրապետություն» պաշտոնաթերթը, «Հայոց աշխարհ»-ը, «Հայկական ժամանակ»-ը, «Երկրամաս»-ը, «Իրավունք»-ը, «Չորրորդ իշխանություն»-ը:

Գործում է 4 համազգային հեռուստատեսային ընկերակցություն՝ Հայաստանի հանրային հեռուստատեսության

ինչպես նաև «Ազգ» և «Առավոտ» թերթերի էլեկտրոնային տարբերակը, «Նոր ժամանակ» թերթի «Մոնիտոր ու» հավելվածը, «Լիտերատուրնայա Արմենիա» հանդեսը

Ռուսական պարբերական մամուլը ազատ է բաժանորդագրվելու և մանրածախ վաճառքի համար: Հրատարակվում է գեղարվեստական և մասնագիտական գրականություն Հանրապետական հեռուստակենտրոնի միջոցով տրվում են ՌՏՌ, ՕՌՏ, ՆՏՎ, ՏՎՑ, «ՌԵՆՏՎ» ռուսաստանյան հեռուստականալների, ինչպես նաև «Մայակ», «ԽԻՏ-ՖՄ», «Ռուսկոյե ռադիո», «Եվրոպա-պլուս» ռադիոալիքների հաղորդումները.

Հեռուստատեսության հանրային և մասնավոր ալիքների կանոնավոր կարգով ռուսերեն հաղորդումներ չկան, բայց գեղարվեստական կինոնկարների մի զգալի մասը հեռուստատեսությամբ ցուցադրվում է ռուսերեն:

Հայաստանում կա՞ն, արդյոք, ռուսական

մշակույթի կենտրոններ և կազմակերպություններ

Հայաստանում գոյություն ունեն ռուս հայրենակիցների ավելի քան 10 հասարակական կազմակերպություններ, դրանց թվում՝ «Ռոսիա», «ՕԴԱ», «Սլավյանսկի դոմ» և «Ռոսսիյանե» (ռուսաստանցիներ) կազմակերպությունները Նրանց հիմնական խնդիրը ռուսաց լեզվի կարգավիճակի պահպանումն ու բարձրացումն է, ռուսական դպրոցների ու դասարանների ստեղծումը, ռուսական մշակույթի ավանդույթների ու սովորույթների մատուցումն ու տարածումը, ինչպես նաև ռուս բնակչության իրավաբանական օգնության և իրավական պաշտպանության ապահովումը

Ռուսական մշակույթի «Հարմոնիա» միջազգային կենտրո-

նը կազմակերպում է համերգներ, գրական-գեղարվեստական կոմպոզիցիաներ և զանազան ընթերցումներ: Աշխատում է Ռուսական դրամատիկական թատրոնը /Երևանում/: Այն մեծ համբավ ունի ոչ միայն Հայաստանում, այլև ամեն տարի հյուրախաղերի է մեկնում Ռուսաստանի մարզերը

Հայաստանը, արդյոք, մշակութային

կապեր պահպանո՞ւմ է սփյուռքահայության հետ

Հայաստանը իրավապես համարվում է ամբողջ աշխարհի հայերի մշակութային ու կրթական կենտրոնը: Դրա համար օգտագործվում են բազում հնարավորություններ, այդ թվում՝ «Ոսկե ծիրան» /ծիրանը Հայաստանի խորհրդանիշերից մեկն է Լատիներեն այն կոչվում է «Արմենիակա»/, միջազգային կինոփառատոնը, երաժիշտ կատարողների Արամ Խաչատրյանի անվան մրցույթը, «Հայրենիք-սփյուռք» վեհաժողովը /3 տարին մեկ անգամ/, «Մեկ ազգ, մեկ մշակույթ» համահայկական մշակութային փառատոնը /վերջին այդպիսի փառատոնին մասնակցել է 3 հազար մարդ 40 երկրներից՝ իրենց երգերով, պարերով և այլն/, համահայկական գրական վեհաժողովները և այլն: Համբավ են վայելում Համահայկական խաղերը, որոնք արժանացել են Միջազգային օլիմպիական կոմիտեի աջակցությանը

ԳԼՈՒԽ 9. ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՍՊՈՐՏԸ

**Պատմում է հայկական սպորտի հանրահայտ նվաճումների մասին՝ սկսած հնագույն օլիմպիադաներից, ինչպես նաև արդի, աղթահարվող դժվարությունների մասին:
Ընդամենը 5 հարց ու պատասխան**

Ինչպիսի մարզական ավանդույթներով են հպարտանում հայերը

Ամենից առաջ Օլիմպիադաներում հազարամյա մասնակցությամբ: Այսպես, 281 թվականին, 265-րդ հին հունական օլիմպիական խաղերում /որտեղ մինչ այդ հաղթում էին միայն խաղերի տերերը՝ հույները/ ըմբշամարտի մրցումներում հաղթել է Հայաստանի Տրդատ Մեծ թագավորը Օլիմպիադաների պատմության մեջ 385 թ. 291-րդ խաղերում երկրորդ օտարերկրացի հաղթանակողը նորից հայ էր՝ Անոբի որդին, որը բոնցքամարտի վարպետ էր

Հաղթանակի ավանդույթները շարունակվել են մինչև այն ժամանակները, երբ Օլիմպիական խաղերը վերականգնվեցին. Դրանցում մրցահաղթողներ են դարձել ամենից առաջ խորհրդային ականավոր մարզիկները մարմնամարզիկներ Հրանտ Շահինյանը /երկու անգամ/, հայր ու որդի Ազարյան-

ները՝ Ալբերտը /3 անգամ/ և Էդուարդը, հնգամարտիկ Իգոր Նովիկովը /երկու անգամ/, բռնցքամարտիկ Վլադիմիր Ենգիբարյանը, հոկեյիստներ Գրիգորի Մկրտչյանը և Վիկտոր Մովսիսյանը, ֆուտբոլիստ Նիկիտա Սիմոնյանը, սկավառականետորդ Ֆահնա Մելնիկը, ծանրամարտիկներ Նորայր Նուրիկյանը /երկու անգամ/ և Յուրի Վարդանյանը, Օգեսն Միրզոյանը և Իսրայել Միլիտոսյանը, ըմբիշներ Սուրեն Նալբանդյանը և Սանասար Հովհաննիսյանը, Լևոն Ջուլֆալակյանը և Մնացական Իսկանդարյանը, Արմեն Նազարյանը /երկու անգամ/ և Վարդերես Սումուրգաշևը, բասկետբոլիստներ Էլեն Բունիաթյանը, հրաձիգ Հրաչյա Պետիկյանը, թենիսիստ Անդրե Ադասին, սուսերամարտիկներ Գեորգի Պողոսովը և Կարինա Ազնավուրյանը /երկու անգամ/, հանդբոլիստ Պավել Սուքիասյանը /երկու անգամ/:

Ինչպես են զարգացել մարմնամարզությունը

և սպորտը խորհրդային ժամանակաշրջանում

Պատմության խորհրդային ժամանակաշրջանը նշանավորվել է մարմնամարզությունը և սպորտը ժողովրդի մեջ ներդնելու ուղղությամբ: Հանրապետությունում սկսեցին բացվել մարզական խմբակներ, կազմակերպվել ընկերություններ, անցկացվել չեմպիոնատներ, որոնցում հաղթողները մասնակցում էին համամիութենական, եվրոպական և համաշխարհային առաջնություններին ու չեմպիոնատներին. Վերը նշված օլիմպիականների հետ մեկտեղ աշխարհում հանրահայտ մարզիկների համաստեղությունը լրացրել են ծանրաձողի վարպետներ Սերգո Համբարձումյանը և Ռուբեն Մանուկյանը, ըմբիշներ Նորիկ Մուշեղյանը, Բենուր Փաշայանը, Ստեփան

Սարգսյանը և Վալերի Հարությունյանը, թեթևաուլետներ Վարդան Հովսեփյանը և Ռոբերտ Էմմիյանը, սեղանի թեճիսի վարպետներ Արտակ Հակոբյանը, Անիտա Չախարյանը, Ռիտա Պողոսովան և Անտոնյան քույրերը՝ Էլմիրան և Նարինեն, ծանրամարտիկներ Իվան Ազդարովը և Յուրի Սարգսյանը, ջրացատկորդներ Դավիթ Համբարձումյանը, Սիրվարդ Էմիրզյանը, բռնցքամարտիկներ Դավիթ Թորոսյանը, Իսրայել Հակոբկոխյանը, Սամսոն Խաչատրյանը, Նշան Մունչյանը և շատ ուրիշներ

Առանձնահատուկ տեղ է գրավում հայերի վաստակը շախմատում. Աշխարհի և օլիմպիական խաղերի չեմպիոն էր Տիգրան Պետրոսյանը, հռչակ են վայելել միջազգային գրոսմայստերներ Ռաֆայել Վահանյանը, Սմբատ Լալուտյանը, Արտաշես Մինասյանը, Աշոտ Անաստասյանը, որոնք հաղթել են բազում միջազգային և համամիութենական մրցախաղերում, պաշտպանել են ԽՍՀՄ հավաքական թիմերի պատիվը

Ինչպիսին է այժմ մարմնամարզության

և սպորտի վիճակը

Իհարկե, ԽՍՀՄ-ի անկումը և անկախության առաջին

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՊԱՏՄԱՌԻԹՅՈՒՆ-ԽՈՍՔ ԵՎ ԳՈՐԾ

Միլվա Կապուտիկյանը /1919-2006թթ./ բանաստեղծություն է գրել հիանալի պատմիրանով.

*Մենք՝ հոժ, բազմալեզու, մեր երկիրը՝ անծայր,
Թեև եղբայրության մենք նույն խոսքն ենք խոսում,
Բայց եղբայրներ, ինչպես հասկանալիք իրար,
Ասենք, թե շիճեք Ռուսաց լեզուն..*

քաղաքական ու տնտեսական հայտնի հիմնահարցերը իրենց հետքն են թողել մարմնամարզության և սպորտի վիճակի վրա՝ Շատ առաջատար մարզիկներ ու մարզիչներ չղիմացան դժվարություններին և ստիպված էին հեռանալ հայրենի օջախից

Բայց վերջին ժամանակներս տեղաշարժ է նկատվում դեպի լավը Բարձրացել է մարզիչների աշխատավարձը, նրանցից ոմանք վերադարձել են հայրենիք Բարեկարգվում ու ժամանակակից գույքով հագեցվում են մարզբազաներն ու սպորտային կենտրոնները՝ Վերականգնվել են «Հրազդան» հանրապետական մարզադաշտը և թենիսի ու ֆուտբոլի գծով մի քանի մանկապատանեկան դպրոցների բազաները, Երևանում կառուցվել է «Միկա» ֆուտբոլային ակումբի նոր մարզադաշտը.

Ինչպիսին է ժամանակակից հայկական

սպորտի տեղը համաշխարհային ասպարեզում

Անկախ Հայաստանի շախմատիստները աշխարհին տվել են ՖԻԴԵ-ի վարկածով աշխարհի փոխչեմպիոն Վլադիմիր Հակոբյանին և Աշխարհի գավաթակիր Լևոն Արոնյանին, Հայաստանի հավաքականը մի քանի տարի շարունակ դարձավ համաշխարհային թիմային մրցույթների և շախմատային օլիմպիադաների մրցանակակիր, իսկ վերջերս Թուրինում ՀՀ հավաքականն արժանացավ բարձրագույն հաջողության՝ հաղթանակ տարավ Համաշխարհային օլիմպիադայում

Համաշխարհային առաջնություններում հաղթանակի ավանդույթները շարունակում են Արմեն Նազարյանը, Արմեն Մկրտչյանը, Արայիկ Գևորգյանը և Վադինակ Գալստյանը, ծանրածոդի վարպետներ Աշոտ Դանիելյանը և Արսեն Մելիք-

ՀԱՅ-ՌՈՒՄԱԿԱՆ
ՀԱՐԱՐԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

ՊԼՈՒԽ 10. ՀԱՅ-ՌՌՈՒՍԱԿԱՆ**ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ**

Պատմում է հարաբերությունների զարգացման փուլերի մասին՝ սկսած պատմության մեջ վաճառականների, իսկ այնուհետ՝ գորավարների դերի մասին, ժամանակակից հարաբերությունների մասին՝ դրանց քաղաքական, տնտեսական, մշակութային ու ռազմական իրավիճակներով, այն մասին, թե Հայաստանում ինչպես են վերաբերվում որոշ ձեռնարկություններ Ռուսաստանին գիջելու հարցին:

Ընդամենը 32 հարց ու պատասխան

Հայաստանը և Հին Ռուսիան՝ ինչից է սկսվել

Ռուսների կայուն հարաբերությունները հայ ժողովրդի ներկայացուցիչների հետ սկսվել են Կիևյան Ռուսիայի ժամանակներից Հայ վաճառականները և արհեստավորները ցանկալի մարդիկ էին Ռուսիայում: Բացի այդ, դեռևս 9-րդ դարում Կիևյան Ռուսիայի ծագում ունեցողները որպես վարձու զինվորներ ծառայում էին բյուզանդական կայսրերի մոտ, այն ժամանակներում, երբ այնտեղ կառավարում էին հայկական թագավորական ընտանիքի ներկայացուցիչները, ռուսներն ընդունում էին քրիստոնեություն և այն հասցնում էին իրենց հայ-

րենիքը Նշենք, որ իշխանուհի Օլգան քրիստոնեությունն ընդունել է 955 թ., Ցարգրադում/այն ժամանակ Ռուսիայում այդպես էր կոչվում Կոնստանդնուպոլիսը/ հայկական թագավորական ընտանիքի կառավարման ժամանակ՝ Մեծն իշխանուհի Օլգայի թոռան՝ Կիևյան Ռուսիայի մկրտիչ Վլադիմիր Սվյատոսլավովիչի /960-1015/ կինը դարձավ Բյուզանդիայի արքայադուստր Աննան /մոտ 962-1011թթ /, որը այդ նույն բյուզանդական հայկական թագավորական ընտանիքից էր

Կիևում հայկական բնակավայրերը հայտնվել են դեռևս 10-11-րդ դարերում. Այստեղ ապրում էին արհեստավորներ, վաճառականներ, բժիշկներ

Երբ է եղել Մոսկվայում հայերի մասին առաջին հիշատակությունը

1390 թ մի տարեգրության մեջ հայտնվել է «ոմն հայ Աբրահամ», որի տունը Մոսկվայում հրդեհվել էր Ըստ երևույթին խոսքը վաճառականի մասին է

Ինչ դեր են կատարել հայ վաճառականները Ռուսաստանի հետ հարաբերությունների զարգացման գործում

Իվան Ահեղ թագավորի ժամանակ հայ վաճառականների պատգամավորությունը պայմանավորվածություն ուներ Ռուսաստանի հետ ազատ առևտուր անելու մասին՝ Ներմուծում էին մետաքս, թանկագին քարեր, խունկ, համեմունքներ և արևելյան այլ ապրանքներ Շուտով Աստրախանում ստեղծվեց հայկական մեծ գաղութ

15-16-րդ դարերում Մոսկվայում հայերի թիվը գնալով

ավելանում էր, նրանք բնակվում էին Կիտայ-Գորոդում և Մեծ քաղաքի տարածքում։ Նշենք, որ Ալեքսեյ Միխայլովիչ թագավորը Մոսկվա էր հրավիրել մեծ թվով վաճառականների և զանազան վարպետների։

Ինչպես և երբ է ծագել ռուս-հայկական քաղաքական միության գաղափարը

Թուրքիայի և Պարսկաստանի միջև Հայաստանի բաժանումից հետո /1639թ./ հայ ժողովուրդը թուրքական փաշաների և պարսկական խաների բռնապետական իշխանության ներքո ենթարկվում էր ազգային ու սոցիալական դաժան ճնշումների, կրոնական հետապնդումների։ Եվ հայ ժողովուրդը սկսեց ուղիներ փնտրել ազատվելու այդ օտարերկրյա ճնշումից. Սկզբում փորձեր էին արվում աջակցություն գտնել եվրոպական տերությունների կողմից, բայց դա չստացվեց։ Այդ ժամանակ հայերն իրենց հայացքներն ուղղեցին դեպի Ռուսաստան, որն այդ ժամանակ դարձել էր ուժեղ պետություն։ Այստեղ էական հիմնավորում դարձան դարերով կուտակված հայ-ռուսական կապե-

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԸ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ. ՊՍՏՄՈՒԹՅՈՒՆ-ԽՈՍՔ ԵՎ ԳՈՐԾ
Պետական և Լենինյան դափնեկիրների թվում էին Հայաստանում մեծ փառք փայտեղ գեղանկարիչ Մ.Մ Սարյանը /1880-1972թթ./, ուղղաքրական բառարանի /106 հազար բառ/ հեղինակ և 11-12-րդ դարերի հին տուսաց լեզվի բառարանի գլխավոր խմբագիր Ա.Գ.Բարխուդարյանը /1894-1983/, սովիակոնսպրոտկուր Ա.Ի.Միկոյանը /1905-1970/, խորհրդային միջուկային ֆիզիկայի հիմնադիրներից մեկը՝ Ա.Ի. Ալիխանովը /1907-1970/, աստղաֆիզիկայի խորհրդային դպրոցի հիմնադիր Է.Ն. Համբարչումյանը /1908-.../, երգչուհի Ջ.Ա. Գորուխանյանը /1918թ./, երգչուհի Գ.Մ. Գաապարյանը /1924թ./ և գիտության ու մշակույթի հարյուրավոր այլ անվանավոր գործիչներ։

լը, ամենից առաջ առևտրական կապերը Պարսկաստանից Վոլգայով և մինչև Սպիտակ ծով՝ այսպես կոչված «հայկական ճանապարհով» Ալեքսեյ Միխայլովիչ ցարի ժամանակ երկու ժողովուրդների գաղափարական-բարոյական և նյութական կապերը սկսեցին ամրապնդվել թագավորական հրամաններով:

***Ճիշտ է, որ Կրեմլի Չինասպալարի ադամանդյա
հոյակապ գահը նվիրել են հայ վաճառականները***

Այո, դա այդպես է 1660 թ պարսկական Իսպահան քաղաքից Մոսկվա էր եկել վաճառական Չաքար Սագրեդյանը: Նա Ալեքսեյ Միխայլովիչ թագավորին նվեր էր բերել շքեղ մի գահ, որը պատրաստել էին հայերի օջախ Նոր Ջուղայից վերաբնակեցված հայ հմուտ վարպետները Նոր Ջուղան փառաբանված էր իր առևտրական և մշակութային նվաճումներով

Գահը պատրաստված է փայտի թանկարժեք տեսակներից, պատված է սև թավիշով, ծիրանագույն մետաքսով և դեղին կերպասով, զարդարված է 897 ադամանդներով, 1298 մարգարիտներով, ինչպես նաև ամետիստներով, շափյուղաներով, տուպազներով, հակինթներով, փիրուզներով, ոսկով ու արծաթով Նվերը դուր եկավ, և թագավորը վաճառականին խնդրեց Մոսկվա ուղարկել ոսկու և արծաթի հայ վարպետների, նկարիչների 1667 թ Մոսկվա եկավ նկարիչ Բոգդան Սալթանովը, որը դարձավ պալատական գեղանկարիչ և ստեղծեց պալատական շենքերն ու տաճարները զարդարող բազմաթիվ որմնանկարներ:

Ճիշտ է, որ դեռևս Պետրոս Առաջինը փորձել է հայ ժողովրդին ազատագրել պարսիկներից ու թուրքերից

Իսկապես, երբ Պետրոս Առաջինը տեղեկացավ պարսկական լծից իրենց պաշտպանելու վերաբերյալ Ղարաբաղի մելիքների պատվիրակության խնդրանքների մասին, ապա որոշեց, որ անհրաժեշտ է քաղաքական հարաբերություններ ստեղծել երկու քրիստոնյա ժողովուրդների միջև Կնքվեց ռազմական դաշինք, ընդ որում, Ղարաբաղի մելիքները հավաստիացրին, որ «ամուր պահապան կկանգնեն Ռուսաստանի ամենահարավային սահմանների վրա»: Հատկապես եռանդուն ջանքեր էր թափում Մելիք Իսրայել Օրին, որը լիազորություններ էր ստացել հայոց բարձրագույն հոգևորականության կողմից: 1701թ, Արևմտյան Եվրոպայում ըմբռնում գտնելու բազմամյա անհաջող անձնական փորձերից հետո նա եկավ Սանկտ Պետերբուրգ և դիմեց Պետրոս Առաջինին՝ օգնելու պարսկական ու թուրքական տիրապետությունից Հայաստանի ազատագրման գործում Ցարը խոստացավ Հայաստանին օգնել Շվեդիայի հետ պատերազմն ավարտելուց անմիջապես հետո Իսրայել Օրին ստացավ ռուսական բանակի գնդապետի կոչում և, գլխավորելով ռուսական հատուկ պատվիրակությունը, մեկնեց Պարսկաստան:

ՄՐԱՆՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ասացվածքներ

Փախիր այն ջրից, որը չի աղմկում և չի բշբշում:

Բարի խոսքը քուն կշինի, չարը՝ կավերի:

Բարի խոսքը բանկ է հարստությունից:

Ծառը նանաչում ևս պտղից, մարդուն՝ գործերից:

Կարկուտը խփում է և բարեպաշտի դաշտին, և մեղավորի դաշտին:

Պետրոս Առաջինը, ավարտելով պատերազմը Շվեդիայի դեմ, ձեռնարկեց իր հայտնի «Կասպիական արշավանքը» Ռուսական զորքերը գրավեցին Դերբենդը, Ռեշտը, Բաքուն և Մերձկասպյան մի շարք շրջաններ. Պարսկաստանի հյուսիսային նահանգները կազմող Հայկական Ղարաբաղի գրավումն այն ժամանակ չստացվեց. Ռուսական կայսրությունը դեռ քավականաչափ ուժեր չուներ: Այդուհանդերձ, հայերն իմացան իրենց երկիրն ազատագրելու համար Ռուսաստանի հետ ռազմաքաղաքական համագործակցության իրականացման հնարավորությունների մասին: Դրա շնորհիվ քաղաքական կապերը սկսեցին զարգանալ Պետրոս Առաջինը խրախուսում էր հայերի վերաբնակեցումը դեպի Ռուսաստանի սահմանները: 1723 թ. Հրամանագրով հայերին կոչելով բնակվել Ռուսաստանում, նա հայտարարեց. «Ազնիվ հայ ժողովրդին ցուցաբերել առանձին գթասրտություն.. Մենք կարգադրել ենք ոչ միայն նրանց վաճառականությանը պաշտպանել, այլև պետք է առանձնահատուկ որոշ արտոնություններ և շնորհների պարգևենք, որպեսզի ստանան առավել շահույթ և օգուտ»

Հայերի համար ինչով նշանավորվեց Ռուսաստանի նոր քաղաքականությունը

Պահպանվել է Ղարաբաղյան մելիքների ու հայ կաթողիկոսների դիվանագիտական ընդարձակ գրագրությունը կայսրուհիներ Եկատերինա 1-ի և Եկատերինա 2-րդի, իշխան Գ Ա Պոտյոմկինի, կայսրեր Պավել 1-ի և Ալեքսանդր 1-ի հետ:

17-րդ դարից սկսած Ռուսաստանին հայ առևտրական կապիտալի վերակողմնորոշման և արևելյան երկրների հետ

Ռուսաստանի առևտրի զարգացման կապակցությամբ սկսեցին Մոսկվա մշտական բնակության գալ հայ վաճառականները, արդյունաբերողները և մշակույթի գործիչները Շատ հայեր ազնվական տիտղոսներ ստացան արտասահմանի հետ Ռուսաստանի առևտրի զարգացմանը ներդրած ավանդի համար: Դրանք այժմ էլ հայտնի մեկենասներ Լազարևների, Հայրապետովների, Հախվերդովների, Աբամելիքների, Արդուսյանների, Դելյանովների, Լոռիս-Մելիքովների և այլոց անուններն են: Նշենք, օրինակ, որ Եկատերինա 2-րդը հայերի համար հնարավորություններ էր ստեղծել ավելի ակտիվորեն Ռուսաստանում վերաբնակվելու համար. «Մենք Կովկասյան լեռների եկվորներին հնարավորություններ ենք տալիս բնակվելու և օգտակար ենք համարում քաղաքներ ստեղծելու հայերի համար»: Այն ժամանակներից հայերով հոծ բնակեցված քաղաքներ ու շրջաններ կան Կրասնոդարի և Ստավրոպոլի երկրամասերում, Աստրախանի, Վոլգոգրադի, Ռոստովի և Ռուսաստանի այլ մարզերում, Նիկոլաևսկի, Խերսոնի, Օդեսայի մարզերում: Օրինակ, 1921 թ. Դոնի Ռոստովի քաղաղրիչ մի մեծ մասն է դարձել նրան սերտաճած Նոր Նախիջևանը, որը կազմավորվել է 1778 թվականին, Դոնի աջ ափին, հենց Եկատերինա 2-րդի հրամանագրով, որտեղ հայերը մինչև հիմա թվաքանակով երկրորդ «քաղաքացի» ազգն են Դոնի Ռոստովի հարավ-արևմուտքից մի քանի կիլոմետր հեռու գտնվում է միայն հայերով բնակեցված Մյասնիկովսկի շրջանը

Ինչով է նշանավոր 1780 թվականը մեր

ժողովուրդների համարեղ պատմության մեջ

Այդ թվականին ռուս մեծ գորավար Ա Վ Սուվորովը լիազո-

րություն ստացավ կոնսուլտացիաներ անցկացնելու հայ ներկայացուցիչների հետ՝ Ռուսաստանի հովանավորության ներքո պետականությունը վերականգնելու ուղղությամբ հնարավոր համատեղ գործողությունների նպատակով: Հայկական կողմից բանակցությունները վարում էին արքեպիսկոպոս Հովսեփ Արղությանը, որը ղեկավարում էր Ռուսաստանի հայկական թեմը, և մոսկովյան խոշոր ձեռնարկատեր Հովհաննես Լազարյանը /Իվան Լազարևը/: Սակայն ռուսական գործերի արշավը Անդրկովկաս տեղի չունեցավ:

***Երբ է Հայաստանը մտել Ռուսական
կայսրության կազմի մեջ***

1804-1813 թթ Ռուսաստանը հայերի խնդրանքով ու աջակցությամբ պատերազմ էր մղում Պարսկաստանի իշխանությունից Լեռնային Ղարաբաղը և արևմտյան մյուս հայկական տարածություններն ազատագրելու համար. Պետք է նշել, որ Նապոլեոնի դեմ մղված Հայրենական պատերազմի ամենադրամատիկական ժամանակներում իսկ Ալեքսանդր 2-րդը ռուսպարսկական ճակատից ոչ մի զինվոր չհանեց

1813 թ հոկտեմբերի 12-ին Գյուլիստանի ամրոցում Ռուսաստանն ու Պարսկաստանը Դաշնագիր ստորագրեցին ռուսպարսկական պատերազմի ավարտման մասին: Ըստ այդ պայմանագրի, Ղարաբաղյան մելիքությունների հետ միասին Ռուսաստանին անցան 6 այլ արևելահայկական նահանգներ, ինչպես նաև մուսուլմանական բնակչություն ունեցող Գյանջայի խանությունը: Քիչ ավելի ուշ ռուսական նահանգներ դարձան Բաքվի, Շաֆինի, Շիրվանի և Թալիշի մուսուլմանական խանությունները

1828 թ. Թուրքմենչայի պայմանագրով, որով ավարտվեց երկրորդ ռուս-պարսկական արշավը /1826-1828թթ./ Ռուսաստանին անցան Հայաստանի արևելյան տարածքները՝ Երևանի ու Նախիջևանի խանությունները և Օրդուբադի գավառը: Այդպես ավարտվեց արևելահայկական բոլոր տարածքների միացումը Ռուսաստանին:

1829 թ. Թուրքիայի հետ կնքված Ադրիանապոլիսի հաշտության պայմանագրով Ռուսաստանին անցան Ախալցխան և Ախալքալակը /այժմ հայաբնակ գավառներ Վրաստանում/: 1878 թ. Բեռլինի պայմանագրով Թուրքիայից Ռուսաստանին անցան Ղարս և Արդահան քաղաքները՝ մերձակա տարածքներով: Սակայն Արևմտյան Հայաստանի մեծ մասը այդպես էլ մնաց Թուրքիայի կազմում:

Սկզբում Լեոնային Ղարաբադի, իսկ այնուհետ՝ ողջ Արևելյան Հայաստանի համար մղված պատերազմները ամրապնդեցին ռուս և հայ ժողովուրդների բարեկամությունը, ցույց տվին նրանց հոգևոր, մշակութային, կրոնական մոտիկությունը, միմյանց նկատմամբ անօրինակ հավատարմությունն ու նվիրվածությունը:

Հայերին ինչ տվեց կամավոր մուսրը

Ռուսաստանի կազմի մեջ

Օրինակ, Լեոնային Ղարաբադում 1914 թ. կար 224 հայկական գյուղ, Ղարաբադյան թեմն ուներ 206.768 ծխականներ, 222 գործող հայկական եկեղեցիներ, 188 հոգևորականներ: 1917 թ. տվյալներով Լեոնային Ղարաբադի միայն վարչական կենտրոն Շուշիում լույս էր տեսնում 20 հայերեն թերթ, 10 հանդես և ավելի քան 150 անուն գիրք, կային թատրոններ,

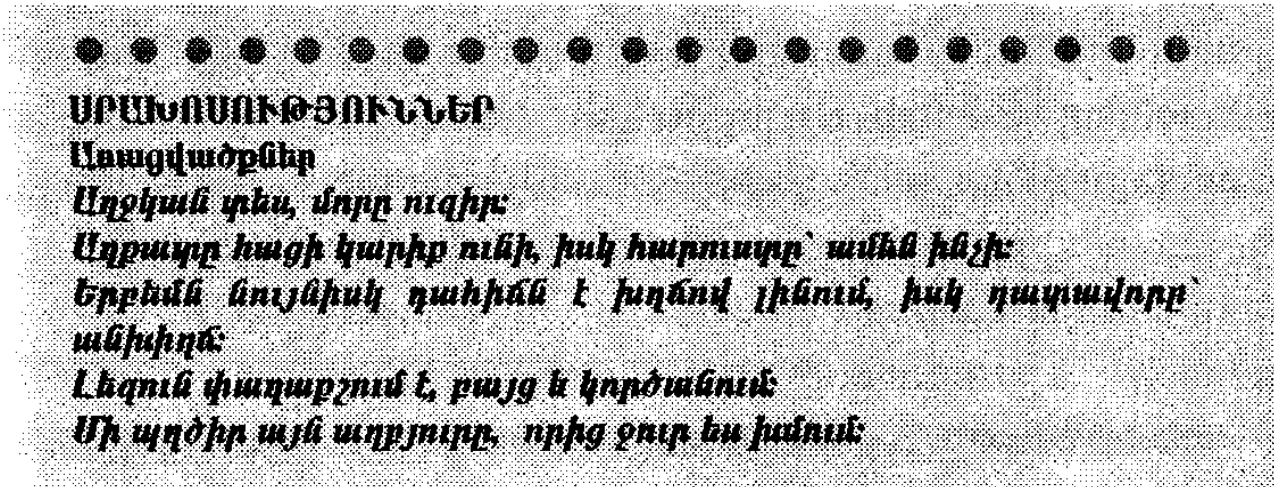
Պայմաններ ստեղծվեցին տնտեսական, քաղաքական և մշակութային կյանքի զարգացման համար Կապիտալիզմը եկավ փոխարինելու նահապետական հարաբերություններին: Մինչև 1902 թ. դեկտեմբերը կառուցվել էր Թբիլիսի-Ալավերդի-Գյումրի-Երևան երկաթուղին, շուտով բացվեց Թբիլիսի-Երևան խճուղային ճանապարհը, սկսվեց Ալավերդու և Կապանի պղնձահանքերի շահագործումը. Երևանի նահանգից վաճառքի էր արտահանվում մոտ 32 հազար տոննա հացահատիկ: 1893 թ Կ Աֆրիկյանի հիմնադրած կոնյակի գործարանը, որը հետագայում գնեց ռուս արդյունաբերող Լ Շուստովը, սկսեց ամբողջ աշխարհին հայտնի հայկական կոնյակի արտադրանքը

1860-ական թվականներին սկսեցին գործել ազգային-ժողովրդավարական ուղղություն ունեցող խմբակներ և ընկերություններ ու միություններ: 1885 թվականին Հայաստանում առաջին քաղաքական կուսակցությունը դարձավ Արմենականների կուսակցությունը, որը հանդես էր գալիս Արևմտյան Հայաստանի ազատագրման ու անկախության և բուրժուա-ժողովրդավարական կարգերի ստեղծման օգտին. 1921 թ այդ կուսակցությունը երկու այլ կուսակցությունների հետ միասին կազմավորեց «Ռամկավար-ազատական» կուսակցությունը /ժողովրդավարական ազատություն կուսակցություն/, որն այժմ ունի լիբերալ-ժողովրդավարական ուղղություն: 1887 թվականին մի խումբ հայ ուսանողներ ստեղծեցին «Հնչակյան» կուսակցությունը, որն ունի սոցիալ-ժողովրդավարական դիրքորոշում 1890 թվականին Թբիլիսիում ստեղծվեց «Դաշնակցություն» կուսակցությունը /Հայ հեղափոխական միություն/սոցիալ-հեղափոխականների /կադետների/ ծրագրով, որն այսօր ևս հեղինակավոր կուսակցություն է Հայաստանում

և արտասահմանում Հայաստանում առաջին մարքսիստական խմբակը կազմակերպվել է 1889 թվականին, Ստեփան Շահումյանի կողմից՝ 1902 թ ստեղծվեց ապագա կոմունիստական կուսակցության առաջին բջիջը:

Մոսկվայում կա Արմյանսկի (Հայկական) անվանումով նրբանցք: Ինչու է այն կոչվում այդպես և ինչով է հայտնի

Քաղաքի կենտրոնում այդ նրբանցքի գլխավոր տեսարժան վայրը նախկին Լազարյան ճեմարանի վեհասրանչ շենքն է /Արմյանսկի նրբանցք, շենք 2/, որտեղ այժմ աշխատում է ՀՀ Դեսպանությունը. Շենքի առջևում վեր է խոյանում հայ ականավոր ընտանիքի՝ Լազարևների /Լազարյանների/ պատվին կերտված կոթողը Ընտանիք, որի արմատները գալիս են Մեծ Հայքի Վասպուրական գավառի Նախիջևանի մարզից: Ռուսաստան են վերաբնակվել 17-րդ դարում Պարսկաստանից՝ Հարուստ վաճառականներ Լազարյանները առևտրական սերտ հարաբերությունների մեջ էին Մոսկվայի և Պետերբուրգի հետ 1747 թ այդ ընտանիքը իր ճակատագիրը կապեց Ռուսաստանի հետ

Նրա ներկայացուցիչներից մեկը՝ կոմս, կալվածատեր և արդյունաբերող Իվան Լազարևը իր միջոցները կտակեց ուսումնական հաստատության ստեղծման համար. Սկզբում այստեղ ուսումնարան էր, 1815 թ այն արդեն միջնակարգ դպրոց էր, որտեղ ընդհանուր ուսուցումը կատարվում էր ռուսերեն: Հասարակական ու բնական գիտությունների հետ մեկտեղ դասավանդվում էին նաև եվրոպական լեզուներ /ֆրանսերեն, գերմաներեն/ և, հատկապես, արևելյան լեզուներ՝ արաբերեն, պարսկերեն, թուրքերեն, վրացերեն, հասկանալի էր նաև հայերեն: Ճեմարանը նշանակալից ավանդ է ներդրել Ռուսաստանում արևելագիտության զարգացման գործում: Նշենք, որ այստեղ սովորել են ուսական մշակույթի կարկառուն ներկայացուցիչներ Լ.Տոլստոյը, Ի. Տուրգենևը, Ա. Գլինկան, Յու. Վեսելովսկին և այլն:

Հայերից ովքեր են հատկապես իրենց դրսևորել

Ռուսաստանին ծառայելու գործում

Ռուսաստանի պետական, ռազմական և տնտեսական գործիչների ոչ փոքր ցանկում պատմությունը պատշաճն է հատուցում, օրինակ, գեներալներ Լ. Խրիստոֆորովին և Ի. Յուզբաշևին՝ Պետրոս Մեծի ժամանակներից, Եկատերինա 2-րդի կառավարման ժամանակ Ռուսաստանի հայերի հոգևոր առաջնորդ Հովսեփ Արղությանին: Նապոլեոնի դեմ մղված մարտերում հերոսներ դարձան Վ. Մադաթովը, Դ. Դելյանովը, Դ. Աբամելիքը, նրա երկու որդիները՝ Իվանը և Արտեմին, Լազար և Բրիստափոր Լազարևները, Վ. Բեհրովը, Ի. Ախշարումովը, Ա. Թումանովը, Պ. Մելիքովը և այլք:

Հետագայում Ռուսաստանը պատշաճն է հատուցել Ռու-

սաստանի կայսրության ներքին գործոց նախարար Մ.Տ Լորիս-Մելիքովին, գեներալ Վ. Բեհբուքովին, «Հայկական մարզի» պետ /1831-1838/, գեներալ-լեյտենանտ, Թուրքիային սահմանակից 4 տարածքների նահանգապետ և 1877-1878 թթ. ռուս-թուրքական պատերազմի մասնակից Օ. Լազարյանին, 19-րդ դարի վերջերից ֆինանսիստ Պ Օ. Դուկասովին, ձեռնարկատերեր Տարասովների ընտանիքին, նավթարդյունաբերող Ս Գ. Լիանոզովին, Առաջին համաշխարհային պատերազմի ժամանակների գեներալ Ա. Օզանյանին և շատ ուրիշների.

***Հայերից ուլքեր են դարձել ԽՍՀՄ
քաղաքական ականավոր գործիչներ***

Հայ ժողովրդի բազում ներկայացուցիչներ հնարավորություն են ստացել դեռևս անցյալ դարի 20-ական թվականներից դառնալ միութենական երկրի ականավոր գործիչներ՝ տնտեսության տարբեր ճյուղերի ղեկավարներ, դիվանագետներ, նախարարներ, ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի երկու պալատների պատգամավորներ, ղեկավար կուսակցության՝ ԽՄԿԿ-ի Կենտկոմի անդամներ. Ա.Ի Միկոյանը/1895- 1978թթ./ 20-րդ դարի 60-ական թվականներին ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի՝ պետական իշխանության գերագույն մարմնի, Նախագահության նախագահն էր.

***Հայերն ինչպես են իրենց դրսևորել
Հայրենական Մեծ պատերազմի տարիներին***

450 հազար հայ զինվորներ արժանի ներդրում են կատարել Իսախանի ջախջախման գործում, նրանցից 70 հազարը պարգևատրվել է մարտական պարգևներով, 103-ին շնորհվել

Է Խորհրդային Միության հերոսի կոչում, 30-ը դարձել են Փառքի շքանշանի լիակատար ասպետներ, իսկ օդաչու Ն Ստեփանյանն այդ կոչմանն է արժանացել երկու անգամ. Ստեղծվել է 5 ազգային զորամիավորում, որոնցից մեկը՝ 76-րդ դիվիզիան, աչքի ընկնելով Ստալինգրադի ճակատամարտում, վերակազմավորվել է որպես 51-րդ Գվարդիական դիվիզիա: Միայն Ղարաբաղի Չարդախլու գյուղը ինտերնացիոնալ հայրենիքին տվել է երկու մարշալ, 11 գեներալ, նրա 360 բնակիչներ պարգևատրվել են ԽՍՀՄ շքանշաններով Այն մասին, թե ինչ անձնուրացությամբ են կովել հայերը, վկայում են հետևյալ փաստերը՝ 275 հազար զինվորներ ու հրամանատարներ՝ այդ ժողովրդի որդիներն ու դուստրերը, չեն վերադարձել ֆաշիզմի դեմ մղված մարտերից:

Պատերազմն աճեցրել է ականավոր հայ զորավարներ՝ Խորհրդային Միության կրկնակի հերոս, Խորհրդային Միության մարշալ, Մերձբալթյան 1-ին ճակատի հրամանատար Հովհաննես Քրիստափորի Բաղրամյանը, նավատորմի ծովակալ Հովհաննես Ստեփանի Իսակովը, ավիացիայի մարշալ Սերգեյ Ալեքսանդրի Խուդյակովը (Խանփերյանց), գեներալներ Ս Գինոսյանը, Բ Առուշանյանը, Գ Մարտիրոսյանը, Կ Հախնազարյանը, Ա Բաբայանը. Այդ պատերազմում կոփվեց զրահատանկային զորքերի ապագա Գլխավոր մարշալ Ա Բաբաջանյանի և ինժեներային զորքերի ապագա մարշալ Ս Ազանովի տաղանդը

Հաղթանակի նվաճումներում իրենց ավանդն են ներդրել թիկունքի աշխատավորները՝ Հայաստանում արտադրվում էր 300 տեսակի զենք ու ուսանմանք: Պատերազմի տարիներին թիկունքում կատարած հերոսական աշխատանքի համար

ԽՍՀՄ շքանշաններով ու մեդալներով պարգևատրվել է 380 հազար մարդ՝

Ֆաշիզմի դեմ պայքարում անմասն չմնացին նաև հայ սփյուռքի առաջադեմ ուժերը՝ Նրանք մարտնչում էին դաշնակցային զորքերի կազմում, պարտիզանական ջոկատներում, հակաֆաշիստական ընդհատակում Արտասահմանի հայերի և Հայ եկեղեցու հավաքած միջոցներով Կարմիր բանակին նվիրվել է «Սասունցի Դավիթ» տանկային շարասյունը, ինքնաթիռների մի քանի էսկադրիլիա, գնվել է զենք ու ռազմամթերք

Խորհրդային ժողովուրդը ինչպես է օգնել

վերացնելու Սպիտակի երկրաշարժի հետևանքները

1988 թ դեկտեմբերի 7-ին Հայաստանում տեղի ունեցավ սարսափելի երկրաշարժ, որը ոչնչացրեց Սպիտակ և Լենինական /այժմ՝ Գյումրի/ քաղաքները և տվեց հսկայական զոհեր՝ Զոհվեց 25 հազար մարդ, գրեթե 100 հազար մարդ վերքեր ստացան, մոտ մեկ միլիոն մարդ զրկվեց տներից, ավերվեց 21 քաղաք և 350 գյուղ.

Օգնության եկավ ողջ երկիրը Եկան փրկարարներ և հատուկ տեխնիկա, որն օգնեց ավերակներից հանել ավելի քան 20 հազար մարդ, 60 հազար մարդ էվակուացվեց Եկան հումանիտար բեռներ և վագոններ, միջոցներ տրամադրվեցին հանրապետության վերականգնման համար

Հայերը գնահատեցին երկրաշարժի հետևանքների վերացման գործում եղբայրական ժողովուրդների մասնակցությունը՝ Այդ շնորհակալության նշանաբաններից մեկը դարձավ ԽՍՀՄ վարչապետ Ն Ի Ռիժկովի հուշարձանը, որը ղեկավարում էր փրկարար ու վերականգնման աշխատանքները

**Երբ են դիվանագիտական հարաբերություններ
հաստատվել ալժմյան Հայաստանի Հանրապետության
և Ռուսաստանի Դաշնության միջև**

Դիվանագիտական հարաբերությունները հաստատվել են 1992թ. հունվարին ԽՍՀՄ-ի փլուզումից անմիջապես հետո: Ռուսաստանի Նախագահի 1992 թ. մարտի 2-ի հրամանագրով Հայաստանի Հանրապետությունում Ռուսաստանի Դաշնության առաջին դեսպան էր նշանակվել Վլադիմիր Պետրովիչ Ստուպիշինը, որը մինչ այդ Միլանում /Իտալիա/ Ռուսաստանի Գլխավոր հյուպատոսն էր

**Ինչպիսին էին ռուս-հայկական հարաբերությունները
Ղարաբաղի պայերագմի ժամանակ**

Բնական է, որ Ռուսաստանը Լեռնային Ղարաբաղին ոչ մի ռազմական օգնություն ցույց չի տվել: Բայց զարգացնելով Հայաստանի հետ իր բազմակողմանի կապերը, Ռուսաստանը-Հայաստանին մատակարարում էր զենք ու զինամթերք, ամրապնդելով նրա զինված ուժերը

ՄՐԱՍՏԱՌԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ասացվածքներ

Ինչպես աշխատանքն է, այնպես էլ դրա պտուղները:

Եզն ընկնելիս դանակավորները շարժանում են:

Մեծին շտոֆ ուրբը քարին չի դիպչի:

Բարուն քարուքյանք պարասխանելը յուրաքանչյուրի գործն է:

Քարին քարուքյանք պարասխանելը անվախի գործն է:

Հայացող շունը կծան չի լինում:

Խնդրիք սուսօճուց, բայց բախը չեօխցդ մի զցիր:

Ժողովրդի հեր սե օրն էլ փոն է:

Լեոնային Ղարաբաղում կովում էին որոշ քանակությամբ ռուս կամավորներ Ասենք, որ սլավոնացիներ, հիմնականում ուկրաինացիներ, կովում էին նաև Ադրբեջանի կողմից՝

Էականն այն էր, որ Ռուսաստանը և դիվանագիտական, և ռազմական միջոցներ էր ձեռնարկում, որպեսզի ընդհարումները դուրս չգան իրենց սահմաններից: Բացի այդ, ՌԴ զորքերը փակել էին հայ-թուրքական սահմանը, քանի որ 1992-1994 թթ տեղի ունեցան որոշ միջադեպեր, որոնք անհանգստություն առաջացրին, թե Թուրքիան կմիջամտի կոնֆլիկտին Ադրբեջանի կողմից՝ ազատության համար պայքարող ղարաբաղցիներին հարվածելու նպատակով: Ռուսաստանը ստիպված էր պաշտոնապես հայտարարել «ատոմային պատերազմ» սկսելու հնարավորության մասին և նույնիսկ հրամանատարական-շտաբային զորավարժություններ անցկացնել՝ թուրքական 4-րդ դաշտային բանակը, իբր թե, ջախջախելու նպատակով:

Կարելի՞ է Ռուսաստանի և Հայաստանի միջև սրեղծված հարաբերությունները անվանել ռազմական դաշինք

Այդ հարաբերությունները, անկասկած, լիակատար ռազմական դաշինք են Այսօր երկուստեք ռազմական համագործակցության շրջանակներում գործում են մոտ 40 պայմանագ-

ՄՐԱՆՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Փոքրիկ գրույցներ

Պայլիմ հարցնում են.

-Ինչո՞ւ է վիզդ հասար:

-Որովհենքե ինքս եմ իմ մասին հոգում:

Աղբապը օչ կերապ, սախն՝ սոված է:

Հարուսպը կերապ, սախնք՝ դեղ է:

րեր ու համաձայնագրեր, տասնյակ այլ փոխապարտավորեցնող փաստաթղթեր:

Այդպիսի համագործակցության իրավաբանական հիմքեր ստեղծելու համար այդ փաստաթղթերից հիմնականը ՌԴ-ի և ՀՀ-ի միջև բարեկամության, համագործակցության և փոխօգնության մասին 1997 թ օգոստոսի 29-ի պայմանագիրն է և ՀՀ տարածքում գտնվող ՌԴ զինված ուժերի իրավաբանական կարգավիճակի մասին 1992 թ օգոստոսի 21-ի պայմանագիրը. 2003 թվականից սկսած գործում է ռազմատեխնիկական համագործակցության վերաբերյալ Համաձայնագիրը, և ստեղծվել է ռուս-հայկական միջկառավարական հանձնաժողով, ռազմատեխնիկական համագործակցության գծով:

ՀՀ-ն Կոլեկտիվ անվտանգության մասին Պայմանագրի կազմակերպության անդամ է, իսկ 1999 թվականին միացել է ԱՊՀ երկրների Հակաօդային պաշտպանության միացյալ համակարգին

Հայաստանում, արդյոք, կա՞ն ռուսական զորքեր

Այստեղ տեղակայված է 102-րդ ռազմական բազան /քաղ. Գյումրի, 3000 մարդ/ Ստեղծվել է 1994 թ Նրա իրավական համակարգը որոշված է ՀՀ տարածքում Ռուսական ռազմական բազայի մասին պայմանագրով: Բազայի կազմի մեջ մտնում ենք մարտական կառավարման խմբից կազմված Երևանի կայազորը, որն իրականացնում է ՀՀ ռազմական ուժերի հետ փոխգործունեությունը, և Հայաստանում Ռուսաստանի սահմանապահ զորքերի ստորաբաժանումները, որոնք պահպանում են սահմանների հայ-թուրքական և հայ-պարսկական տեղամասերը. Մեր զինվորները համատեղ իրակա-

նացնում են տարածաշրջանում խաղաղության պահպանման, անաբեկչության դեմ պայքարի միասնական ուղղակարական խնդիրները

Ռուսաստանի շահերը Հայաստանում

Հայաստանը Անդրկովկասում Ռուսաստանի ուղղակարական-քաղաքական դաշնակիցն է, որը մեր երկրի համար կարևոր կենսական նշանակություն ունի անվտանգության, ինչպես նաև տնտեսական շահերի առումով. Այդ գոտին միակն է, որը ոչ բարեկամ երկրներին հնարավորություն է տալիս Ռուսաստանի տարածքը շրջանցելով, ուղղակարական շաղկապում ստեղծել Սև ու Կասպից ծովերի միջև ու դուրս գալ Կենտրոնական Ասիա. Դարերից ի վեր Մոսկվայի գեոքաղաքական հակառակորդները փորձել են իրենց ուղղակարական վերահսկողությունը հաստատել այդ շրջաններում: 2004 թ. Անդրկովկասում իր հետաքրքրությունների մասին հայտարարեց «Հյուսիսատլանտյան պայմանագրի կազմակերպություն» ուղղակարական բլոկը Իսկ նրա ուղղակարական տեսությունը այն է, որ Ռուսաստանը շրջափակելով հարակից Կասպիում և Կենտրոնական Ասիայում, վերահսկողության տակ վերցնի նավթի ու գազի պաշարները, ինչպես նաև այդ հումքի փոխադրման ուղիները Միաժամանակ նպատակ է դրված վերահսկել ուղղակարական հաղորդակցության ուղիները հյուսիսից հարավ՝ դեպի Իրան, Իրաք, Հնդկաստան, Պարսկական ծոցի երկրները: Ցանկություն ունի նաև թույլ չտալ համախմբվելու նախկին խորհրդային տարածքներին և դրանք վերածելու ուժերի հզոր մի կենտրոնի, որը հաջողությամբ կմրցի Արևմուտքի հետ:

***Ինչ շահեր ունի Հայաստանը Ռուսաստանի
հետ ռազմական համագործակցության մեջ***

Պատմությունը ցույց է տվել, որ Ռուսաստանը միակ տերությունն է, որը կարողացել է իր պաշտպանության տակ առնել Հայաստանը:

Այդ գործոնը խիստ կարևոր է այսօր, երբ ՀՀ-ի հարաբերությունները իր որոշ հարևանների հետ չի կարելի համարել բարեկամական և նույնիսկ պարզապես նորմալ:

***Ինչ մակարդակի են երկու երկրների քաղաքական
հարաբերությունները***

Ռուսաստանի և Հայաստանի միջև իրականացվում է քաղաքական սերտ համագործակցություն: Կնքվել են ավելի քան 160 պայմանագրեր ու համաձայնագրեր՝ Հիմնարար ուղղությունները որոշվել են 21-րդ դարում Ռուսաստանի և Հայաստանի դաշնակցային փոխհարաբերությունների մասին 2000 թ ստորագրված Հռչակագրով. Ակտիվ են կապերը պետական բարձր մակարդակներում, այդ թվում դա արտահայտվում է նրանում, որ երկու երկրների Նախագահները, բացի պաշտոնական և ոչ պաշտոնական հանդիպումներից, 2005-2006 թթ. անցկացրին Հայաստանում Ռուսաստանի բարեկամության տարվա և Ռուսաստանում Հայաստանի բարեկամության տարվա բացումը.

2004 թ. առաջին պաշտոնական այցով Ռուսաստանում էր գտնվում ՀՀ վարչապետ Ա. Մարգարյանը: 2005 թ. ՌԴ վարչապետ Մ. Ֆրադկովը Հայաստան այցելեց պաշտոնական այցով. Տեղի են ունենում արտաքին քաղաքական գերատեսչու-

թյունների ղեկավարների կանոնավոր հանդիպումներ. 2004 թ և 2006 թ. Մոսկվա ժամանեց ՀՀ արտաքին գործերի նախարար Վ. Օսկանյանը. ՌԴ արտաքին գործերի նախարար Ս. Լավրովը պաշտոնական այցով Հայաստանում է եղել 2005թ. և 2006թ : Տեղի է ունեցել ՌԴ պաշտպանության նախարար Ս. Իվանովի պաշտոնական այցը ՀՀ:

Բարձր է միջպատվամենտական կապերի մակարդակը: Օրենսդիրները միմյանց հետ համագործակցում են ուս-հայկական միջպատվամենտական հանձնաժողովի շրջանակներում, որի նախագահը Դաշնության խորհրդի անդամ Ն.Ի. Ռիժկովն է:

Միջազգային կարևոր հիմնահարցերի գծով Ռուսաստանի և Հայաստանի դիրքորոշումները մոտ են կամ համընկնում են:

***Ինչպես են զարգանում ուս-հայկական
փոփոխական հարաբերությունները***

Ռուսաստանը Հայաստանի հիմնական առևտրական գործակիցն է ՌԴ-ին է բաժին ընկնում ՀՀ արտաքին առևտրի մոտ 13 տոկոսը. 2005 թ երկու երկրների միջև ապրանքաշրջանառությունը աճել է 50 տոկոսով /355 մլն դոլար/:

Միաժամանակ Հայաստանի բաժինը Ռուսաստանի արտաքին առևտրում մեծ չէ՝ մոտ 0,12 տոկոս:

Տնտեսական կապերի զարգացման համար կարևոր նշանակություն ունի 2001 թ. Պայմանագիրը՝ մինչև 2010 թ. երկարաժամկետ տնտեսական համագործակցության մասին:

Ինչ է ներմուծվում Հայաստանից Ռուսաստան

Ռուսաստան են ներմուծվում մշակված ու ոչ մշակված ալմաստներ, թանկարժեք ու ոչ թանկարժեք մետաղներ, ոսկերչական իրեր, խմիչքներ, սինթետիկ կաուչուկ և դրանից պատրաստված իրեր, սարքավորումներ, սննդամթերք՝

Ինչ է ներմուծվում Ռուսաստանից Հայաստան

Ներմուծման գործում գերակշռում են գազը, նավթամթերքները, միջուկային վառելանյութը, մեքենաներն ու սարքավորումները /հիմնականում էներգետիկայի գծով/, մարդատար ավտոմեքենաները, սև մետաղները, չմշակված ալմաստները.

Ռուսաստանը բնական գազի միակ մատակարարն է՝ 2005 թ. 1,7 միլիարդ խոր. մետր

Ռուսաստանի փարածաշրջանները մասնակցո՞ւմ են, արդյոք, Հայաստանի հետ համագործակցությանը

Հայաստանի հետ ողղակի առևտրական կապեր ունեն Ռուսաստանի 70 տարածաշրջաններ, որոնցում ապրանքաշրջանառության գծով առաջատարներն են Մոսկվան, Սանկտ Պետերբուրգը, Ռոստովի, Սամարայի, Նիժնի Նովգորոդի, Սվերդլովսկի, Վոլգոգրադի և Յարոսլավի մարզերը, Սախա /Յակուտիա/ Հանրապետությունը, Կրասնոդարի մարզը.

Ստեղծվել է Ռուս-հայկական գործարար համագործակցության միություն, որն օգնում է միջտարածաշրջանային կապերի զարգացմանը.

***Ինչպիսին է սփյուռքահայության դերը հայ-ռուսական
հարաբերությունների զարգացման գործում***

Ներկայումս Ռուսաստանում հայ սփյուռքը մնում է ամենանշանակալին: Ռուսաստանի սփյուռքահայության կյանքը և գործունեությունը միշտ լի է ստեղծագործական աշխատանքով, հոգևոր ու մշակութային արժեքների բազմապատկմամբ՝ ի բարօրություն Ռուսաստանի: Արտադրական ոլորտներում զբաղվածության մակարդակով ազգային մյուս սփյուռքների մեջ զբաղեցնում է ամենաբարձր տեղը. Հայերը առանձնահատուկ տեղ են տալիս, ինչպես և նախկինում, մասնակցությունը շինարարության ու ճարտարապետության ասպարեզում, արդյունաբերության տարբեր ճյուղերում, ֆինանսական գործում, գիտության, կրթության, բժշկության ու մշակույթի ոլորտում, պետական ու ռազմական ծառայության գործում: Նրանք ակտիվորեն մասնակցում են Ռուսաստանի հասարակական-քաղաքական կյանքին: Նրանցից շատերը միավորված են ազգային-մշակութային հասարակական կազմակերպություններում, որոնք շատ բան են անում, ամենից առաջ, Հայաստանում՝ հայրենակիցների մեջ ռուսաց լեզուն և ռուսական մշակույթը, իսկ Ռուսաստանում՝ իրենց բիբլիական ժողովրդի մշակութային ու հոգևոր ժառանգությունը պրոպագանդելու համար, ընդհանուր առմամբ՝ բարեկամության ու համագործակցության հազարամյա կապերը և մեր երկրի այսօրվա ստրատեգիական գործընկերությունը ամրապնդելու համար Դրանցից ամենախոշորը Ռուսաստանի հայերի միությունն է /Ռ-ՀՄ/:

Երբեմն ժողովրդի մեջ, հայերին դիմելիս, անվանում են «խաչիկներ»: Արդյոք, դա չի՞ վիրավորում մեր բարեկամներին

9-11-րդ դարերում Հայաստանում առաջացավ ճարտարապետական-զարդանկարչական քանդակագործության ինքնատիպ ձև՝ հանրահայտ հայկական «խաչքարերը», որոնք զարդարված են ծակոտկեն փորագրություններով Դրանք հանդիսանում են նաև վառ ու ծաղկուն մի երևույթ միջին դարերի գեղարվեստական մշակույթում և իրենցից ներկայացնում են հայկական մի եզակի բացառիկություն, որը համաշխարհային արվեստում նմանը չունի. Խաչ, հայերեն Խաչատուր՝ տղամարդու անունը նշանակում է խաչ տվող: Խաչիկը փոքրացուցիչ-փաղաքշական անուն է կամ փոքրիկ խաչ /կրեստիկ/: Եվ վիրավորական է, որ ուղղափառ քրիստոնյան երբեմն անարժան հեզնանքով, չհասկանալով այդ բառի իմաստը, արտասանում է «խաչիկներ». «լցվել են այստեղ զանազան խաչիկներ»:

Ինչպիսին է Ռուսաստանի մայրաքաղաքի դերը երկու երկրների տնտեսական հարաբերությունների զարգացման գործում

Ստեղծվել է Մոսկվայի և Հայաստանի կառավարությունների միջև համագործակցության հանձնաժողով Աճում է առևտրի, հատկապես սննդի ու թեթև արդյունաբերության ապրանքների շրջանառությունը, վարկավորման /լիզինգ/ համակարգ է ստեղծվել բեռնատար ավտոմեքենաների մատակարարման գործում, և նախագծեր են պատրաստվում ռուսական խոշոր գործարանների ու ֆաբրիկաների՝ հայկական

շուկա դուրս գալու վերաբերյալ:

Միաժամանակ պայմաններ են ստեղծվում հայ ձեռներեց մարդկանց գործունեության համար: Օրինակ, Մոսկվայի 15 կառույցների համար դրամագլուխ է ներդրված Երևանից. 2005 թվականից կազմակերպվում են Հայաստանից բերված ապրանքների տոնավաճառներ /25 ձեռնարկություն, իսկ արդեն 2006 թ` 50 ձեռնարկություն/:

Ինչպիսիք են Ռուսաստանի հիմնական

ներդրումները Հայաստանի տնտեսության ոլորտում

Ռուսաստանը ներդրումներ կատարող ամենագլխավոր երկրներից մեկն է /2005 թ.` 240 մլն դոլար/: Այդ միջոցները ներդրվել են մետաղամշակման, շինարարության, էներգետիկայի և տեղեկատվական տեխնոլոգիաների մեջ: ՀՀ-ում գրանցված են 589 համատեղ ձեռնարկություններ, այդ թվում` «Հայռուսգազարդ» /գազի վաճառքի և փոխադրման մոնոպոլիստ/, «Արմենալը», «Արմավիան», «Գրանդ Քենդին»: Բանկային ոլորտում ռուսական բանկերի բաժինը կազմում է մոտ 25 տոկոս. 2004 թ. «Վնեշտորգբանկը» ձեռք բերեց «Հայխնայբանկի» բաժնետոմսերի վերահսկիչ փաթեթը /70 տոկոս/, այն սպասարկում է երկու երկրների ապրանքաշրջանառության 10 տոկոսը. «Միջազգային բիզնես-կենտրոն» ռուսական ընկերակցությունը վերահսկում է Երևանի «Ալմաստ» սինթետիկ ալմաստների գործարանը և դրան կից երկու գործիքաշինական գործարանները:

Ռուսաստանը հիմնական դիրքեր է զբաղեցնում էլեկտրատեներգետիկայում. Միջուկային վառելանյութի գծով ՌԱՕԵԷՍ-ը ՀՀ պարտքերը ծածկելու հաշվին ձեռք է բերել

Սևան-Հրազդան ՀԷԿ-ի սանդղաջրվեժը և ստանձնել է Հայկական ԱԷԿ-ի կառավարումը /40 տոկոս էլեկտրատեղակայան/ 2003 թ. վերջում պետական պարտքը փակելու դիմաց Ռուսաստանը ձեռք է բերել և ՌԱՕԵԷՍ-ին է հանձնել Հրազդանի ՋԷԿ-ի կառավարումը: Դրա շնորհիվ ՌԱՕԵԷՍ-ը վերահսկում է գեներացված կարողությունների մոտ 85 տոկոսը: 2005 թ. այդ նույն էներգահողիցը վերահսկողություն հաստատեց «Հայաստանի բաշխիչ համակարգեր» ընկերակցության վրա, որն ապահովում է էներգետիկայի մատակարարումը վերջնական սպառողներին.

Ինչպես են վերաբերվում հայերը ռուսական բիզնեսի ներկայությանը

Կան քննադատներ /այդ թվում նրանք, ովքեր կողմնորոշված են դեպի Արևմուտք/, որոնք պնդում են, որ Ռուսաստանի կապիտալի ներդրումը սպառնալիքի տակ է դնում էներգետիկական անվտանգությունը: Սակայն այդ փաստարկը անհամոզիչ է, քանի որ հենց Ռուսաստանն է ապահովում Հայաստանի ռազմական անվտանգությունը: Անհասկանալի է, թե ինչու Հայաստանի ռազմական անվտանգությունը կարելի է վստահել Ռուսաստանին, իսկ էներգետիկականը՝ ոչ Չնայած

ՄՐԱՄԵՌՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Փոքրիկ գրույցներ

Ազգեսի դուռնը խաղողին շիտաւմ, ասաց՝ իսկ է:

Կարմիրն միտք դուր չեկաւմ, ասաց՝ աշտօր հիկզարքի է, պատուց օր է:

Գինուն հարցրին- Դու սեանկացնում ես, քի բարիք ես բերում:

Գինին պատասխանեց- Քանիսն են բարիարվածները՝ չգիտեմ, բայց սեանկացածներին հաշիվ չկա:

այդ տրամադրություններին, Հայաստանի կառավարությունը ողջունում է ռուսական ներդրումները:

Կարո՞ղ է, արդյո՞ք, Իրան-Հայաստան գազամուղը կռվախնձոր դառնալ Մոսկվայի և Երևանի միջև:

2004 թ Իրանը և Հայաստանը ընդհուպ մոտեցան Իրանի գազը Հայաստան մատակարարելու համար գազամուղի կառուցման մասին Համաձայնագրի ստորագրմանը: Այդ ժամանակ էլ հայտնվեցին Վրաստանի միջով մինչև Ուկրաինա և այնուհետ՝ մինչև Եվրամիության երկրները այդ գազամուղը երկարացնելու գանազան նախագծեր: Վրաստանը, Ուկրաինան ու Եվրամիությունը սկսեցին Հայաստանին մղել դեպի այդ նախագծերի իրականացումը Դա լուրջ մտահոգություն առաջացրեց Մոսկվայում, քանի որ Ռուսաստանին շրջանցելով Իրանի գազը Եվրոպային մատակարարելը կարող էր լուրջ վնաս հասցնել «Գազպրոմի» դիրքերին եվրոպական շուկայում: Արդյունքում, ելնելով դաշնակցային շահերից, Հայաստանը հրաժարվեց հակառուսական նախագծից Պայմանավորվածություն ձեռք բերվեց գազամուղի հայկական տեղամասը «Գազպրոմին» հանձնելու մասին

Ինչպես են զարգանում մշակութային կապերը

Հայաստանի և Ռուսաստանի միջև ներկա փուլում

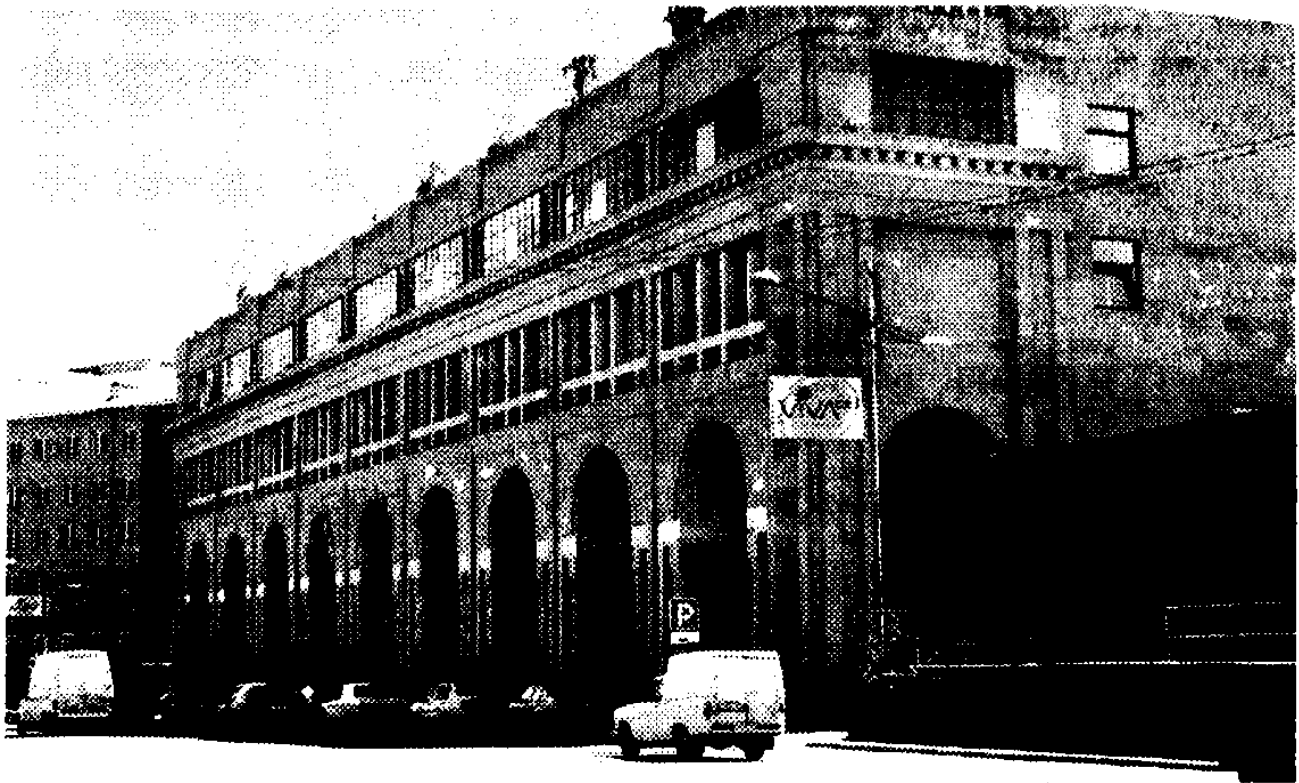
Ռուսաստանի և Հայաստանի միջև հարաճուն զարգանում են մշակութային կապերը. 2002 թվականից կնքվել են միջկառավարական և միջգերատեսչական կարևոր համաձայնագրեր՝ Համագործակցության ծրագիր մշակույթի նախարարությունների միջև, Համատեղ հրովարտակ մշակութային համագործակցության մասին, ռուսական կինոնկարների օրեր և

Ռուսաստանի մշակույթի օրեր անցկացնելու մասին. Մոսկվայում բացվել են ռուս-հայկական դպրոցներ, հայերենի ուսումնասիրության կիրակնօրյա դպրոցներ, ռուս-հայկական մշակութային-կրթական կենտրոն, Մոսկովյան Հայկական թատրոն, Մոսկվայի հայկական կամերային երգչախումբ, «Հայորդիք» մանկական պարի համույթը, հայերեն լույս են տեսնում թերթեր, հանդեսներ Անցկացվում են գեղարվեստական ցուցահանդեսներ, հայ դերասանները հյուրախաղերի են գալիս համերգներով ու ներկայացումներով, ռուսերեն հրատարակվում են հայ հեղինակների գրքեր

Հայաստանում գործում է Կ.Ս.Ստանիսլավսկու անվան պետական ռուսական դրամատիկական թատրոնը, Ռուսական թանգարանը, ռուսերեն լույս են տեսնում թերթեր ու հանդեսներ, գործում են 5 ռուսական եկեղեցիներ: Ռուս դերասանները, մշակույթի ու արվեստի գործիչները, ուսուցիչներն ու գիտական աշխատողները, քաղաքագետներն ու լրագրողները հաճախակի ու ցանկալի հյուրեր են Հայաստանում:

Տարբեր դարերում Հայաստանի, նրա մշակույթի մասին հիանալի խոսքեր են ասել Ռուսաստանի առաջադեմ շատ գործիչներ: Դրանք եղել են զմայլանքի ու շնորհակալության, հիացմունքի ու սիրո, կարեկցության ու ցավակցության, վիճակը հասկանալու և հույսեր ներշնչելու խոսքեր: Նրանցից ռուս բանաստեղծ Բորիս Չիչիբաբինը գրել է

Ես եղա Սևանում ու տեսա Գառնին,
 Ես մոմ վառեցի Գեղարդում,
 Հայաստան, թող Աստված քո հոգին պահպանի,
 Ես ուզում եմ դառնալ քո որդին

•••••
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՅ
ԲԱՐԵԿԱՍՈՒԹՅԱՆ ՈՒ
ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՅՈՒԹՅԱՆ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՅԱՆ
ԸՆԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆ

**ԳԼՈՒԽ 11. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹՅԱՆ
ԵՎ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՌՈՒՄԱՍՏԱՆՅԱՆ
ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ**

**Պատմում ենք մի կազմակերպության մասին,
որն ստանձնել է ժողովրդական դիվանագիտության
զարգացման, հայ և ուրա ժողովուրդների եղբայրական
բազմադարյան կապերի ամրապնդման, նրանց
պատմամշակութային և հոգևոր արժեքների
պահպանման ու բազմապատկման, մեր երկրների
ստրատեգիական ընկերակցությանն աջակցելու,
այդ ընկերության անդամ դառնալու
հնարավորությունների ստեղծման
բազմակողմանի ջանքերը
Ընդամենը 10 հարց ու պատասխան**

Ինչպիսին է Ընկերության պատմությունը

Արդեն 1993 թ Հայաստանի մոսկովյան բարեկամները զգացին ժողովրդական դիվանագիտության ընկերություն ստեղծելու անհրաժեշտությունը, սակայն մինչև 2006 թվականը այն մնաց միայն քաղաքի սահմաններում և աշխատում էր հիմնականում հայ սփյուռքի շրջանակներում

2006 թ հունիսին Ընկերության նոր գործունյա հատվածը այն վերակազմավորեց «Հայաստանի հետ բարեկամության և

համագործակցության Ռուսաստանյան ընկերություն» կազմակերպության՝ Առաջին տարածաշրջանային բաժանմունքներն ստեղծվել են Յարոսլավում, Ռոստովի և Մոսկվայի մարզերում՝

Ինչ հիմնական նպատակներ է իր առջև դնում

Ընկերությունը

Դա նախ և առաջ՝ երկու ժողովուրդների միջև փոխհարաբերությունների, վստահության ու բարեկամության զարգացումն է - մեր երկրների հասարակական կազմակերպությունների և ձեռներեցության շրջանակների միջև մշակութային, գիտական, գործարար ու այլ կապերի ընդլայնումն ու խորացումը - պատմության, մշակույթի, արդի արտաքին ու ներքին քաղաքականության հարցերի վերաբերյալ մեր երկրների տեղեկատվության փոխանակություններին աջակցելը - հայ և ռուս ժողովուրդների պատմամշակութային և հոգևոր արժեքների պահպանությանը և բազմապատկմանն աջակցելը Հայ ժողովրդի հետ եղբայրական բարեկամությունն ու համագործակցությունը պետք է ավելի սերտ ու բեղմնավոր դառնան, իսկ մեր ժողովուրդները՝ միմյանց հավատարիմ մնան բոլոր ժամանակներում, ինչքան էլ դրանք դժվարին լինեն՝

Ում է համախմբում Ընկերությունը

Ընկերությունն իր շուրջը համախմբում է նրանց, ովքեր ցանկանում են մասնակցել նրա նպատակների ու խնդիրների իրականացմանը Դա, առաջին հերթին, ռուս հայտնի քաղաքագետներն ու հասարակական գործիչներն են, ստեղծագործական ու գիտատեխնիկական մտավորականությունը, տեղե-

կատվության միջոցների աշխատողները, ձեռնարկատերեր, ուսանողներ, նրանք, ովքեր ծառայում են բանակում և իրավապահ մարմիններում, վետերաններ, այն ձեռնարկությունների ու ֆիրմաների կոլեկտիվների ներկայացուցիչները, որոնք Հայաստանի հետ ունեն առևտրա-տնտեսական կապեր՝ Ընկերության կազմում կան նաև օտարերկրյա քաղաքացիներ:

Ում հետ է համագործակցում Ընկերությունը

Ընկերության համագործակցությունն իրականացվում է Ռուսաստանյան այն բոլոր ընկերությունների ու կազմակերպությունների հետ, որոնք համախոհ են համբերատարության, փոխըմբռնման սկզբունքներին, ազգամիջյան բարեկամության և համաշխարհային կուլտուրայի գաղափարներին: Ընկերությունը ակտիվ փոխգործունեության մեջ է հայ սփյուռքի այն հասարակական կազմակերպությունների մեծ մասի հետ, որոնք գործում են Մոսկվայում և Դաշնության տարածաշրջաններում: Նրանց մի մասը Ռուսաստանյան մեր Ընկերության կոլեկտիվ անդամներն են Իր հերթին մեր Ընկերությունը հաճույքով մասնակցում է նրանց միջոցառումներին: Հայկական մշակութային-լուսավորչական «Արարատ» ընկերության, Մոսկվայի Նեկրասովի անվան քաղաքային հանրային գրադարանի, Մոսկվայի մարզի Ֆրյանովո ավանի կառավարչության, Հայկական պատմա-տոհմաբանական ընկերու-

ՄՐԱՍՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Փոքրիկ գրույցներ

Կույրն ի՞նչ կուզի՝ երկու աչք:

Լավ ընկերը նեղության ժամանակ է ճանաչվում:

թյան, Նախիջևանի հայերի հայրենակցական միության հետ համատեղ անցկացվել են Լազարյան 3-րդ ընթերցումները՝ նվիրված ոուսական մշակութային ժառանգությանը հայ մեկենասների կատարած ներդրումներին

Հայաստանում Ռուսաստանյան ընկերության հիմնական գործընկերներն են Արտասահմանյան երկրների հետ մշակութային կապերի հայկական ընկերությունը և «Հայաստան-Ռուսաստան» ընկերությունը, Հայաստանի գրողների միությունը, որոնց հետ Երևանում 2006 թ. հոկտեմբերին Ռուսաստանի Ընկերության պաշտոնական պատվիրակության հետ պայմանագրեր են ստորագրվել 2007-2008 թվականների համագործակցության մասին: Կապեր են հաստատվել Հայաստանի Հանրապետության Մշակույթի և երիտասարդության հարցերի նախարարության հետ, Գիտությունների ազգային ակադեմիայի, Ռուս-հայկական /Մլավոնական/ պետական համալսարանի, Երևանի Վալերի Բրյուսովի անվան լեզվագիտական համալսարանի, Հայաստանի Ռուսաստանյան հայրենակիցների օգնության ու համագործակցության հիմնադրամի և այլոց հետ:

***Որոնք են Ընկերության ղեկավար մարմինները,
և ով է նրա նախագահը***

Ընկերության ղեկավար մարմինների կառուցվածքը հետևյալն է

- Ընկերության կոնֆերանսը
- Ընկերության խորհուրդը.
- Ընկերության վարչությունը.
- Ընկերության նախագահը

- Ընկերության վերահսկիչ-վերստուգիչ հանձնաժողովը.
- Ընկերության քաղաքական խորհուրդը:

2006 թվականի հունիսի 15-ին հերթական հնգամյա ժամկետով Ընկերության նախագահ է ընտրվել Վիկտոր Վլադիմիրի Կրիվոպուսկովը՝ հայտնի հասարակական գործիչ, փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու, գրքերի, գիտական աշխատությունների և տեղեկատվության միջոցներում հրապարակախոսական ելույթների հեղինակ, Հայաստանի գրողների միության պատվավոր անդամ

Վարչության անդամների ցանկը հրապարակվում է Հավելվածում

Ինչպես է Ընկերությունն իրեն դրսևորել միջազգային ժողովրդական դիվանագիտության ոլորտում

2006 թվականին Ընկերության ամենաատաջին քայլերից մեկը դարձավ Հայաստանի և Ադրբեյջանի միջև կոնֆլիկտային հարաբերությունների վերաբերյալ իր անհանգստության մասին հայտարարությունը, և նա դիմում ընդունեց՝ ուղղված

ՄՐԱՍՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

«Հայկական ռադիոյին» հարցնում են.

- *Ո՞ր ժողովուրդն է ամենախելացին:*
- *Շնորհակալություն հանրախոսության համար:*
- *Կարելի՞ է արդյոք Սևանը փրկել աղբոսությունից:*
- *Կարելի է, եթե ջրի երես համպեն նրանք, ովքեր այն աղբոսում են:*
- *Ինչո՞ւ երևանում աշրքան շապ սեփական ավարտն քենաներ կան:*
- *Ճանապարհները վաղն են, ուրքով քայլերը բոլորովին անհնար է:*
- *Ինչո՞ւ մեր շապ հայրենակիցներ մնում են արդատանիանում:*
- *Վերադառնալը վաղն կշան է:*

այդ երկրների, ինչպես նաև Ռուսաստանի Նախագահներին, ուրպեսզի Ղարաբաղի հիմնահարցը լուծելիս հավատարիմ մնան խաղաղ, բարեկամաբար ու համաձայնեցվածությամբ ապրելու՝ մեր ժողովուրդների բազմադարյան ավանդույթներին՝ Հատկապես ընդգծվել է, որ միայն խաղաղ ու արդարացի բանակցությունների ուղին կարող է հանգեցնել հայ և ադրբեջանցի ժողովուրդների փոխադարձ համաձայնությանը: Անցկացվել է «կլոր սեղան» և հրատարակվել է «Լեոնային Ղարաբաղ երեկ, այսօր և վաղը» ժողովածուն՝ հայտնի քաղաքագետների և հրապարակախոսների նյութերով:

Երկրորդ. Ընկերությունը Ռուսաստանի պետական ղեկավարությանը, քաղաքական կուսակցություններին և հասարակական կազմակերպություններին կոչ է արել միանալ 2005 թ ղեկտեմբերի 25-ին Ադրբեջանի Հանրապետության Նախիջևանի Հին Ջուլֆա քաղաքի հայ միջնադարյան գերեզմանատան և 4 հազար խաչքարերի ոչնչացման փաստի՝ համաշխարհային հասարակայնության դատապարտմանը: Դրանք փոքր ճարտարապետության համաշխարհային գլուխգործոցներ էին և գտնվում էին ՅՈՒՆԵՍԿՕ-ի պահպանության ներքո: Մոսկվայի «Նախիջևան» հայրենակցական միության, մշակութային-լուսավորչական «Արարատ» ընկերության, ռուս-հայկական տարածաշրջանային համագործակցության հետ համատեղ անցկացվել են ցուցահանդեսներ, կլոր սեղանի նիստեր: Այստեղ հատկապես նշանակալի դարձավ «Նախիջևանի հայ մշակույթի հուշարձանները՝ Ադրբեջանի վայրագության առարկա» հարցի քննարկման կազմակերպումը 2006 թ մայիսի 17-ին Ռուսաստանի Դաշնության Հասարակական պալատի մշակութային ու հոգևոր ժառանգության

հարցերի հանձնաժողովի կողմից / Մոսկվայի Պատրիարքության գործերի կառավարիչ, Կալուգայի և Բորովսկի մետրոպոլիտ Կլիմենտի նախագահությամբ/:

Երրորդ. Ընկերությունը հունիսի 15-ի իր կոնֆերանսում դատապարտեց հայազգի քաղաքացիների սպանության դեպքերը, որոնք տեղի են ունեցել Մոսկվայում և Ռուսաստանի որոշ այլ քաղաքներում, մտահոգություն արտահայտեց իրավապահ և այն հատուկ ծառայությունների անբավարար աշխատանքի մասին, որոնք պատասխանատու են սպանությունները նախականիսելու և բացահայտելու համար, մարդատյացությամբ, ռասայական խտրականությամբ ու ազգամոլությամբ վարակված անձանց ժամանակին հասարակությունից մեկուսացնելու համար:

Ընկերությունը մասնակցում է, արդյոք,

Ռուսաստանում Հայաստանի տարվա ծրագրերին

Ռուսաստանյան Ընկերությունը ոչ միայն ակտիվորեն մասնակցում է Ռուսաստանում Հայաստանի տարվա ծրագրի իրականացմանը, այլև իրականացնում է մի շարք սեփական ծրագրեր: Մոսկվայի Կառավարության աջակցությամբ մայրաքաղաքի շրջաններում մոսկվացիների համար կազմակերպվում են Հայաստանի և Ռուսաստանի արվեստի վարպետների համերգներ, «Հայաստան պահեր անցյալից ու ներկայից» ֆոտոցուցահանդեսներ, «Մեր բարեկամ Հայաստանը» բաց դասեր դպրոցներում: Ընկերության առաջարկությամբ, օրինակ, Մոսկվայի Ներքին գործերի քաղաքային վարչությունում կազմակերպվել է մշակութային-լուսավորչական ակցիա ուղղված ազգամիջյան և միջկրոնական հարցերով

մոսկովյան միլիցիայի աշխատողների մասնագիտական պատրաստականության բարձրացմանը, Մոսկվա քաղաքում բնակվող ժողովուրդների, առաջին հերթին, հայ ժողովրդի պատմության և մշակութային-հոգևոր արժեքների վերաբերյալ գիտելիքների համալրմանը, ինչպես նաև նրանց հետ տարվող աշխատանքում օրինականության ապահովմանը.

Իրավապահ մարմինների աշխատողների համար կազմակերպվել են հանդիպումներ Մոսկվայի հայկական ստեղծագործական հասարակայնության հետ, հայ դերասանների համերգներ, ցուցահանդեսներ. Որպես բարեգործական նվիրաբերում նրանց համար հրատարակվել է «Հայաստան, Հայաստան... Հարցեր ու պատասխաններ երկրի և ժողովրդի մասին բիրիական ժամանակներից մինչև մեր օրերը» այս տեղեկատու գիրքը՝ 10 հազար տպաքանակով:

Ընկերությունը, արդյոք, օգնում է մշակութային-հումանիտար ծրագրերին

Օգնում է: Նրա աջակցությամբ ամռանը Ռուսաստանի ներքին ջրային հոսանքներով Սանկտ Պետերբուրգից Վոլգա-Բալթիկայով, Վոլգա-Դոնով, Ազովի ու Սև ծովերով անցավ 13-րդ դարի գծանկարներով կառուցված «Կիլիկիա» հայկական առագաստանավի անկրկնելի պատմական ճանապարհորդության ավարտական փուլը, որը եռամյա հեռարշավի էր դուրս եկել Եվրոպայի շուրջը: Դոնի Ռոստովում հանդիսավոր հանդիպում կայացավ ճանապարհորդության մասնակիցների հետ, Մոսկվայում տեղի ունեցավ այդ հեռարշավի մասին կինոնկարի ցուցադրում, 100 հազար տպաքանակով սեպտեմբերին լույս տեսած «Ֆեդերալնայա գազետա»-ում հրապարակ-

վեց երկէջանոց լրագրահաղորդում՝ հաջողությամբ անցած ճանապարհորդության մասին՝

Ընկերության խնդիրներից մեկը ռուսաստանցիների մեջ հայ գրականության, իսկ հայերի մեջ՝ ռուս գրականության պրոպագանդումն է:

Ինչ է արված և ինչ է պլանավորվում այդ ուղղությամբ

Ռուսաստանում Հայաստանի տարվան են նվիրված ժամանակակից հայ գրողների պատմվածքների և վիպակների ժողովածուների հրատարակումը ռուսերեն և Ռուսաստանում հայ գրականության օրերը. Լայն շրջանակի ռուս ընթերցողների համար ևս, ինչպես և Մոսկվայի միլիցիայի համար, բայց ավելի ընդարձակ բովանդակությամբ և այլ չափերով, 30 հազար տպաքանակով հրատարակվել է նաև «Հայաստան, Հայաստան.. 200 հարց և 200 պատասխան երկրի և ժողովրդի մասին բիբլիական ժամանակներից մինչև մեր օրերը» այս գիրքը:

2007 թվականին Հայաստանի և Ռուսաստանի գրողների միությունների հետ միասին Հայաստանում պլանավորվում է անցկացնել Ռուս գրականության օրեր, հայտնի ռուս բանաստեղծուհի Ալեքսանդրա Օչիրովայի բանաստեղծությունների հայերեն ժողովածուի, ինչպես նաև ժամանակակից ռուս գրականության ստեղծագործությունների այլ թարգմանությունների հրատարակումը.

Հայաստանի Հանրապետության Մշակույթի և երիտասարդության հարցերի նախարարության, «Հայաստան-Ռուսաստան» ընկերության, Հայաստանի Գրողների միության հետ միասին Ա.Ս. Պուշկինի ծննդյան օրը Հերիեր գյուղին մեր-

ծակա լեռնանցքում, նրա հուշարձանի մոտ տեղի կունենա հայ և ռուս երիտասարդության՝ պուշկինյան ավանդական տոնակատարությունը.

Ռուսաստանում կանցկացվեն խոշորագույն հայ լուսավորիչ-բանաստեղծ Եղիշե Չարենցի ծննդյան 110 -ամյակին նվիրված միջոցառումներ, ռուսերեն լույս կընծայվի նրա բանաստեղծությունների գիրքը.

Հայաստանի մշակույթի ականավոր գործիչների խմբի և ռուսական առաջատար մասնագետների մասնակցությամբ Ընկերությունն ավարտել է «Հայերը. մշակութային ժառանգությունը հնագույն ժամանակներից մինչև մեր օրերը» գրքի հրատարակման նախապատրաստությունը, որի մեջ ընդգրկված են հայ ժողովրդական բանահյուսության լավագույն նմուշները և հայ ժողովրդի վիպերգությունից, ինչպիսին «Սասունցի Դավիթ»-ն է, հատվածներ՝ Վալերի Բրյուսովի թարգմանությամբ, հայ դասականների և այժմյան հայ գրողների ու բանաստեղծների հանրահայտ ստեղծագործությունները: Գր-

ՄՐԱՍՈՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

«Հայկական ուղիդին» հարցնում են.

- Կինը, արդյոք, կարո՞ղ է փղամարդուն դարչնել միլիոնավեր:
- Կարող է, եթե փղամարդը միլիարդավեր է:
- Ի՞նչ փարբերություն կա կենսագրության և ինքնակենսագրության միջև:
- Կենսագրությունը մարդուն նկարագրում է այնպիսին, ինչպիսին նա եղել է: Ինքնակենսագրությունը՝ այնպիսին, ինչպիսին նա իրեն պատկերացնում է:
- Ի՞նչ է ծովային երվանդությունը:
- Դա այն է, երբ ամառը մուրեհաբու հետ անգուռայ չգտնում ես դեպի ծովը:

քում պատմվում է նաև երաժշտության, գեղանկարչության, թատրոնի, կինոյի, ճարտարապետության ասպարեզում հայերի մեծագույն նվաճումների մասին Գրքի մի մեծ բաժին նվիրված է հայ և ռուս մշակույթների բազմադարյան փոխգործունեությանը և փոխներգործությանը. «Հայերը. մշակութային ժառանգությունը հնագույն ժամանակներից մինչև մեր օրերը» իր բովանդակությամբ հազվագյուտ այդ գիրքը կդառնա առաջին այդպիսի հրատարակությունը ռուսական գրահրատարակչության ողջ պատմության մեջ:

***Ով կարող է դառնալ Ընկերության անդամ
և ինչպես ընդունվել***

Ընկերության կանոնադրության համաձայն նրա անդամներ կարող են լինել ինչպես Ռուսաստանի՝ 18 տարին լրացած այն քաղաքացիները, ինչպես և օտարերկրյա այն քաղաքացիները, քաղաքացիություն չունեցող այն անձինք, ինչպես և իրավաբանական անձ հանդիսացող այն հասարակական միավորումները, որոնք պաշտպանում են Ընկերության նպատակներն ու խնդիրները և ընդունում են նրա կանոնադրությունը:

Քաղաքացիների և հասարակական կազմակերպությունների ընդունելությունը Ընկերության կազմում իրականացվում է Ընկերության Վարչության որոշմամբ կամ տարածաշրջանային բաժանմունքների կողմից՝ գրավոր դիմումի հիման վրա /նմուշը՝ 142 էջի հավելվածում/

Ընկերությունը գտնվում է հետևյալ հասցեում. Ռուսաստան, 107078, Մոսկվա, փ. Նովայա Բասմաննայա, շ. 4: Հեռ. 728.36.16.

ԴՈՒ ՌԻՉՈ՞ՒՄ ԵՍ
ԳԱԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԼՈՒԽ 12. ԳՈՒ ՈՒԶՈ՞ՒՄ ԵՄ ԳԱԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Պատմում է, թե ինչ է պետք այնտեղ մեկնելու համար
և ինչ է սպասում իրեն այդ երկրում, եթե հարկ
լինի ինչ-որ օգնություն ու աջակցություն
դեսպանությունների հասցեներով և հեռախոսներով:
Ընդամենը 13 հարց ու պատասխան

Ինչպես և որտեղ է հարկավոր ջնակերպել
մեկնումը Հայաստան

Հայաստան մեկնելու համար Ռուսաստանի և ԱՊՀ քաղաքացիներից անցաթուղթ չի պահանջվում. Անհրաժեշտ է միայն արտասահմանյան անձնագիր, որի գործողության ժամկետը վերջանում է Հայաստանից ենթադրելի վերադարձից առնվազն 3 ամիս հետո

Ինչ է սպասվում սահմանի վրա
և մաքսային հսկողության կերպում

Հայաստան արժույթներ տանելը սահմանափակված չէ. Հայաստանից մինչև 10.000 դոլար գումար տանելու դեպքում ոչ մի փաստաթուղթ չի պահանջվում Թույլատրվում է առանց մաքսատուրքի վճարման Հայաստանից տանել անձնական օգտագործման իրեր, ինչպես նաև ընդհանուր գումարով 500

մարի 10 տոկոսը՝ Հասարակական սննդի օբյեկտներում, որպես կանոն, դրանք մտնում են հաշվի մեջ

Մուրավորապես ինչպիսին են գները

Բնակարանը /օրական/ էժանը՝ 10-20 դոլար, միջինը՝ 20-100 դոլար, բարձր դասը՝ 100 դոլարից սկսած.

Կերակրում են /օրականը/ էժանը՝ 2-5 դոլար, միջինը՝ 5-20 դոլար, բարձր դասը՝ 20 դոլարից սկսած

Տաքսին՝ 0,2 դոլար 1 կմ Թանգարանները՝ 1-1,5 դոլար. Ինտերնետը՝ 0,6 դոլար մեկ ժամը

Ինչպես օգտվել հեռախոսից

Հայաստանի ստացիոնար հեռախոսին զանգահարելու համար անհրաժեշտ է հավաքել 8- սուլոց- 10 374 - քաղաքի կողմից - հեռախոսատիրոջ համարը Բջջային հեռախոսին զանգահարելու համար քաղաքի կողմի փոխարեն հարկավոր է հավաքել բջջային կապի օպերատորի կոդը՝

Հայաստանի մի բնակավայրից մյուսը զանգահարելու համար անհրաժեշտ է հավաքել 0 - քաղաքի կոդը - հեռախոսատիրոջ համարը Մոբիլային հեռախոսին զանգահարելու դեպքում՝ 0 - բջջային կապի օպերատորի կոդը և հեռախոսատիրոջ համարը՝

Հայաստանից միջազգային զանգի համար հավաքել 00-երկրի կոդը-քաղաքի կոդը-հեռախոսատիրոջ համարը:

Հայաստանում ամենուր կայուն է բջջային կապը:

Ո՞ր թանգարանները պետք է այցելել առաջին հերթին

Երևանը հարուստ է թանգարաններով. Դրանցից խիստ

ներկայացուցչականներն ենք Հայաստանի Պատմության քանգարանը, Ազգային պատկերասրահը, Մատենադարանը /ձեռագրերի ամենահարուստ ֆոնդը/, Ժամանակակից արվեստի, Հայերի ցեղասպանության, Ժողովրդական արվեստի, ուղղման՝ «Մայր Հայաստան», Երկրաբանության, Փայտի փորագրության քանգարանները: Կա նաև Հայաստանի ակադեմիայի գործիչների հուշաքանգարան

***Ինչպես հաճույք պատճառել ընկերների
լեզվի նկատմամբ ուշադրություն ցուցաբերելով***

Շատ հաճելի կլինի, եթե Ռուսաստանից եկած հյուրը արտասանի.

-Բարև /ձեզ/

-Շնորհակալություն

-Բարի լույս

-Կներեք

-Բարի օր

-Բարի երեկո

-Ցտեսություն

-Բարի գիշեր

***Անհրաժեշտության դեպքում Ռուսաստանում
ինչպես գտնել Հայաստանի դեսպանությունը
և Հյուպատոսությունը***

Մոսկվա, Արմյանսկի նրբանցք, 2

Հեռ. /495/ 924 12.69, ֆաքս 924.45 35

Հյուպատոսական բաժին. Հեռ. 924.34.43

Պետերբուրգում ՀՀ Գլխավոր հյուպատոսությունը.

Դեկաբրիստների փող. 22, բն 13

Հեռ. /812/ 311.72.36. ֆաքս 110 66 20

Անհրաժեշտության դեպքում ինչպես գտնել

Հայաստանում Ռուսաստանի դեսպանությունը

Երևան, Գրիգոր Լուսավորչի փողոց, 13ա.

Հեռ. /37410/ 56.74.27, 58.98 43:ֆաքս 56 71 97, 58 24.63,

ՅԱԿԵԼՎԱԾՆԵՐ

- **Տոները, ժողովրդական սովորույթները և ազգային խոհանոցը**
- **Կոնյակները՝ ինչ գիտես և ինչ չգիտես հայերի հպարտության առարկայի մասին**
- **Լրացրու գիտելիքներդ - մատենագիտություն**
- **Հայաստանի հետ բարեկամության և համագործակցության ուսաստանյան ընկերության վարչության անդամների կազմը**
- **Հայաստանի հետ բարեկամության և համագործակցության ուսաստանյան ընկերությունը ընդունվողների հարցաթերթի և դիմումի նմուշը**

1. ՏՈՆԵՐԸ, ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ

ՍՈՎՈՐՈՒՅԹՆԵՐԸ ԵՎ ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՀԱՆՈՅԸ

**Պատմում է պետական ու ժողովրդական հիմնական տոների մասին, հարսանեկան, երեխայի ծննդյան ու թաղումների սովորույթների մասին:
5 բաժին**

● ***Հայաստանի պետական տոների և հիշատակի օրերի թվում են՝***

Փետրվարի 15-ը - Վարդանանք /Սուրբ Վարդանի օրը/ ի հիշատակ պարսիկների դեմ մղված ճակատամարտի, որտեղ մաքառում էին քրիստոնյա մնալու իրավունքի համար. Ապրիլ. 7-ը՝ Մայրության ու գեղեցկության օրը 24-ը՝ 1915 թ. Ցեղասպանության զոհերի հիշատակի օրը. Մայիս. 9-ը՝ Հաղթանակի ու խաղաղության օրը. 28-ը՝ Առաջին Հանրապետության օրը Հունիսի 1-ը՝ Երեխաների պաշտպանության օրը: Հուլիսի 5-ը՝ Սահմանադրության օրը Սեպտեմբերի 21-ը՝ Անկախության օրը. Դեկտեմբերի 7-ը՝ 1988 թ Սպիտակի երկրաշարժի զոհերի հիշատակի օրը.

● ***Հինավուրց ժողովրդական տոների թվում են՝***

Ամանորը /Նոր տարին/: Օջախում թարմացնում են կրակը, հազնում են նոր հագուստներ, կրակի վրա դնում են մաքուր ջուր, հաց են թխում. Եթե հաջող է, ուրեմն կյանքը բարեհաջող

րույկներ, նորապասակները թռչում են կրակի վրայով, որպեսզի ցավերը «այրվեն» և ծնվեն առողջ երեխաներ, իսկ երբ սկսում է մթնել, խարույկների շուրջը սկսվում են հնագույն պարերը՝ 7 պտույտով պարտադիր շուրջպարով

Չատիկ: Բացի բացառիկ կրոնական արարողություններից, հնագույն սովորույթով կատարվում է գոհաբերության գեղեցիկ ծիսակատարություն: Տոնախմբությունը շարունակվում է բնության գրկում, գվարճալի խաղերով, ձիարշավով, պարերով ու խարույկներով

Համբարձման տոն: Բացի բացառիկ կրոնական արարողություններից, հնագույն սովորույթով հարկավոր է հավաքել բուժիչ խոտեր, իսկ գուշակության համար 7 սարից հավաքել ծաղիկներ, 7 աղբյուրներից՝ ջուր, բայց այնպես, որ վիշապները չարթնանան:

Մյուս օրը գեղեցիկ հագնված պատանիներն ու աղջիկները գնում են տները, գովքի երգեր են երգում /ինքնատիպ քառյակներով/, ծաղկեփնջեր են նվիրում, փոխարենը ստանալով բարի խոսք և զանազան քաղցրավենիքներ

Վարդավառ: Ամենահնագույն տոնը բերքահավաքից հետո, բայց մրգահավաքից առաջ: Մարդկանց արթնացնում է գուռնայի ձայնը՝ սարերից իջնում են հովիվները՝ գոհաբերության գառներով, որ ոչ միայն շնորհակալություն ասեն հողին, այլև անձրևներ խնդրեն: Դրա համար ջուր են լցնում միմյանց վրա, որպեսզի մարդիկ շնորհակալություն հայտնեն հողին ու գոհաբերություն անեն Ոգիներին, որոնք փակում են աղբյուր-

խուսվում ամուսնությունները ըստ «Հարուստի աղջկան դժվար է գոհացնել» ասույթի:

Թույլ էր տրվում ընտանիք ստեղծել 13-14 տարեկան պատանիներին և 11-13 տարեկան աղջիկներին. շատ տարածված էր հետևյալ հումորիստական ասացվածքը. «Եթե աղջկան խփես փափախով և նա չընկնի, ուրեմն, ժամանակն է նրան ամուսնացնել». Պատանու ծնողները, հարսնացու ընտրելով, դիմում էին այդ աղջկա ընտանիքին քաջածանոթ իրենց որևէ բարեկամուհու, խնդրելով միջնորդ լինել իրենց ընտրյալի մոր հետ բանակցություններում և նրան համոզել ստանալու իրենց աղջկա ամուսնության վերաբերյալ հոր համաձայնությունը:

Հաջողությունն ապահովելու համար պատանու ծնողները աղջկա տունը միջնորդի այցելության ժամանակ իրենց տան սյունին կախում էին սանր կամ շերեփ:

Մի քանի օր հետո տեղի էր ունենում հիմնական խնամախոսությունը Խնամիները այլաբանության ձևով հայտնում էին իրենց այցի նպատակը «Մենք եկել ենք ձեր տնից վերցնելու մի բուռ մոխիր՝ մեր օջախի մոխրի հետ խառնելու համար. եկել ենք, որ ձեր ջահից վառենք մեր ջահը. եկել ենք, որ պեսզի ձեր քարը դնենք մեր պատի մեջ»:

Առավել կարևոր սովորույթ էր նշանադրությունը կամ նշանդրեքը: Փեսացուին և հարսնացուին պահպանում էին հիվանդություններից և աչքով տալուց.

Հարսանիք ... -Հարսանյաց կառաչարը մոտենալու մասին հայտնում էր հատուկ սուրհանդակը, հարսանյաց խնջույքի համար ընտրում էին թամադա, իսկ նրա օգնականը՝ ծնգլապետը, հմտորեն վարում էր երաժշտական մասը, այս կամ այն

հյուրին առաջարկում էր երգել, պարել, խոսք ասել այն մարդու մասին, որի կենացն էր առաջարկել թամադան: Փեսացուի հայրը համարվում էր «հարսանիքի տերը»: Հանդիսությունները տևում էին երեք օր, իսկ երբեմն՝ նաև մեկ շաբաթ: Պարտադիր էին նախնական ծիսակատարությունները՝ փեսացուին ու հարսնացուին լողացնելը, որի իմաստն էր՝ մաքրվել հարսանիքից առաջ: Փեսացուին լողացնելու ծիսակատարությունը տեղի էր ունենում գոմում, որին մասնակցում էին ընկերները: Հարսնացուին լողացնելու արարողությունը տեղի էր ունենում նրա տանը, մասնակցում էին ընկերուհիները և բարեկամուհիները: Դրան ուղեկցում էին հանպատրաստից երգերը, պարերը, հյուրասիրությունները /սովորաբար՝ ձվածեղ մեղրի հետ/: Ավանդույթ էր նաև հանդիսավորությամբ հարսանեկան հաց թխելը:

Հարսանիքից առաջ փեսացուի հայրը քահանայի հետ այցելում էր գերեզմանատուն՝ հարազատների գերեզմանի վրա հոգեհանգիստ տալու համար: Ընդունված էր նաև, որ փեսացուն քահանայի հետ պետք է շրջի բոլոր այն տները, որտեղ վերջին տարվա ընթացքում եղել էին հանգուցյալներ:

● *Համառոտ այն մասին, թե, ըստ հին սովորույթների, ինչ է արվում երեխա ծնվելու դեպքում*

Դժբախտությունից խուսափելու համար 40 օր նորածին երեխայի գլխավերևում անընդհատ ջահ էր վառվում, քանի որ հավատում էին, որ կրակը մաքրելու ուժ ունի: Մանկան օրորոցի վերևում կախում էին զանազան պահպանիչ-հմայիլներ. օրորոցը զարդարում էին փորագիր խաչերով, բարձի տակ

թաքցնում էի հացի, ածխի կտորներ, գրություններ հնայախտություններով: Օրորոցի մոտ դնում էին ջրով լի թաս և այլն: Այդ ընթացքում երեխային չէր կարելի հանել տնից: Եթե նույնիսկ դա պետք է արվեր, ապա մայրը իր մոտ պետք է ունենար ինչ-որ հմայիլ /պահպանիչ/ մետաղյա իր, սովորաբար՝ դանակ կամ շամփուր, իսկ երեխայի ծածկոցի վրա դնում էին մի կտոր հաց կամ ածուխ:

«Քառասուն օր» ավարտվում էր երեխային ու մորը լողացնելու ծիսակատարությամբ: Նորածնին լողացնում էին ծղոտի վրա /որը հետո այրում էին/, հետո օրորոցը, երեխային և մորը «հանում էին արևի տակ»: Երեկոյան տանը հավաքվում էին մոտիկ բարեկամուհիները և մորը երեխայի հետ ուղեկցում էին եկեղեցի, որտեղ տեղի էր ունենում վերջնական մաքրումը:

Կնունքը տեղի էր ունենում երեխայի ծնվելուց անմիջապես հետո, սովորաբար, մեկ շաբաթ հետո. Կնունքի ժամանակ նրան անվանակոչում էին Անունն ընտրվում էր ծնողների ցանկությամբ կամ այդ օրվա սրբի անունից: Հաճախ երեխայի համար անուն էին ընտրում նրա պապերն ու տատերը: Սովորաբար անվանը տալիս էին խորհրդանշանակ իմաստ և երբեմն փոխում էին, որպեսզի խաբեն չար ոգիներին, եթե երեխան աճում էր թույլ ու հիվանդոտ.

Երեխայի կյանքի առաջին տարվա հետ կապված էին որոշ սովորույթներ: Այսպես, տոնում էին առաջին ատամների հայտնվելը, կազմակերպում էին ընտանեկան հանդես, հրավիրելով մոտիկ բարեկամներին. Երեխային նստեցնում էին հատակի վրա, գլխին սփռոց էին գցում և վրայից լցնում էին թերխաշ հատիկ կամ հեղուկ

հոգին ունի սպիտակ աղավնու տեսք, իսկ եթե մեղքեր է ունեցել՝ սև թռչունի տեսք:

Դուրս թռած հոգին հանգուցյալի մոտ մնում է մինչև թաղումը: Ուստի թաղմանը սկսում են նախապատրաստվել անմիջապես: Մարմինը լողացնում են սովորաբար մեծահասակ մարդիկ, հաճախ՝ հանգուցյալի հետ նույն սեռի բարեկամներ: Մարմինը դնում են դրա համար նախատեսված տախտակի վրա՝ դեմքով դեպի արևելք և լողացնում են, սկսելով գլխից՝ օճառով, սառը ջրով՝ հատուկ ձեռնոցներով Մնացած ջրով ողողում են մահացածի ընտանիքի անդամների ձեռքերն ու ոտքերը, որպեսզի նրանք թոթափեն վախը, և երբեմն՝ բնակավայրում եղած հիվանդներին, որպեսզի «նրանք ստանան հանգուցյալի կյանքի արևը»:

Թաղումը սովորաբար մարդաշատ էր լինում: Թաղման թափոթին մինչև գերեզմանոց ուղեկցում էին տղամարդիկ, իսկ կանանց իրավունք էր տրվում եկեղեցում հուղարկավորության ծեսից հետո, որտեղ նրանք դառնորեն ողբում էին մահվան առթիվ, վերադառնալ տուն: Հանգուցյալին թաղում էին պատանքի մեջ, գլուխը դեպի արևմուտք. Գերեզմանատանը յուրաքանչյուրը մի բուռ հող էր գցում գերեզմանի մեջ հետևյալ խոսքերով. «Բարի ճանապարհ, ողջույն հաղորդիր մեր հանգուցյալներին»: Սովորություն կար գերեզմանի մեջ դնել զանազան առարկաներ, որոնք, ինչպես կարծում էին, անհրաժեշտ կլինեն և հանգուցյալի, և վաղուց մահացած բարեկամների համար: Այսպես, դարբնի «հետ դնում էին մուրճ, հյուսնի հետ՝ կացին, վարսավիրի հետ՝ ածելի, քահանայի հետ՝ Ավետարան և գավազան, վաղամեռիկ երեխաների հետ, ուղարկում էին» խնձոր: Թաղումից հետո գերեզմանոցում բոլոր ներկաները մո-

տենում էին հանգուցյալի հարազատներին և սեղմում նրանց ձեռքը՝ ի նշան վշտի ու ցավակցության Դրանից հետո նրանց հրավիրում էին հոգեհացի

Այդ ճաշասեղանին նստելուց առաջ պետք է լվանալ ձեռքերը, իր վրայից մաքրել այն ամենը, ինչ կապված է հանգուցյալի հետ, «մաքրվել»: Սեղանի շուրջը քահանան աղոթք է կարդում հանգուցյալի հոգու հանգստի համար, բոլորը առանց բաժակները խփելու խմում են «նրա լուսավոր ուղու» համար, որպեսզի նա «այն աշխարհում միջնորդ լինի» երկրի վրա մնացյալ հարազատների համար: Բաժակաճառերը համառոտ են և հիմնականում՝ մխիթարական:

Մյուս օրն առավոտյան, արևածագից անմիջապես հետո հանգուցյալի բարեկամները և մերձավորները նորից գնում են գերեզմանատուն՝ սգալու և լաց լինելու իրենց կորուստը:

● *Համառոտ՝ հայերի ազգային խոհանոցի մասին*

Դրա առանձնահատկությունների մասին: Հայկական խոհանոցին բնորոշ գծերը ստեղծվել են մեր թվարկությունից հազար տարի առաջ: Օջախի ձևը /թոնիրը/ և ամանեղենի տեսակը /կավե/ իրենց ազդեցությունն են թողել կերակուրների բնույթի վրա Օրինակ, թոնիրով է պայմանավորված հացի լավաշ տեսակը, թոնիրը հարմար է նաև բանջարեղեն տապակելու, շիլա եփելու, ձուկ և թռչուն ծխացնելու համար

Պատրաստուկները, որպես կանոն, բարդ են: Մսեղեն, ձկնեղեն և բանջարեղեն կերակուրները սեղան են մատուցվում լցոնքումից, հարելուց հետո, պյուրեի և սուֆլեի տեսքով: Բայց սիրված են նաև ամբողջական մսակտորից պատրաստվող կերակուրները՝ խորովածը, պաստեղները, կճուճովը և այլն. Հնագույն

րը, չամիչը. Եվս մի առանձնահատկություն հաճախ նույն ճաշ-
ատեսակը կարելի է և տապակել, և եփել, և շոգեխաշել

● **Պատրաստման միջոցներից մի քանիսը**

«Հայաստան» աղցանը. Թարմ վարունգը և պոմիդորը
կտրտել բարակ շրջանակներով և շարել ափսեի վրա հեր-
թական շարքերով: Մի վարունգ կտրել չորս կտորի և դնել
աղցանի մեջտեղը Այդ վարունգի վերևում դնել բարակ
կտրտված վարունգից պատրաստված զանգակներ: Աղցանի
վրա աղ ցանել, զանգակների մեջ մի քիչ պղպեղ գցել,
ձևավորել մաղադանոսով ու ռեհանով, զանգակներին տալով
ծաղկեփնջի տեսք.

100 գրամ պոմիդորին՝ 100 գրամ վարունգ

Աղը, պղպեղը, մաղադանոսը և ռեհանը՝ ըստ համի

Կանաչին աղցանի վրա կտրտվում է մեկ բաժնի վրա 5
գրամից ոչ ավելի, աղը՝ 3 գրամ, պղպեղը՝ աղացած սև կամ
կարմիր՝ 0,1 գրամ մեկ բաժնին:

«Երևանյան» աղցան. Պոմիդորը, վարունգը, բուլղարա-
կան պղպեղը լվանալ: Վարունգի կեղևը մաքրել, պղպեղից կտ-
րել պտղակոթը և հեռացնել միջուկը, սոխ մաքրել Բոլորը կտր-
տել օղակաձև: Համեմը, ռեհանը և մաղադանոսը մանր կտր-
տել: Ափսեի մեջ բանջարեղենը շարել շարքերով հետևյալ հեր-
թականությամբ՝ պոմիդոր, վարունգ, բուլղարական պղպեղ:
Ցանել աղ, աղացած սև պղպեղ, վրայից դնել սոխ, լցնել քա-
ցախ, վերջում ցանել կանաչին:

*100 գրամ պոմիդոր, 75 գրամ վարունգ, 25 գրամ բուլղարա-
կան պղպեղ, 25 գրամ գլուխ սոխ. սև պղպեղը, քացախը,*

համենը, ռեհանը, մաղաղանուր ցանել ըստ համի, ընդամենը ոչ ավելի 5 գրամից:

Մշոշ. Ոսպր հնրել, լվանալ և եփել մինչև պատրաստ լինելը, աղ ցանել, ավելացնել մանր կտրտած տապակած գլուխ սոխ, մանրած ընկույզ, լվացած ծիրանի չիր և եփել 10-15 րոպեի չափ՝ պարբերաբար խառնելով Սեղանին մատուցելիս ցանել սև պղպեղ և մաղաղանու: Մատուցվում է մեծ սկուտեղով:

80 գրամ ռսպին՝ 20 գ արևածաղկի ջեթ, 25 գ գլուխ սոխ, 10 գ չիր, 15 գ ընկույզ աղը, պղպեղը, մաղաղանուր՝ ըստ համի.

Խաշ. Նախօրոք մաքրված տավարի տոտիկները խանձել, մանրամասն լվանալ և, մասերի կտրտելով, դնել սառը ջրի մեջ 24 ժամ և 2-3 ժամը մեկ անգամ ջուրը փոխել: Դրանից հետո լվանալ, դնել ոչ լայն պղնձի մեջ և ջուր լցնել այնքան, որ 15-20 սմ բարձր լինի մսից: Եփել առանց աղի, առանց ուժեղ եռալու, պարբերաբար երեսից հեռացնելով հավաքվող քափը և ճարպը այնքան, մինչև որ միսը թեթևակի անջատվի ոսկորից Եփելու ժամանակ կարելի է ավելացնել գանձակ. Մատուցելուց 5 րոպե առաջ խաշի վրա լցնել հավաքած ճարպը. Խաշը պետք է մատուցել շատ տաք: Սեղանին դնել աղ, առանձին պնակում մսաջրի մեջ բացած ծեծած սխտոր և լավաշ

300 գ տավարի տոտիկներին կամ 400 գ ոչխարի տոտիկներին՝ 100 գրամ գանձակ, 800-1000 մլ ջուր Աղը և սխտորը՝ ըստ համի:

Կոլոլակ /բրնձի ապուր մսե գնդիկներով/. Բրինձը հնրել, լվանալ, լցնել եփած մսապուրի մեջ՝ Ավելացնել թեթև տա-

պակած սոխ: Եփած միսը աղալ մսադացով, ավելացնել ձու, աղ, պղպեղ, կանաչի. Երբ բրինձը պատրաստ լինի կիսով չափ, այդ բրնձից 2-3 ճաշի գդալ քամել քամիչով և խառնել աղացած մսի հետ: Ստացված զանգվածից պատրաստել մսագնդիկներ, լցնել եռացող մսաջրի մեջ և եփել թույլ կրակի վրա Կաթի հետ խառնել 2 ձու, դանդաղ խառնելով լցնել մսաջրի մեջ: Ապուրի վրա կտրատել մաղադանոս և սամիթ:

Հարկավոր է թանջր մսապուր՝ 2 լիտր, բրինձ՝ 0,75 բաժակ, ոչխարի կամ խոզի միս՝ 500 գրամ, շու՝ 3 հար, սոխ՝ մեկ գլուխ, կարագ՝ 1 ճաշի գդալ կաթը՝ ըսր համի, պղպեղը և աղը՝ ըսր համի, մաղադանոսը, սամիթը, ռեհանը՝ ըսր համի

«Չլբուր» ապուր. Գլուխ սոխը մանր կտրտել, յուղով տապակել, վրան սառը ջուր լցնել և եփել մինչև եռալը: Ավելացնել հնրած ու լվացած բրինձ, աղ, պղպեղ և եփել մինչև բրինձը պատրաստ լինի: Այնուհետ ապուրի մեջ գցել խփած ձու և այդ բոլորը շատ լավ խառնել: Չլբուրը սեղան մատուցելուց առաջ ավելացնել մաղադանոս

100 գրամ գլուխ սոխին՝ 1 շու, 15 գ հալած յուղ, 20 գ բրինձ աղը, պղպեղը, մաղադանոսը՝ ըսր համի

Զավարապուր. Հնրած ու լվացած ցորենի ձավարի վրա ջուր ավելացնել և եփել մինչև կիսապատրաստ վիճակը: Ավելացնել խոշոր կտրտված կարտոֆիլ, մանր կտրտված տապակած գլուխ սոխ, տապակած տոմատի մածուկ, աղ և եփել մինչև ձավարը պատրաստ լինի. Պատրաստի ապուրի վրա ավելացնել սառը ջրով բացված ձվի դեղնուց, եփել մինչև եռալը և վերցնել կրակի վրայից:

40 գրամ ցորենի չավարին՝ 25 գ գլուխ սոխ, 25 գ փոմարի մածուկ, 15 գ հալած յուղ, 100 գ կարտոֆիլ, գ շու Աղը, պղպեղը, մաղադանուր՝ ըստ համի

Սպաս. Այլուրը խառնել ձվի հետ. Մածունին ջուր ավելացնել 1.1 հարաբերությամբ /բրնձի կամ ձավարի եփած ջրի հետ/ Չվի և այլուրի խառնուրդը լցնել ջրով բացած մածունի վրա՝ անընդհատ խառնելով: Այս ամբողջ խառնուրդով պղինձը դնել ցածր կրակի վրա և, անընդհատ խառնելով, հասցնել մինչև եռալը: Եփած բրնձը լցնել ապուրի վրա, մանր կտրտած և տապակած գլուխ սոխ, համեմ կամ դաղձ, խառնել և կերակուրը հասցնել մինչև եռալը Բրնձի փոխարեն կարելի է օգտագործել ցորենի ձավար, իսկ մածունի փոխարեն՝ թարմ թան:

200 գրամ մածունին կամ 500 գրամ թանին՝ 6 գ ալյուր, 25 գ գլուխ սոխ, 10 գ հալած յուղ, 45 գ բրինձ կամ ցորենի չավար, 6 գ դաղձ կամ համեմ, $\frac{1}{4}$ շու Աղը ըստ համի.

«Էջմիածնի բոգրաշ»։ Ոչխարի միսը կտրտել 30-40 գրամանոց կտորների, դնել պղնձի մեջ, լցնել սառը ջուր, փակել կափարիչով և եփել մինչև կիսապատրաստ լինելը՝ ցածր կրակի վրա, պարբերաբար հեռացնելով քափը. Եփած ոչխարի միսը հանել պղնձից և յուղով տապակել, իսկ մսաջուրը քամել. Տապակած մսի կտորների վրա լցնել քամած տաք մսաջուրը, ավելացնել յուղով տապակած գլուխ սոխը, խորանարդիկներով կտրտված կարտոֆիլ ու բադրիջան, մաքրած ու լայնքով կտրտված կանաչ լոբի, մանր բամիա, բուլղարական պղպեղ և եփել մինչև պատրաստ լինելը: Մատուցելուց 15 րոպե առաջ ավելացնել աղ, փոքր մասերի

կտրտած պոմիդոր և համեմունք-կանաչիներ.

125 գրամ ոչխարի մսին՝ 100 գ կարտոֆիլ, 20 գ գլուխ սոխ, 10 գ հալած յուղ, 100 գ պոմիդոր, 30 գ կանաչ լոբի, 20 գ բուլղարական պղպեղ, 20 գ բամբակ, 30 գ բաղրիջան. համեմը, ռեհանը և մաղադանուր՝ 3-ական գրամ Աղը և պղպեղը ըստ համի

Խաղողի թփով տոլմա. Ոչխարի մսի փափուկ մասերը կտրտել մանր մասերի, աղալ մաաղացով Ավելացնել թերեփ բրինձ, մանր կտրտած գլուխ սոխ, համեմ, դաղձ, ռեհան, ուրց, սուսամբար, աղ, պղպեղ. այս բոլորը մի լավ խառնել: Խաղողի թարմ տերևները դնել եռման ջրի մեջ 2-3 րոպե /դրանք եռացնել չի կարելի/, հետո հեռացնել կոթերը. Վերցնել 1-2 տերև, վրան դնել աղացած մսից և փաթաթել ծրարի պես: Պղնձի հատակին դնել ոչխարի ոսկորներից, որոնք մնացել են փափուկ միսը հեռացնելուց հետո, և խաղողի տերևներ: Վրայից շարել փաթաթած տոլմաները, լցնել մի քիչ ջուր և մսաջուր ու պինդ փակել շրջած ափսեով: Պղինձը փակել կափարիչով և թույլ կրակի վրա տոլման եփել մինչև պատրաստ լինելը. Տոլման մատուցել եփելու ժամանակ ստեղծված հյութով: Մանրացրած սխտորով կամ շաքարով ու դարչինով մածուներ մատուցել առանձին:

100 գ ոչխարի մսին՝ 80 գ խաղողի տերև, 5 գ բրինձ, 20 գ գլուխ սոխ, 50 գ մածուն, 2 գ սխտոր կամ 1 գ դարչին, 10 գ շաքար Աղը, պղպեղը, դաղձը, ուրցը, համեմը, ռեհանը, սուսամբարը՝ ըստ համի

Զխրթմա. Մաքրված հավը դնել պղնձի մեջ, ջուր լցնել այնքան, որ ծածկի հավի մարմինը, և եփել, պարբերաբար մսաջրից հեռացնելով քափը Եփված հավը հանել պղնձից և կտր-

տել, իսկ մսաջուրը քամել։ Քամած մսաջրի մեջ դնել հավի կտորները, մանր կտրտած ու տապակած գլուխ սոխ, բոված և մսաջրով խառնած այլուր և եփել մինչև եռալը։ Նախօրոք պատրաստել շաֆրանի թուրմ։ Դրա համար շաֆրանը լցնել բաժակի մեջ, ավելացնել եռացրած ջուր $1/2$ բաժակ /, փակել կափարիչով և դնել տաք տեղ 2 ժամով, որից հետո քամել։ Թուրմի գույնը պետք է լինի մուգ դարչնագույն, համը՝ անուշաբույր։ Առանձին ամանում լավ խառնել ձվի դեղնուցը, աստիճանաբար ավելացնել տաք մսաջուր, որպեսզի դեղնուցը գնդերի չվերածվի։ Հետո ավելացնել շաֆրանի թուրմը, սպիտակ գինու քացախ, մանր կտրտած համեմ ու խառնել։ Մատուցելուց առաջ ավելացնել պատրաստված դեղնուցը Չհասցնել մինչև եռման։ Այս ապուրը պատրաստելու համար հավի փոխարեն կարելի է օգտագործել ոչխարի միս։

150 գ հավին՝ $\frac{1}{2}$ ջուր/դեղնուցը/, 80 գ գլուխ սոխ, 15 գ հալած յուղ, 10 գ այլուր, 15 գ գինու քացախ, աղը, շաֆրանը, համեմը՝ ըստ համի.

● *Չրույցներ սեղանի շուրջը*

-Կնոջդ ասա, որ ոչխարի սիրտը հարկավոր է տապակել ցածր կրակի վրա, որպեսզի ճարպը չայրվի։ Բացի այդ, և փայտ քիչ կգնա, և տապակածը ձեռք կբերի հաճելի համ...

Ոչխարի սրտի տապակածը նրբահամ խորտիկ է, եթե պատրաստվում է խելքով, անպայման ցածր կրակի վրա, անպայման ճիշտ պետք է զգել աղն ու սրպեղը Մատերդ հետը կուտես։

Թոնրում թխած լավաշի կտորը կարելի է, թերևս, համեմատել նապաստակի նուրբ ականջի հետ, որն այնքան թափանցիկ է, որ նրանով արևի ճառագայթն է անցնում.

2. Կ Ո Ն Յ Ա Կ Ն Ե Ր Ը ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԼԱՎԱԳՈՒՅՆ ՏԵՍԱԿՆԵՐԸ:

8 հարց ու պատասխան

Հայաստանում երբ է առաջացել գինեգործությունը

Հայաստանը այն ոչ շատ երկրներից մեկն է, որոնք եղել են խաղողագործության և գինեգործության օրրանը. Հնէաբանները դա հայտնաբերել են բիրլիական Արարատի մերձակա ուրարտական քաղաքների պեղումների ժամանակ. Արարատյան դաշտավայրում առաջին խաղողի ողկույզը աճել է մոտ 3000 տարի առաջ: Հույն պատմաբաններ Հերոդոտ Գալիկաոնացին, Քսենոֆոն Աթենացին և Ստրաբոնը նշել են, որ մոտ 2 500 տարի առաջ Հայաստանից արտահանվում էին հիանալի գինիներ:

Ինչպիսին է հայկական

կոնյակների ծագումնաբանությունը

Ժողովուրդը պահպանել է այդ օրհնյալ խմիչքի նախապապի հիշատակը: Սովորություն կար եփել մերոն՝ հազար ու մի խոտերի թուրմ: Դրանով այսօր էլ մանուկներին ողողում են կնքելուց առաջ: Այդպես Հայաստանի Տրդատ արքայի պալատում ապրող գինեգործ Պարգևը սովորել է այդ մերոնից թորել

առանձնահատուկ համ ունեցող ակոհուլային խմիչք: Նա դրանով ուրախություն է պատճառել նույնիսկ Ներոնին:

Հայկական կոնյակի այսօրվա ծագումաբանությունը գալիս է 1887 թվականից մեծածախ վաճառական Նիկոլայ Թաիրովը /Թաիրյանը/ Էրիվանում կառուցել է Ռուսաստանում առաջին կոնյակի գործարանը: Բայց 12 տարի անց այն վաճառվել է արդյունաբերող Ն. Շուստովին: «Շուստով և որդիներ» ֆիրման վերակառուցել է գործարանը և նկուղներում դրել է կաղնե տակառներ՝ խմիչքի երկարամյա պահպանության համար 1900 թ. այդ կոնյակը Փարիզի ցուցահանդեսում արժանացել է «Գրան-Պրի» պարգևի և իրավունք է ստացել անվանվել կոնյակ. 1913 թվականին «Շուստով և որդիներ» ընկերությունը արժանացել է Չեռն Կայսերական Մեծության պատի մատակարարը դառնալու պատվին:

1917 թ.-ից հետո Շուստովի արտադրությունն ազգայնացվեց:

***Ճիշտ է, որ պարոն Ուինսթոն Չերչիլը
հայկական կոնյակի սիրահար էր***

Հակահիտլերյան կռալիցիայի դաշնակիցների 1945 թ. Յալթայի համաժողովի համար, որտեղ Անգլիան ներկայացնում էր վարչապետ Չերչիլը, Հայաստանը պատրաստել էր 50 աստիճանի «Գվին» կոնյակ: Լոնդոնցի հյուրը խնդրել է Խորհրդային Միության առաջնորդ Ստալինին իրեն վաճառել մի խմբաքանակ այդ կոնյակից. Ստալինը կատակել է. «Խորհրդային Միությունը հայկական կոնյակով ապահովված է լիովի, վաճառել, թերևս, կարելի է»: Երբ զտամյալ Չերչիլին

հարցրել են, թե ինչու՞մն է նրա երկարակեցության գաղտնիքը, նա, իբր, պատասխանել է. «Երբեք մի ուշացեք ճաշից, ծխեք Հավայան սիգարներ և խմեք հայկական կոնյակ»:

Կա՞ն, արդյոք, հայկական կոնյակի ինչ-ինչ առանձնահատուկ գաղտնիքներ

Երևանի տեղեկատվական միջոցներում, օրինակ, կարելի է կարդալ այսպիսի տողեր. «Դրսում տիրող երևանյան 35 աստիճանի շոգից մի քայլ ես անում ներս՝ դեպի կիսամութ շենքի հովությունը... Ապշեցնում է հոտը՝ կոնյակի սպիրտների հագեցած խառնուրդը ստեղծում է աննկարագրելի մի փունջ՝ կաղնու, լոբենու, ընկույզի, վանիլի, շոկոլադի, արևելյան ծաղիկների և համեմունքների փունջ»։ Այդ զարմանահրաշ բուրմունքը ստեղծում են հսկայական տակառները։ Դրանցով է զբաղված մի ամբողջ հսկայական տարածություն գրեթե մինչև առաստաղը. Յուրաքանչյուր տակառը գիտեն գրեթե անունով, իսկ կոնյակի արտադրության մասին պատմում են զարմանալի բաներ։ Օրինակ, ապագա կոնյակի մի մասը՝ 4 տոկոսը, երբեք չի հասնում շշին, այդ գոլորշիացումները կոչում են «հրեշտակների բաժին»։ Ինչքան երկար է կոնյակը պահվում, այնքան դառնում է ավելի մուգ, փափուկ և համը շատ հարուստ։

Մասնագետները նշում են նաև խաղողի հազվագյուտ տեսակը։ Փոքրիկ Արարատյան դաշտում կա 30 հողատեսակ, դրա շնորհիվ խաղողի նույն տեսակը ապագա կոնյակին տալիս է միմյանց չնմանվող բազմաթիվ համային նրբերանգներ՝ ընդհուպ մինչև շոկոլադը և վանիլը։

Քաժակաճառերից: «Հայկական կոնյակի մի կումը հուզում է կնոջ փառաբանքի նման, ուրախացնում է ինչպես անմեղ աղջնակի համբույրը և խաղաղեցնում է ինչպես երեխայի ժպիտը Խմենք առողջության կենացը»

Որ կոնյակներն են առանձնապես հեղաբրբրում սիրահարներին

Հռչակ ձեռք բերած ոչ քիչ կոնյակների թվից առանձնացնենք երկուսը «Նաիրին»՝ «Արարատ» բրենդիի ամենահին ու թանկ տեսակը. Այն ստանալու համար խառնում են 18-20 տեսակի սպիրտ, որոնցից յուրաքանչյուրը հասունանում է 20 տարի: Նրա փնջում կան ընկույզի, մայրենու, սև սալորի և հասած տանձի համային երանգները Փարիզում այն ներկայացնելուց հետո արվեստի հայտնի գործիչներ ստեղծել են երաժշտություն, քանդակներ և նույնիսկ օժանելիք

- «Արքայադուստր Աննա» կոնյակն ունի 15 տարվա հասունություն. «Մեծ ասպետներ» բրենդների շարքից է Այդպիսի ոչ սովորական ձևով պատշաճն են հատուցել հայկական ծագումով Բյուզանդիայի արքայադստեր պատվին, որն այնուհետ դարձել է Ռուսաստանի մեծ իշխանուհի

Այդ շարքում կան, օրինակ, Հայոց թագավոր Արծրունու, Ֆրանսիայի մարշալ Մյուրատի /նա ինքը՝ Հովակիմ Մուրադյան/ անուններով կոնյակներ:

Ով է Հայաստանում կոնյակի հիմնական արտադրողը

Կոնյակի ամենահզոր և հեղինակավոր արտադրողներից մեկը Երևանի կոնյակի գործարանն է: Վերջին երկու տարվա

ընթացքում այն մեծացրել է երկարատև հասունության կոնյակների արտադրության բաժինը: Օրինակ, 15-20 տարվա հասունության «սուպերպրեմիում» կոնյակի արտադրությունն աճել է 180 հազար լիտրով /35 տոկոս/.

***Հայկական կոնյակը մաքահարարվո՞ւմ է,
արդյոք, Ռուսաստան***

2005 թ. Ռուսաստանում վաճառվել է 2,5 միլիոն լիտր հայկական կոնյակ: Նախատեսվում է մատակարարման աճ:

«Թթի օղի»․ ինչ բան է դա

Թթի պտղով պատրաստվող 70 տոկոսանոց թնդությամբ հազվագյուտ ալկոհոլային խմիչք է, որը հասունացվում է մինչև 3 տարի նույն այդ թթենու փայտի տակառներում /խանձված/ Ընդ որում, ունի բուժիչ հատկությունների համբավ / իբր բուժում է, մասնավորապես, ստամոքսաաղիքային տրակտի խոցը/: Մաքրվում է 3 անգամ, ընդ որում, արժաթե թիթղներով թաղանթավոր զտիչների վրա Ջգացվում է պտուղների և խոտերի նուրբ բույրմունքը, յուղայի է

3. ՀԱՄԱԼՐԻՐ ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐԳ- ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

**Մեր համառոտ հանձնարարականները
ձեզ կծանոթացնեն ոչ միայն վերջերս
թողարկված գրքերին, այլև այն գրքերին,
որոնք վաղուց մտել են մատենագիտության ֆոնդի մեջ**

Ուղեցույցներ և տեղեկատու գրականություն

Հայաստան: Ուղեցույց. Լե Պտի Ֆյուտե շարքը. Մ.: Ավանգարդ, 2005:

Հանրագիտարան «Հայաստանի հրաշքները» / Ս Դիլանյանի, Ս.Սամուելյանի խմբագրությամբ: Երևան. Արեգ: 2004:

Խաչրասնովա Տ Հայկական խոհանոց: Դոնի Ռոստով. «Փյունիկ»: 1999:

Ավերիսյան Լ Ոչ սովորական ընտանեկան ճաշատեսակներ կամ հայկական հյուրընկալության դասեր: ՍՊԲ, Նևսկի պողոտա, 2005.

Պրիտկինա Է Հայկական մեծ հարսանիք. ՍՊԲ. Ամբորա. 2006:

Պառնասյան Ն, Մանուկյան Ժ Հայոց լեզվի ինքնուսույց, Մ: Սոֆիա. 2004:

Հարությունյան Գ Ս Ռուս-հայերեն գրուցագիրք: Մ., Ֆիլոմատիս: 2006:

Կ ր ո ն ը

Պերրոսյան Է Հինավուրց Հայաստանի աստվածները և ծիսակարգերը: Երևան, 2004:

Գուսյրա Դ. 1700 տարվա հավատարմություն: Հայաստանի պատմությունը և նրա եկեղեցին: Մ.: Յունիստրոյ Ս.Կ. 2005:

Պ ա տ մ ու թ յ ու ն ը

Հայ ժողովրդի պատմությունը հարցերում և պատասխաններում. Երևան, 2004:

Ամիրխանյան Մ. Ռուսաստանը և Հայաստանը: Երևան, 2003:

Տեր-Հակոբյան Ա. Հայ ժողովրդի պատմությունը և մշակույթը հնագույն ժամանակներից մինչև 20-րդ դարի սկիզբը. Մ. 2005:

Բարաթով Բ Արմենիադա: Պատմության տեսանկյունից: Մ Լինգվիստ: 2005:

Արուսյունովա-Ֆիդան Պատմություն հայկական գործերի մասին. Մ. Ինդրիկ. 2004:

Խաչիկյան Ա. Հայաստանի պատմությունը /համառոտ ակնարկ/: Երևան. 2004:

Լենգ Դ Հայերը ստեղծագործ ժողովուրդ են: Մ., Յենտրոպոլիգրաֆ: 2004.

Գուսյրա Դ. Դիչ Արարատից. Մ. Յունիստրոյ Ս.Կ. 2005:

Ոսկանյան Կ. Ծակատամարտ Հայաստանի համար: ՍՊԲ 2006:

Օհանջանյան Ա. 1915 թվականը: Անվիճելի վկայություններ: ՍՊԲ. 2005:

Իլլարիոնով Վ Պ, Գալստյան Օ Ա Ռուսաստանը և Հայաստանը: Խորհրդածություններ անցյալի, ներկայի և ապագայի մասին Մ Օլմա-Պրեսս 2003.

Նեյման Մ Հայերը: Մ.: Յունիստրոյ ՍԿ. 2005:

Գեորգիով Բ Վերադարձ Էրզրում: Մ.: Յունիստրոյ ՍԿ. 2005:

«Հայկական պատմավեպ» շարք /Մ. Յունիստրոյ ՍԿ 2005/.

Դեմիրճյան Դ Վարդանանք. Գիրք 1-ին, 2-րդ:

Չորյան Ս Պապ թագավորը:

Չորյան Ս Հայկական ամրոցը:

Դաշրենց Խ Հովիվների կանչը:

Բաֆֆի Դավիթ Բեկ:

Բաֆֆի Խենթը:

Խանգաղյան Ս Մխիթար սպարապետ:

Խանգաղյան Ս Հայոց թագուհին:

Աբովյան Խ Վերք Հայաստանի:

Շաթիրյան Մ Արծաթի դարը:

Չարյան Ն Սասունցի Դավիթը. Երևան 2004.

«Հայասրանի քնարերգությունը» շարք /Մ Յունիստրոյ ՍԿ 2005/.

Հովհաննես Շիրազ Քնարական:

Պարույր Սևակ Բանաստեղծությունների ընտրանի.

Նահապետ Բուչակ Քնարերգություն

Կոնստանդին Երզնկացի Բանաստեղծություններ:

*Վահան Տերյան Բնարական
Դանիել Վարուժան Բանաստեղծություններ
Սիլվա Կապուտիկյան Հատրնտիր*

Մ ա ն կ ա կ ա ն գ թ ա կ ա ն ու թ յ ու ն

Հայաստան: Հանրագիտարան: Երևան, 2002.

Թումանյան Հ Հեքիաթներ և առասպելներ: Մ., Յունիստրոյ
ՍԿ 2005.

Իսահակյան Ս Իմ ծանոթ գետածին Հեքիաթ երեխաների
համար Մ.: Իդեալ-Պրեսս:

**Ռ-ուսաստանի գրադարաններում ծանոթացիր
գեղարվեստական գրականության դասականների
և ժամանակակից վարպետների հետ:**

Ահա նրանց անունները

Գրիգոր Նարեկացի, Ա. Բագրատունի, Խ. Արուսյան, Մ.
Նալբանդյան, Ս. Շահազիզ, Պ. Դուրյան, Բաֆֆի, Հ Թուման-
յան, Ա. Շիրվանզադե, Հ. Հակոբյան, Շ. Կուրդինյան, Ե. Չա-
րենց, Ս Չորյան, Արագի, Մ Արմեն, Վ Թոթովենց, Հ Շիրազ,
Գ. Սարյան, Գ Էմին, Ա Սահինյան, Պ Սևակ, Ս Կապուտիկ-
յան, Վ Դավթյան, Հ. Հովհաննիսյան, Հ Քոչար, Մ Շատիր-
յան, Ս Խանզադյան, Գ Սևունց, Պ Սևակ, Օ Դուկասյան,
Պ Չեյթունցյան, Հ Մաթևոսյան, Վ Պետրոսյան, Է Խալաֆ-
յան, Մ.Գալշոյան, Ռ. Հովսեփյան, Ա Ավագյան, Չ Բալայան,
Լ Խեչոյան

**4. «Հայաստանի հետ բարեկամության
և համագործակցության Ռուսաստանյան
ընկերություն» միջտարածաշրջանային
հասարակական կազմակերպության
Վարչության կ ա զ մ ը**

Ընկերության Նախագահ.

Կրիվոպոլսկոյ Վիկտոր Վլադիմիրի

- հասարակական գործիչ, գրող, հրապարակախոս, Հայաստանի Գրողների միության պատվավոր անդամ, «Հայրենիքի պաշտպանների մասին ժողովրդական հիշատակը» միջազգային ընկերության կոորդինացնող խորհրդի նախագահ, «Ռուստովցիներ» հայրենակցության խորհրդի անդամ, «Պետրովկա 38» բարեգործական հիմնադրամի վարչության անդամ, փիլիսոփայական գիտությունների թեկնածու

Առաջին փոխնախագահ.

Օսիպով Վալենտին Օսիպի

- հասարակական գործիչ, գրող, Ռուսաստանի Գրողների միության բարձրագույն ստեղծագործական խորհրդի անդամ, Շոլոխովյան մրցանակի դափնեկիր

Փոխնախագահներ.

Աֆանասև Իվան Իվանի

- Մոսկվայի Կառավարության անդամի միջտարածաշրջանային հարցերի գծով խորհրդական, Մոսկվայի Հարավ-Արևելյան օկրուգի պրեֆեկտ, «Ռոստովցիներ» հայրենակցության տարածաշրջանային հասարակական կազմակերպության պատասխանատու քարտուղար

Ղարիբովա Օլգա Յակովի

- թատերական գործիչ, «Ամբողջ աշխարհը» միջազգային թատերական կենտրոնի նախագահ

Օջիրով Վալերի Նիկոլայի

- ՌԴ ՆԳՆ գլխավոր խորհրդական, գեներալ-լեյտենանտ, Խորհրդային Միության հերոս

Պատասխանատու քարտուղար.

Կոլեդինով Վիտալի Ֆյոդորի

- հասարակական գործիչ

Վարչության անդամներ.

Աղաջանյան Վլադիմիր Լևոնի

- «Խոլոդ - Ս» ԲԲԸ գլխավոր տնօրեն

Աժգիխինա Նադեժդա Իլիչի

- Ռուսաստանի Լրագրողների միության վարչության քարտուղար

Ալյոշկին Պյոտր Ֆյոդորի

- գրող, Ռուսաստանի Գրողների միության վարչության քարտուղար, «Գոլոս-Պրեսա» հրատա-

րակչության տնօրեն, պատմական գիտությունների թեկնածու

Հարությունով Միխայիլ Գևորգի

-Միջազգային իրավապահպանության ընկերության նախագահ

Բակշի Կիմ Նաումի

- գրող, պատմագետ, կինոդրամատուրգ, Հայաստանի Ազգային մրցանակի դափնեկիր, Հովհաննես Թումանյանի անվան, Հայաստանի Գրողների միության մրցանակների դափնեկիր, Ֆ. Նանսենի և Թեքեյանի անվան մրցանակների դափնեկիր

Վոլկով Յուրի Գրիգորի

- Հայաստանի հետ բարեկամության և համագործակցության Ռուսաստանյան ընկերության Ռուստովի միջտարածաշրջանային բաժանմունքի նախագահ, ԻՊՊԿ-ի տնօրեն, Ռուստովի պետական համալսարանի պրոռեկտոր, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, ՌԴ գիտության վաստակավոր գործիչ, Դոնի Ռուստով քաղաք

Ոսկանյան Էվելինա Սամսոնի

- ՄՊՀ սոցիոլոգիական ֆակուլտետի ուսանողուհի

Գոլիկով Գենադի Վիկտորի

- Հայաստանի հետ բարեկամության և համագործակցության Ռուսաստանյան ընկերության Յարոսլավլի տարածաշրջանային բաժանմունքի վարչության նախագահ, ՕԱՕ «ԺԱՍՕ ապահովագրական ընկերության» Յարոսլավլի մասնաճյուղի տնօրեն, ք Յարոսլավլ

Գրիգորյան Սամվել Սամվելի

- ՄՊՀ Մեխանիկայի ինստիտուտի բնական պրոցեսների մեխանիկայի բաժնի վարիչ, Ռուսաստանի Գիտությունների ակադեմիայի ակադեմիկոս, ՀՀ գիտությունների Ազգային ակադեմիայի ակադեմիկոս, Չինական Ժողովրդական Հանրապետության արտասահմանյան ակադեմիկոս

Կոստրակով Վլադիմիր Գեորգիի

- ՌՖ Էկոնոմիկայի զարգացման և առևտրի նախարարության մակրոտնտեսական հետազոտությունների ինստիտուտի տնօրեն, տնտեսական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, հումանիտար հետազոտությունների ակադեմիայի ակադեմիկոս

Միրոնչիկ Վիկտոր Իոսիֆի

-«Մոսկվայի ազգությունների տուն» Մոսկվա քաղաքի պետական հիմնարկության տնօրենի տեղակալ

Նավոյան Յուրի Լյուդվիգի

- «Ռուս-Հայկական համագործակցություն» տարածաշրջանային հասարակական կազմակերպության նախագահ

Օնանյան Գլան Արմենակի

- բանաստեղծ, թարգմանիչ, հրապարակախոս, քննադատ, Գրողների միությունների միջազգային համակցության գործադիր կոմիտեի քարտուղար, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու, փիլիսոփայական գիտությունների դոկտոր, Ռուսաստանի, Վրաստանի, Մոսկվայի գրողների միությունների անդամ

Ռիբակով Ռոստիսլավ Բորիսի

- ՌԳԱ Արևելագիտության ինստիտուտի դիրեկտոր, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, հումանիտար հետազոտությունների ակադեմիայի ակադեմիկոս

Սմիռնով Ալեքսեյ Միխայիլի

- «Լեսբանկ» ԱԿԲ վարչության նախագահի տեղակալ

Տեր-Գրիգորյան Նորայր Գրիգորիի

- Ռուսաստանի հայերի միության վարչության անդամ, գեներալ-լեյտենանտ

Տումաշև Յուրի Անդրեյի

- Իրավապահ մարմինների աջակցության «Պետրովկա 38» բարեգործական հիմնադրամի տարածաշրջանային խորհրդի նախագահ, ներքին ծառայության գեներալ-մայոր

Շուրով Վիկտոր Սյրանիսլավի

- Աերոտիեզերական տեխնոլոգիաների և նորարարությունների ինստիտուտի տնօրեն, տնտեսական գիտությունների թեկնածու, Ռուսաստանի տիեզերագնացության ակադեմիայի ակադեմիկոս

Էլշիյան Ռադիկ Ավետիսի

- ՌԴ Նախագահի Գործերի կառավարչության Գլխավոր գիտահետազոտական հաշվիչ կենտրոնի տնօրեն, տեխնիկական գիտությունների թեկնածու

6. Հայաստանի հետ բարեկամության ու համագործակցության Ռուսաստանյան ընկերություն ընդունվելու մասին հարցաթերթիկի և դիմումի ն մ ու շ ը

Հ Ա Ր Ց Ա Թ Ե Ր Թ Ի Կ

Ազգանուն _____ անուն _____ հայրանուն _____

Ծննդյան ամսաթիվը և տարին _____

Աշխատանքի վայրը, պաշտոնը _____

Կենսագրության հիմնական տվյալները _____

Հասցեն /ինդեկսը/ _____

Հեռախոսներ _____

E mail _____

Հայաստանի հետ բարեկամության և համագործակցության Ռուսաստանյան ընկերության վարչությանը

Դ Ի Մ ՈՒ Մ

Խնդրում եմ ինձ ընդունել Հայաստանի հետ բարեկամության և համագործակցության Ռուսաստանյան ընկերության անդամ Համաձայն եմ Ընկերության նպատակների ու խնդիրների հետ Ստանձնում եմ Կանոնադրությամբ իմ վրա դրված իրավունքներն ու պարտականությունները

Ստորագրություն _____ /ԱԱՀ լրիվ/ _____

« _____ » _____ 200 _____ թ

Հայաստանի հետ քարեկամության
և համագործակցության Ռուսաստանյան ընկերություն

ՀԱՅԱՍՏԱՆ, ՀԱՅԱՍՏԱՆ...

200 հարց, 200 պատասխան
երկրի և ժողովրդի մասին բիբլիական
ժամանակներից մինչ մեր օրերը

Հրատարակման գաղափարը
Վ.Վ. Կրիվոպոլսկոյ, Վ.Օ. Օսիպով

Գրքի կառուցվածք
Վ.Օ. Օսիպով, Վ.Վ. Կրիվոպոլսկոյ, Մ.Վ. Ալեքսանդրով

Հարցերի և պատասխանների հեղինակներ՝
Մ.Վ. Ալեքսանդրով, Վ.Վ. Կրիվոպոլսկոյ, Վ.Օ. Օսիպով

Մասնակցությամբ
Ա.Մ. Գրիգորյանի, Գ. Յու. Մանուկյանի

Թարգմանիչ՝	Ս.Խ. Բաղրամյան
Նկարիչ՝	Ա.Բ. Կրասիլնիկով
Խմբագիր՝	Ա.Օ. Մկրտչյան
Էջադրումը՝	Գ.Վ. Հովհաննիսյան

Տպագրվել է «Ամարաս» տպարանում:
Երևան, Տերյան 44:
Հեռ. 56 04 79, 56 74 64

Отпечатано в типографии «Амарас»
Ереван, Теряна 44.
Тел. 56 04 79, 56 74 64
